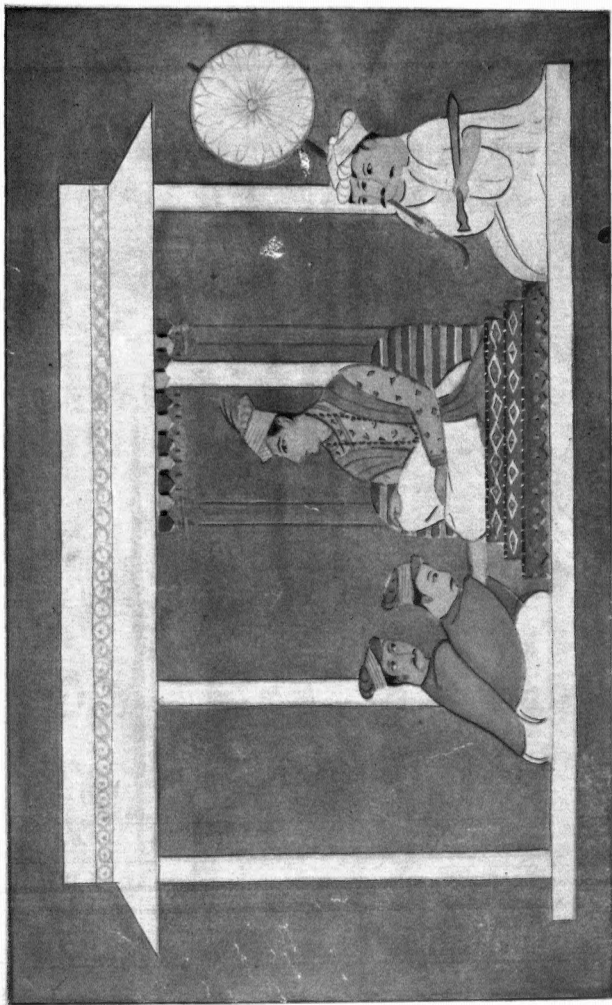

KING RUDRA SINGHA, 1696-1714 A.D., RECEIVING THE HOMAGE OF THE RAJAS OF CACHAR AND JAYANTIA.

FROM SANKHACHURA-
BADH

श्रीश्रीश्री रुद्रसिंहमहाराजा
जयन्तिया चक्र के राजा देवादेव

D. H. A. S.,
ASSAM.

জয়ন্তীয়া বুৰঞ্জী

জয়ন্তীয়া আৰু অসমৰ ৰাজনৈতিক সম্পৰ্কৰ বুৰঞ্জী । কাছাৰ,
খৈৰাম আৰু ভোটাৰনবো কিছু ৰূপাৰে সৈতে । পুৰণি
গাঁচিপ্ৰতীয়া অসমীয়া বুৰঞ্জী পুথিৰ পৰা উদ্ধৃত ।

JAYANTIA BURANJI

OR

A Chronicle of Jayantia, with chapters on the
political relations of Assam with Cachar,
Khyrim and Bhutan.

With Marginal a, Introduction and Synopsis.

Collated from old Assamese Manuscript Chronicles.

Edited by

Rai Bahadur S. K. Bhuyan, M.A., B.L.

With an Introduction by

S. K. Dutta, B.A.(Cal.), B.Sc.(Lond.),
Barrister-at-Law,

*Honorary Assistant Director of the Department of Historical and
Antiquarian Studies for the Brahmaputra Valley Division.*

Published by the

Government of Assam in the
Department of Historical and Antiquarian Studies.

1937

Foreign Ls. 3d.]

[Price Re. 1-8.

Published by the
GOVERNMENT OF ASSAM IN THE
DEPARTMENT OF HISTORICAL AND ANTIQUARIAN STUDIES,
NARAYANI HANDIQUI HISTORICAL INSTITUTE,
GAUHATI, ASSAM.

প্রকাশক ।—অসম গৱৰ্ণমেণ্টৰ বুৰঞ্জী আৰু পুৰাতন বিষয় ।
ডিপাৰ্ট্মেণ্ট অব্ হিষ্টৰিকেল এণ্ড
এণ্টিকোৱেৰিয়ান ষ্টাডিজ, আগাম ।

FIRST EDITION, SEPTEMBER, 1937.

All Rights Reserved.

PRINTED BY
The Superintendent, Assam Government Press,
SHILLONG.

Preface

The present publication has been compiled and edited on the lines which were adopted in case of the other similar publications of this Department. The work was executed under the supervision of Rai Bahadur, Professor S. K. Bhuyan, M.A., B.L., the Honorary Provincial Director of the Department, who sent it to the press before he left for England on study leave. The English Synopsis also is mainly the work of the Rai Bahadur and to me fell the task of writing the Introduction and preparing the pre-fatory matter.

The bulk of the text has been taken from two manuscripts obtained from the family of the late Srijut Hemchandra Goswami. The other sources from which the Buranji has been compiled are a manuscript supplied by the Ahom Juvak Sanmilani, Gauhati; an article in the *Assam Bandhu*, Vol. I, Part IX; and a *Kalāśi Buranji* and an Assamese Buranji obtained from Srijū Anandaram Gohain, B.A., of Marigaon, Nowgong, Assam, and Srijut Saratchandra Goswami, B.A., of Gauhati respectively.

The publication of an ancient manuscript is an arduous task involving closest study and scrutiny and the two assistants of this Department Srijut Basudeb Misra, B.L., and Srijut Madhabchandra Barooah deserve congratulations for the efficiency shown by them in the matter of the collation of the text and the revision of the proofs. Thanks are also due to Srijut Taranath Chakravarty Kavyavinode, who corrected certain Sanskrit portions of the text.

Narayani Handiqui
Historical Institute,
GAUHATI, ASSAM.
July 8, 1937.

S. K. DUTTA,

Honorary Assistant Director of
Historical and Antiquarian Studies for
the Brahmaputra Valley Division.

ORIGINAL SOURCES OF ' JAYANTIA BURANJI '

The following original sources have been laid under contribution in the collation of the text of *Jayantia Buranji*. The figures in the right-hand margin refer to the paragraphs of *Jayantia Buranji*.

	Paragraphs
1. Assam Buranji , a detailed chronicle of the Assam-Kachari and Assam-Jayantia relations ; with notices of Cooch Behar. Obtained from Srijut Saratchandra Goswami, B.A., Gauhati...	1—18
2. Assam Buranji , a complete chronicle of the Jayantias. Obtained from Srijut Saratchandra Goswami, B.A., Gauhati... ..	5—19
3. Assam Buranji , an Assamese chronicle dealing with miscellaneous events, <i>e.g.</i> , origin of the Kacharis, Jayantias, Naras, Chutias, etc. Obtained from the Ahom Juvak Sanmilani, Gauhati	20— 25
4. Assam Buranji , Source No. 2.	26—246
5. Assam Buranji , Source No.1.	29—100, 247—268
6. Assam Buranji , Source No.2.	269—283
7. Assam Bandhu , Vol. I, Part IX : Reception of Khyrim envoys at the court of King Gaurinath Singha.	284—291
8. Kataki Buranji , dealing with the reception of Bhutia and Jayantia envoys at the court of King Kamaleswar Singha. Obtained from Srijut Anandaram Gohain, B.A , Marigaon, Nowgong, Assam	292—315
9. Assam Buranji , an account of Khora Raja to Rudra Singha with historical letters relating to Cooch Behar, Jayantia and Gauda Obtained from Srijut Saratchandra Goswami, B A , Gauhati	316—343

সূচীপত্ৰ ।

	Pages
Preface	v
Original Sources of <i>Jayantia Buranji</i> ...	vi
Introduction	ix
নিবেদন	xvii

জয়ন্তীয়া বুৰঞ্জী ।

১ । প্ৰথম আধ্যা । জয়ন্তাৰ আদি কথা—	
১ । জয়ন্তীদেবীৰ প্ৰথম আখ্যান	... ১
২ । জয়ন্তীদেবীৰ দ্বিতীয় আখ্যান	... ৭
৩ । জয়ন্তীদেবীৰ তৃতীয় আখ্যান	.. ৯
২ । দ্বিতীয় আধ্যা । জয়ন্তা-কছাৰীৰ বিবোধ	... ১০

আহোম আৰু জয়ন্তাৰ লেনদেন ।

৩ । তৃতীয় আধ্যা । স্বৰ্গদেৱ প্ৰতাপসিংহৰ দিনত	১৩
৪ । চতুৰ্থ আধ্যা । স্বৰ্গদেৱ জয়ধ্বজসিংহৰ দিনত	১৮
৫ । পঞ্চম আধ্যা । স্বৰ্গদেৱ চক্ৰধ্বজসিংহৰ দিনত	২৬
৬ । ষষ্ঠ আধ্যা । স্বৰ্গদেৱ উদয়াদিত্যসিংহৰ দিনত	৩৮
৭ । সপ্তম আধ্যা । স্বৰ্গদেৱ ৰামধ্বজসিংহৰ দিনত	৪৩
৮ । অষ্টম আধ্যা । চুজিনফাৰ পৰা চুঙৈফা স্বৰ্গদেৱৰ দিনলৈকে ।	৪৫
৯ । নৱম আধ্যা । স্বৰ্গদেৱ গদাধৰসিংহৰ দিনত	৫২
১০ । দশম আধ্যা । স্বৰ্গদেৱ ৰুদ্ৰসিংহৰ দিনত	৬৩
১১ । একাদশ আধ্যা । স্বৰ্গদেৱ শিৱসিংহৰ দিনত	১১২
১২ । দ্বাদশ আধ্যা । খৰামী বজাৰ কথা—	
১ । ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ দিনত	... ১৪০
২ । গৌৰীনাথসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ দিনত	.. ১৪৮

		Pages
১৩। ত্ৰয়োদশ আখ্যা। অসমত ভূটীয়া আৰু জয়ন্তা কটকী—		
১। ভোটৰ কটকী তোলা, শক ১৭২৩	...	১৫২
২। জয়ন্তা কটকী জেলা, শক ১৭২৫	...	১৫৮
১৪। ওপৰৰি কথ—		
জয়ন্তা-কটকীৰ বিবোধ	...	১৬৪
স্বৰ্গদেৱ প্ৰতাপসিংহৰ দিনত	...	১৬৭
স্বৰ্গদেৱ চক্ৰবৰ্ত্তীসিংহৰ দিনত	...	১৬৯
স্বৰ্গদেৱ উদয়াদিত্যসিংহৰ দিনত	...	১৬৯
স্বৰ্গদেৱ ৰামধৰজীসিংহৰ দিনত	...	১৭১
স্বৰ্গদেৱ গদাধৰসিংহৰ দিনত	...	১৭১
স্বৰ্গদেৱ কদম্বসিংহৰ দিনত	...	১৭৩
Synopsis of <i>Jayantia Buranji</i>	...	179

INTRODUCTION

The faint outline of the political history of Assam is by degrees being filled in and the publication of the *Jayantia Buranji* by the Department of Historical and Antiquarian Studies, Assam, takes us one step further in gleaning the scattered materials for a complete history of the province. It is one of those *buranjis* which constitute the monumental series of Assamese chronicles dealing with the political relations of the Ahom Government with other states and as such it has been called "Chronicle of Political Relations" and in Assamese, "Katak Buranji." In a *buranji* of this kind we not only get an elaborate account of the political relations of the Ahom kingdom with other states and a legendary account of the origin of the latter, but it also throws light on various political events as well as on the social manners and customs of the time. Hence, though only a chronicle of political relations, it is hoped, nevertheless, that the *Jayantia Buranji* will be found to contain informations which are essential to a grasp of the history of the ancient kingdom of Jayantia about which our knowledge at present is very meagre.

The kingdom of Jayantia included the Jayantia Hills and a plains country to the south of these hills extending as far as the Sarma river. The former was the ancestral home of the Jayantia kings and the plains country was annexed at a later period. But it was the latter tract which was first known as Jayantia and which is mentioned in the Pauranik literature as reputed for its shrine of Jayanti Devi.

There is a tradition that in very ancient times Jayantia was ruled by a dynasty of Brahmanical rulers, the last four of whom were Kedareshwar Rai, Dhaneswar Rai, Kandarpa Rai and Jayanta Rai. Jayantia is supposed to be the "female kingdom" which is mentioned in the *Mahabharata* and against which Arjuna is supposed to have fought. We have absolutely no knowledge as to the rise and fall of this ancient kingdom but it may be conjectured that like so many Hindu kingdoms of the distant past, it was blot ed out of existence by some hill chief who swooped down with his followers and established themselves there.

Mr. Gait in his *History of Assam* suggests that it was Parbat Rai who, though perhaps not the founder of the dynasty, extended the Jayantia kingdom to the plains. The name Parbat Rai, "the Lord of the Hills" confirms this suggestion as this name was very likely to have been given by the plains people to the hill chieftain who conquered their territory.

The tract which used to be the plains country of the Jayantia kingdom is at present inhabited by Hindus and Moslems whereas the hill portion is inhabited by a Khasi race which is called Synteng by their brethren who live in the Khasi hills. In our chronicle two fables are given as to the origin of the name "Khasi," but whatever might be its origin, there is not the slightest doubt that the Khasis and the Syntengs are one people, speaking a common language.

But more difficulties arise when we find in several places of the chronicle that the name Garo is being used while speaking of the Jayantias, and of the inhabitants of Khyrim.

Many authorities agree that the Khasis and the people who are at present known as Garos are quite distinct races. In his Introduction to Major P. R. T. Gurdon's *Monograph on the Khasis* Sir Charles Lyall makes the following remarks:—"Dr. Buchanan-Hamilton, who spent several years at the beginning of the nineteenth century in collecting informations regarding the people of Eastern India, during which he lived for some time at Goalpara in the Brahmaputra Valley, confused the Khasis with the Garos and his descriptions apply only to the latter people. The name Garo, however, is still used by the inhabitants of Kamrup in speaking of their Khasi neighbours to the south and Hamilton only followed the local usage."

Sir J. Bamfylde Fuller* is also of opinion that though the Khasis have intermarried with certain Garo tribes, they are of an entirely different origin. Sir Bamfylde thinks it possible that the Garos have copied from their near neighbours the Khasis, the system of matriarchate which forms so peculiar a feature of the social organisation of both the tribes.

Linguistic evidence is also produced by many in support of the conclusion that the Khasis and the Garos are two distinct races. The Khasi language is treated as an important member of the Mon-khmer family whereas the Garo language belongs to the Tibeto-Burman family. In Dr. Grierson's *Linguistic Survey of India, Volume II*, the Khasis are regarded as forming an island of Mon-khmer origin, standing out amidst seas of alien peoples.

The supporters of the above conclusion further strengthen their arguments by pointing out that the Garos do not seem to be akin to the Khasis in their customs or beliefs.

It, however, cannot but strike us as most extraordinary that, though surrounded by patriarchal people, we find very perfect examples of the matriarchal system among the Khasis and the Garos only. In every phase of Khasi or Garo life the strong influence of the matriarchate can be seen. The Khasis and the

* See Introduction to the *Monograph on the Garos* by Mr. Playfair.

Synteng laws of inheritance are practically the same and inheritance is transmitted through the mother. Among the Garos also no man can inherit property and inheritance is confined to the female line. It is very difficult to believe that the Garos simply copied from the Khasis, a system which forms the very life-blood of their social organisation. Strangely enough, the Kacharis who are believed to have originally belonged to the same stock as the Garos, differ from the latter in respect of the matriarchal system, though both the races occupy regions not far from each other. Moreover, linguistic evidence is no proof of a race and differences in customs or beliefs can be explained by the fact that they are always influenced by those of the earlier or neighbouring races. We have been told that the Khasis and the Garos have inter-married freely. The well-known Khasi scholar Mr. R. R. Thomas, M.A., B.L., P.R.S., once suggested to me that this might be a psychological test of the affinity of the two tribes. It may be, that we may some day discover some sort of link between the Khasis and the Garos. In this respect, we may keep up a judicious mind, ready to change our convictions in the light of new materials that might be forthcoming from time to time.

The Khasis are very rich in legends and tales of many kinds. In our Buranji, we have three versions of a legend explaining the origin of the Jayantia king- after the Brahmanical ruler Jayanta Rai. In all the versions we get a clear reference to the important institution of matrarchate. In the legend, Jayanti Debi directs that succession to the throne of Jayantia should be through the female line. This legend is surely more in keeping with the above mentioned institution than the legend narrated by Dr. Wade in his *Account of Assam* where Jayanti Debi directs that Bargohain's son should succeed him and in default of sons in the male line, the sons of the female line should come in. Our Assamese chronicler is careful enough to remark that Jayanti Debi was the founder of the Jayantia kingdom and hence succession in Jayantia is through the female line, whereas, it is the king's son who succeeds to the throne in other countries.

At the very outset of our Buranji three possible lists of the Jayantia kings are given ; but the names mentioned there do not seem to be in chronological order. The Buranji mainly deals with Jayantia-Kachari relations during the reigns of the Jayantia Kings Dhan Manik and Jasa Manik, and Ahom-Jayantia relations from the reign of the Ahom King Pratap Singha to that of Rudra Singha.

Dhan Manik became involved in war with the Kachari King Jasa Narayan. Bhimbal Konwar, the Kachari Commander-in-Chief, who had defeated the Musalmans, also defeated the

Jayantia King and made him a prisoner. Dhan Manik however escaped after a time and made peace with the Kachari King by sending his sister and nephew Jasa Manik as hostages. On the death of Dhan Manik Jasa Manik was released and became king of Jayantia. It may be noted here that in another chronicle, portions from which have been published as additional matter in our Buranjis, we are told that the Jayantia King who suffered defeat in the hands of the Kacharis and was taken prisoner, was Jasa Manik.

Jasa Manik became determined to take revenge on the Kacharis and thought out a plan to invoke the aid of the powerful Ahoms. He offered his daughter to the Ahom King but requested that she should be conveyed through the Kachari country. The Kachari King refused a passage through his kingdom and consequently a war broke out between the Ahoms and the Kacharis. Through an artifice of the Kachari Commander the Ahom army was routed and its Commander Sondar Gohain was killed. As mentioned already the former also defeated the Muhammadans and he did so through a sheer trick. The Muhammadan Commander Jamal Khan was led to believe that the Kacharis were anxious for his friendship and was persuaded to wait for valuable presents from them in tead of advancing against their country. Then one night the Kacharis suddenly pounced upon the Muhammadan army and taking them quite at unawares thoroughly defeated them. Jamal Khan himself was slain. The history of Assam is full of trickeries in battles and it appears that the Assamese princes and generals fully believed in the Machiavellian doctrine that on the battle field justice must go down before force and strategy.

The Ahom King was very sore for the defeat of Sondar Gohain and the Kachari King added insult to the injury by sending a message that he had preserved Sondar Gohain's head which could be taken away if it was needed for religious rites. But in the meantime the Muhammadans attacked the kingdom of the Ahom King and he naturally did not want another battle with the Kacharis. So he saved his face by informing the Kachari King that Sondar Gohain was acting without authority in attacking the Kacharis and hence they acted properly by killing him. He also requested the Kachari King not to be displeased.

But the friendship with the Ahoms which was thus established by Jayantia with a view to punish the Kacharis, did not last long. During the reign of Jayadhwaj Singha, a trader who was a subject of the Ahom King was seized under the orders of the Jayantia King Jasamanta Rai. He was subsequently released but his property was not restored to him under the plea that the trader was not a subject of the Ahom King as the latter did

not write for the property. This led to reprisals by the Ahoms who closed the market places for the Jayantia traders, some of whom were even made prisoners at Sonapur.

After a time however friendly intercourse was re-established and several friendly letters were exchanged and envoys deputed during the reign of the Ahom King Chakrathwaj Singha.

On the death of Jisamanta Rai Mun Singha became the king of Jayantia and Udayaditya Singha ascended the throne of the Ahom kingdom about that time. But within a few months Man Singha was killed by Pratap Singha who came from Bengal and thus seized the throne of Jayantia.

Pratap Singha demanded Dimurroo from the Ahoms and despatched an ambassador with a letter to the Ahom King. But in the meantime he was deposed and killed by Lakshmi Singha who became king of Jayantia. The Ahom King refused to read the letter from a dead king and sent back the ambassador. Lakshmi Singha however sent envoys demanding Dimurroo but the Ahoms refused to concede it on the ground that Dimurroo was conquered by them from the Mughals. This demand was often repeated during Lakshmi Singha's reign but the Ahoms flatly refused to give up the place.

Lakshmi Singha was succeeded by Ram Singha. During his reign the Ahom King Rudra Singha invaded the Kachari kingdom of Farnidhwaj who fled to Khairpur. From there he was taken a prisoner by Ram Singha who at first pretended friendship with him and promised to make a common cause against the Ahom Emperor in payment for his release from the Ahoms who demanded his release but it was refused. Two armies were therefore despatched, one under the Barbarua and the other under the Patia Buparkin. All resistance was overcome and Ram Singha had to submit and surrender. In the *Kachari Buranj* published by this Department we get an interesting episode in which we are told that the Barbarua decorated his camp at Narteng and led the Jayantia Raja to believe that a beautiful princess was being brought for him. The Raja accompanied by the Kachari prince proceeded to meet the Barbarua and both of them were made prisoner. They were brought to the Ahom kingdom and were received by Rudra Singha at a durbar at Biswanath. Farnidhwaj readily paid his homage to the Ahom King but the attitude of Ram Singha was at first one of insubordination and this is well depicted in the frontispiece picture where he is shown to have turned his face in a spirit of defiance. So glorious was the victory of Rudra Singha over Jayantia that it led the Thanadar of Sylhet to send envoys to the Ahom court with friendly letters. In his introduction to the *Kachari Buranj*, Rai Bahadur Professor S. K. Bhuyan points out that Rudra Singha's subjugation of Cachar and

Jayantia was part of a bigger scheme to invade the territories of the Moghals. The following lines are quoted from a manuscript chronicle of Tripura, which has been recovered from the British Museum, London, and which is going to be published shortly by this Department,—“ King Rudra Singha having subjugated Jayantia and Cachar initiated measures to invade the territories of the Bangals or Moghals.”

Ram Singha died before he could be sent back to Jayantia and Bar Konwar was set up as his successor.

Our chronicle ends with the reign of Siva Singha during which Gova, Nelli and Kholia were invaded and conquered. Towards the end of the chronicle there is a small chapter narrating the reception of Bhutanese and Jayantia envoys at the court of Kamaleswar Singha. Commercial transactions between Assam and Bhutan existed from very ancient times and the Ahom kings also received annual tributes in kind for certain low lands near the Bhutan hills. The messengers from Bhutan were known as “Zeen coups” and they naturally came from the Deb Raja, the Prime Minister, who is the head of the government in Tibet, while the Dharma Raja is only the spiritual head and the sovereign prince who has no authority with regard to the internal government of the country or its foreign relations.

There are also a couple of chapters on Ahom-Khyram relations during the reigns of Rudra Singha and Gaurinath Singha. I think Khyram refers to Khyrim which is still one of the important Khasi states ruled by a Siem. In some very ancient documents we get a mention of the State of Khyram, the chief of which used to be called a Raja by the plains people. It is said that he resided at Nokshee and his palace was built on a hill around which flows the Barpancee.

During the reign of King Rudra Singha, there were strained feelings between Khyram and Dimurrooa over the detention of a trader by the latter. In order to prove the pre-eminence of the Ahom kingdom, it was desirable that the neighbouring small kingdoms sought its blessings and the Barphukan at once took this opportunity of enhancing the prestige of the Ahom kingdom by making Khyram voluntarily seek the friendship of the Ahoms. Through his instructions, the Duaria, who used to guard the border between Khyram and the Ahom kingdom, so contrived as to make the former send envoys to the Ahom court. When they arrived, they were assured of sure consideration of their proposals of friendship.

Envoy from Khyram came also during the reign of King Gaurinath Singha who directed that they should be well received as they came from a foreign country. The Barphukan accordingly

made arrangements to receive them formally and the pomp and grandeur of the ceremony are described in all its details in the Buranjī

The several letters which were exchanged between the Ahom and the Javantia courts make a very interesting reading. The language used in them is no doubt stereotyped, but they throw some light on the general political condition of the country. Even a casual look at them reveals a general characteristic, *viz.* they stressed the friendship which existed between the two kingdoms for several decades. "Gargaon and Jayantia are not two places, they are but one. The sun may rise in the west, the river Brahmaputra may flow upwards, the crows may become white, but the friendship between these two kingdoms will remain in tact."

It appears that our unknown chroniclers were people intimately connected with the political circles of the day. They have recorded here and there the motives behind various political moves and hinted at certain diplomatic wire-pullings. They describe the royal durbars with so much accuracy that I am almost inclined to take them as eye-witnesses of those ceremonies. We may be sure that the chronicles from which our Buranjī has been compiled are much more authenticated documents than works of ordinary chroniclers who often base their writings on unreliable testimony or hearsay evidence.

I shall close my remarks by pointing out that the Jayantia kings were Hindus and the influence of Hinduism is very marked even among the inhabitants of the Jayantia Hills. Many of these hill people, though animists, observe Hindu rites and customs and some of them worship the goddess Kālī. We know from the legends that Jayantī Debi, who has come to be worshipped as a tutelary goddess of the Jayantia people, is looked upon as an incarnation of Durga.

The kingdom of Jayantia was annexed to the British territories in the year 1835 in consequence of some British subjects having been sacrificed at the shrine of Kālī at Jayantia and of the refusal of the Raja to surrender the culprits. The portion of the territory lying in the plains was first annexed and the Raja voluntarily resigned the hill portion.

There is no doubt that the practice of human sacrifice was carried on in Jayantia from very ancient times. It appears that human sacrifices were offered every year at the Kālī shrine, in the Faljur Pargana and occasionally at the shrine

of Jayanteswari at Jayantipur.* We know that in ancient times human sacrifice was also in vogue in Cooch Behar and Tripura and the Kacharis used to offer human sacrifice before the Kechaikhati Gosani in the Sadiya temple.**

S. K. DUTTA,

Narayani Handiqui
Historical Institute,
GAUHATI, ASSAM.
July 10, 1937.

} *Honorary Assistant Director of
Historical and Antiquarian Studies for
the Brahmaputra Valley Division.*

* For a vivid description of human sacrifices in Jayantia, see Mr Gait's account in the *Journal of the Asiatic Society of Bengal*, Volume I of 1898

** Vide *Kachari Bura ji* published by the Department of Historical and Antiquarian Studies, Assam paragraphs 264-265.

নিবেদন ।

অসম ৰাজ্যৰ লগত এসময়ত অতি ঘনিষ্ঠতা থকা জয়ন্তীয়া ৰাজ্যৰ বিষয়ে আমি প্ৰায় একোৱেই নাজানোঁ বুলিলে বঢ়াই ৰোৱা নহয় । খাচীয়াসকলৰ কোনো বুৰঞ্জী নাই, ঘৰা পৰা আমি খাচীয়া বা জয়ন্তীয়া ৰাজ্যৰ বিষয়ে জানিব পাৰোঁ । গতিকে এই ৰাজ্যৰ বিষয়ে আমাৰ জ্ঞান অতি অলপ । অগচ অসমৰ বুৰঞ্জীত এই ৰাজ্যক যথাযথ স্থান নিদিলে সেই বুৰঞ্জীয়ে সম্পূৰ্ণতা লাভ কৰিব কেতিয়াও নোৱাৰে । অসম আৰু জয়ন্তীয়াৰ মাজত সম্পৰ্ক কেনেকুৱা, আছিল তাক দুই ৰাজ্যৰ মাজত চৰা বাজনৈতিক চিঠি-পত্ৰ-বিলাকৰ পৰা বিভিন্নটোক বুজিব পাৰি । “গড়গ্ৰাম ভয়ন্তী দুই নাইয়, এক ঘৰ প্ৰায় চলিয়া যাইতোছ । গুৰ্ণা পূৰ্ণ ছাৰিয়া পছিমে উদয় হৈব, লোহিত্য পূৰ্ণ দিশক চলিব, বৰ-তাকে আপোনাৰ গুৰ্ণ বৰ এৰি বিবৰ্ণ ধৰিব, তথাপি অমাৰ তোমাৰ মিথ চৰে সম্বন্ধ প্ৰীতিগাট খনিত নহৈব ।” এনবিলাক কথা প্ৰাৰম্ভিক চিঠি-পত্ৰ পোৱা যায় । যেতিয়া অসম ৰাজ্য মোগলে আক্ৰমণ কৰিছিল জয়ন্তীয়াৰ চিঠিত অসমলৈ জয়ন্তীয়াৰ টান ফুট ওলাইছিল । “বঙ্গল তোমাৰ শত্ৰু অমাৰ শত্ৰু । এক বুদ্ধি কৰি যেমনে শত্ৰুক নিৰ্যাতন কৰিবাব পাৰি তাকে কৰিবাই ।” অসম বজাৰ প্ৰতি জয়ন্তীয়া ৰজাৰ তেজ-বলহৰ টাণ্ডো বৰ নাছিল । কেবাজনাও জয়ন্তীয়া কুৰী অসমৰ বজালৈ দিছিল ।

বৰ্তমান গ্ৰন্থৰ পৰা আমি জয়ন্তীয়াৰ আহোম ৰাজ্যৰ লগত বাজনৈতিক সম্পৰ্কৰ বিষয়েহে জানিব পাৰোঁ । আহোম-খৈৰামৰ সংক্ৰেও দুটিমান আখ্যা হ'য়াত আছে । এনে ধৰণৰ বুৰঞ্জীক “কটকী বুৰঞ্জী” বোলা হৈছে । কটকী সকলৰ গমনাগমনৰ আৰু ভেঙেবিলাকে অন্য-নিয়া কৰা চিঠি-পত্ৰাদিৰ বিষয়ে আমি ইয়াত বিস্তৃত বিবৰণ পাওঁ । এনে ধৰণৰ বুৰঞ্জীৰ পৰা সমসাময়িক বাজনৈতিক অৱস্থাৰ কথাও ভালদৰে অনুমান কৰিব পাৰি, আৰু জয়ন্তীয়াৰ বিষয়ে লিখা ইতিহাসৰ অভাৱো এনে ধৰণৰ কটকী বুৰঞ্জীয়ে কিছু দূৰ পূৰাব পাৰে ।

এই বুৰঞ্জীত যি যি কথা আছে তাক ইংৰাজী পাতনিত কঁহিয়াই দেখুৱা হৈছে। ইয়াৰ অন্তৰ্গত গোটাচেবেক আখ্যান মাত্ৰ চুৰক কৰি ভুলত দিয়া হ'ল। এনে ধৰণৰ আখ্যান বিলাক গল্প, নাটক, উপভাস আদিৰ ভাল গছুলি, আৰু অসমীয়া লিখকসকলে এইবিলাকৰ সদ্য্যৱহাৰ কৰিব বুলি আশা কৰিলোঁ।

জয়ন্তীদেৱীৰ কথা।—জয়ন্তীয়াৰ ব্ৰাহ্মণ বজা জয়ন্তৰায় অপুত্ৰক আছিল। তেওঁ পুত্ৰ কামনা কৰি গোৰীক আৰাধনা কৰিলে। গোৰী ভুট হ'ল আৰু তেওঁক স্বপ্নত আদেশ কৰিলে যে,—“ বিধাতাৰ নিৰ্দ্ধনন হেতুকে মই তোৰ পুত্ৰ দিব নোৱাৰোঁ। তেওঁ যে মোক উপাসা কৰিলি মঞি তোৰ কুশলক সাধি গৃহত এক অংশে জন্মিম।” কিছু দিনৰ পাচত বজাৰ ঘৰত সৰ্কলুলক্ষণা কস্তা এটা জন্মিল। কস্তাৰ নাম খোৱা হ'ল জয়ন্তীদেৱী। সেই কস্তা ডাঙৰ হ'লত বাজপুৰোহিতৰ লৰা সৰ্কলুলক্ষণক পণ্ডিত লাণ্ডাবৰৰ লগত বিয়া দিলে। জয়ন্তৰায় বুঢ়া হ'লত তেওঁৰ কস্তা জয়ন্তীদেৱীক ৰাণীসিংহ নাম দি ৰাজ্য গতাই নিজে দেৱীক চিন্তি দেহ ত্যাগ কৰিলে। জয়ন্তীদেৱীৰ নগৰৰ নাম জয়ন্তীপুৰ হ'ল। পাচে লাণ্ডাবৰে ভদ্ৰকালী ব্ৰত আৰম্ভ কৰিলে। কিছু ব্ৰত সাঙ্গ নোহওঁতে ব্ৰতভ্ৰষ্ট হোৱাত দেৱীয়ে ‘মহাশ্বেচ হো’ বুলি লাণ্ডাবৰক শাপ দিলে। তেতিয়াৰ পৰা লাণ্ডাবৰে আচাৰ-ধৰ্ম্ম এৰিলে। এদিন লাণ্ডাবৰে জয়ন্তীদেৱীক অণুচি অৱস্থাত সম্ভোগ কৰাত দেৱীয়ে ক্ৰোধ কৰি তাক ঘৰৰ পৰা খেদি দিলে। জয়ন্তীদেৱীয়ে স্বামীক খেদি চিন্তাকুল হৈ মহামায়াক চিন্তিব ধৰিলে। দেৱীয়ে স্বপ্নত দেখা দি কলে যে,—“ তোৰ পতিব্ৰতা মঞি বাখিম, অধমে বিহকে বাঞ্ছা কৰিছে তাকে পাই হেন কৰিম, দুখ নকৰিম। অণুচি হৰৰ কাণত তোৰ দেহৰ পৰা ছায়া-প্ৰতিবিম্ব কস্তা এটা জলত প্ৰবেশ হব, সেই কস্তা ৰবালি মাছে খাব। পাচে লাণ্ডাবৰে স্নতঙ্গা জুৰিত থোকা পাতি সেই মাছ পাব। তাৰে গৰ্ভৰ পৰা ছায়া-প্ৰতিবিম্ব কস্তা জাত হব, মন্ত্ৰোদয়ী নাম থব, তাৰ ঘৰতে থাকিব। সেয়ে সহিতে বনভি কৰিলে তোৰ পতিব্ৰতা ধৰ্ম্ম ৰহিব। মন্ত্ৰোদয়ীৰ গৰ্ভে যেখন পুত্ৰ হয় তাত ৰাজ্য সমৰ্পণা কৰি তঞি মোক পাবিগৈ, এখন ৰাজ্য পালি থাক।” ইয়াকে শুনি জয়ন্তীদেৱী আনন্দে থাকিল। স্বপ্নৰ কথা হতে

জয়ন্তীদেৱীয়ে অণ্ডচিৰ সময়ত জুতকা জুৰিত গা ধুলে । দেৱীৰ গাৰ পৰা ছায়া-বিষ পানীত প্ৰবেশ কৰিলে । বৰালি মাছে পাই সেই ছায়া-বিষ গিলিলে । সেই মাহ লাণ্ডাবৰে খোকা পাতি পালে । মাহটো নি মি আৰি থৈ ভাবিলে, মাহ গেলি পোক পৰিৰ আক দিনে দিনে তাকে ভাজি খাব । তাকে ভাৰি ওলাই গ'ল । উত্ততি আহি দেখে যে কোনোবাই ভাঙকৈ ভাত-পানী বান্ধি থৈছে । তাকে দেখি সি আচৰিত হৈ ভাবিলে যে কাৰ নো তাৰ প্ৰতি তেনে দয়া উপজিল । শেষত সি বনদেৱৰ হে কাম বুলি ধৰিলে । এইদৰে আন দিনাও লাণ্ডাবৰ ওলাই যায় আৰু উত্ততি আহি ভাত-পানী পায়হি । লাণ্ডাবৰ অতি বিম্মিত হ'ল । ইপিনে আৰি খোৱা মাহটোও নেগেলে । তাকে দেখি লাণ্ডাবৰে 'কাটি গুহুঁও' বুলি মাহটো কাটিব খুজিলে ; কিন্তু কাটিব খোকাঁতেই তাৰ হাতৰ দা ছিপি ছুড়োৱা হ'ল । লাণ্ডাবৰে মাহটো আকৌ আৰি থৈ ওলাই যোৱাৰ ভাও জুৰি ধৰতে লুকাই জুৰি চাই থাকিল । পাচে মাহৰ পৰা মন্ত্ৰোদৰী ওলাই ঠাই-ঠাই জঁতাৰলৈ আৰম্ভ কৰোঁতেই লাণ্ডাবৰে গৈ হাতত থাপ মাৰি ধৰি 'তই কোন' বুলি জুৰিলে । মন্ত্ৰোদৰীয়ে কলে,—“তজি মনে মনে থাক । তোৰ জুখৰ কাৰণেহে আহিছোঁ । তোৰো নাই কেও মোৰো নাই কেও, দুয়ো ইয়াতে থাকিম । তজি আজিৰে পৰা আৰাটলৈ যাব নালাগে, মই সকলো দিন, তজি সহিতে গৃহবাস কৰিম ।” সেই দিনাৰে পৰা লাণ্ডাবৰে অবাচিতে সকলো বস্তু পাব ধৰিলে । কিছু দিনৰ পাচত মন্ত্ৰোদৰীৰ গৰ্ভত লাণ্ডাবৰৰ লৰা এটা ভগিল । কেবা খনে গাৱঁৰ মাহুহ-জুহুহ আহি দেশাচাৰ মতে বাগ্ৰ বজাই যাত্ৰা-সুন্দৰল কৰি লৰাটোৰ নাম বৰগোহাঁই ধলে । সেই দিনাৰে পৰা লাণ্ডাবৰৰ অৱস্থা আৰু ভাল হৈ আহিল । সকলোবিলাক গাৱঁৰে লাণ্ডাবৰক অধিকাৰী পতা হ'ল, আৰু লাণ্ডাবৰেও চুন্টানপুৰৰ থানাধাৰ মহানন্দ চুন্টানক মাৰি লাণ্ড চুন্টান নাম ললে ।

বৰগোহাঁই ডাঙৰ হৈ ছই-চাৰিখন গাওঁ বন কৰি স্বতন্ত্ৰভাৱে থাকিল । এদিন বৰগোহাঁইয়ে চিকাৰী কুকুৰ লগত লৈ পহু চিকাৰলৈ গ'ল । কুকুৰ এটাই বাওঁ হেৰুৱাই জয়ন্তীপুৰ পালে গৈ । জয়ন্তীপুৰৰ মাহুহে কুকুৰটো ধৰি বাগী-দিংহৰ ওচৰলৈ নিলে । বাগীদিংহেও কুকুৰটোক ভাত-পানী খুৱাই সোধৰ

শিকলি নগাই মেলি দিলে । কুকুৰটো যেতিয়া ঘূৰি গৈ বৰগোহাঁইৰ ওচৰ পালে গৈ বৰগোহাঁইয়ে তাৰ ডিঙিত সোণৰ শিকলি দেখি সেই ফালে ডাঙৰ ৰাজ্য আছে বুলি আক্ৰমণ কৰিবলৈ আগবাঢ়ি গ'ল । জয়ন্তীদেৱীয়ে এই কথা শুনি “মংস্তাদেৱীৰ পুত্ৰ মোৰ ভনীৰূপে পুত্ৰ” বুলি সেনাপতিক পঠিয়ালে । সেনাপতিয়ে যুদ্ধ নকৰি বৰগোহাঁইক ধৰি ৰাণসিংহৰ ওচৰলৈ নিলে । ৰাণসিংহে বৰগোহাঁইক সুমিলে যে গাঁৱ মাক ব'পেক বেনি । বৰগোহাঁইৰায়ে ব'পে মোৰ মাক মংস্তাদেৱী আৰু ব'পেক লাগু বৰ । দহ-বিশখন গাওঁৰ গদাৰী আছিল, বিধিৰ বিপাকত সেই দিনা চাকৰ হ'ল । সেই দিনাৰে পৰা তাৰ আই বোপাই জয়ন্তীদেৱীয়েই । জয়ন্তীদেৱীয়ে কলে যে মংস্তাদেৱীৰ লগত বুলি জানিহে তাৰ ধৰি আনিবলৈ কলে, নহলে দাবিবলৈ দিলেহেঁতেন । এতিয়া মাকৰ অনুমতি গৈ । দেখা-দেখি হব লাগে । পাচে মংস্তাদেৱীক জনাই আশংসা দি ক'লে,—“তোক দেখিবলৈ মোৰ ইচ্ছা আছিল, আজি দেখিলোঁ । বিপাকত তই মই ছোৱা ভনী । তাকে মোৰ ধন্য বন্ধাৰ কাৰণে সে-অংশ দা মংস্তাৰ গৰ্ভত চলাইলে । এখনো তাকে স্বামী শুশ্ৰূষাকৈ থাক গৈ । আজিৰ পৰা তোক স্বামীয়ে সহিতে দহ-বিশখন গাওঁৰ অধিকাৰী কৰি শোক সহিতে দি বিদাই দিলোঁ ।” মংস্তাদেৱীয়েও ৰাণসিংহক সেৱা কৰি ধন্যতাৰ দেশলৈ গ'ল । বৰগোহাঁইৰ মৃত ৰাণসিংহৰ লগতে থাকিল । কিছু দিনৰ পাচত বৰগোহাঁইৰ মৃতক জয়ন্তীপুৰত ৰজা পাতি জয়ন্তীদেৱী পাতাললৈ গ'ল ।

জয়ন্তীদেৱীৰ পৰা ।—জয়ন্তীদেৱী যি ঠাইত পাতাললৈ গ'ল বৰগোহাঁইৰায়ে ২২ কৰি সেই ঠাই খনাব ধৰিলে । এইদৰে মাটি খানি জয়ন্তীদেৱীক নাপাওঁ বেজাৰ মনৰে শুই । পাচে স্বপ্নত জয়ন্তীদেৱীয়ে কলে,—“শোক নাপাওঁ, মাটি নাপাওঁ নিবি, তা ত তাকে এক তাম পাৰি, তাৰে মুক্তি কৰি তাম নদৰি দেৱ-পূজা কৰি থাতিবি ।” বৰগোহাঁইৰায়েও মাটি খানোতে তাম এডোখৰ পাই দেৱীৰ মূৰ্ত্তি কৰি জয়ন্তীদেৱী নাম দি পূজা কৰিছিল । দেৱীৰ মূৰত তাম এডোখৰ পাতাললৈ গ'ল সেই ঠাইৰ নাম হ'ল মুক্তিপুৰ । আৰু এটা গাঁৱৰ আছে যে স্বপ্নত দেৱীয়ে কলে,—“মাটি খানোতে আঁঠু খাব নোহোঁ এডোখৰ পাৰি, তাৰে মুক্তি কৰি জয়ন্তী নাম দি সেৱা-পূজা কৰি

থাকিব। এতেকে আয়ু-শ্রী, যশ-ধন্য সকলো বাঢ়িব। এই দেশত ভনীৰ পোহে বজা হব, পাত্ৰৰ পোহে পাত্ৰ হব। যেতিয়া এয়ে লবে আৰু মুষ্টিও গুচে ৰাজ্য নাশ হব।”

আহোমৰ সৈতে যশমাণিকৰ শ্ৰীতিবাঞ্ছা।—জয়ন্তীয়া বজা যশমাণিকে কছাৰীৰ প্ৰতাপ সহিব নোৱাৰি স্বৰ্গদেৱৰ সহায় লবলৈ ফন্দি পাতিলে। মনতে ভাবিলে যে কছাৰীক বশেও নোৱাৰে, হিংৰতা কৰিও নোৱাৰে। গতিকে স্বৰ্গদেৱে ৰাখিলেহে বখা। ইয়াকে ভাবি উকীল পঠাই স্বৰ্গদেৱক ছে.ৱাখী যাঁচিলে। স্বৰ্গদেৱেও ছোৱালী আনিবলৈ থিক কৰিলে। তেতিয়া জয়ন্তীয়া বজাই কলে,—“বত্ৰাহে দিম, সাতগাওঁ তেতেনীওঁৰিয়েদি কত্ৰাক যদি নিয়ে ত্ৰেহে ৰাখি আনন্দক প.ও।” এই কথা শুনি স্বৰ্গদেৱে তিনিজনী গোহাঁয়েৰে মেল কৰিলে। গোহাঁইসবলে কলে,—“এক দেশৰ সি বজা, শৰণাগত হৈ যে কত্ৰাক দিয়ে আনিবহে লাগে।” এই কথা শুনি স্বৰ্গদেৱে লোকজন দি সোন্দৰ গোহাঁইক পঠালে। কছাৰীয়ে সেই বাটে ছোৱালী আনিবলৈ কলে। স্বৰ্গদেৱেও বাৰ্তা পঠালে,—“কছাৰীয়ে বৰকথা মাতিছে, আগবাঢ়ি গৈ কছাৰীক ধৰেক।” সোন্দৰ গোহাঁয়ে দৈৱ্যাক্স পাৰ হৈ কোঁঠ নিলে গৈ। কছাৰী বজাই দেখিলে যে জয়ন্তীয়াও শত্ৰু, তাতে সোন্দৰ গোহাঁয়ো আগবাঢ়ি আহিল। গতিকে কোনো উপায় কৰিব পাত্ৰ-মন্ত্ৰীসকলৰ লগত আলোচনা কৰিলে। শেষত পাত্ৰ-মন্ত্ৰীসকলৰ উপদেশ মতে সোন্দৰ গোহাঁইৰ ওচৰত বৰিবলৈ মন কৰিলে। সেই সূত্ৰে কছাৰীৰ মাহুহ-হুহু সদায় সোন্দৰ গোহাঁইৰ ওচৰলৈ অহা-যোৱা কৰে। আজি গৈ কয় “হাতী-ঘোঁৰা সজাইছোঁ,” কালি গৈ কয় “বস্ত্ৰহে গোঁঠাইছোঁ।” সোন্দৰ গোহাঁয়ে ভীমবল পাত্ৰকে পবন হাতীকে বিচাৰিলে। কছাৰী বজাই উপায় নাপাই দিবলৈ ওলাল। ভীমবল পাত্ৰ কলে,—“আহোমৰ হাতত পৰিলেও নবা যুৱত পৰিলেও মৰা।” এই বুলি পবন হাতীৰ আগত পূজা-পতল দিলে। পূজা দি ভাল পালে, কিয়নো হাতীয়ে পূজা-সেৱাৰ বস্ত্ৰ ঠুৰেৰে শিবত তুলি ললে। ভীমবলে দিন-বাৰ চাই যুদ্ধলৈ বুলি যাত্ৰা কৰিলে। কছাৰীবিলাকে ডাৰ-ভেঁটি লৈ সোন্দৰ গোহাঁইৰ মাহুহৰ ওচৰলৈ গৈ বাৰ্তি ছপবলৈকে মেল মাৰে আৰু ভিতৰুৱা কথাৰ গম লয়। যি দিনা বণ লাগিব, সেই দিনা হিলৈব।

ভিতৰত ডুববিবন ডবাই মুখত পানী ঢালি থলে । কছাৰীয়ে পবন হাতী আগত লৈ কোঁঠৰ ভিতৰত সোমাল । সোন্দৰ গোহাঁইৰ মাহুহ-ভুহুহ নৰিয়া পৰি আছিল । ইফালে হিলৈও মুহুটিল । ফলত কছাৰীয়ে কোঁঠৰ মাহুহ হুভাগ মান কাটিলে আৰু সোন্দৰ গোহাঁয়ো বণত পৰিল । যিজন মাহুহে সোন্দৰ গোহাঁইক কাটিলে কছাৰী বজাই তাক খং কৰি কলে,—“ মোত সুধিছে কাটিব পাৰ ? দেশ-দেশান্তৰৰ পৰা লোকজন আহি দেখিলেহঁতে, স্বৰ্গ ৬ আশা থাকিলহঁতে, আমাৰো মেলত বহি কপা-বৰ্তা হলহঁতে ।” স্বৰ্গদেৱে কৈ পঠালে,—“ সোন্দৰ গোহাঁইক ডাঙ্গৰ ম'হুহ বুলি শুনা গৈছে । কাজ-শৰাথলৈ মূৰ লাগেহঁতে মাহুহ পঠাই নিয়াব মই ঘটনাকৈ থৈছোঁ ।” স্বৰ্গদেৱে সোন্দৰ গোহাঁইৰ মৃত্যুৰ কপা শুনি বেজাৰ কৰিলে । কিন্তু সেই সময়তে বজাৰে বণ লাগিল । গতিকে কছাৰী বজালৈ স্বৰ্গদেৱে এই বুলি কৈ পঠালে যে সোন্দৰ গোহাঁইক কত্ৰা আনিবলৈ পঠোৱা হৈছিল । সি গৈ বিনা অহুমতিতে কোঁঠ দিলে গৈ । তাক কাটি স্বৰ্গদেৱৰ কামহে কৰিলে । কছাৰী বজাই যেন বেয়া নাপায় ।

জয়ন্তীয়া বজা বামসিংহৰ কথা ।—১৬২২ শকত ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱে বংপুৰ নগৰৰ ইটাৰ ঘৰত উঠি ৰাজ্যৰ অনেকক বঁটা-প্ৰসাদ দিলে । তালৈকে একুৰি কি দুকুৰি কছাৰীও আহিছিল । সিহঁতক বজাই সোধালে বোলে, সিহঁতৰ বজা পলাই কলৈ গ'ল । সিহঁতে কলে যে স্বৰ্গদেৱন ভয়ত খাসপুৰলৈ গ'ল । তাৰ পৰা জয়ন্তীয়া বজাই মিত্ৰতা কৰোঁ বুলি মাতি পঠালে । ‘ আজি মাৰিছে তোকে, কালিলৈ মাৰিব আমাক । যদি আমি একে লগ হলোঁ অসমৰ গড়গাওঁ উঠাব পাৰোঁ । শুভতে শুনাহে গৈছে বৰমহলৰে পৰা কছাৰীৰ হে ৰাজ । আমি একে যুক্তি হলে তাকে পাৰ । ’ কছাৰী বজা তাম্ৰধ্বজ এই কথাত সন্তোষিত গ'ল, আৰু বৰকোঁৱৰতকৈ বামসিংহ বজাক মাতি পঠালে । এই কথা কোৱাৰে বজাক জনোৱাত বজাই কছাৰী বজাক ধৰি আনিব লাগে বুলি কলে । ‘ স্বৰ্গদেৱে কছাৰী বজাৰ ৰাজ্য মাৰি থৈদিছে, গতিকে তেওঁক ধৰা ভাল নহয় ’ বুলি অনেক বুজোৱা হ'ল । বামসিংহই কাৰো কথা হুণুলিলে, আৰু হাজাৰচেৰেক মাহুহ লৈ তাম্ৰধ্বজ নাৰায়ণক বন্দী কৰি নি জয়ন্তীপুৰত থলে ।

এই বাৰ্তা স্বৰ্গদেৱে পোৱাৰ কিছু দিনৰ পাচতেই কছাৰী ৰজাই স্বৰ্গদেৱৰ
সহায় বিচাৰিলে । স্বৰ্গদেৱে কৈ পঠালে যে আহোম কছাৰী ৰাজ্য মাৰিছে ।
ৰজা পলাই খাসপুৰত আছিল তাৰ পৰা জয়ন্তীয়াই ধৰি নিছে । গতিকে
এৰি দিব লাগে । জয়ন্তীয়া ৰজাই উত্তৰ দিলে,—“ খাসপুৰৰ পৰা ধৰি
আনিছোঁ, তুমি কেমনে পাবি ? আমি উহঁতক কোনো বস্তু বুজি দিব
নিকি ? কোনোজনে ধৰি লোবোতে মউ পালে তাক নিকি আনক দিও ? ”
এই কথা শুনি স্বৰ্গদেৱে ডাঙ্গৰীয়া তিনি গৰাকীৰ লগত বৰমেল পাতিলে ।
ডাঙ্গৰীয়াসকলে একমত হৈ কলে,—“ কছাৰী ৰাজ্য আমি মাৰিছোঁ, ৰজাক সি কিয়
ধৰি নিব ? ” পাচে স্বৰ্গদেৱে দিন-দাৰ চোৱাই ডেমুৰাৰ বাটে সন্ধিকৈ
বৰবকুৰাক পঠালে আৰু গোস্তাৰ বাটে পাণ্ড-বৰফুকনক পঠালে । জয়ন্তীয়া ৰজা
কেবাখনো ৰণত খাটি কছাৰী ৰজাক সমৰ্পণ কৰি বৰবকুৰাৰ ওচৰত আশ্বসমৰ্পণ
কৰিলে । দুয়ো ৰজা ধৰা পৰাত স্বৰ্গদেৱে অপাৰ আনন্দ হ'ল, আৰু তিনি দিন
প্ৰজাসকলৰ হতুৱাই বৎ-ধেমালি কৰালে । জয়ন্তীয়া আৰু কছাৰী ৰজাক
আহোম ৰাজ্যলৈ অনা হ'ল । স্বৰ্গদেৱে বিংশত দৰবাৰ পাতিলে আৰু
তালৈ দুয়োজনো ৰজাকে নিবালে । কছাৰী ৰজাই স্বৰ্গদেৱক সেৱা জনাই যি আজ্ঞা
হয় তাকে কৰিম বুলি জনালে । জয়ন্তীয়া ৰজাক কোৱা হ'ল যে কছাৰী
ৰজাৰ ভাল মানুহ আহি প্ৰাৰ্থনা কৰিগত পুনৰ খাপি খোৱা হ'ল । গতিকে
জয়ন্তীয়া ৰজাৰো ভাল মানুহ আহি প্ৰাৰ্থনা জনাব লাগে । ৰজাক নিবৰ
নিমিত্তে ভাল মানুহ আনিবলৈ বৰফুকনে ভগৱীক জয়ন্তীয়ালৈ পঠালে । জয়ন্তীয়া
ৰজাক উজাই নি মঠাডাঙত ধলে । জয়ন্তীয়ালে ভগৱীক কলে,—“ তঞি
কিবা পলাইছে আহিছ ? ৰাজ্য আছে বা নাই তোৰ কথাত প্ৰমাণ কি ?
আমাৰ ভগ্নী, উৰু, কাওৱা ইহঁত তোৰ লগতে যাওক, ৰাজ্যকো চাই আহক ।
যদি প্ৰাৰ্থনা কৰিলে দিয়ে আমিও যাম । ” ইতিমধ্যে শাওণৰ ২০ দিন যোৱাত
জয়ন্তীয়া ৰজা ৰামদিংহৰ মৃত্যু হয় ।

সন্তোষ বজালৰ কথা । — পাণ্ডুৱাৰ সন্তোষ বজাল জয়ন্তাৰ পৰা
পলাই আহি ডিমকুৱাৰ চকীত পৰিল । সি ডিমকুৱা ৰজাক কলে যে সি
বেপাৰী দাণ্ডহ, তাক খৰাখীৰ কিনা বকুৱাৰ হাতত দিয়ক । ডিমকুৱা ৰজাও
সেই অজুৰোৰ হাতে তাক কিনা বকুৱাক দিলে । কিনাৰ লগত থাকি সি
বেপাৰ কৰি অনেক ধন-বস্তু ঘটিলে । তাকে দেখি কিনা বকুৱাই তাক খৰাখী

বজালৈ ধৰি পঠাবলৈ যত্ন কৰিলে । এই খবৰ পাই সন্তোষে ডিমৰুৱা বজাক কলেহি,—“ পূৰ্বেও তুমিহে মোক কিনাৰ হাতত দিছা । ওপৰৰ বাজাৰ ঠাইলৈ মোক ধৰি দিব খোজে । মোৰ বস্ত্ৰ-জাতখনি আনি দিয়া, তেমাৰ লগতে থাকোঁ । ” ডিমৰুৱা বজাই ভাবিলে যে সি জয়ন্তীয়াৰ পৰা আহি ডিমৰুৱাৰ চৰীত পৰিছেহি । কোনো দিনা জয়ন্তীয়ালৈ খুজিলেও দিব লাগিব । ইয়াক ভাবি তাক ৰাখি থলে । সন্তোষক ৰখা দেখি ডিমৰুৱাৰ ওপৰত খবানীৰ সন্দেহ হ'ল । খবানীয়ে ডিমৰুৱাৰ লগত হাট-বাট কৰিবলৈ এৰিলে, হাটলৈ আহিলেও অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ লৈ সাজু হৈ আছে । ইয়াকে দেখি আহোমৰ পাব-ফুকনে ছল পাই বনাৰ ছুৱায়াৰ হতুৱাই খবানীক আহোমৰ নিত্ৰতা কৰিবলৈ দুলাবলৈ ধৰিলে । বিস্তৃত খবানী বজাই বলে যে যদিহে ছুৱায়া আগে আহে তেহে প্ৰীতি হব, নহ'লে শ বহুবেও নহয় । অনেক বুজালতো মানুহ নপঠালও ছুৱায়াই উপায় বৰি ডিমৰুৱাৰ বজাৰ হতুৱাই সন্তোষ বঙ্গালক বৰুণ পাতি হাতত থকা পৰি বহুৱালে । তাকে দেখি কিনাৰ খং উঠিল । ছুৱায়ায়ে বলে যে আহোম আক খবানীৰ নিত্ৰতা ঘটা হলে এনে হব নোৱাৰিলে হেঁতেন । ইয়াৰ পাচত কিনাৰ চেষ্টাত বৰদুৱানৰ ওচৰলৈ খবানী কটকী পঠোৱা হ'ল ।

গুৱাহাটী, অসম ।

হং ১৫ । ৭ । ১২৩৭ ।

শ্ৰীশবৎ বুদাব দত্ত ।

জয়ন্তীয়া বুৰঞ্জী ।

প্ৰথম আখ্যা ।

জয়ন্তাৰ আদিকথা ।

১ । জয়ন্তীদেৱীৰ প্ৰথম আখ্যান ।

জয়ন্তীয়াৰ ‘খাসী’ নাম ।—শ্ৰীকৃষ্ণায় নমঃ ॥ জয়ন্তা ৰাজ্যৰ জন্ম-কথা । পূৰ্বে জয়ন্তীপুৰত যুধিষ্ঠিৰৰ দিন ধৰি ব্ৰাহ্মণ ৰাজা অনেক হৈ ন’ল । যুধিষ্ঠিৰ ৰাজা যি কালত ৰাজত্বই বজ্জ কৰিলে সেই কালত বজ্জৰ নিমিত্তে চাৰি দিশক প্ৰতি ভাতৃসকলক পঠালে । ভাতৃসকলেও চাৰি দিশক জিনি ধনসকল আগ্ৰহকৈ আনিলে । সেই বেলা ইন্দ্ৰসেন-বাই ভীমক অনাদৰ কৰি ভীমৰ ঠাই নগ’ল । ভীমেও ব্ৰাহ্মণ হেন আনি নামাৰি গিদা চোঁচোবালে । ব্ৰাহ্মণ ৰাজ্যৰ অণু ছিগিল । সেই কাৰণে জয়ন্তা ৰাজ্যৰ খাসী নাম থাকিল । সেই ঠাইকো অজাপি খাসীপুৰ বোলে । ১ ॥

গৌৰীৰ অংশে জয়ন্তীদেৱীৰ জন্ম ।—কেদাৰেশ্বৰ-বাই, ধনেশ্বৰ-বাই, কল্পৰ্প-বাই, মাণিক-বাই, জয়ন্ত-বাই শেষ কৰি পূৰ্বে ব্ৰাহ্মণ ৰাজা অনেক গৈল । শেষান্তত জয়ন্ত-বাই ৰাজা অপুত্ৰক আছিল । পুত্ৰ কামনা কৰি গৌৰীক আৰাধন কৰিছিল । গৌৰী সন্তোষ হৈ স্বপ্নত দেখা দিলে, বোলে,—“বিধাতাৰ লিখিতা তোৰ পুত্ৰ হবৰ যোগ্য নাই । মঞি পুত্ৰ দিব নোৱাৰোঁ । তেও যে মোক উপাসা কৰিলি মঞি তোৰ কুশলক সাধি গৃহত এক অংশে জন্মিব । সেই কালৰ পৰা জয়ন্তীপুৰ হেন নাম হব । সেই কত্তা ৰাজা হৈ বহুদিন ৰাজ্য ভোগ কৰিব । মোৰ প্ৰসাদে তঞো মোক পাবিহি ।” এই বুলি দেৱী অন্তৰ্দ্ধান হ’ল । জয়ন্ত-বাই ৰাজা চেষ্টন পাই পৰম সন্তোষ মনে দেৱীক সেৱা কৰি বহিল । ২ ॥

লাণ্ডাববৰ লগত জয়ন্তীৰ বিয়া ।—ভাতপাচে বাজাৰ পুথত সৰ্বলক্ষণে
বুজ এক কড়া জয়িল । বাজাও বপ্ৰৰ কথাৰ সুখৰি জয়ন্তী নাম ধলে । কড়াও
দিনে দিনে চহুকলা যেন বাঢ়িল । জয়ন্তী বাজাও কড়াৰ লগত থকাৰি নাপাই
অপত্তোষ কৰি আহে । পাচে বাজাৰ পুৰোহিত নামত চণ্ডবৰ, তান পুৰ লাণ্ডাবৰ
সৰ্বলক্ষণকৰ পণ্ডিত । ভাতবৰ্ণো নাই এই কাৰণেহে নাম ধলে লাণ্ডাবৰ ।
ভাতে আনি জয়ন্তীক বিবাহ দিলে । জয়ন্তীয়েও পতিব্রতা ভাবে স্বামী সেৱা
কৰি বহিল । ৩ ॥

জয়ন্তীৰ ৰাজ-অভিষেক ।—ভাতপাচে জয়ন্তী বাজাও আপোনাৰ অৰহা
হীন হবৰ দেখি জয়ন্তীক ৰাজা-অভিষেক কৰি বাণীসিংহ নাম দি দেবীক চিহ্নি
মূৰ্ছাকোট কৰি দেহ এৰিলে যাতো ঐতকে ধানৰ নাম সুক্ৰিশুৰ থাকিল ।
পাচে জয়ন্তীদেবীও বাণীসিংহ নাম ললে । ৪ ॥

অভিশপ্ত লাণ্ডাবৰ ।—লাণ্ডাবৰ কতোদিন থাকি তত্ৰকালী ব্ৰত
কৰিবাক এক বংসৰ সন্মত কৰি ব্ৰত আৰম্ভিলে । ব্ৰত সাধ নোহওঁতে দেবীয়ে
প্ৰমাণ কৰিলে । লাণ্ডাবৰে কামাত্মৰ হই দেবীক আলিঙ্গন কৰিবাক উঠিল ।
দেবীয়ে কোৱা কৰি বোলে,—“ভোৰ শাস্ত্ৰ-জান নট হোক, মহামোহ হোঁ ।”
এই বুলি দেবীএ শাপ দি অদৃষ্ট হ’ল । লাণ্ডাবৰো ব্ৰততত্ব হই আপোনাৰ ঘৰক
আহি আচাৰ-ধৰ্মক এৰিলে । ৫ ॥

সুতৰা গাৰোৰ ঘৰত লাণ্ডাবৰ ।—ভাতপাচে একদিন এতি
জয়ন্তীদেবী অন্তৰ্হি হৈল । সেই সময়তে লাণ্ডাবৰে গৈ বল কৰি সন্তোষ
কৰিলে । জয়ন্তীদেবীয়ে পদ কৰি লাণ্ডাবৰক লগৰ পৰা খেদিলে ‘পুনৰ্জীৱ
মজি নেদেখোঁ’ হেনকৈ । পাচে লাণ্ডাবৰেও দেহি বেলাৰ পৰা জাতি অজাতি
মিচাৰ নকৰি মদ, কুহুৰা, গাহৰি খাই ফুৰিব ধৰিলে । লাণ্ডাবৰ বুলি কেও
চিনিব সোৱাৰে । পাচে বতে মদ-ভাত খাবলৈ গায় ভাতে বন-ঘাৰি কৰি
থাকে । এই মতে ফুৰিহোঁতে সুতৰা নামে গাৰোৰ ঘৰ পালেগৈ । ভাৰো
কোনো নাই, কুৰা-বুঢ়ী হই মাত্ৰ । সুতৰাজ বোলে,—“ভজি কোৱা ?”
লাণ্ডাবৰে বোলে,—“মজি লাণ্ডাবৰ । মোৰ কেও নাই, বতে পাওঁ ভতে
থাকোঁ ।” সুতৰা গাৰোজ বোলে,—“বোৰো কোৱা নাই, ভজি কোৱা

বৰতে থাকিব বন-বাৰি কৰি, মঞি তোক পুহিম । তোৰ বাপ-মাও আদি হলো ।” মথ-জাত বুহাই লাণ্ডাবৰক হুতলা গাবোৱে বৰত বাৰিছে । লাণ্ডাবৰেও হুতলা গাবোক আই-বুপা বুলি তাৰ বৰতে আপোন বুলি থাকিল । হুতলাৰ পুত্ৰক লাণ্ডাবৰ বুলি সকলেও মাতে । জুৰিৰো নাম হুতলা জুৰি । এইমতে কতোদিন থাকি হুতলা গাবো, বৰিণীয়েক দুও মৰিল । লাণ্ডাবৰে হুতলা, গাবোৱনীৰ কাজ-ক্ৰিয়া কৰি বৰবাৰীৰ অধিকাৰ হ’ল । পাণ্ডামিৰীয়ে লাণ্ডাবৰক হুতলা গাবো বুলিহে মাতে । ৩ ॥

জয়ন্তীদেৱীৰ অনুতাপ ।—এখন জয়ন্তীৰ আখ্যান কহো ।—জয়ন্তীয়ে লাণ্ডাবৰক খেদাই মনত দুখটেক বোলে,—“কিনো অযোগ্য কাম কৰিলো ? পতিব্ৰতা ধৰ্ম্মকো এৰিলোঁ । মহামায়া ভগবতি ! মোক কোনোৰূপে উদ্ধাৰ কৰা ।” এই বুলি শয়ন কৰিলে । পাচে স্বপ্নত দেৱীয়ে বোলে,—“তোৰ পতিব্ৰতা মঞি বাৰিষ, অধৰে বিহক বাঞ্চা কৰিছে তাকে পাই হেন কৰিম, দুখ নকৰিম । অণুচি হৰৰ কালত তোৰ দেহৰ পৰা ছায়া-প্ৰতিবিম্ব কভা একটা জলত প্ৰেৰণ হব, সেই কভা বৰালি মাছে খাব । পাচে লাণ্ডাবৰে হুতলা জুৰিত খোকা পাতি সেই মাছ পাব । তাৰে গৰ্ভৰ পৰা ছায়া-প্ৰতিবিম্ব কভা জাত হব, মৎস্তোদৰী নাম ধৰ, তাৰ বৰতে থাকিব । সেয়ে সহিতে বসতি কৰিলে তোৰ পতিব্ৰতা ধৰ্ম্ম বহিব । মৎস্তোদৰীৰ গৰ্ভে বেধন পুত্ৰ হয় তাত ৰাজ্য সমৰ্জনা কৰি তঞি যোক পাৰিসৈ, এখন ৰাজ্য পালি থাক ।” এই বুলি মহামায়া অন্তৰ্ধান হ’ল । পাচে চেতন পাই জয়ন্তী ৰাণীসিংহ সন্তোষ হই আনন্দে বহিল । মহামায়াৰ চিন্তি ৰাজ্য প্ৰতিপালি বহিল । যি সময়ত অণুচি হ’ল দেৱী স্বপ্নৰ কথা মনত কৰি হুতলা জুৰিত অণুচি গা মান কৰি জয়ন্তীৰ গাব পৰা ছায়া-বিম্ব জলত খেপণ কৰি দান কৰি আপোনাৰ নগৰক আহিল । ছায়া-বিম্বকো মৎস্তে দিলিলে । ৭ ॥

মৎস্তোদৰীৰ অজ্ঞাত গৃহস্থালি ঘন ।—লাণ্ডা হুতলায়ে মাছলৈ বুলি সেই জুৰিত খোকা পাতিছিল । দৈববোধে যোৰ বুঠি হ’ল । পাচে সেই খোকাতে ছায়া-বিম্বক দিলা বৰালি মাছ আহি লাগিলহি । পুৱা দৈ লাণ্ডা হুতলায়ে বৰক আনি আৰি থৈ আৰাক গ’ল । বাঙতে জোখোলা নামে এক গাবোয়ে বোলে,—“ঐ লাণ্ডা হুতলা ! যব মাছটো যে পাইছ একলে কটক

খাৰি ?” লাণ্ডা স্তম্ভজ্ঞাএ বোলে,—“গেলি পোক পৰিব, দিনে দিনে ডাকে ডালি খায়।” আৰা চাই হুই গাবো ঘৰক আহিল। ঘৰ সোমাই দেখে নানাবিধ দিহ-ব্ৰহ্ম সহিতে ডাক দেখি বিস্ময় হুই বোলে,—“মজি লাণ্ডাব, মোৰ কোনো নাই, মোক লাগি কাৰনো দয়া উপজিলেক ? জানিলো বনমেৰেহে দয়া কৰি মোক লাগি থৈছে।” এই বুলি ডাক-মদ খাই ঘৰত থাকিল। এইমূখে আনাকানিনাও লাণ্ডাবৰ আৰাটলৈ গ’ল; আৰাৰ পৰা আহি আকও ডাক-মদ ভেনেটেক পালেহি। লাণ্ডাবৰে বোলে,—“কি বিস্ময় কথা।” এই বুলি ডাক-পানী খাই লাণ্ডাবৰ সেই মনে থাকিল। “মাছ খলৌ আৰি, নেগেলে;” বোলে,—“কাটি শুকুৱাও।” এই বুলি মাছ কাটিব খোৱোঁতে তাৰ হাতৰ দা ছিন্সি মোড়োখৰ হ’ল। ৮ ॥

মৎস্তোদৰীৰ লগত লাণ্ডাবৰ গৃহবাস।—লাণ্ডাবৰে মাছ আকও আৰি থৈ আনাকানিনা আৰাটলৈ যাওঁ বুলি লাণ্ডাবৰে কুঁমি আহিল। পাচে মাছৰ পৰা ওলাই মৎস্তোদৰীএ ঠাই-ঠাই আঁওতাওতে লাণ্ডাবৰে গৈ চাব মাৰি ধৰি বোলে,—“তজি কোন ক ?” মৎস্তোদৰীএ বোলে,—“তজি মনে মনে থাক, তোৰ স্তম্ভ কৰণেহে আহিছোঁ। তোৰো নাই কেও মোৰো নাই কেও, জুয়ো ইয়াতে থাকিম। তজি আজিৰে পৰা আৰাটলৈ যাব নেগাগে, মই সকলো দিম, তজি সহিতে গৃহবাস কৰিম। একো স্তম্ভিব নেগাগে, মনে মনে থাক।” এই প্ৰকাৰে জুয়ো খাৱা-দাৱা কৰি বসতি হুই বহিল। ৯ ॥

লাণ্ডাব প্ৰতিপত্তি।—সেই দিন ধৰি তাৰ ঘৰত অঘাচিতে সকলে বস্ত্ৰ লাগ ধৰিলে। কতোদিন অন্তৰে লাণ্ডা স্তম্ভজ্ঞাৰ মৎস্তোদৰীৰ গৰ্ভত পুত্ৰ জন্মিল। সেই বেলা চাৰি-ছয় গাঞৰ লোকজন আহি বাড-ভঙ বজাই দেশ-বাৰহাৰে যাজ্ঞ-স্তুত্বল কৰি বৰগোহাজি নাম ধলে। লাণ্ডা স্তম্ভজ্ঞাও সকলকো মদ-ডাক বুৱাই বখাৰতে নিয়া-খোৱা কৰি সবাকৈ পঠালে। সেই দিন ধৰি লাণ্ডা স্তম্ভজ্ঞাৰ ঘৰত ধান-চাউল কঠা বাঢ়িব ধৰিলে। তাতপাচে লাণ্ডা স্তম্ভজ্ঞাক সকলো গাঞৰ অধিকাৰী পাতি ধলে। লাণ্ডা স্তম্ভজ্ঞাৰো সকলকে ববাই ললে। আৰব লোক যি আছিল তাকো ববালে, আৰু চুণ্টানপুৰলৈ গৈ চুণ্টানপুৰত যি থানাদাৰ আছিল মহমদ চুণ্টানক মাৰি লাণ্ডা চুণ্টান নাম ললে চুণ্টানৰ বেটা বৰগোহাজি সামৰ্থ হয়। মাছ-পহ মাৰি হুই-চাৰিখন গাও মাৰি আনি বণ কৰি লৈ বস্ত্ৰ হুই বহিল। ১০ ॥

জয়ন্তীপুৰত বৰগোহাঁইৰ হেঙ্গল ।—তাতপাচে একদিনা এতি বৰগোহাঁইৰায়ে লোকজন তিয়াবকৈ লৈ হেঙ্গল কুকুৰ লগত লৈ পহ চিকাৰলৈ গ'ল । পহচোন্ধত হেঙ্গল মেলিলে । হেঙ্গলেও পহচোন্ধত আঁধি হই জয়ন্তীপুৰ পালেগৈ । জয়ন্তীপুৰৰ লোকে হেঙ্গল ধৰি বাণীসিংহৰ ঠাইত দিলেনি । বাণীসিংহেও হেঙ্গলক ভাত-পানী খুৱাই সোণাৰ শিকলি লগাই মেলি পঠিয়াই দিলে । হেঙ্গলৰ পাচত মাঘুহ পঠাই ক'ৰ কুকুৰ ইয়াৰ তালান্ন বুজিব দিলে । কুকুৰো গৈ বৰগোহাঁইৰ গাঞি পালেগৈ । জয়ন্তীদেবীৰ চৰীয়া গৈ বৰগোহাঁইৰ গাঞিৰ তালান্ন বুজি আহিল । বাণীসিংহে সুধিলত চৰীয়াই কলে, বোলে,—“মংজ্ঞা-দৰীৰ লাণ্ডাবৰৰ বেটা, নামত বৰগোহাঁইৰাই, তেঞি গঞাগিৰী সকলকো বশ কৰি লৈ চুণ্টানপুৰত অধিকাৰী হই আছে ।” বৰগোহাঁইৰাইএ হেঙ্গলৰ লগত সোণাৰ শিকলি দেখি ‘এই পোনে ডাক্তৰ ৰাজ্য আছে’ হেন বুলি মুখক সমুখে আগবাঢ়ি বহিলগৈ । ১১ ॥

বৰগোহাঁই ৰাণীসিংহৰ বন্দী ।—পাচে জয়ন্তী ৰাণীসিংহে এই বাৰ্ত্তা শুনি ‘মংজ্ঞাদৰীৰ পুত্ৰ মোৰ ভনীৰহে পুত্ৰ’ এই বুলি ভীম সেনাপতিক পঠিয়াই বুদ্ধ নকৰাই ধৰি আনিব দিলে । ৰাণীসিংহৰো সৈন্ত গৈ বৰগোহাঁইৰাইক সমুখে বলাগৈ । বৰগোহাঁইৰায়ে বোলে,—“আমাৰ প্ৰতাপ মুত্তনি নাই যে আমাত মিলোকহি, যদি নিমিলে যুদ্ধকে দিওক ।” এই বাৰ্ত্তা পাই ৰাণীসিংহ ৰণসিংহ সেনাপতিক পঠাই বোলে,—“তাৰো আমাৰো লোকজন হানি নহয় হেনকৈ ধৰি আনগৈ ।” ৰণসিংহেও গৈ বৰগোহাঁইৰাইক হাতে ধৰিবলৈ মন কৰিলে । পাচে বৰগোহাঁইৰাইক ধৰি আনি ৰাণীসিংহত যোগালে-নি । ১২ ॥

জাহিৰ্কেগ চুণ্টান বধ ।—পাচে বৰগোহাঁইৰায়ে ৰাণীসিংহত কলে, বোলে,—“জাহিৰ্কেগ চুণ্টানে ধৰি নিছে মোৰ পিতৃক ।” পাচে এই কথা ৰাণীসিংহে শুনি ৰণসিংহক লগত দি বোলে,—“বৰগোহাঁইৰাইৰ বাপেকক যি ধৰি নিছে তাক মাৰি বাপেকক মেলাই আনগৈ ।” ৰাণীসিংহৰ আজ্ঞা শুনি বৰগোহাঁইৰাই ৰণসিংহ সেনাপতি সহিতে জাহিৰ্কেগ চুণ্টানক মাৰি সুভজা জাইগ্যাতে লাগা চুণ্টানক অধিকাৰীকৈ থৈ ৰণসিংহ সহিতে ৰাণীসিংহক চালায় কৰি সকলো বাৰ্ত্তা জনালে । পাচে ৰাণীসিংহ সন্তোষ হই সুভজা জাগ্যৰ নাম

চুটান জাগ্গা নাম থৈ তাতে মংস্তোদবী সহিতে লাণ্ডাবৰক চুটান জাগ্গাব
অধিকাৰী পাতি থলে । বাণীসিংহও পূজবোধ কৰি বৰগোহাঞিবাইক
বাখিলে । ১৩ ॥

বৰগোহাঁইৰ পিতৃ-মাতৃৰ পৰিচয় ।—পাচে বাণীসিংহে সুধিলে,—
“তোৰ মাতৃ-বাপ কোন ?” পাচে বৰগোহাঞিবায়ে বোলে,—“মোৰ মাতৃ
মংস্তোদবী, বাপ লাণ্ডাবৰ । দশ-বিশ গাঞৰ অধিকাৰী হৈ আছিলোঁ, এখন
বিধিৰ বিপাকে তোমাৰ চাকৰ কৰাইলে । আজি ধৰি মোৰ বাপ-মাতৃ তোমাকে-
সে নিচয় কৰি জানিলোঁ ।” বৰগোহাঞিৰ বচন শুনি বাণীসিংহে বোলে,—
“হকি চাবমুখে মংস্তোদবীৰ বেটা হেন শুনি তোকে আভৰি ধৰি আনিব দিছোঁ,
এমন কথা শুনিবলৈহঁতে সিঠাইতে মাৰিব দিলোঁহঁতে । এখন তোৰ লগৰ মাহুঘ
আমাৰো মাহুঘ ঘাই মাৰকো আনিব দেগৈ, হকি সহিতে দেখাদেখি ছব
লাগে ।” ১৪ ॥

মংস্তোদবী আৰু জয়ন্তীদেৱীৰ মিলন ।—পাচে মংস্তোদবীক
অনাই বহুত আশ্বাস কৰিলে, বচন বুলিলে,—“তোক দেখিবলৈ মোৰ ইচ্ছা
আছিল, আজি দেখিলোঁ । বিশেষত তই মই ছুৱা তনী । তকি মোৰ ধৰ্ম
বক্ষা কৰণেসে মহামায়া মংস্তৰ গৰ্ভত জন্মাইলে । এখনো তকি স্বামী
শুভ্ৰমাকৈ থাকগৈ । আজিৰ পৰা তোক স্বামীও সহিতে দশ-বিশ গাঞৰ
অধিকাৰী কৰি লোক সহিতে দি বিদাই দিলোঁ ।” মংস্তোদবীও বাণীসিংহক
সেৱা কৰি স্নেহকাৰ জাগ্যাক গ’ল বৰগোহাঞিবাইক বাণীসিংহৰ লগত থৈ । ১৫ ॥

জয়ন্তীদেৱীৰ পূজা ।—তাতিপাচে কতোদিন থাকি বৰগোহাঞিবাইক
ৰাজা পাতি জয়ন্তীদেৱী পাতাললৈ গ’ল অদৃষ্ট হৈহি । পাচে বৰগোহাঞিবাইও
থলকৈ সেই পোনে মাটি খনাব ধৰিলে । পাচে একোদৰে মাটি খনাই জয়ন্তী-
দেৱীক নাপাই অসন্তোষে শয়ন কৰিলে । পাচে স্বপ্নত দেৱীয়ে বৰগোহাঞি-
বাইক বুলিলে, বোলে,—“মোক নাপা, মাটি নাখানিবি, তাতে তকি এক
তাম্ৰ পাৰি, তাৰে মূৰ্ত্তি কৰি জয়ন্তী নাম দি সেৱা-পূজা কৰি থাকিবি ।” পাচে
বৰগোহাঞিবায়েও মাটি খানতে এডুখৰি তাম্ৰ পাই দেৱীৰ মূৰ্ত্তি কৰি সেৱা-পূজা
কৰি আছিল, নাম থলে জয়ন্তীদেৱী । বিখনি ঠাইত জয়ন্তীদেৱী পাতাললৈ
গ’ল সেই ঠাইৰ নাম থাকিল মুক্তিপুৰ । ১৬ ॥

ভনীৰ পোহে বজা হব ।—আৰু এক শকাৰে কয় । যশন্ত দেৱীয়ে
 বোলে,—“ মাটি থানোতে অষ্ট ধাতুৰ লোহা এফুৰি পাবি, তাৰে মূৰ্ত্তি কৰি
 জয়ন্তী নাম দি সেৱা-পূজা কৰি থাকিবি, এতেকে আয়ু-শ্ৰী যশ-ধৰ্ম্ম সকলো
 বাঢ়িব । ” আৰু বোলে,—“ এই দেশত ভনীৰ পোহে বজা হব, পাত্ৰৰ পোহে
 পাত্ৰ হব । যেতিয়া এয়ে লবে, মূৰ্ত্তিও যদি শুচে, তেবে ৰাজ্য নাপ হব । ” ১৭ ॥

বৰগোহাঁইৰ পৰা ৰামসিংহলৈকে জয়ন্তা ৰজাৰ লেখ ।—
 জয়ন্তা ৰাজ্যৰ নাম নিৰ্ণয় । সেই বেলা জয়ন্তীপুৰত বৰগোহাঁইৰাই ৰাজ্য
 হ’ল ১, আৰ পাচত বৰপৰ্বতৰাই ৰাজ্য ১, পৰে বিজয়মাণিক ৰাজ্য ১, ৰামধৰ-
 মাণিক ৰাজ্য ১, ধনমাণিক ৰাজ্য ১ । ধনমাণিকৰ দিনতে কছাৰীৰ যশনাৰাণ
 ৰাজ্যয়ে জয়ন্তীপুৰ মাৰি ধনমাণিক ৰাজ্যৰ বায়েক মুক্তাৰাণীকে অমৰসেনকে
 ভাঙিলে । যশমাণিককে কছাৰী ৰাজ্যও ওল আনি কছাৰী ৰাজ্যত থৈছিল ।
 পাচে জয়ন্তা ৰাজ্য ধনমাণিক মৰিবৰ ওনি কছাৰী ৰাজ্যয়ে যশমাণিকক বঁটা-বাহন
 দি জয়ন্তীপুৰলৈ ৰাজ্য পাতি পঠালে । ধনমাণিকৰ পাচত যশমাণিক ৰাজ্য
 হ’ল ১, সোমেশ্বৰাই ৰাজ্য ১, সৰুপৰ্বতৰাই ৰাজ্য ১, যশমতৰাই ৰাজ্য ১ ।
 মানসিংহ ৰজাৰ পৰা আহি যশমতৰাইক মাৰি ৰাজ্য হ’ল । মানসিংহক
 মাৰি প্ৰতাপসিংহ ৰাজ্য হ’ল ১, প্ৰতাপসিংহক মাৰি লক্ষ্মীসিংহ ৰাজ্য হ’ল ১,
 লক্ষ্মীসিংহক মাৰি ৰামসিংহ ৰাজ্য হ’ল ১ । ১৮ ॥

যংপুৰত ৰামসিংহ ।—এই ৰামসিংহ জয়ন্তীপুৰ মাৰি শ্ৰীশ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গমহাৰাজ
 কক্ৰসিংহ মহাৰাজ্যয়ে গড়গাঞলৈ ধৰি আনিলে । ধৰি অনা শক ১৬২১ ।
 বজপুৰত কাঁকুৱাৰ দ’লখাড়াৰ ঠাইত জয়ন্তাৰ ধৰি অনা ৰামসিংহ ৰাজ্যক দেখুৱাই
 দৰাইছিলে । স্বৰ্গমহাৰাজা কক্ৰসিংহৰ কাঁকুৱাৰ চ’ৰাত অনেক শুদ্ধ
 গায়নক সোৱাইছিলে । তাতে সি সেৱা কৰিলে । বৰাগী বৰবৰুৱায়ে ভেঁটালে ।
 বুঢ়া গণক-মজুৰায়ে চৌধাম কৰি কথা-বাৰ্তা কৈছিলে । এই এক প্ৰকাৰ
 জয়ন্তে কথা কয় । ১৯ ॥

২ । জয়ন্তীদেৱীৰ দ্বিতীয় আখ্যান ।

নৰ্ভদ্বীয়া বৰলা গাৰো ।—নৰ্ভদ্বীয়া গাৰোগা শু এটা বৰলা গাৰো
 আছিল । সি আৰা-পৰাৰ কৰি খাই থাকে । যংলাক আশায়ে একদিন
 পৰ্বতৰ ছবিত শিল দি ভেঁটা বান্ধিলে । তাতে বোঁকা পাতি ফুটল আছিল ।

পাচে সেই খোঁকাতে ডাঙ্গৰ বৰালি মাছ এটা লাগি আছিল । অস্ত দিনা বৰলাই ভেটালৈ গৈ দেখে বৰালি মাছ এটা লাগিছে । মাছ দেখি বং কৰি ঘৰলৈ নিলে, বোলে,—“ ইয়াক বেথাঙ, মাছ পেলি তাতে পোক লাগিব সেই পোকহে ভাজি খাম । ” এই বুলি মাছটো আৰি ধলে । ২০ ॥

দেৱকন্যা আৰু বৰলা গাঁৱো ।—প্ৰভাতে ঘৰলৈয়ে ভাত খাই আৰালৈ গ’ল । গধুলা আহি দেখে ঘৰত সকলো বনবাৰি কৰি ভাত-পানী বান্ধি তিৱাৰ কৰি থৈছে । খাই-বৈ বৰলা শুই থাকিল । আনদিনা পুনৰ্ভাৰ গধুলা আহি দেখে সিওদিনা সকলো তিৱাৰ কৰি থৈছে । সিওদিনা খাই-বৈ শুই থাকিল । সি বাজি মনতে আলচিলে, বোলে,—“ মোৰ অভ্ৰকাল বৰলা ভাত খাওঁতে দিন গ’ল, এতিয়া যে সকলো তিৱাৰ, বান্ধি-বাৰি দিয়ে কি কাৰণ, কোনে দিয়ে, ইয়াক মই জিজ্ঞাসা কৰোঁ । ” এই বুলি প্ৰভাতে উঠি ভাত খাই বোলে,—“ মই আজি দূৰত আৰা কাটিবলৈ যাম, বাজি হলেহে আহিম । ” এই বুলি চুপ কৰি ঘৰত লুকাই থাকিল । পাচে দেখে সেই বৰালি মাছৰ পৰা দেৱকন্যা এটা উৎপন্ন হৈ সেই বনসকল কৰে । এনেতে বৰলাই দেখি মনত বগ্নে ওলাই আহি চাব মাৰি হাতত ধৰিলে, বোলে,—“ তুমি কোন, কিয় ছদ্ম কৰা কোৱা ? ” কন্যাই বোলে,—“ মই দেৱকন্যা । তোমাত হস্তে এক বালক হব, সেই বালক ৰাজা হব, বৰ পৰাক্ৰমী হব । ” এনেতে কতদিন থাকি কন্তাৰ গৰ্ভ হৈ সুন্দৰ বালক এটি জন্মিল । সেই বালক আজি-কালিকৈ ডাঙ্গৰ হ’ল । পাচে নৰ্ত্তদ্বীপা গাৰোপাৰ্ৱৰ লবাসকলক লগত লৈ বং কাৰ মাছ-পহ মাৰি-ধৰি কুৰে । ২১ ॥

জয়ন্তীয়া ৰাজ্যত গ’ৰো কোঁৱৰৰ কুকুৰ ।—পাচে একদিন প্ৰতি অনেক লোকক লগত লৈ দূৰত পহ চিকাৰ কৰিবলৈ গ’ল । পাচে চিকাৰ কৰি আহিলত তাৰে লগৰ কুকুৰ এটা হাবিতে থাকিল । পাচে সেই কুকুৰটো অৰণ্যে অৰণ্যে গৈ জয়ন্তীদেৱীৰ ৰাজ্য পালেগৈ । পাচে জয়ন্তীদেৱীয়ে দেখি বোলে,—“ মোৰ স্তনীৰহে কুকুৰটি আহিছে, ধৰি আন । ” এই বুলি কুকুৰটো ধৰাই আনিলে । পাচে জয়ন্তীদেৱীয়ে সেই কুকুৰৰ ভিজিত লোথ এটুপনি, লিখা এখনি বান্ধি দিলে । লিখাতো এই লিখিলে, বোলে,—“ মোৰ সুখল । ” এই বুলি কুকুৰটি বাট লগাই ঘেদি পঠাই-দিলে । ২২ ॥

জয়ন্তীৰ বিক্ৰমে গাহো কৌৰৱৰ যাত্ৰা ।—পাচে সেই কুকুৰটি আহি আপোনাৰ বাজা পালেহি । পাচে দেৱকজাই দেখি সেই কুকুৰৰ ডিঙিৰ লোণকো আনিলে, লিখাকো চালে । পাচে দেৱকজাৰ পুতেকে দেখি বোলে,— “এই কুকুৰৰ ডিঙিত যে লিখা এখন, লোণ এটুপলি ৰাখি দিহে, সেই পোনে এক দেশ আছে, যৈ সেই দেশকে মাৰোঁগৈ ।” এই বুলি লোকজন তিমাৰটেক জয়-মুক্তি হৈ সেই বাটৰ নিচানে গৈ জয়ন্তীদেৱীৰ বাজা পালেগৈ । ২৩ ॥

ভনীৰ পো বৰগোহাঁই বজা ।—পাচে জয়ন্তীদেৱীয়ে এই কথা জনি বোলে,—“মোৰ ভনীৰ পুতেকেহে আহিছে ।” পাত্ৰ-মন্ত্ৰীসকলক পাচিলে,— “তইতে আসবাড়ি আনগৈ ।” পাচে সকলোৱে আদৰ কৰি আসবাড়ি আনিলে-গৈ । জয়ন্তীদেৱীয়ে বোলে,—“বোপাই, তই মোৰ ভনীৰহে পুত্ৰ, ডোক যৈ এই দেশৰ বাজা পাতিলৌ, ইৰাজাত তই বজা হৈ থাক ।” এই বুলি জয়ন্তী-দেৱীৰ হুই ভনীয়েক অন্তৰ্ধান হ’ল । পাচে বজা হৈ বৰগোহাঁঞি নাম ললে । পূৰ্বে যাতো জয়ন্তীদেৱীৰ বাজা এই নিমিত্তেহে জীৱবীৰ পুত্ৰেহে বাজা হব পাৰ, অস্ত্ৰ দেশত বাজাৰ পুত্ৰেহে বাজা হব পাৰ, এই সঙ্কেত । ২৪ ॥

জয়ন্তী বজাৰ লেখ ।—জয়ন্তী বাজাৰ লিখা । প্ৰথমে বৰগোহাঁঞি বাজা ১, বিজয়মাণিক ১, পৰ্ব্বতৰায় ১, ধনমাণিক ১, মনমাণিক ১, দুন্দুৰবায় ১, মনমতবায় ১, ৰাণিসিংহ ১, লক্ষ্মীসিংহ ১, প্ৰতাপসিংহ ১, দ্বাৰসিংহ ১, সকৌৰৱ ১, ১২ শিৰি । ২৫ ॥

৩ । জয়ন্তীদেৱীৰ তৃতীয় আখ্যান ।

যবালি মাহুৰ পেটত অপেচৰা ।—৮/৭ মৰো গণেশাৰ । জয়ন্তাব জন্মৰ কথা । জয়ন্তা বাজা কৰ পৰা হ’ল ।—এক গাহোৱে জয়ন্তা জুৰিত বোকা পাতিছিল । তাতে বৰ যবালি মাহ এটা লাগিল । বোকাৰ শিৰীহঁতে সেই মাহ কাটোতে কজা এখানী মাহুৰ পেটত পালে । সেই গাহোৱে সেই কজাক ধৰি বুলি তুলিলে । সেই হোৱালীটো খবত থৈ হুই শিৰী-যবালি আৰাইলৈ গ’ল । এখেত খাবৰ বনখানি কৰি থৰ । গাহোৱনী আহি অনুভৱ মানে । একদিনা প্ৰতি বাওঁ বুলি সুকাই আছিল । দেখে সক হোৱালীটোৱে জাকৰ হ’ল, সফল ফল কৰিলে । ঋশেকে মাকে আহি দেখা দিলে, তুমি ফোদ

বুলি হুখিলত কল্পারে অপেশবা বুলি কলে । কল্পা ডান্ধৰ হল, লাগাবন পাবোত দিলে । সেই কল্পাৰ এটি গন্ধুৰা লৰা হ'ল, তাৰ নাম বৰগোহাঞি নাও থলে । সেই ৰাজ্যত ৰজা নাইকিছিল, বাবেৰাজ ঠাই অধিকাৰী আছিল । বৰগোহাঞে ইঠাই সিঠাই মাৰি ললে, বাবেৰাজ ঠাইকো আৰবি ললে । ২৬ ॥

ভনীৰ পো বৰগোহাঁই বজা ।—জয়ন্তীদেবী বাক বোলে তেওঁএ অপেশবা । তেওঁ ভনীৰ মূৰ্ত্তিক সেৱা কৰি আছিল । তেওঁৰো পাণ্ড-ভুইখান বেলেগ আছিল । বৰগোহাঞি বজাৰ মাহুহে জয়ন্তীদেবীৰ মাহুযক ৰণ দিয়ক বুলি ধৰিলেগৈ । সেই মাহুযে আচাৰঘাট জয়ন্তীদেবীত কলেগৈ । জয়ন্তীদেবী বোলে,—“মোৰ ভনীৰ পো, তৰুতে শুৱ নকৰিবি, মোৰ এখেটল মাতি আনগৈ ।” বৰগোহাঞি ৰজা অপেশবা সহিতে এক ঠাই হলে অপেশবাএ বোলে,—“ভনীৰহে পো তুমি, তোমালৈকে বাট চাই আছোঁ, মোৰো দাবৰ দিন হ'ল ।” এই বুলি তাম্ৰৰ দশভূজা দেবী মূৰ্ত্তি দিলে, ৰাজ্যৰ অধিকাৰী পাতিলে । জয়ন্তী অপেশবাএ বোলে,—“যিকি এটি কথা কঞো, এই ৰাজ্যত বজাৰ পো ৰজা নহয়, ভনীয়েকৰ পোহে ৰজা হব ।” অদ্যাপিও সেই নিয়মতে থাকিহে ৰজা পাতে । সেই দিন ধৰিহে জয়ন্তাপুৰত ৰজা নাম হ'ল । ২৭ ॥

জয়ন্তা বজাসকল ।—বৰগোহাঞি, বিজয়মাণিক, পৰ্জতৰাট, ধন-মাণিক, ৰামধৰমমাণিক, যশমাণিক, সোন্ধৰৰাট, বৰপৰ্জতৰাট, বশমতসিংহ, মানসিংহ, প্ৰতাপসিংহ, লক্ষ্মীসিংহ, ৰামসিংহ, যুগত ১৩ । ২৮ ॥

দ্বিতীয় আধ্যা ।

জয়ন্তা-কছাৰীৰ বিবোধ ।

জয়ন্তা ৰজা— ধনমাণিক, যশমাণিক ।

কছাৰী ৰজা— বশনাৰায়ণ ।

জয়ন্তা ৰাজ্য গৰাক কছাৰীৰ কিনা-যিকা ।—জয়ন্তা ৰাজ্যে কছাৰী ৰাজ্যৰে ছইব বিবোধ যি নিমিত্তে লাগিল তাৰে কথা ।—কছাৰীএ চাউল বাহ মূল্যজলেদি গৈ জয়ন্তাৰ চিৰটত বেচে, বজালে কিনি নিয়ে । জয়ন্তীয়াসে

বোলে,—“আমাৰ মাটি গৰকি যে কিনা-বিকা কৰে ইয়াৰ খুত নিয়োক ।” এই বুলি ছোঁটা-পোটা কৰি চাৰি তাৰ চাউল কাঢ়ি নিলে । কছাৰীএ সৈ ধুমডাকত কলে, ধুমডালে বজাত ক’লে । কছাৰী বজা বোলে,—“মাটি গৰকি বাবৰ হুই যে মোৰ মাহুহৰ চাউল কাটি নিয়ে, সি কিয় নিব ? জয়ন্তাৰ মাহুহক ধৰি আনগৈ ।” এই বুলি কছাৰী বজা জয়ন্তাক ধৰি আনিবলৈ পঠালে । ২২ ॥

কছাৰী জয়ন্তাৰ সীমা মূল্যগুণ ।—জয়ন্তীহালেও এই কথা শুনি সাৱধান হ’ল । ছুই কৈদৰ মাকত ঘোৰ বণ লাগিল । কছাৰী বণত হাবিল । কছাৰীৰ আঠাৰে পৰজনা মাৰিলে । চিৰিপতি বুলিবৰ ভালমাহুহ এটা, তাকে অধিকাৰ কৰি দিলে । পাচে কছাৰী বজায়ে সাৱধান হুই লোকজন সহিতে জয়ন্তাক বণ ধৰিলে, জয়ন্তীহাল হাবিলে । জয়ন্তা বজাক ধৰি নি জট কাঢ়ি থাসী নাম খে তাক পঠাই দিলে । সেই দিন ধৰি মূল্যগুণকে সীমা কৰিলে । কছাৰীয়ে বৰাকৈমি হাট-বাট কৰিলে । ৩০ ॥

কছাৰীৰ ফলিত জয়ন্তীহাৰ হত্যা ।—তাৎপাচে কছাৰী জয়ন্তাৰ হুইবো দল নভাগি আছে । তেনে সময়তে জয়ন্তা কছাৰী সমবন্তি হুই শ্ৰীতি হে। বুলি চিৰা খাবলৈ মন কৰিলে । কছাৰীয়ে বোলে,—“আমাক আগে ভক্তি থুয়া ।” গাবোএ বোলে,—“ভাল, আমি আগে খুয়াও ।” এই কথা শুনি কছাৰী চিৰা খাবলৈ কপিলী পাব হুই গ’ল । লৰা বুঢ়া সকলো মিলি চিৰা খালে । গৰকিত ধৰাধৰিকৈ শ্ৰীতি হ’ল । আনাকাদিনালৈ কছাৰীও মাতি আহিল । গাবোএ কপিলী পাব হুই কছাৰীএ সহিতে চিৰা খাবলৈ ধৰিলে, তেনে সময়তে কছাৰীএ হাবিব আঁৰৰ পৰা ওলাই বেড়ি ধৰি সকলো গাবোক কাটিলে । ৩১ ॥

থাসপুৰত মোগলৰ কোঠ ।—তাৎপাচে কছাৰীয়ে বজালক হুই হতী দিব লাগে । বজালে বোলে,—“এটি হাখীৰ হপ দে, এটি হাখীৰ ওজ-বন্ত দে ।” তাৎপাচে জামাল-খী নবাব বহিলহি । নবাবে বোলে,—“পাছাৰ হাট-বাটৰ অৰ্থে ছুই হাখী দিয়া, আমাকো এটি হাখী কিনিবলৈ দিয়া ।” কছাৰীয়ে বোলে,—“আজি যদি হাখী দিম পূৰ্ণাপৰলৈ নিবজন হ’ল, সি মাহুবিৰলি কথা, এই কথা জ্ঞান পাৰিমনিকি ?” এই বুলি হাখী নেঘিলে ।

জামাল-বী নবাবে খড়্গৈ পাচ্চাটল জনালে, বোলে,—“বৰাকৰ সিপাহৰী কছাৰী আছে, পাচ্চাব আজ্ঞা হলে তাৰ ৰাজ্যক মাৰিব পাৰি, হাৰী ধৰিবলৈকো পায় ।” চান্দুহা পাচ্চা বোলে,—“কছাৰীৰ ৰাজ্য মাবোক ।” জামাল-বীএ সাক্ষম হই খামপুৰত কৌঠ দি আঠাবে পৰগনা সকলো বশটক ললে । ৩২ ॥

ওল দিবলৈ কছাৰীৰ প্ৰতিজ্ঞা ।—কছাৰীৰ বশনাৰাণ বজা মাইবাক্ত আছে । এই কথা শুনি বশনাৰাণে বলে নোহবিবৰ দেখি জামাল-বী নবাবত ববিল । বশনাৰাণে বোলে,—“জামাল-বী নবাব বাঢ়ি আহিব মালাসে, ওল-মাল লৈ আমি যাওঁ । পাচ্চালৈকো, নবাবলৈকো হাৰী, আগৰকাঠ বন্ধন কৰিছোঁ আৰু সোণৰ গছ, কপৰ গছ কৰি তেহে বাব পাবোঁ ।” এই যুলি ভীষ্মল কৌতৰক পঠাই দিলে । ৩৩ ॥

কছাৰীৰ হাতত মোগলৰ প্ৰভাৱ । এই কথা শুনি নবাব ডাঙে ব'ল । কছাৰীৰ মাহুহ দুদিন চাৰি দিন অন্তৰে অহা-যোৱা কৰিছিল । চৈতন বৈষ্ণৱ চুমাৰ সেই ঠাইতে বাধি থৈছিল । আজি কি বোলে,—“আগৰকাঠ হৈছে, হাৰী বোলন লৈছে,” কালি কি বোলে,—“সোণৰ গছ হৈছে, কপৰ গছ নোহৈছে ।” আজি কালি কৰি চুমাৰ নিয়ালে । বজালৰো পৰ্জতী মাটিত জব-গুবহীয়ে ধৰিলে এনেতে কছাৰীয়ে বাজিয়ে বেড়ি ধৰি জামাল-বী নবাব সহিতে সকল বজালক মাৰিলে । বশনাৰাণ ধানতে থাকিল । ভীষ্মল কৌতৰ পবনা হাৰী এজা সম্বন্ধিতে বৰাকৰ সিপাহ হই বজালৰ আঠাবে পৰগনা মাৰিলে, আঠাবেটা জমিদাৰকো ধৰি আনিলে । লোকজন সহিতে জয়ন্তাকো মাৰি বজা ধনমাণিকক ধৰি আনিলে । ধৰি অনা বজালৰ হতোদ্যাই ইটা পগাই চাৰিও মেৰে গড় বজালে । বজালৰ সাত বৎসৰ আঠাবেধান পৰগনাৰ ধনো লৈছিল । বজা ধনমাণিককো পাক বৎসৰ লোৱা লগাই বন্দী কৰি থৈছিল । ৩৪ ॥

জয়ন্তা বজা ধনমাণিকৰ পলায়ন ।—একদিনা প্ৰতি কছাৰী যুৱ খাই গুলে । ৰাজা ধনমাণিককো লোৱা ছিগিল । তেনে সময়তে ৰাজা পলাই গ'ল । বাতি পলাই বাওঁতে বাটতে ৰাখ এটা গুই আছে । ৰাজা দেখি ভক্তি ব'ল । ৰাজা বোলে,—“হুগা আই, মোক তুমি পাক বৎসৰ লোৱা লগাই থৈছা, মুকলিয়ো কৰিছা । মোক মাৰিবলৈ আহিছা যদি এই ঠাইতে মাৰা,

বহিৰে বোক নিবলৈকে আহিছা আশে আশে কুৰি চলা, মই পাচে পাচে জও । ”
এই বুলিভতে বাফটা বাটে বাটে চলিল । বাফেৰো বাজাক জয়ন্তাপুৰ
তুলিলেনি । কছাৰীৰ বখীয়াই তিনি দিনৰ পাচত বাজাত জনালে । বাজাও
বিচাৰ কৰি নাপালে, জয়ন্তাপুৰলৈ গ’ল হেন বুলি জানিলে । ৩৪ ॥

ধনমাণিক্যৰ কন্যা সন্ধ্যাস্বামী ।—আক্কাৰ ভীমবল কৌৱৰক পঠাই
দিলে । ভীমবল কৌৱৰ পালতলৈ ধনমাণিকে সন্ধ্যাস্বামী নাম গ্ৰীয়েকক দিবলৈ
কথাবাৰ্ত্তা হুই দেশক বন্ধা কৰি অনেক যোতক সহিতে ধননাৰাণলৈ দি
পঠালে । ধননাৰাণেও জয়ন্তা বাজাৰ যোতক সহিতে কন্তাকো বাধিলে,
জয়ন্তাকো অমীকৈ ললে । কতোদিন থাকি ধনমাণিক যবিলত কছাৰীৰ
ধননাৰাণ বাজায়ে ধনমাণিককে বাজা পাতি পঠালে । ৩৫ ॥

ধনমাণিক্যৰ বায়েক মুক্তাবাণী আৰু অম্ববসেনা ।—এই
কথাকে আৰু এক প্ৰকাৰে কয় । কছাৰীৰ ধননাৰাণ বাজা জয়ন্তাপুৰ যাবিলত
বাজা ধনমাণিকে বাজা বন্ধা কৰিবৰ নিমিত্তে ধনমাণিক্যৰ বাএক মুক্তাবাণীকে,
অম্ববসেনাকে, তামিনেক ধনমাণিককে, কছাৰীলৈ ওল দি জয়ন্তাপুৰতে বহিল ।
কতোদিন থাকি ধনমাণিক বাজা যবিলত কছাৰীৰ ধননাৰাণ বাজা ধনমাণিকক
বাজা পাতি মুক্তাবাণী মাতৃ সমন্বিতে জয়ন্তাপুৰলৈ পঠালে, অম্ববসেনাক বাধিলে ।
এই হুই প্ৰকাৰে কয় । ৩৬ ॥

আহোম আৰু জয়ন্তাব লেনদেন ।

তৃতীয় অধ্যায় ।

স্বৰ্গদেৱ প্ৰতাপসিংহৰ দিনত ।

শক ১৫২৫-১৫৩০; খৃষ্টাব্দ ১৬০৩-১৬০৮ ।

সমনামনিক জয়ন্তা বাজা— ধনমাণিক ।

আহোমৰ সৈতে ধনমাণিক্যৰ প্ৰীতিবাৰ্ত্তা ।—পাচে ধনমাণিক
বাজা কছাৰীৰ ভাপক সহিব নাপাৰি স্বৰ্গদেৱবাজাৰ ঠাইত যিহ কবিতলৈ যাব
কবিলে । “ কছাৰীক বলেও নোৱাৰোঁ, যিহকৈও নোৱাৰোঁ; এতেকে স্বৰ্গদেৱ-
বাজাৰ বক্তব্যয়ে সেই ঠাইৰ পৰাহে বাজো বন্ধা পৰে দেহো বন্ধা পৰে । ”

বৰা-বন্ধকে সহিতে আলচ কৰিলে । চৰাই-পহ মাৰিবৰ ছলেৰে চৰিয়া মাছহ পঠালে । সেই সময়ত কলীয়াবৰত চাৰি পানীশিয়া আছে । সেই কালত ষাণ্মহিমানত আমাৰ চকী আছিল । চকীয়াল সহিতে কথাবাৰ্তা হ'ল । চকীয়ালে চাৰি পানীশিয়াত জনালে । তেনে সময়ত আমাৰ বজিয়া বৰাগীক পাই বশমাণিকে প্ৰীতি আচৰি কথাবাৰ্তা বৰাগীতকৈ জনাই পঠালে । বৰাগীয়ে আহি ভঁড়াৰী গোহাঞিতকৈ ৬দেওতাত জনালে । চকীয়ালৰ কথাকো চাৰি পানীশিয়াএ ৬দেওতাতলৈ জনাই পঠালে । ৩৮ ॥

স্বৰ্গদেৱ প্ৰতাপসিংহলৈ জয়ন্তীয়া কুঁৱৰী ।—এই কথা শুনি ৬তাত তিনিজন গোহাঞি সহিতে আলচ কৰি জয়ন্তীয়া উকীলক আহিব দিলে, তেহে প্ৰথম । কটকীৰ নাও ৰূপাবৰ, ৰূপবাই ; এই দুই উকীলতকৈ কজা দিম বুলি আছিল । চাৰি পানীশিয়াই গড়গাঞলৈ দি পঠালে । তিনিজন গোহাঞি তুলিলত পাচে ৬ও তুলি বিদাই দি দুই উকীলৰ লগত দামোদৰ কটকীক জোৰণ দিবলৈ পঠালে । ৰজাও কজা দিবলৈ নিচয় কৰিলে । জয়ন্তীয়া ৰজা বোলে,— “কজাহে দিম, সাতগাওঁ তেঁতেলগাওঁবিয়দি কজাক যদি নিয়ে তেহে ষাঞি আনন্দক পাওঁ । এইখানি তুমি ৬তাত জনাবা ।” এই বুলি দামোদৰ কটকীক বিদায় দিলে । তেওঁৰ লগত দুই উকীলক পঠাই দিলে । এই কথা ৬দেৱে শুনি তিনিজন গোহাঞিৰে মেল কৰিলে । গোহাঞিবোৰে বোলে,— “এক দেশৰ সি ৰজা, শৰণাগত হৈ যে কজাক দিয়ে আনিবহে লাগে ।” ৬তাত লোকজন সহিতে সোন্দৰ গোহাঞিক পঠাই দিলে । ৩৯ ॥

জয়ন্তীয়াৰ কন্যা নমাওঁতে কছাৰীৰ ভেঁটা ।—কছাৰী সেই বাটে নাযাবৰ অৰ্থে বৰকথা মাতিলে । কছাৰীয়ে বাট নেদিএ হেন জানি গোহাঞিএ ৬লৈ জনাই পঠালে । ৬ বোলে,—“বন্ধী কছাৰীত কি জ্বৰিব লাগে, বাট কাটি যাওঁক । কজাৰ লগত সোন্দৰ গোহাঞি নাহিব, মই আহিব দিলেহে আহিব ।” ঐতেকতে কজা বাট কাটি নমাই আনিলে কটকীয়ে সহিতে, সোতা তামূলীএ গড়গাঞলৈ আনিলে । তাৰে পৰা জয়ন্তীয়াৰে বিজ হ'ল । কজা আনিলত ৬তাত সোন্দৰ গোহাঞিলৈ বাৰ্তা দিলে,—“কছাৰীএ যে বৰকথা মাতিছে আগবাঢ়ি গৈ কছাৰীক ধৰোক ।” এই বাৰ্তা পাই সোন্দৰ গোহাঞি আগবাঢ়ি গৈ নন্দীয়াৰ সিপাৰত কোঠ দি ব'লগৈ । ৪০ ॥

সোন্দৰ গোহাঁইৰ মনস্থাপ ।—সেই সময়তে ভঁড়াবী গোহাঁঞি সোন্দৰ গোহাঁঞিৰ পুতেকক চিনা গোহাঁঞিক বুলিলে,—“এনে সময়তে সোন্দৰ গোহাঁঞিৰ ভিৰী-তিবোতা ৬তাত নথাকে কিয় ?” চিনা গোহাঁঞি ৬তাব পাচনি আছিল । গোহাঁঞিৰ বিজনা মুখা ঘৰিণী খাটিবলৈ গ’লত কিছু আখা হ’ব হ’ল । সেই কথা সোভা তামুলী আহোতে জানি গৈছে । সেয়ে গোহাঁঞিত জনালে । গোহাঁঞি শুনি বৰ অসন্তোষ কৰিলে । কস্তা আনোতে গোহাঁঞি কপিলী কোষৰত কোঁঠ দি বহিছিল । কস্তা আনিবলৈ হাতী দি পঠাইছিল । দামোদৰ কটকী, সোভা তামুলী সৈছিল । গোহাঁঞি বোলে,—“ঘোৰ জীৱৰ আশা আছেনেকি ? বগত পৰিলেও মৰা, গড়গাৱঁলৈ গলেও মৰা ।” ৪১ ॥

কছাৰীৰ আতঙ্ক ।—ভেনে সময়তে ৬তায় বোলে,—“কছাৰী ৰাজা আমাৰ খাবছাই বেটীৰ লৰা, সি মোক বৰকথা মাতিব পাইনেকি ? কছাৰীক খেদি ধৰোক ।” দৰাৰ পাৰ হই কোঁঠ দিলেগৈই । কছাৰীও বোলে,—“সোন্দৰ গোহাঁঞিও আগবাঢ়ি আহিল, জয়ন্তীয়ালো আমাৰ শত্ৰু, ছই দিকিৰ পৰা ধৰিলে আমাৰ ৰাজ কেনেকৈ ৰক্ষা পৰিব ?” এই বুলি পাত্ৰ-ময়ী সহিতে আগচ কৰি বৰিবলৈ মন কৰিলে । কছাৰীৰ মাতুল-ভুতুল সদায়ে সোন্দৰ গোহাঁঞিৰ ঠাইলৈ অহা-যোৱা কৰে । আজি কি বোলে বস্ত্ৰজাত বতন কৰিছে, কালি কি বোলে হাতী-ঘোঁৰা সজাইছে, এই বুলি কছাৰীয়ে দিন অধিক কৰে । সোন্দৰ গোহাঁঞিও বোলে,—“যদি কছাৰী ৰজা পূৰ্ব্বতে বাঢ়িৰ ভীমবল পাত্ৰকে, পবন হাতীকে দিয়োক ।” এই কথা শুনি বশনাৰাণ ৰাজা চুইকো দিবলৈ মন কৰিলে । একদিনা প্ৰতি ভাতৰ মেলত বৰা-বকক সহিতে মেল কৰিলে । ৰাজা বোলে,—“একো প্ৰকাৰে যে ৰাজ-ভূঞি ৰক্ষা নপৰে ভীমবল পাত্ৰক পবনা হাতীক চুইকো দিঞো ।” ভীমবল পাত্ৰে বোলে,—“আহৰৰ হাতত পৰিলেও মৰা বৃদ্ধত পৰিলেও মৰা, মঞি প্ৰাণটোক বিধান হ’ব বুলিব ।” ৪২ ॥

কছাৰীৰ হাতত সোন্দৰ গোহাঁইৰ মৃত্যু ।—ভীমবল পাত্ৰে বেজব্ৰহ্ম কৰি পবন হাতীৰ আগভো পূজা-পাল দি ভাল পালে । পূজা-সেৱাৰ বত ভঙেবে তুলি মৃত্যু যদি লয়, যি কাৰ্য্যলৈ ইচ্ছা কৰে নিসিদ্ধিৰ এনে কথা নাই । ভীমবলে সকলদৰে ভাল হেন বেখি মুঠলৈ মন কৰিলে, দ্বিগ-বাৰ চাই দাঙা কৰি

দাৰিল । কছাৰীৰ হাতুহ-হুহুহ লগৰ পৰা হুহুচিল । আজি চাৰি ভাৰ চাউল দিএ, কালি চাৰি ভাৰ কোমৰা দিএ, কালি চাৰি ভাৰ কচু দিহে, এইবোৰে কছাৰীৰ দহ-কুৰি ১০২০ লোকজন সোন্ধৰ গোহাঁঞিৰ হাতুহে সহিতে বাতি চুপৰলৈকে মেল কৰি থাকে । কছাৰীএ ভাৰ শোকত আমাৰ ভিতৰৰ কথা নিশেষ কৰ । আক বহিলা বাতি বণ লাগিব পৰন্তত চৰাবিবন ভৰাই হিলৈৰ মুখত পানী দিলে । পৰন হাতী আগটক কছাৰী আহি কোঠৰ ভিতৰত বহিলেহি । হিলাই মাৰিলে বি সিও নাৰাজে, হাতুহ-হুহুহো নৰিয়া । কোঠৰ হাতুহ চুতাপমানে কাটিলে, এভাগেহে পলায় এবাল । সোন্ধৰ গোহাঁঞো বণত পৰিল । ৪৩ ॥

গোহাঁইৰ হতাত কছাৰী বজাৰ ক্ৰোধ ।—বি কছাৰীটে গোহাঁঞিক কাটিলে বজাও সেই কছাৰীক কাটিলে । সেই কছাৰীৰ নাম খাম্কা । বজা বোলে,—“যোত হুদিহে কাটিব পাৰ ? বেণ-বেণাত্তৰ পৰা লোকজন আহি বে'খলেইতে, বৰ্ণ ৮ আশা থাকিলটোতে, আমাৰো মেলন্ত বহি কথাবাত্তা হ'লইতে ।” এই দাই ধৰি কছাৰীক কাটিলে । সেই বুদ্ধৰ আগে শ্ৰীকান্ত, শীতলিয়াৰ ডেবৰা, দুই কটকী পৈছিল । বজা শ্ৰীকান্ত, ডেবৰাক আনি কৈলে,—“আগে শ্ৰীতি-কথা দেখো কৈছিলি, পাচতে বুদ্ধলৈ আহিলি ?” কটকীয়ে বোলে,—“শ্ৰীতিৰ কাৰণেহে আমাক পঠালে । পিঠি দিলে পৰ্জন্তকো নেমেধি, পাচত কি হ'ল কটকৈ জানিব ?” এই বুলি দুই কটকীক পঠাই দিলে,—“তজি এইখান কৰিটো,—সোন্ধৰ গোহাঁঞি ভালৰ হাতুহ বুলি ভজা গৈছে, কাজ-সৰাখলৈ দূৰ লাগেইতে হাতুহ পঠাই নিয়াব, যই বজাটকৈ কৈছে ।” এই বুলি দুই কটকীক কপিলীয়েদি কুৰ বাতি ওঠাই পঠালে । ৪৪ ॥

কছাৰীৰে সাম্প্ৰতিক মিত্ৰতা ।—বুঢ়া ৮মেও ভলাই বহিছিল । এই কথাবাত্তা কটকীয়ে কলে, ৮তা বিবৰ্ণ পৰি ভিতৰ সোহাল, কছাৰীকো ধৰিবলৈ মন কৰিলে । তেনে সময়তে বজালেৰে বণ লাগিল । ৮তা বোলে,—“ডাঙৰ পত্ৰ ঘোৰো বজাল ।” দিনচাৰেক পত্ৰ কৈ বৈ কছাৰীটো কটকী পঠালে । “বাঙাল এইখান কৰিটো,—সোন্ধৰ গোহাঁঞিক পঠালে ভজা আনিবলৈ, সি বে বাতি পৈ কোঠ দিলে যই নৰ্জতা কথা কৰিব পাইয়েকি ? কাটিলে ভাল কৰিলে, মোৰে বসহে কৰিলে । এনে ভাৰ কথা কৰিলে

পাইনেকি ? এখেলে আহিলহঁতে মই তাক কাটিলোঁঠতে, মোৰহে বন কৰিলে । বাজা ইয়াত জানোঁ অসন্তোষ কৰে ? নকৰিব । ” এই বুলি সিহঁতকিও ৰাপ খুৱাই গলে । তেহে বজাৰেৰে আমাৰে যুদ্ধ লাগিল । ৪৫ ॥

প্ৰতাপসিংহৰ কাৰেস্তত জয়ন্তা বুবৰী ।— খ্ৰীষ্টী মহাবাজা দেৱতালৈ জয়ন্তা বজা কজা দিয় কখা । বুঢ়াৰজা হ'লাত শক ১৫২৮ জয়ন্তাৰ যশমাণিকৰ কজা সোন্দৰ গোহাঞি সাতগাঞিদি অন একজন । গোহাঞি বাটে লাই সন্মিকেএ আনিলে একজন । তাৰ পাচত যশমাণিকে কজা দি যিহু হ'ল । ৪৬ ॥

ফুলগুৰিত হাট-বাট ।—বুঢ়াৰজা ৬৬লৈ ফুলগুৰিত হাট-বাট কৰোঁ বুলি কলঙ্গ সীমা কৰি তিনি পাতিৰ মাটি পুজিলে । পাচ ৬ তিনিজন গোহাঞি সহিতে মেল কৰি বোলে,—“ এক দেৱৰ ৰাজা, সি যে আমালৈ মাটি প্ৰাৰ্থনা কৰি খুজি পঠাইছে গোহাঞিবাবৰ মান কি চোএ ? ” থাম্পত বৰগোহাঞিএ বোলে —“ নেদিলেও নহয় ভাল, দিলেও তলিছিমাকৈ দিব নালাগে । জ্বায়ে দবৰ মাজত হাট-বাট কৰিবৰ অৰ্থ সেইবাবে থাব লাগে । লাল্লি ফুকনতো এই কথা শুধিব লাগে । ” ফুকনত শুধিলত বোলে—“ খৰি মাছ পচ মৰা ঠাই, সিহঁতে যদি খৰি মাছ দিব পাৰে তেহে ফুলগুৰিত হাট-বাট হবলৈ ভাল । ” এই কথা সিহঁতে গাত লৈ, সোণাবৰ ৰূপাবৰ দুই গছ তাৰে তলত হাট আছিল, তাৰ পৰা আনি ফুলগুৰিত হাট পাতিহে । আমাৰো মুঠৈ-সাঁউল সেই দিন ধৰি গাৰোএৰে বেচা-কিনা কৰিছে । তিনি ৰজাও নামি আহি ভৈয়ামত বৰ সাজিছিলে । সেই দিন ধৰি ফুলগুৰিত হাট-বাট হুইছে । লাল্লি ফুকন কাজলীৰ মুখত আছোঁতে ধৰি-পাত বেগাইছিল । যেতিয়া আমাৰ লোকজন গুৱাহাটীলৈ আহিল তেতিয়াৰ পৰা হে নিবন্ধ শুচিল । ৪৭ ॥

কলঙ্গৰ চকীঘৰত জুই ।—বজাল মাৰিলত চোটিয়া ফুকনৰ দিনত কলঙ্গৰ সিপাৰত চকীঘৰ আছিল । সেই চকীঘৰত দিনত মাগুহ থাকে, বাতি নাথাকে । জ্বৰকীয়ালে সেই ঘৰত জুই লগালে । তেনে সময়তে চোটিয়া ফুকন ভাঙ্গিল, সন্মিকে বৰফুকন হ'ল । বৰফুকনে পুৰ্ণাসীতাহ ধৰিলত জয়ন্তীয়ালে সেই ঘৰ সাজি দিলে, ডেহে এবাৰ পাৰিলে । পুৰুষ বন্ধ-নিবন্ধ এই কথা ।

আজ যশমাণিকৰ দিনতে গোতাৰ বাটে ফুলবকৰা অনা এজনী । যশমাণিক বজালৈ ৮মহাবাজা দিছে,—হাথী এটা, ঘোঁৰা দুটা, অলঙ্কাৰ-পাতিয়ো দিলে । ৪৮ ॥

ভগা বজালৈ দিয়া জয়ন্তাৰ কুঁৱৰী ।—তাতপাচে যশমাণিকৰ দিনতে ১৫২৯ শকত ভগাজনা বজালৈ দিও বুলিলে কত্ৰা একজনী । পাচে শীতলিয়ালৰ ডেবেৰা কটকীকে, সোণাবৰকে, দুই কটকীক জোৰণ দিবলৈ পঠালে । অলঙ্কাৰ—সোণৰ খাৰ ৪ পাট, সোণৰ আঙ্গঠি ৪ যোৰ—বাখৰপতা ২টা, হাতৰ ডিম্বিৰ মণি ৩ ছেও, ডিম্বিৰ হাৰ ১ ধাৰ, মেখেলাৰে কাপোৰ ১ যোৰ, পাটশাৰ ১ যোৰ, বটৈ-লগোৱা বিহা ১ ধন, কত্ৰা নমাবলৈকে এই ক্ৰমে দিলে । কেঁকোৰা দোলাৰে তংচু সন্দিকৈএ, মদনখোৱা চেটিয়াএ আনিলে । জয়ন্তা বাজালৈ দিলে,—হাথী ৪টা, ঘোঁৰা ২টা, কঁৰীয়া ১ যোৰ, কেৰু ৩ যোৰ, কুনমিনেৰে কাপোৰ ২ যোৰ । মাদহলৈ,—ৰূপৰ খাৰ ৪ পাট, পাটৰ শাৰেৰে কাপৰ ১ যোৰ, মেখেলাৰে কাপৰ ১ যোৰ । পাচে জয়ন্তা বাজা বোলে,—“ৰূপৰ খাৰ কিসক দিলে ?” এই বুলি কাপৰ বাখি ৰূপৰ খাৰ ওলোটাই দিলে । যান গোহাঞিলৈ দিলে,—কোঁটাএৰে কাপৰ ২ যোৰ, কঁৰীয়া ১ যোৰ । কত্ৰা চক্ৰং কৰা যি আহিছিলে তালৈকো,—টাৰ ৬ যোৰ, কোঁটাএৰে কপাহী কাপৰ ৭ যোৰ, চাউল ১০০০ পুৰা, লোণ ১০ মোন, তেল ২০ কলহ, থাছি ২০টা, গাহৰি ২০টা, মদ ২০ হাড়ী । মুঠত কত্ৰা দিছে পূৰ্বে জয়ন্তা বজাএ শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গমহাবাজালৈ দিছে চাৰিটা । ৪৯ ॥

চতুৰ্থ আখ্যা ।

স্বৰ্গদেৱ জয়ধ্বজসিংহৰ দিনত ।

শক ১৫৭০-১৫৮৫; খৃষ্টাব্দ ১৬৪৮-১৬৬৩ ।

সমসাময়িক জয়ন্তা বজা— যশমন্তবায় ।

জয়ন্তাত জয়হৰি মূৰ্ত্তি বন্দী ।—শ্ৰীশ্ৰীজয়ধ্বজসিংহ স্বৰ্গমহাবাজাৰ দিনত জয়ন্তাৰ লাগ্তা স্নলতান বাজাএ পূৰ্ৱৰাধি কুটুম্বিতা সৰ্ব্বদা শ্ৰীতিৰ কাৰণে উকীল-পত্ৰ গতাগত কৰিছিল এনেতে ১৫৭০ শকত ৮৮তাত জনাই

ৰাজমন্ত্ৰী বৰবৰুৱাত কৈ জয়হৰি মুদৈএ সোণে-ৰূপে আনো অচবাৰে ৮০০০ হাজাৰ টকাৰ বস্তু লৈ খৰামিৰ বাটে গৈ বজাৰৰ সীমা জয়ন্তাৰ চকীত পৰিলগৈ । চকীয়ালে বস্তু সহিতে নি জয়গুৰাৰ বাজাৰ ঠাইত যোগালে । পাচে স্বৰ্গমহা-ৰাজাৰ কথা মুদৈএ ক'লতো মুদৈত সজ্জাত নকৰি বিপথে আহিলি বুলি বন্ধী কৰিলে, বস্তুজাতকো কাটি নিলে । ৫০ ॥

জয়ন্তাত মুদৈৰ বস্তু বাজেয়াপ্ত ।—পাচে আমাৰ কটকী নিবহ, সোণাৰ দুই পালতগৈ দুইত সুখিলে, বোলে,—“ই বাজাৰ মুদৈ হয় নহয় ? ” দুই কটকীয়ে বোলে,—“ হয় । ” জয়ন্তা ৰাজা বোলে,—“ যদি বাজাৰ মুদৈ হয় এৰি দিলোঁ । ” এই বুলি বস্তু বাখি মুদৈক এৰিলে, এৰি এইখান বুলিলে,—“ যদি স্বৰ্গমহাৰাজা এইবাৰৰ পত্ৰত লেখি খুজি পঠাই তেবে বস্তুজাতকো দি পঠাম । ” সেইবাৰ আমাৰ দুই উকীল সহিতে জয়ন্তাৰ উকীল-পত্ৰ পঠালে । আমাৰ ইঠাইৰ পৰাও দুই উকীল সহিতে পত্ৰ-সন্দেশ ধাৰণে পঠোৱা গ'ল । পালতগৈ আমাৰ উকীলক তুলি পত্ৰ শুনি দুই উকীলত সুখিলে,—“ আগে যে বাজাৰ মুদৈ বুলি কহিছিলি, ৰাজা এখন বস্তুৰ কাৰণে পত্ৰত কিয় নেলিখিলে ? এতেকে বাজাৰ মুদৈ নহয়, বকুৱাসকলেহে ৰাজাত নজনায়া বিপথে পঠাই বিৰোধ লগায় । ” ইয়াতে আমাৰ কটকীয়ে বোলে,—“ আমি ৰাজাত কহিলোঁ । ৰাজা বোলে,—‘ তই মোৰ উকীল, তোৰ কথাতে সজ্জাত নকৰিলে অন্ন বস্তু পত্ৰত কি লিখিম ’ ? ” দুই উকীলে এই বুলি ক'লতো বস্তু নেদিলে । ৫১ ॥

জয়ন্তা ৰজাই পঞ্চপত্ৰৰ পৰিবৰ্ত্তন বিচাৰে ।—তাৰ পাচে আমাৰ দুই উকীল সহিতে জয়ন্তা ৰাজাএ এখন পত্ৰ দি উকীল ৰূপৰাইক পঠালে । ৰাজমন্ত্ৰী বৰবৰুৱাৰ ঠাইত জনালেহি,—“ ৰাজা লাগ্তা স্নলতানে এইখান জনাব দিলে,—‘ স্বৰ্গমহাৰাজাৰ ঠাইৰ পাক্ৰ-মন্ত্ৰী সহিতে পাঞ্চ পত্ৰ দি পঠায়, মঞি একলেহে পাঞ্চ পত্ৰ গুহু । তোমোৰাটল পাঞ্চ পত্ৰ লেখোঁ, মোৰ ৰাজাএ এক পত্ৰ মাত্ৰ শুনে । এখন ৰাজাএ লেখিব মোটলৈ পত্ৰ, তিনিজন গোহাঁয়ে লেখিব মোষ পাঞলৈ, নামজানি নবাবে লিখিব নবতঙ্গৰ মোৰ তাই মান ৰাজাটল এই ধাৰণে । এই ধাৰণে উকীল-পত্ৰ আহে হেন নামজানি নবাবে কৰাব ’ । ” নামজানি নবাবে ইয়াকে কৰাব শুনি, ৰাজাটল ৰাজমন্ত্ৰী বৰবৰুৱা চোঁটম

গোহাঞি জনালত এই আজ্ঞা কৰিলে, - “ পূৰ্ব্বৱৰ্তে যি ধাৰণে চলি গৈছে তাক এৰি বিধাৰণে যে কহে ই অশ্লীলবৰ্হে চিন । ” এই বুলি উকীল-পত্ৰ দিব নেদি কলীয়াবৰৰ পৰা জয়ন্তীয়াৰ কটকীক ওলোটাই পঠালে । ৫২ ॥

অসমত জয়ন্তীয়া হাট-বাট নিৰোধ ।—আগৰ জয়হৰি মূদৈৰ কথা মনত অনুসৰি স্বৰ্গমহাৰাজাএ বৰবকৰা চেটিয়া গোহাঞিলৈ আজ্ঞা কৰিলে,— “ জয়ন্তীয়া হাট-বাট, আবেঙ্গ, ছুৱাৰ নিৰোধ কৰি যি পায় তাৰো বেপাৰী ধৰি আনক । ” এই আজ্ঞা শুনি ছুৱাৰ মাৰি বেপাৰী কিছোমান সালনা, সোণাপুৰৰ পৰা ধৰি আনি সলাত বন্দীকৈ ধৈছিল । এতেকে উকীল-পত্ৰ গতগত নহৈছিল । পাচে ৰাজমন্ত্ৰী বৰবকৰা মৰিল । ৫৩ ॥

জয়ন্তীয়া ধাৰণপূৰ্বক উকীল-পত্ৰ আৰম্ভণি ।—তাতপাচে ১৫৭৭ শকত ৰাজাৰ শহুৰ কলীয়াবৰীয়া বৰফুকনৰ ঠাইলৈ ৰাজা লাণ্ডা সুলতানে দুই মানুহ পঠালে । বৰফুকনেও স্বৰ্গমহাৰাজালৈ জনাই তাৰে পৰা এখানি কাকত দি আমাৰ কটকী খলিহৈকে, কোমোৰাকে তাৰ মানুহ সহিতে এইখান বুলি পঠালে,— “ তোৰ ৰাজা লাণ্ডা সুলতানত বজাই কৰি যদি পূৰ্ব্বধাৰণে উকীল-পত্ৰ পঠায় তবে আহিবলৈ । আমি ৬তাত জনাই ধাৰণে পঠাম । ” এই বুলি বিদাই দিলে । পালতগৈ পুনৰ্ৰূপৰ বিধাৰণে এখানি লেখা দি দুটি মানুহ দি আমাৰ দুই উকীলক পঠাই দিলে । জয়ন্তীয়া ৰাজাএ এইখনি বুলিলে আমাৰ দুই কটকীক,— “ তঞি বেপাৰী নানি কিয় আহিলি ? এখনো তঞি যাই বৰফুকনত কৰি বেপাৰী ছাৰি দিব । ” এই বুলি বিদাই দি ঘৰ কাটি খেদিব দিলে । আহিলত বিধাৰণে দেখি ৬তালৈ জনালে । উকীল-পত্ৰ নেদি বেপাৰী ছাৰি দি জয়ন্তীয়াৰ দুটি মানুহ পঠাই দিলে । বেপাৰী সৈতে পালতগৈ জয়ন্তীয়া ৰাজাএ পূৰ্ব্বধাৰণে পত্ৰ-সন্দেশ দি উকীল হহুমতাকে, উজাপকে পঠাই দিলে । পালতহি ইঠাইতো ধাৰণানুক্ৰমে তুলি আমাৰো কটকী কোমোৰাকে, বলিয়াকে পত্ৰ-সন্দেশ দি তাৰ লগত পঠালে । পালতগৈ জয়ন্তীয়া ৰাজাএ ধাৰণে তুলি পত্ৰ-সন্দেশ সহিতে উকীল ৰামবাইকে, কেচাইকে লগত দি আমাৰ দুই কটকীক পঠালে । সেই অৱধি ধাৰ ধাৰণপূৰ্বকে উকীল-পত্ৰ পঠাই-ছিল । ৫৪ ॥

জয়স্তাৰ উকীল-পত্ৰ মোগলৰ হস্তগত ।—এতেকে ১৫৮৪ শকত ৰাজভগন সম্ভৱত জয়স্তাৰ উকীল পত্ৰ সহিতে আহি বঙ্গালৰ ঠাইত পৰিল । উকীলৰ লগৰ এক চাকৰ এবাই আহি ৮ত বাৰ্তা জনালে,—“ ৰাজা লাণ্ডা সুলতান বাৰ্তা-সমাচাৰ জানিবৰ নিমিত্তে পত্ৰ সহিতে উকীল পঠালে । পথত আহোঁতে বঙ্গালে ৰাখিলে, ইঠাই নেপালেহি । ” ইয়াকে স্বৰ্গমহাৰাজা শুনি লাণ্ডা সুলতানলৈ এখানি লেখা দি কোমোৰাখোৱাৰ ভায়েককে, দৈয়ঙ্গীয়া বৰা এটাকে পঠাই দিলে । ৫৫ ॥

যশমন্তৰায়লৈ জয়ধ্বজসিংহৰ পত্ৰ ।—অথ সমাচাৰ সহিত পত্ৰ এই,—

এখাত আমাৰ সমস্তৰে কুশল । ৰাজা লাণ্ডা সুলতানেৰ নিবস্তৰে কুশল চাহি । তুমি যি উকীল পঠালা সি আসি বঙ্গালত পৰিল । তাৰ এক চাকৰ আসি তোমাৰ বাৰ্তা জনালেহি, তাক শুনি আমি পৰম সন্তোষ হৈলোঁ । আক তোমাৰ আমাৰ পূৰ্ব ধৰি যিহেতু মিত্ৰৱৰ্তি এই নিমিত্তে তুমি আমাৰ বাৰ্তা লগা, ইহাত আমাৰ আনন্দ । আক তোমাৰ উকীল বঙ্গালত পৰিল, ইয়াক শুনি বৰ অসন্তোষ পাইলোঁ । কিন্তু যিহেতু আমাৰ বিপদ কাল এই নিমিত্তে তোমাৰ উকীলৰ এমত হ'ল, ইহাত মনে দুখ নকৰিবা । ইদানীক তোমাৰ যেমনে বাৰ্তা পাই থাকোঁ এমত কৰিবা ।

তোমাক লাগি সন্দেশ,—পাটকাপৰ ১ খন, গাছ ৮ টা, গাঁঠিয়ন ১ মোনা, কটাৰী ৬ খন । ৫৬ ॥

নৰ্ত্তঙ্গীয়া ৰজা মাণিকসিংহলৈ স্বৰ্গদেৱৰ পত্ৰ ।—নৰ্ত্তঙ্গীয়া ৰজালৈ লিখা এই,—

পৰং লাণ্ডা সুলতান ৰাজাৰে আমাৰে পূৰ্ব ধৰি শ্ৰীতিগোট ৰহিছে । এই কাৰণে তাইৰ এক উকীল আমাৰ ঠাই পঠাইছিল । আমাৰ উকীল-পত্ৰ তোমাৰ ঠাই পঠাইছি, সি যেমনে কুশলে অবিঘ্নে সিঠাই পহুছে তুমি তেনে কৰিবা ।

তোমাৰ সন্দেশ,—পাটকাপৰ ১ খন, কটাৰী ৪ খন, গাছ ৪ টা । ১৫৮৪ শক, তেৰিখ ৬, মাস চৈত্র । ৫৭ ॥

স্বৰ্গদেৱলৈ জয়ন্তা ৰজাৰ প্ৰীতি-পত্ৰ — এই পত্ৰ কোমোৰা-
খোৱাৰ ভায়েক, দৈয়ঙ্গীয়া বৰা অটা দুই কটকীয়ে নিয়ে । এই পত্ৰৰ পাচত
জয়ন্তা ৰাজ্য এ দি পঠোৱা পত্ৰ ভগনৰ পাচত এই,—

স্বস্তি সমস্ত-প্ৰশস্ত-ক্ৰিয়াচৰণ-চাক্ৰ-পবিত্ৰ-চৰি ‘-শোৰ্য্য-ধৈৰ্য্য-দাৰ্ঢ্য-মৰ্য্যাদ-
গম্ভীৰ - পাৰাবাৰ - ভুবন-উত্তম-ভাবুক-ভবন-কুল-কৈবৰ-পালন-পাৰ্জ্জণ-
শাৰদ - শশধৰ - গঙ্গাধৰ - হিম - হিত্তীৰ - পিণ্ড-পাণ্ডুৰ-যশঃ-পৰিপূৰিত-
দিগন্তৰ - কমলামলাদিবুদ্ধাৰক - বৃন্দ - বন্দনীয়-মুকুন্দ-পদ-সৰোজ-সৰস-
মধুৱত - ত্ৰিবিজ্ঞমোক্ষাম-বাম-পাদাঙ্গুষ্ঠ-নখ-শিখৰ-খণ্ডিত-ব্ৰহ্মাণ্ডবিবৰণী-
শৰণ - শাবদামৃতকৰ-সুৰবাহিনীতোয়-শৰীৰ-সোমাব-ধৰণী-মণ্ডলাখণ্ডল-
শ্ৰীশ্ৰীমহাৰাজ - স্বৰ্গদেৱনাৰায়ণ - প্ৰচণ্ড - প্ৰতাপ - চৰিত্ৰ - বিচিত্ৰ-শুণ-
সমুদ্বেষ—

পৰম-সৌহাৰ্দ-লিখনং কাৰ্য্যঞ্চ আগে । এথা কুশল, তোমাৰ ৰাজোন্নতি
কুশল-মঙ্গল সদা বাঞ্ছি । পৰং তোমাৰ লিখা পত্ৰ আসি পহুছিল ।
সমাচাৰ পৰম প্ৰীতে জানিলাম । আৰ তোমাৰ কটকীৰ প্ৰমুখ্যে
বাৰ্ত্তা শুনিয়া আমি সন্তুষ্ট হৈলাম । অতঃপৰ মধ্যে শুনিলাম মগলে
আসিয়া তোমাৰ ৰাজ্য মাৰিলে, এসকল বাৰ্ত্তা আমাটলৈ নিদিলা ।
কতোদিন পাচে আমি বাৰ্ত্তা পায়। গোভাৰ ৰামাই দলৈক ও নিৰৈক
আনিয়া তোমাৰ থানে পঠাইলাম বাৰ্ত্তা লৈবাৰ, কিছু পত্ৰ-সন্দেশ
দিছিলাম, আৰ পত্ৰ লেখি দিছিলাম । তুমি প্ৰীতি-উত্তৰ বিদলেখ
সেই অমুসাৰে কাৰ্য্য কৰিম । তাতে তোমাৰ কৰ্ম্মাইৰ লোকে সেই
মহুগ্ৰ আমাৰ ছইজন মগোলেৰ সাতে ৰাঙ্কিয়া দিলে কি মাৰিলে
এবং নিৰ্ণয় নাপাইলাম, আৰ সন্দেশ তোমাৰ থানে পহুছিল হেন
নাজানিলাম । এবে বিচাৰ কৰিয়া অতদিন সেই পত্ৰেৰ প্ৰীতি-
উত্তৰ আনিব কৰিয়া জানিছিলাম, এখন নিষ্ঠা বুজিয়া তোমাৰ থানে
পুছিল, কটকী বিদায় কৰিলাম । আমাৰ কটকী ৰামাইকে
পঠাইতেছি । আপোনাৰ কুশল-মঙ্গল বাৰ্ত্তা বিবেচিয়া সকল
লেখিয়া ততকাল কটকী পঠাইবা । জয়ন্তা আৰ গড়গাঞ দুই
ৰাহই । তোমাৰ দেশ নামাৰিছে যেন আমাৰ দেশহে মাৰিছে,

আমাৰ মনে এমত দুখ লাগিছে । অতঃপৰ বহুত মন দুখী আহি । তোমাৰ প্ৰভুত্বৰ আইলেহে চিত্ত নিবৃত্তি হ' । আৰ তোমাৰ আমাৰ প্ৰীতি নবীন নাহই, পূৰ্ৱাৱধি চলি আহিতেছে । বিশেষত অধিকত অধিক হৈবাৰ ক্ৰম হেন চিন্ন । তাতে এমত প্ৰপঞ্চ হৈল । অতঃপৰ তুমি কুশলে আছা, ৰাজ্য কুশলে আছে । পৰং এমন সময়তে তোমাৰ প্ৰীতি-উত্তৰ নাপাটলাম, হুকুম নাকৰিলাম, এটা মন দুখ বহিল । সময় পৰিলে যদি অত্যন্ত সহায় নাহইব তবে প্ৰীতিৰ কাৰণ কি ? তাৰ প্ৰীতি ৰক্ষা বা কিয় হৈব ? অতঃপৰ যে হৈবাৰ আছিল সে হৈল, এখন যেমতে দিন দিন অধিক প্ৰীতি হয় তাক কৰিবায় । বাকী সমাচাৰ কটবীসবলে কাহিবেক । আৰ বঙ্গালে খানিক ৰাজ্যক পীড বৰিলে এই মাত্ৰ, মাটিক নিবাক নপাৰিল । সেই দেশ, সেই লোকসকল আছে, তুমি আপনে কুশলে আছ । এখন এমত কাৰ্য্য কৰি তুমি আমি এক প্ৰীতি হৈয়া যেমনে বঙ্গালৰ দাদ লৈবাৰ পাৰি তাকে কৰ । গৰীয়্যএ যি কৰিছে যদি তেমত দাদ লৈবাক পাই তেবেসে আমাৰ সন্তোষ হয়, মন দুখ যায় । এতেকে যেমতে তোমাৰ চিন্তিত ভাল প্ৰতিবাসে তাৰে লেখিবা । আৰো সময়ে ইয়াত থোটা কৰণা হয় ততকালে লেখিবা ।

আৰ পত্ৰ-সন্দেশ,—শাৰ কাপৰ ৪ খান, খাচা ৪ খান, সূতাৰ কাপৰ ১০ খান, আঠাৰে খান যায় । আদতাই ৪ খান, ঢৰা ৩ খান, গাজি খাচা ২০ খান । বাকী সমাচাৰ তোমাৰ দুই কটকী ও ৰামাই প্ৰমুখে জ্ঞাত হৈবা । কিমধিকং বিজ্ঞেয় । ইতি, শক ১৫৮৫, মাস জ্যৈষ্ঠ । হাট-ভেঁটি,—খাচা ১ খান । পালেহি তাৰিখ ১১, তাজ মাসে এই শকতে । ৫৮ ॥

জয়ন্তা ৰজাৰ অপৰ পত্ৰ ।—সেই শকত অপৰ পত্ৰ,—

শক্তি প্ৰকাণ্ড-দোদণ্ড-পিণ্ডীকৃত-কোদণ্ড-মণ্ডিত-চণ্ড-কাণ্ড-খণ্ড-খণ্ডীকৃত-অশেষ-বৈৰি-খণ্ড-মণ্ডিত-প্ৰতাপ-তপন - শ্ৰীশ্ৰীযুত - মহাবাজ - স্বৰ্গদেৱ-নাৰায়ণ-মহোদ্য-প্ৰতাপেশু—

পৰম-সোহাদ্দপুৰুষ-লেখন কাৰ্য্যক । পৰং যে কিছু সমাচাৰ পত্ৰতে সকল জ্ঞাত হৈবাৰ । মাত্ৰ যেমনে দিন দিন অধিক প্ৰীতি বাঢ়ে তাক

কৰিবায় । আৰ বঙ্গালে যেমত কৰিছে তেমত তাৰ দাদ লৈবাব পাৰি তেবেসে মন সন্তোষ হই । এতেকে তোমাৰ চিতে যেমত ভাল প্ৰতিবাদে তাৰ প্ৰত্যুত্তৰ লেখিবায় । বাকী সমাচাৰ কটকীয়ে কহিব । কিমধিকং বিজ্ঞেয়ু । ইতি, শক ১৫৮৫, তাৰিখ ১০, মাস জ্যেষ্ঠ । ইঠাই পালেহি তাৰিখ ১১, মাস ভাদ্ৰ । ৫৯ ॥

স্বৰ্গদেৱলৈ নৰ্ত্তজীয়া বজাৰ পত্ৰ ।—নৰ্ত্তজৰ মাণিকসিংহৰ স্বৰ্গ-
ৰাজ্যলৈ দিয়া পত্ৰ,—

পৰম-সৌহাৰ্দ-লেখনং কাৰ্য্যঞ্চ আগে । এঠাত আমাৰ সমস্তৰে কুশল ;

তোমাৰ ৰাজন্নতি কুশল-মঙ্গল সৰ্ব্বদা বাহি । পৰং তোমাৰ লিখা পত্ৰ আসিয়া পৌহছিল, পৰম সাদাৰে শুনিয়া বৰ সন্তোষ হৈলাম । কিন্তু যেমত মন দুখ আছিল তেমতে তোমাৰ সুস্থ বাৰ্ত্তা পায় পৰম সন্তোষ হৈলাম । কিন্তু আমাৰ দুইজন মহুয়া বঙ্গালত পৰিল একাৰণ তুমি লেখি আছিলাই । দুইজন কি, তোমাৰ কাৰ্য্যেৰ নিমিত্তে যদি দশ-বিশ হাজাৰ লোক পৰিল তথাপি আমাৰ অসন্তোষ নাছিল । আমাৰ লোক যে তোমাৰ কাযাত নাহিল ইকাৰণেই আমাৰ মনত অসন্তোষ হৈল । আমি এমত জানি তোমাৰ সহিত আমাৰ অচল সুহৃদ অভেদ প্ৰীতিতা সকল দিন, তোমাতকৈ আমাৰ অধিক নাই । আৰ তোমাৰ চিতে আমাৰাও এমতখান লৈছিহেন জানিলাম । অহো অস্ত্ৰে হৃদয় শুদ্ধে থাকিলে দূৰেও সন্নিহিত এমত চিন্তে লয় যেন । “যো যন্ত মিত্ৰং নহি তন্ত দূৰম্ ।” অতএব এমতখান জানিয়া যে সময়ে যে কাৰ্য্য উচিত হয় সেই বাৰ্ত্তা জনাইবা, সে কাৰ্য্য আমি কৰিম । আৰ গড়গাঞ জয়ন্তা চুই নাহয়, তোমাৰ দেশ নামাৰিছে যেন আমাৰ দেশহে মাৰিছে, মনে এনে দুখ লাগিছে । মহুয়া পঠালোঁ বাৰ্ত্তা জানিবাক, তাতে পথে এমত পৰিপঞ্চ হ'ল বাৰ্ত্তা নাপালোঁ । তোমাৰ দেশ বঙ্গালে মাৰিলে আমি কুশলে বসি আছিলোঁ । হকুম নাকৰিলাম, দশ-বিশ হাজাৰ লোক আমাৰ গৈয়া নাপৰিল এইখানহে আমাৰ চিন্তে অধিক দুখ লাগিছে । আৰ বঙ্গালৰ প্ৰাণ-শক্তি যি আছিল তাকে কৰিলে । তেমতে কৰ্ণ

কৰিছিল তেমতে ঈশ্বৰে তাৰে পাত কৰিলা । অখন বজালে যেমত
কৰিছে তেমত প্ৰতিকল পাইলেনে ভাল । তোমাৰ আশাৰ কুশ-
তিল এক বৃদ্ধি হয়। এই সময়তে যেমনে দাদনি লৈবাৰ পাৰি তাৰ
সালাহ কৰিবা সময় দঢ়াৱা প্ৰত্যুত্তৰ লেখিবা কটকীত কোল পঠাৰা ।
এমন সময়তে তোমাৰ সাত নাদিলাম আমি এই দুখে লজ্জিত হুৱাহি ।
এতে জানিছিলাম যে কিছু অসন্তোষ বিদ লেখিবাৱ হেন । তাতে
আৰ আমাৰ হুইজন দুহুয়া পৰিল বজালত তাৰ কাৰণ দুমৰ্যাদা
লেখিছাঁ । এতে তোমাৰ ৰাজনীতি গভীৰতা নাৰহিল। হুইজন ।
কি, এমত হুই লক্ষ তোমাৰ গোৱৰ তুলা নহয়, মাজ তোমাৰ অধিক
মৰ্যাদাএ বহুত আমি লজ্জিত হৈলাম । কি কাৰণ হুৱীৰ হয় যে
কুটুংঘৰ সহিতে পৰাক্ৰম শুনিয়া ঘৰতে থাকল অতঃপৰ থিকাৰ নাই ।
এতেকে কোনো দিন শত্ৰু নিৰ্ঘাত কৰি যদি শুচাইবা পাৰি তবেসে
আমাৰ ই লজ্জা যায় । আৰ বিশেষ কি লেখিম । মাজ তোমাৰ
মনে যেমত ভাল প্ৰতিবাসে তাৰ প্ৰত্যুত্তৰ ততকাল লেখিবাৱ ।
কিমধিক বিজ্ঞেবু । ইতি, শক ১৫৮৫, তাৰিখ ১০, মাস ঞ্ঠৈ ।
যাইতে পালেহি এই শকতে তাৰিখ ১১, মাস ভাদ্ৰ । ৬০ ॥

আঙলিয়াত জয়ন্তা কটকী ৰামাইক তোলে ।—জীৱ্ত মহাপাঞ
কল্প বুঢ়াগোহাঞি প্ৰমুখে তিনিজনা গোহাঞিৰ ঠাইলৈ সমাচাৰ পৃথকে ধাৰণ
অহুসৰি তিনিধান পত্ৰ আনিছিল সেই শকে মাসে । ৰাজাৰ শহৰ ৰাজমন্ত্ৰীডো
বচন-সমাচাৰ উকীলে কহিলেহি । সেই সময়ত মহাপাঞ কল্প বুঢ়াগোহাঞিক
উজাৰ হোৱা ৰাজ খিৰ কৰিবৰ নিমিত্তে ৮তাএ পঠাইছিল, আঙলিয়াত আহিলগৈ ।
তেতে জয়ন্তাৰ উকীল ৰামাইক তুলি পত্ৰ-সমাচাৰ শুনিলে । ৰাজা-শহৰ
বৰফুকনৰ পুত্ৰ ডোমাই গোহাঞি কলীয়াবৰত আছিল । ৬১ ॥

জয়ন্তালৈ পঞ্চপত্ৰ দিয়া অনিয়ম ।—অন্তঃপৰ উকীলৰ, বচন-
সমাচাৰ লেখা-বাই । বকতাত ৰাজসভাত ৰামাই উকীলে কলে, বোলে,—“ ৰাজা
লাগ্তা মুলতানে কব দিছে,—‘ স্বৰ্গমহাৰাজাৰ ঠাইব পৰা পাজ-মন্ত্ৰীসহিতে পাক
পত্ৰ দিয়ে মই একলে গুৱেঁ । কিবি মই পাক পত্ৰ লিখোঁ, ৰাজা যোব একে পত্ৰ
যাজ শুনে । এখন ৮তাএ এক পত্ৰ লেখিব মোটৈ, পাজ-মন্ত্ৰীয়ে লেখিব মোৰ

পাক-মজ্জীলৈ । ইদানীক প্ৰতি এনে ক্ৰমে দেখা দাৰ ’ । ” এয়েৰূপে ক’লত
৬৮এ বুলিলে,—“ ওপৰে বি বজাসকলে ইঠাইলৈ উকীল-পত্ৰ পঠাইছিল সিসবে
জানো ইয়াক নাজানিলে ? সিহঁতৰত কৰিনো কোন কায় কৰ্মে বঢ়াই কৰিছে
নিমিচ্ছে পূৰ্ণবাৰাণ ছাৰি কৈ পঠাই ? ইপোটে ঐতিহ্যিক জ্ঞানিহে বুলিলে । ”
তাতে বাজাৰ শহৰ বাজমজ্জীএ বুলিলে,—“ যদি ইয়াক লাভা জ্ঞানতানে বুলিলেইহে
পত্ৰতো দেখিলেইহে । কিবা উকীলেহে কয় ? ” এই বুলি উকীলক সমাজৰ
গতিয়াই যেদিলে । ৬২ ॥

পঞ্চম আখ্যা ।

স্বৰ্গদেৱ চক্ৰধ্বজসিংহৰ দিনত ।

শক ১৫৮৫-১৫৯১ ; বৃটাক ১৬৬৩-১৬৬৯ ।

সমসাময়িক জয়ন্তা বজা— বশমন্তবায়, মানসিংহ ।

কল্প বুঢ়াগোহাঁইৰ মীমাংসা ।—ভাব পাচে ১৫৮৫ শকত জয়ধ্বজ-
সিংহ মহাবাজা স্বৰ্গদ্বাৰী হৈলত সেই শকতে চক্ৰধ্বজসিংহ মহাবাজা হৈল ।
তাকিত মাতিলে । কল্প বুঢ়াগোহাঁইএ বোলে,—“ পত্ৰতো দৃশ্য নাই, বিস্তৰ
শুণব নিকটত এক দোষক নাচাই । কিবা উকীলেহে কহে ? আমাৰ উকীল-পত্ৰ দি
তাক বিদায় দিব লাগে । ” এই বুলি মাতিলাত ধাৰাণে বিদায় দিলে । পাচে
গোহাঁইএ কটকী কোমোবাকে, নাৰাণকে লগত দি পত্ৰ-সন্মোহ সহিতে বাঘাইক
বিদাই দিলে । ৬৩ ॥

জয়ন্তা বজা বশমন্তবায়লৈ স্বৰ্গদেৱৰ পত্ৰ ।—অথ সমাচাৰ সহিতে
শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গদেৱৰ চক্ৰধ্বজসিংহ মহাবাজা দিয়া পত্ৰ এইখান্,—

স্বস্তি পবন-মহালোদাৰ - শুণ - শুণাৰ্ণব - মহাবাহু - মহাবাক - কক্ষৰ্ণ-কৰ্ণ-
খৰিতান-শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গদেৱ-চৰিত্ৰ-বিচিত্ৰ-শুণসমূহে—

সৌৰ্য্যপূৰ্ব্বক-লেখন পয়োজনক । এৰা কুশল, ভোবাৰ কুশল সৰ্ব্বথ্য চাহি ।

পবন ভোমৰ দেখা আসিল, মহাজনৰ পবন শ্ৰীতি জানিলে । জিহব
আপনে মন্থৰে কুশল যাঁহে আবেহে ফিৰ বুলি । এয়েহে, আগু

কালে তুমি আমাৰ কুশলক বাহ্য ইয়াত আমাৰ বৰ সন্তোষ । তোমাৰ আমাৰ শ্ৰীতিগোট নবীন নাইক, পূৰ্ণাপৰ যেমন ধাৰণে চলিয়া গৈছে তাক তুমি আপুনি জানা । এতেকে সেই পূৰ্ণধাৰণে যদি বহে তেহে মিত্ৰ বুলি, তেবেহে শ্ৰীতিও বহে, পূৰ্ণধাৰণে যদি নাৰহিল তেবে শ্ৰীতি কেমনে বহিব ? আৰ দেখ, তুমি যি শত্ৰুক পাৰিবাৰ কাৰণ কহি পঠালা হয় শ্ৰীতিত থাকি কহিব পোৱা । কিন্তু বাৰম্বাৰ বঙ্গালক যেমন কৰিছোঁ তাক তুমি আপুনি দেখিছা । দৈৱদোষে যদি একবাৰ ঘাটিছোঁ তেবে কি আমাৰ কাৰ্য্য-কাম শুচিলনিকি ? কিন্তু তোমাৰ আমাৰ যেমনে অধিকাধিক শ্ৰীতি হৈব তেমনখানক মাত্ৰ কৰিবা । আৰ আমি অধিক কি কহিম, আপুনি সমস্তে জানা । আৰ যি কিছু বাকী সমাচাৰ হয় শ্ৰীনাৰায়ণ ও শ্ৰীকোমোৰা কহিব ।

আৰ তোমাক লাগি সন্দেশ,—কতিপা ১ থান, কিৰ্ম্মিজ ১ থান, চৰা ২ থান, কস্তূৰী ৪, চামৰ ২, কটাৰী ২০, মৰিচ ৪ টোপা, গাঠিম ১ মোনা । হাট-ভেঁটি,—বানাত ১ থান । ইতি, শক ১৫৮৬, তাৰিখ ২, মাস বৈশাখ । ৬৪ ॥

নৰ্ত্তদ্বীয়া বজাটলৈ পত্ৰ ।—নৰ্ত্তদ্বীয়া প্ৰতি লেখা এই,—

এখা কুশল, ভেঁমৰাৰ কুশল সদা চাহি । পৰং তোমাৰ কুশল-সমস্তাৰ আসিল, সমাচাৰ পৰম শ্ৰীতি জানিলোঁ । আৰ দেখ তুমি যি শ্ৰীতিৰ কাৰণ যে কলা কহিবাক পোৱা । কিন্তু পূৰ্ণাপৰে যেমন ধাৰণে শ্ৰীতিগোট চলিছে তাক আপুনি জানা । এখনো যদি সেই ধাৰণে বহে তেবেসে শ্ৰীতিও বহে । আৰ বঙ্গালক কাৰণ যি কহিলা কহিবাক পোৱা । কিন্তু বাৰম্বাৰ বঙ্গালক যেমনখান কৰিছোঁ তাকতো আপুনি জানা । বিশেষ শ্ৰীতিত থাকি যিখানি বুলিলা ইয়াত আমাৰ বৰ সন্তোষ । আৰ বাকী সমাচাৰ কটকী প্ৰযুখে জানিবা ।

অন্যক ভেঁমৰাৰ অৰ্ব সন্দেশ,—কস্তূৰী ১ থান, কটাৰী ১০ থান, চৰা ২ থান, চক্ৰবৰ্ত্তী ১ থান, মৰিচ ২ মোনা, গাঠিম ১ মোনা । ৬৫ ॥

জয়ন্তালৈ তিনিগোহাঁইৰ পত্ৰ ।—মহাপাত্ৰ কল্প বৃঢ়াগোহাঁঞি
ঐশ্বৰ্য্য তিনিজন। গোহাঁঞি জয়ন্তালৈ দিয়া এই লেখা,—

এথা কুশল, তোমাৰ কুশল সদা চাহি । পৰং তোমাৰ লিখা আসিল,
সমাচাৰ পৰম শ্ৰীতে জানিলাম । বিশেষ নিদানতো তুমি আমাৰ
কুশলক বাঞ্ছা আত আমাৰ বহুত সন্তোষ । অপৰঞ্চ তুমি যি শ্ৰীতিৰ
কাৰণ কহিলা হয় কহিবাক পোৱা । ৬তাএ নৰা মান্তৰা আন আনো
বজাসকলৰে শ্ৰীতি কৰিছে । কিন্তু তোমাৰ সঙ্গৈ যেমত শ্ৰীতিগোট
আছে আনৰ এমত শ্ৰীতিগোট নঘটিছে । তোমাৰ জয়ন্তাপুৰ গড়-
গ্রামে হৈছে আৰ আমাৰ গড়গ্রাম জয়ন্তাপুৰে হৈছে । এমত অভিন্ন
শ্ৰীতিগোট চলি গৈছে । এতেকে সেই শ্ৰীতিকো পূৰ্ণধাৰাণেৰে বক্ষা
কৰে । যদি পূৰ্ণধাৰাণে নাৰহিল তেবে শ্ৰীতি কেমনে বহিব ?
এতেকে পূৰ্ণশ্ৰীতি যেমন ধাৰাণে চলি গৈছে ইদানীক সেই শ্ৰীতিগোট
যেমনে অধিকাধিক বাঢ়ি যায় আমিও তাকেহে বাঞ্ছা কৰোঁ । আৰ
বাক্য বাক্য শ্ৰীতিগোট হৈলে যেমত হয় তাকতো আপুনি জানা ।
আৰ অধিক কি কহিম তুমি আপুনি সৰ্ব্বজ্ঞ । বাকী সমাচাৰ
জীনাৰাৱণ ও ত্ৰীকোমোৰা মুখে জানিবা ।

আৰ সন্দেশ,—চৰা ২ খান, মৰিচ ৪ মোনা, কটাৰী ২ খান । ইতি,
শক ১৫৮৬, তাৰিখ ১২, মাস বৈশাখ । ৬৬ ॥

জয়দেৱালৈ জয়ন্তা বজাৰ পত্ৰ ।—শ্ৰীশ্ৰীচক্ৰধ্বজসিংহ মহাবাজালৈ
জয়ন্তাৰ বাজাএ দিয়া পত্ৰ এই,—

এথা কুশল, তোমাৰ কুশল-মঙ্গল সদা বাহি । পৰং তোমাৰ লিখন পত্ৰ
আইল, সমাচাৰ পৰম শ্ৰীতি জানিলাম, সন্তুষ্ট হইলাম । কিন্তু তুমি
লেখি আছা পূৰ্ণাবধি যেমত শ্ৰীতি-কুটুৰিতা চলি গৈছে তাক কৰিবাব,
তুমি ভাল লেখিছা । শ্ৰীতি আজি নবীন নহয়, তোমাৰ আমাৰ
অচলা শ্ৰীতি । পূৰ্ণ ছাৰিৱা বেদিন সূৰ্য্য পশ্চিমে উদয় হই, কলা
কাক বেত হৈলে তথাপিও আমি এমত জানোঁ তোমাৰ আমাৰ শ্ৰীত
চলিবাব নাহয় । অতঃপৰ যেমতে আসে শ্ৰীতি-কুটুৰিতা হৈছে
ভাহাতে অধিকাধিক শ্ৰীতি-কুটুৰিতা আমি ভোমাব সহিত কৰিম ।

তুমিও তেমত কাৰ্য্য কৰিবা, যেন দেশ-বিদেশৰ লোকে শুনিয়া
প্ৰশংসা কৰে । সকল দিনে যেমত চলিয়া গৈছে তাহাত অধিক যেন
হৈয়া যায় । আৰ বঙ্গালে যে কিছো কাৰ্য্য কৰিল সে কৰিবাৰ কি ?
দৈৱগতি হৈবাৰ আছিল হৈল । তুমি আপুনি কুশলে আছা, সে
ৰাজ্য সে লোক কুশলে আছে, বঙ্গালৰ নিবন্ধে আনিছিল, আসিবৰ
নেকি স্বতন্ত্ৰ ? একাৰণ কিছু মনে দুখ নকৰিবা । এই দুখে
আমিও দুখী আছি । গড়গ্ৰাম জয়ন্তী দুই হেন নাজানিবাৰই ।
বঙ্গাল তোমাৰ আমাৰ শত্ৰু । তোমাৰ আমাৰ এক বুদ্ধি হৈলে
সকলে ভাল হৈব । অৰ ভাল-মন্দ যে হয়, যে কাৰ্য্য যাৰ উপস্থিত
হয় ইয়াতে অন্তোন্তে বাৰ্ত্তা মুপুছি আৰ অন্তোন্তে সহায় নাভঞ্জিব তেবে
প্ৰীতিৰ গুণ কি ? আৰ বিশেষ কি লিখিম । বাকী সমাচাৰ
তোমাৰ দুই কটকী, আমাৰ ৰমাই কটকীৰ মুখে জ্ঞাত হৈবা । আৰ
কটকীক বিলম্ব নকৰিবা, তৎকাল প্ৰত্যুত্তৰ সমাচাৰ লেখি সম্বৰ্ত্ত
কৰিবা । তোমাৰ আমাৰ কুটুম্বিতা অধিক প্ৰীতি ভালৰূপে হোক,
যেন সকলে শুনিয়া দুইক ধন্ত মানক । কিমধিকং বিজ্ঞেয় ।

আৰ তোমাৰ নিমিত্তে সন্দেশ,—কাপৰ সাল ১ খান, খাচা ৩ খান, লোহা
৬০ খান আৰে পঠাইতেছি । ইতি, শক ১৫৮৬, তাৰিখ ৬, মাস
আহিন । পালেহি শক ১৫৮৭, তাৰিখ ২৫, মাস জ্যৈষ্ঠ । ৬৭ ॥

স্বৰ্গদেৱলৈ নৰ্ত্তঙ্গীয়া ৰজাৰ পত্ৰ ।—ৰামাএ আনে আমাৰ কোমোৰা
ও নাৰাণে সহিতে জয়ন্তা ৰাজাৰ অমুবন্তী নৰ্ত্তঙ্গীয়া ৰাজাএ দিয়ে ৮ৰাজাৰ ঠাইলৈ
এক শ্ৰীএৰে অনা লিখা এইখান,—

এখা কুশল, তোমাৰ কুশল-মঙ্গল সদা বাঞ্ছা কৰি । পৰন্তু তোমাৰ লেখন
পত্ৰ আইল, সমাচাৰ পৰম প্ৰীতি জানিলাম পৰম সন্তোষে । কিন্তু
প্ৰীতি আজিৰ নবীন নহয়, পূৰ্ব্বাবধি চলিয়া যাইতেছে । অতঃপৰ
তাহানে যে আদ্য অধিক প্ৰীতি-কুটুম্বিতা হয় ইসে প্ৰশংসনীয় । আৰ
গড়গাও জয়ন্তী দুই নাহয়, এক ঘৰ প্ৰায় চলিয়া যাইতেছে । এতেকে
যেমতে দিন দিন অধিক প্ৰীতি হয় তাক কৰিবা । বাকী সমাচাৰ
তোমাৰ দুই কটকী ও আমাৰ ৰমাই কটকীৰ প্ৰমুখ্যে জ্ঞাত হৈবা ।
আৰ কুদাল ৫ খান পঠাইতেছি । কিমধিকং বিজ্ঞেয় । ইতি, শক
১৫৮৬, তাৰিখ ২৮, মাস আহিন । পালেহি শকত ১৫৮৭, তাৰিখ
২৫, মাস জ্যৈষ্ঠ । ৬৮ ॥

কল্প বুঢ়াগোহাঁইলৈ জয়ন্তী বাজাৰ পত্ৰ ।—শ্রীমুখ কল্প বুঢ়া-গোহাঁজিক প্ৰতি জয়ন্তী বাজাৰ এই লিখা,—

এখা কুশল, তোমাৰ কুশল সদা চাহি । পৰং তোমাৰ লিখন পত্ৰ শ্রীতি-পূৰ্বেকে জানিলাম । তুমি ভাল লেখিছিলাই । শ্রীতি আজিৰ নবীন নাহয়, পূৰ্ণাবধি চলিয়া বাইতেছে । অতঃপৰ আগে যেমত শ্রীত-কুটুস্থিত হৈছে তাহাত অধিকাধিক শ্রীত-কুটুস্থিত আমি কৰিম, মাত্ৰ তুমিও তেমত কাৰ্য্য কৰিবাই যেন আৰ ভিন্ন নাহয়, লোকে প্ৰশংসা কৰে । আৰ গড়গাওঁ জয়ন্তী হুই হেন নাজানিবাই । আৰ বজাল তোমাৰ শত্ৰু আমাৰ শত্ৰু । এক বুদ্ধি কৰি যেমনে শত্ৰুক নিৰ্য্যাতন কৰিবাক পাৰি তাকে কৰিবাই । আৰ ভাল মন্দ যিদিন যাৰ কাৰ্য্য উপস্থিত হয় আত যদি প্ৰত্যুত্তৰ কথা-বাৰ্তা নপহছিল, আৰ অন্তোন্ত্ৰে সহায় হৈয়া শত্ৰু নিৰ্য্যাতন নকৰিবা তেবে শ্রীতে গুণ কি ? আৰ বিশেষ কি লেখিম । বাকী সমাচাৰ তোমাৰ হুই কটকী ও আমাৰ কটকীৰ প্ৰমুখ্যে জাত হৈবাই । আৰ কটকী বিলম্ব নাকৰিবাই তৎকালেই আৰ প্ৰত্যুত্তৰ লিখিয়া কটকী পঠাইবা ।

আৰ তোমাৰ নিমিত্তে সাল ১, গাড়া ১ তেইলগজি পঠাইতেছি এবে লৈবাই । ইতি, শক ১৫৮৬, তাৰিখ ৪, মাস আহিন । পালেহি শক ১৫৮৭, তাৰিখ ২৫, মাস জ্যৈষ্ঠ । ৬২ ॥

এক “ শ্রী ” থকা চিঠিৰ অপৰাধ ।—বমাএ আনে অলম পত্ৰ । বঙ্গগোহাঁজিকো পত্ৰ, বৰপাঞ-গোহাঁজিকো পত্ৰ এই ধাৰণে । কলীয়াবৰীয়া ঘোঁৰা-কোঁৱৰ বৰফুকনৰো পত্ৰ এই ধাৰণে । জয়ন্তী বাজাৰ পাঞ্চ পত্ৰতো একো দৃশ্য নাই । জয়ন্তী বাজাবে তলপ নৰ্ত্তজীয়া বাজাৰ পত্ৰখান এক শ্রী দি স্বৰ্গমহাৰাজালৈ লিখিছিল, এইগোট বৰ দৃশ্য । ইহাতে স্বৰ্গমহাৰাজাএ বুলিলে দৃশ্য ধৰি,— “ই যে ধাৰণ এৰি লেখে ? ” মহাপাঞ কল্প বুঢ়াগোহাঁজিলৈ ১৬ৰাজাএ বুলিলে,—“আমাৰ উকীল-পত্ৰ নিদি জয়ন্তী বাজাৰ উকীলক বিদায় দিয়ক । ” ইহাতে তথাপি কল্প বুঢ়াগোহাঁজি ১৬লৈ জনাই ১৬ৰাজাৰ উকীল-পত্ৰ নোদি জিম্মানা পোহাঁজিক পত্ৰ-সম্বন্ধ কি কলীয়াবৰীয়া ঘোঁৰাকোঁৱৰ বৰফুকনৰো পত্ৰ-সম্বন্ধ দিব দি বামাইক বিদাই দিব দিলে । আখাৰ মাজুৰে সীমলাভ

আশ্বৰূপাই থৈ আহিলগৈ । পাচে জয়ন্তা ৰাজ্যত তাৰ কটকী ৰাখাই দি কৰি ধাৰণে পাঞ্চ পত্ৰ দি পঠালে । সেই সময়তে কলীয়াবৰত বৰকল্যাণ সৰু পুত্ৰক বৰফুকন আৰু দিহিকীয়া ফুকন আছিল । ৭০ ॥

স্বৰ্গদেৱলৈ জয়ন্তা ৰজাৰ পত্ৰ ।—শ্ৰীশ্ৰীচন্দ্ৰসিংহ মহাৰাজালৈ
অনা জয়ন্তা ৰাজ্যৰ এই পত্ৰ,—

কুশলমিহতাং ভবতাং ভাবুং সৰীহামহে—

পৰু তোমাৰ আমাৰ শ্ৰীত আজিৰ নাহয়, পূৰ্ণাবধি চলিলা আইতেছে । অধিকত অধিক হইবাৰ তোমাৰ থানে যে কিছু লেখিলাছিলাম তাক শুনিছ । আমি জানিছিলাম ইবাৰ শ্ৰীতেৰ কিছু বাকী নাৰহিল, তাতে অধিকাধিক হৈব । পূৰ্বে যে আছিল তাক ভাঙিলা, আমাৰ কটকীখানি বিদায় কৰিলা । যদি কোনো ছিদ্ৰ থাকে তথাপি লেখিবাৰ উচিত ; আপোনাৰ কটকী দিয়া কহিবাৰ উচিত । অকস্মাৎ ঐমতখান কৰণ কটুঘেৰ সহিত ভালো নাহয় । সত্য কি মিছা একটা অক্ষৰৰ পৰা ছিদ্ৰ ধৰিছ, সিও ৰাজ্যৰ আগতে নাছিল । সে আমাৰ সহিত যেমত কৰিতেছে তাক শুনিভেছে । তাৰ ইচ্ছা যেমতে অপূত হই । অতঃপৰ তোমাৰ আমাৰ যদি দৃঢ়তৰ বহুত শ্ৰীতি থাকে তেবে কিছুতে পাৰ হৈল, মধ্যে কেও কিছু কহিল কাৰণ এই শ্ৰীত নাধাই । আৰ আমি কদাচিত কোনো দিন কিছো ছিদ্ৰ নাধৰি, যেমতে শ্ৰীত বাঢ়ে তাকে আমি কৰি । শ্ৰীতি জুৰিতে অনেক যতন লাগে তুৰিতে কিছু কিলম নাই । অতঃপৰ যেমতে চিন্তে ভাল প্ৰতিবাসে, শ্ৰীতি বাঢ়ে তাকে কৰিবাৰ । আৰ জয়ন্তী গড়গাওঁ দুই নাহয় আমি একেসে জানি । এতে যে ভেদ কৰে সে সত্যভ্ৰষ্ট হয় । আৰ বিশেষ কি লিখিম, বাকী সমাচাৰ ৰামাই কটকী প্ৰযুথো জ্ঞাত হৈবাৰ । ইতি, শক ১৫৮৭, তাৰিখ ২০, মাস ফাগুন ।

দেহছেদেপি সাধুনাং মনো ন বাতি বিক্ৰিয়াং ।

ভয়েপি হি কৃপালানামহৰহন্তি তন্তব্যঃ ॥ গোবিন্দধি ৪

প্যাদেৱি শক ১৫৮৮, জ্যৈষ্ঠ ৩, মূল অক্ষয়িনী । আমাৰ কটকী
নাইকাকৈ জয়ন্তা ৰাখাই কটকীয়ে আয়ে । ৭১ ॥

বুঢ়াগোহাঁটলৈ জয়ন্তা বজাৰ পত্ৰ ।—মহাপাত্ৰ কল্প বুঢ়াগোহাঁট
প্ৰমুখ্যে তিনিজন গোহাঁটলৈ দিয়া শ্ৰীশ্ৰীজয়ন্তা বজাৰ এই লেখা,—

বন্তি প্ৰচণ্ড-ভূজদণ্ড-খন্দিত-চণ্ড-বৈৰি-মনোহাৰি-নাৰী-বিলাস-পৰিপাক-কল্প:-
মহিমাবন্ত-শ্ৰীশ্ৰীভূত-মহাৰাজ-মশমন্তসিংহ-প্ৰবল-প্ৰতাপানাং বিবিধ-গুণ-
গ্ৰাটমক - ধাম - পৰম-সুপ্ৰতিষ্ঠিত - শ্ৰীভূত - বুঢ়াগোহাঁট - সূচক -
চৰিত্ৰেয়—

পৰমশুভাশীঃ কাৰ্য্যক্ষ । এথা কুশল, তোমাৰ কুশল সদা চাহি । পৰং
তোমাৰ আমাৰ শ্ৰীত আজিৰ নাহয়, পূৰ্ণাবধি চলিয়া আইতেছে ।
অধিকত অধিক হৈবাৰ যে কিছু লেখিয়া পঠাইছিলো তাক শুনিয়া
তাতে অধিক হৈব । পূৰ্বে যে আছিল তাক ভাঙ্গিলো । আমাৰ
কটকীখানি বিদায় কৰিলো । যত্বেপি কোনো ছিদ্ৰ থাকে লেখিবাৰ
উচিত, কটকী পঠাই কহিবাৰ উচিত । অকস্মাৎ এমত ভাল নাছিল ।
সত্য কি মিছা একটা অক্ষৰ কাৰণ ছিদ্ৰ ধৰিয়াছে, ইয়া বজাৰ
আগতে নাছিল । সিও আমাৰ সহিত যে কৰিতেছে শুনিতেছে । তাৰ
ইছা যেমত অশ্ৰীতি হয় । অতঃপৰ তোমাৰ আমাৰ দৃঢ়ত্বৰ বহুত
শ্ৰীতি থাকিলে মध्ये কেও কিছু কহিলে এত অশ্ৰীত নাহয় । আৰ
আমি কোনো দিন কিছু ছিদ্ৰ নাধৰি, যেমতে শ্ৰীত বাঢ়ে তাকেসে কৰি ।
শ্ৰীত কৰিতে অনেক বৰ লাগে শুচিতে কিছু বিলম্ব নালাগে । আছ
গড়গাওঁ জয়ন্তী ভিন্ন নাহয় আমি একেসে জানি । এতে যে ভেদ কৰে
সে সত্যভ্ৰষ্ট হইব । আৰ বিশেষ কি লিখিম, কিম্বদিকং । বিশেষ
বাকী সমাচাৰ বামাই কটকী প্ৰমুখ্যে জ্ঞাত হৈবাই । ইতি, শক
১৫৮৭, তাৰিখ ২০, মাস ফাগুন । কাপৰ ১ খান পঠাইতেছি ।

পালেহি শক ১৫৮৮, তাৰিখ ৪, মাস আশ্বিন । বৰগোহাঁট, বৰপাত্ৰ-
গোহাঁট, বজাৰী বৰবৰুৱাৰ সৰু পুত্ৰ কলীয়াবৰীয়া বৰকুকনৰো এই
ধাৰণে পত্ৰ । ৭২ ॥

জয়ন্তা বজালৈ স্বৰ্গদেৱৰ পত্ৰ ।—শ্ৰীশ্ৰীমহাৰাজা চক্ৰবৰ্ত্তীসিংহে
জয়ন্তা ৰাজালৈ দিয়া এই পত্ৰ,—

এথা কুশল, তোমাৰ কুশল সৰ্ব্বদা চাহি । পৰং তোমাৰ লিখা আসিল,
সমাচাৰ শ্ৰীতিপূৰ্ব্বকে জানিলোঁ । আৰ দেখ তুমি বুলিছা বোলা,—
‘পূৰ্বশ্ৰীতিকো ভাঙ্গিলা ।’ ইখান আগপাচ বিম্বা কৰি বোলনহে
উচিত । পূৰ্বপৰে যেমত ধাৰাণ উকীল-পত্ৰ গতাগত কৰিছে এখনো
তেমত ধাৰণে উকীল-পত্ৰ গতাগত কৰিলেহে পূৰ্বশ্ৰীতিগোট বহে ।
পূৰ্বধাৰাণগোট নাৰহিলে পূৰ্বশ্ৰীতিগোট কেমনে বহিব ? অতএব
তোমাৰ ঠাইৰ পৰা যেখন পূৰ্বধাৰাণ এৰি পত্ৰ আসিল তেখনে
মৃণালৰ প্ৰায় পূৰ্বশ্ৰীতিগোট তোমৰাসে ভাঙ্গিলা । তন্তুৰূপে মঞি
পূৰ্বশ্ৰীতিতে বহিছোঁ, কিন্তু পূৰ্বধাৰাণ এৰি পত্ৰ আসিল যি কাৰণ
এই কাৰণেহে মঞি উকীল-পত্ৰ পঠালোঁ । আৰ সত্য অসত্যৰ
কাৰণ যি লিখিলা, আমি যি দায় ধৰিলোঁ, তাক তুমি সত্যহেন
জানিহে দণ্ড কৰিলা । আৰ তুমি যেমন গড়গাওঁ জয়ন্তী এক হেন
জানিছা আমিও তেমনে একেহে জানিছোঁ । এম্বুৱাতো যি ভেদ
কৰি কান্দত লেখিলে সি সত্যভ্ৰষ্ট হোৱনেহে উচিত । আৰ অধিক
কি কহিম, তুমি আপুনি সমন্তে জানা । আৰ যি কিছো বাকী
সমাচাৰ হয় তাক শ্ৰীবাম ও জয়কৃষ্ণে কহিৰেক ।

আৰ তোমাৰ অৰ্থে পত্ৰ-সন্দেশ,—কতিপা ১, কিম্বিজি ১, চৰা ২, কস্তুৰী ৪,
মৰিচ ৪ তোপা, চামৰ ৪, গাঁঠিয়ন ১ মোনা, কটাবী ২ খান ।
ইতি, শক ১৫৮৮, তাৰিখ ৮, মাস আঘণ । ৰামাই সহিতে নিৰহ,
বিৰিণায়ে জয়ন্তা ৰাজালৈ নিয়ে এই পত্ৰ । ৭৩ ॥

জয়ন্তা বজালৈ তিনিগোহাঁইৰ পত্ৰ ।—মহাপাত্ৰ ৰত্ন বঢ়াগোহাঁঞি
ঐশ্বৰ্য্যে জিনিজন গোহাঁঞিএ দিয়া এই লেখা,—

এথা কুশল, তোমাৰ কুশল সদা চাহি । পৰং তোমাৰ লিখা আহিল,
সমাচাৰ পৰম শ্ৰীতিপূৰ্ব্বকে জানিলোঁ । আৰ দেখা ভোমৰা বোলা,—
‘পূৰ্বশ্ৰীতিগোট ভাঙ্গিলা ।’ তাল, আমি যে পূৰ্বশ্ৰীতিগোট

ভালিহোঁ তবে বামাইত কৰি কি নিমিত্তে প্ৰীতিৰ কাৰণ কহি
পঠাইলোঁ ? আৰ দুহাবৰ পৰা আমাৰ মুঠেক কি নিমিত্তে নানিলোঁ ?
সাধুৰ স্নেহ ছেদ হৈতেও যেমতে বিক্ৰিয়াক নাযাই তেমন প্ৰকাৰে
উকীল-পত্ৰ পঠাওঁ । আমি পূৰ্বপ্ৰীতিতে আছি, কিন্তু পূৰ্বধাৰণ
এৰি পত্ৰ আসিল যি কাৰণে সেই কাৰণেই আমি উকীল-পত্ৰ
নপঠালোঁ । আৰ সত্য অসত্যৰ কাৰণ যি লিখিছিল, আমি যি দাই
ধৰিছিলোঁ, তাক তুমি সত্য হেন জানিহে দণ্ড কৰিলা । আৰ তুমি
যেমনে গড়গাওঁ জয়ন্তী এক হেন জানিছা আমিও তেমনে একে হেন
জানিছোঁ । এমুৱাতো যি ভেদ কাকত কৰিলে সি সত্যভ্ৰষ্ট হোৱনহে
উচিত । আৰ পূৰ্বাপৰ যেমনে প্ৰীতিগোট চলিয়া গৈছে এখনো যে
সেই সম্বন্ধ-প্ৰীতিগোট খলিত নাহই তেমনথান কৰণহে উচিত । আৰ
অধিক কি কহিম, তুমি আপুনি সৰ্ব্বজ্ঞ । আৰ যি কিছো বাকী
সমাচাৰ হয় তাক শ্ৰীবলোৰাম ও শ্ৰীজয়ন্তীয়ে কহিবেক ।

আৰ তোমাৰ অৰ্থে সন্দেশ,—ঢাৰা ২ খান, মৰিচ ২ তোপা, কটাৰী ২ খান
বৰগোহাঞিবো, বৰপাত্ৰ-গোহাঞিবো, ৰাজমন্ত্ৰী বৰবৰুৱাৰ সৰু পুত্ৰ
কলীয়াবৰীয়া বৰফুকনৰো পত্ৰ-সন্দেশ এই ধাৰাণে । ইতি, শক
১৫৮৮ । ৭৪ ॥

স্বৰ্গদেৱলৈ জয়ন্তীয়াৰ কন্যা । — কথা—জয়ন্তীয়াৰ বামাএ, আমাৰ নিবহ,
বিৰিণাএ জয়ন্তী ৰাজাৰ ঠাই পালতগৈ তুলি পত্ৰ শুনিলে । পাচে ৰাজা যশমন্ত-
সিংহে এইখান বুলিলে,—“পূৰ্বহস্তে ৬বো আমাৰো পত্ৰত প্ৰীতিগোটকেহে লিখা
যাই । এখনো যে পত্ৰত লেখিছে ‘প্ৰীতি যেমতে বহে তেমত কৰণহে উচিত,’
ইহাত আমাত কোনোখানি নাৰহিছে, আৰ তোমোৰা যেন কহ ।” এই বুলি
পুচিলত আমাৰ দুই কটকীয়ে বুলিলে,—“৬ৰ আশয়ক আমি নজানোঁ, ইহাক
ৰাজা লাগ্তা সুলতানেহে পাই ।” ৰাজা বুলিলে,—“মঞি জানিলোঁ, মঞি
৬লৈ কস্তা দিম, ব্যৱহাৰপূৰ্ব্বকে অলঙ্কাৰ দি পঠাব ।” এই বুলি আমাৰ দুই
কটকীক বামাই সহিতে পত্ৰ-সন্দেশ দি পঠাই দিলে । অথ পত্ৰ-সন্দেশ
এই । ৭৫ ॥

স্বৰ্গদেৱলৈ জয়ন্তা ৰজাৰ পত্ৰ ।—চক্ৰধ্বজসিংহ মহাৰাজালৈ জয়ন্তা ৰাজাৰ পত্ৰ দিবে,—

এথা কুশল, তোমাৰ কুশল-মঙ্গল বাঞ্ছা কৰি । পৰং তুমি যি কাৰণে লেখিছিল। পৰম সন্তোষে জানিয়া সন্তোষ হৈলাম । আৰ তোমাৰ দুই কটকীৰ মুখে শুনিলাম । কিন্তু গড়দাণ্ড জয়ন্তী হুই নাই, অত্যন্ত অভেদ শ্ৰীতি এক ঘৰ প্ৰায় চলিয়া যাইতেছে । তোমাৰ দিগেৰ হস্তী, ঘোঁৰা আমাৰ ঘৰত আছে, আমাৰ দিগেৰ কুঞৰী তোমাৰ ঘৰত আছে । অতঃপৰ অধনেও লেখিয়াছ, কুঞৰীও খুজি আছ । কুটুম্বিতা কৰিবাৰ বহুত ভাল, কুটুম্বিতা আমি কৰিম, অধিকত অধিক শ্ৰীতি বাঢ়িব মাত্ৰ । যেমত ব্যৱহাৰ আছে তোমাৰ দিগেৰ সকল সামগ্ৰী দিয়া কটকী পঠাওঁ কুঞৰী জোঁটন কৰিয়া যাইবাৰ । যে কাৰ্য্য কৰিম হেন নিচয় কৰিলাম এতে বিলম্ব কৰিবাৰ কিছো কাৰ্য্য নাই । বিশেষ মাদল্য কাৰ্য্যত বিলম্ব ভাল নাইহে । আৰ বিশেষ কি লেখিম । আৰ শুনিলাম তুমি মগোলৰ সহিত লেড়াই কৰিবাৰ লোক-লস্কৰ পঠিয়াছা, আৰ আপোনাৰ অধিকাৰ স্থান চৰায়া লৈলাম, এবে শুনিয়া বহুত খোচাল হৈলাম । অতঃপৰ মগোল তোমাৰ শত্ৰু আমাৰ শত্ৰু । আমিও লোক-লস্কৰ ডিমকদাৰ পথে পঠাইবাৰ চাই সমন্তে তৈয়াৰ, তোমাৰ বাৰ্ত্তাৰ অপেক্ষাএ মাত্ৰ ৰাখিছি । আৰ ঢকাৰ মগোলেৰ যে কিছু সমাচাৰ কটকীৰ স্থানে কহিছি এবে শুনিবাই । সাৰধান হৈয়া মগোলে সহিত লড়িবাই । বাকী সমাচাৰ ৰমাই কটকীৰ প্ৰমুখে শুনিবায় । কিমধিকং পৰম বিজয়বৰেষু । ইতি, শক ১৫৮২, তেৰিখ ২, মাস কাষ্টিক ।

কাপৰ পৰা পামৰি ১৮ খান, খাচা ২ খান, এবং কুৰিখান, লোহা ৫০ পঠাইতেছি । পালেহি শক ১৫২০, তাৰিখ ১৪ শ্ৰাৱণ । ৭৬ ॥

কল্প বুঢ়াগোহাঁইলৈ জয়ন্তা ৰজাৰ পত্ৰ ।—শ্ৰীমন্ত ৰমাপাত্ৰ কল্প বুঢ়াগোহাঁইলৈ এই লেখা,—

এথা কুশল, তোমাৰ কুশল সদা চাহি । পৰং তোমাৰ লিখা পৰম শ্ৰীতে জ্ঞাত হৈলাম । আৰ তোমাৰ দুই উকীলৰ মুখ-মবানী শুনিয়া

সন্ধ্যা হৈলাম । কিন্তু গড়মাঠ জয়ন্তী দুই নাহয়, অত্যন্ত অভেদ
 প্রীতিয়ে এক ঘৰ প্ৰায় চলিয়া যাইতেছে, আৰু প্ৰীতি-কুটুৰিতাও
 সকল দিনে চলিয়া গৈছে । তোমাৰ দিগেৰ হস্তী, ঘোঁৰা আমাৰ
 ঘৰতে আছে, আমাৰ দিগিৰ কুঞৰী তোমাৰ ঘৰতে আছে । অতঃপৰ
 অখনেও লেখিয়াছা, কুঞৰীও খুজিয়াছ । ই কুটুৰিতা কৰিবাবে
 ভাল । কুটুৰিতা কৰিলে অধিকতো অধিক প্ৰীতি বাঢ়িব মাত্ৰ ।
 যেমত ব্যৱহাৰ আছে তোমাৰ দিগেৰ সকল সামগ্ৰী দিয়া পঠাওঁ
 কুমাৰী জোটন কৰিয়া যাইবাৰ । যে কাৰ্য্য কৰিম হেন নিয়ম কৰিলাম
 এতে বিলম্ব কৰিবাব কিছো নাই । বিশেষ মঙ্গল কাৰ্য্যত বিলম্ব ভাল
 নাহয় । আৰু বিশেষ কি লিখিম । আৰু শুনিলাম মগোলেৰ সহিত
 লেচাই কৰিতেছ, আপোনাৰ অধিকাৰ থানা চোৰায়া লৈলাই, এবে
 শুনিয়া বহুত সন্তুষ্ট হৈলাম । অতঃপৰ আমিও ডিমকৱাৰ পোনে
 লোক-সম্বৰ পঠাইবাৰ তিয়াব কৰিছি, তোমাৰ বাৰ্ত্তাৰ অপেক্ষাএ
 মাত্ৰ ৰাখিছি । আৰু ঢাকাৰ মগোলেৰ যে কিছো সমাচাৰ কটকীৰ
 স্থানে কহিছি এবে শুনিবাই । কাপৰ ২ খান পঠাইতেছি এবে
 লৈবাই । বাকী সমাচাৰ ৰামাই কটকীৰ মুখে জ্ঞাত হৈবা ।
 কিমধিকং বিজ্ঞেবু । ইতি, শক ১৫৮৯, তেৰিখ ৯, কাৰ্ত্তিক মাস ।
 পালেহি শক ১৫৯০, তেৰিখ ৫, আষাৰ মাস । বৰগোহাঞি,
 বৰপাত্ৰ-গোহাঞি, কলীয়াবৰীয়া বৰফুকনলৈকো একে ধাৰণে
 লিখা । ৭৭ ॥

জয়ন্তী ৰজালৈ স্বৰ্গদেৱৰ পত্ৰ ।—শ্ৰীশ্ৰীচক্ৰবৰ্ত্তীসিংহ মহাৰাজায়ে
 জয়ন্তী ৰজালৈ দিয়া এই লেখা,—

এথা কুশল, তোমাৰ কুশল সদা চাহি । পৰং তোমাৰ লিখা পছছিল,
 সমাচাৰ প্ৰীতিপূৰ্ণকে জানিলাম । আৰু প্ৰীতিৰ কাৰণ যি কহিলা
 হয় কহিবাক পোৱা । কিন্তু পূৰ্ণাপৰ তোমাৰ আমাৰ যি প্ৰীতিগোট
 চলি গৈছে এখনো আমি সেই প্ৰীতিতেহে আছোঁ । এই অভিন্ন
 প্ৰীতিগোট যিমতে খলিত নাহয় তুমিও তেমন্তগোট কৰিবা । আৰু
 সমন্তগোটৰ কাৰণ যি কহিছা পূৰ্ণাপৰও সমন্তগোট তোমাক আমাৰ
 চলি গৈছে, এখনো সমন্ত বুলিছা । যদি তোমাৰ জী নাথাকিলহন্তে

তবে তোমৰাৰ ভগিনী দিবাৰ উচিত ; তোমাৰ বেটীক ২২ হৈ
ভগিনীক নিকি তেমন স্নেহ ? অতএৱ তোমাৰটিকহে দিবন উচিত ।
আৰ বুলিছা,—‘ তোমাৰ সীমনা লৈবাৰ শুনি মঞি বহুত সন্তোষ
হৈলাম । ’ ইখান বুলিবাক পোৱা । যাতো তোমাৰ আমাৰ অভিন্ন
প্ৰীতিগোট হৈছে এই কাৰণে তুমি সন্তোষ হৈবাৰ উচিত । আৰ
বুলিছা,—‘ ডিমকড়া দি লোকজন দিবাৰ তিয়াৰ, বচনক মাত্ৰ অপেক্ষা
কৰিছি । ’ ইখানতো তুমি আপুনি জানা । পূৰ্ণপৰম্পৰে আমি কোনো
ঠাই কহি কাম কৰা নাই । এখন তুমি বুলিছা,—‘ বজাল তোমাৰ শত্ৰু
আমাৰো শত্ৰু, এই কাৰণে লোক দিবাৰ ভাল । ’ তোমাৰ কবুল
বাখি চিতাপে ত্ৰিশ বিশ হাজাৰ লোক আমাৰ ইঠাইলৈ কহি পঠাৰা ।
আমি যেই পোনে কাৰ্য্য-কামলৈ চল সেই পোনে আনিম, যেমন
আসিয়া গড়-প্ৰাঞ্চী তিয়াৰ কৰিবাক পাই । ইটো হঠাতে কাম তুমি
কৰিবাৰ নহে, ইহাক তুমি আপুনে জানা । আমি বিস্তৰ কি কহিম ।
আৰ বাকী সমাচাৰ নিবহ, বিৰিণাৰ মুখে শুনিবাই ।

তোমাৰ অৰ্থে সন্দেশ,—কতিপা ২ খান, কিম্বিজি ২ খান, ঢৰা ২ খান,
কস্তৰী ৪ খান, মৰিচ ৪ তোপা, চামৰ ৪টা, গাঁঠিয়ন ১ মোনা, কটাৰী
২০ খান । ইতি, শক ১৫৯০, তেৰিখ ৪, মাসে পৌষ । ৭৮ ॥

জয়ন্তা ৰজালৈ তিনিগোহাঁইৰ পত্ৰ ।—মহাপাত্ৰ কল্প বুঢ়াগোহাঁই
প্ৰমুখ্যে তিনিজনী গোহাঁইৰ ভিনে ভিনে জয়ন্তালৈ এই পত্ৰ,—

এখা কুশল, তোমাৰ কুশল সততে চাহি । পৰং তোমাৰ লিখা আহি
পহছিল, সমাচাৰ প্ৰীতিপূৰ্ণকে জানিলোঁ । আৰ তুমি যি সৰ্ব্ব-প্ৰীতিৰ
কাৰণ কহিলা আমি তাক স্বৰ্গমহাৰাজত কহিলোঁ । মহাৰাজও
বহুত সন্তোষ হৈ যিখান বুলিলে তাক তুমি লেখা উকীলৰ মুখে
জানিবা । পূৰ্ণপৰে যি প্ৰীতিগোট চলি গৈছে আমিও ইহাকেনে
বাহা কৰি । ৬ৰে প্ৰীতিত অপ্ৰীতিত যিখান হয় তাক তুমি আপুনি
জানা । অতএৱ প্ৰীতিগোট যেমনে খলিত নাহয় তুমিও ভেমতগোট
কৰিম । আৰ সমস্ত কাৰণ যি কহিছা পূৰ্ণপৰেও ৬ৰে তোমা
সৰ্ব্বগোট চলিয়া গৈছে, এখনো সৰ্ব্বগোট কৰিবাক বুলিছা । যদি

তোমাৰ জী নাথাকিলহঁতে তবে তোমাৰ ভাগিনীকে দিবাৰ উচিত । তোমাৰ বেটীক যিমান বেহ তেমনে ভাগিনীক নিকি সিমান বেহ ? অতএব তোমাৰ বেটীকহে দিবন উচিত । আৰ বুলিছা,—‘তোমাৰ সীমনাক লৈবাৰ তুনি মঞো বহুত সন্তোষ হৈলোঁ ।’ সিখান বুলিবাক পোৱা । যাতো পূৰ্ৱাপৰে অভেদ স্প্ৰীতিগোট চলি গৈছে সেই কাৰণে সন্তোষ হৈবাৰ উচিত । আৰ বুলিছা,—‘ডিমকৱায়েদি লোকজন দিবাৰ তিয়াৰ, বচনক মাত্ৰ অপেক্ষা কৰিছি ।’ ইখান তুমি আপুনি জানা । পূৰ্ৱাপৰৰ পৰা আমি কোনো ঠাই কহি কাম কৰা নাই । এখন তুমি বুলিছা,—‘বঙ্গাল তোমাৰ শত্ৰু আমাৰ শত্ৰু, এই কাৰণে লোক দিবাৰ ভাল ।’ তোমাৰ কবুল বাখি চিতাপে ত্ৰিশ বিশ হাজাৰ লোক দি আমাৰ ঠাইলৈ কৈ পঠাওঁ । আমি যি পোনে কাৰ্য্য-কামক । চল সেই পোনে আনিম, যেন আদিয়া গড-প্ৰাক্ষী তিয়াৰ কৰিবাক পাই ইটো হঠাৎ কাম কৰিবাৰ নাই, ইয়াক তুমি আপুনি জানা । বিস্তৰ কি কহিম । আৰ বাকী সমাচাৰ বিৰিণা ও নিবহৰ মুখে জানিবা ।

তোমাৰ অৰ্থে সন্দেশ,—চৰা ২ খান, মৰিচ ২ তোপা, কটাৰী ৪ খান । ইতি, শক ১৫২০, তেৰিখ ৪, মাহ পৌষ । ৭২ ॥

জয়ন্তী পাটত মানসিংহ ।—বৰগোহাঞি, বৰপাত্ৰ-গোহাঞি, কলীয়া-বৰীয়া বৰফুকনৰ এই ধাৰণে সন্দেশ-পত্ৰ সহিতে বিৰিণা ও নিবহ, জয়ন্তাৰ বামানে নিয়া লিখাৰ নকল, অথ বচন সমাচাৰ । আমাৰ নিবহ ও বিৰিণাএ জয়ন্তাৰ দেশ পালতগৈ এতেকে জয়ন্তাৰ ৰাজা যশমন্তসিংহ মৰিল । তাৰ নাতি মানসিংহ ৰাজা হ’ল । সেই ৰাজাই দুই কটকী তুলিলে । ৮০ ॥

ষষ্ঠ আখ্যা ।

স্বৰ্গদেৱ উদয়াদিত্যসিংহৰ দিনত ।

শক ১৫২১-১৫২৫ ; খৃষ্টাব্দ ১৬৬২-১৬৭৩ ।

সমসাময়িক জয়ন্তা ৰজা— মানসিংহ, প্ৰতাপসিংহ, লক্ষ্মীসিংহ ।

জয়ন্তা ৰজা প্ৰতাপসিংহৰ ডিমকৱা দাবি ।—সেই সময়ত আমাৰো ইঠাইত চক্ৰধ্বজসিংহ মহাৰাজা স্বৰ্গী হ’ল ১৫২১ শকত, তবে উদয়াদিত্য-সিংহ মহাৰাজা হৈল । পুনৰ্ৱৰ্ত্তী জয়ন্তাতে ছয় মাস অন্তৰে মানসিংহক ভাঙি বঙ্গালৰ পৰা আহি প্ৰতাপসিংহ ৰাজা হৈল । তাৰিখে বামাইক লগত দি

আমাৰ দুই কটকীক পত্ৰ-সন্দেশ সহিতে বিদায় দিলে। আৰু বচনে এইখান বুলিলে,—“সৰ্বকালে ডিমকৰা আমাৰ, প্ৰীতিত থাকি আমালৈ ছাৰি দিবনেহে উচিত।” আমাৰ দুই কটকীয়ে বুলিলে,—“ইহাক আমি ৬তাত কহিবাক নাপাৰোঁ।” আতে জয়ন্তাৰ ৰাজ্যএ বুলিলে,—“যদি তোমৰা ৬ত বচনে নকহ, আমি পত্ৰতে লেখিম।” এই বুলি বিদায় দিলে। ৮১ ॥

জয়ন্তা পাটত লক্ষ্মীসিংহ।—সিঠাইৰ পৰা আহি কলীয়াবৰ পালেহি। এতেকে শুনিলে জয়ন্তাৰ প্ৰতাপসিংহক মাৰি লক্ষ্মীসিংহ ৰাজ্য হ’ল। ইহাক শুনি ৬ঠৈ জনাই বৰফুকনে তুলি গড়গাওঁলৈ পঠালে। ইঠাইতো ৬তাত জনাই মহাপাত্ৰ কল্প বুঢ়াগোহাঞি মৃতক ৰাজ্যৰ অস্বস্ত পত্ৰ দেখি নাচাই স্মৃধা কটকী তুলি এইখান বুলিলে,—“ইবাৰ ৬তাৰ পাৱত সেৱা কৰিব নাপা। আমিও যে পত্ৰক নাচালোঁ ৰাজ্য মৰিলে শ্ৰী হত হয়। এতেকে মৃতক ৰাজ্যৰ পত্ৰ অস্বস্ত। এখন তাক্ৰিৰ জোঁৱাই লক্ষ্মীসিংহ ৰাজ্য হইছে। তাক্ৰি গৈয়া তাক্ৰিৰ ধাৰণে পত্ৰ আনিলে তৰে আমি ইঠাইৰ পৰা ৬তাত জনাই উকীল-পত্ৰ পঠাম।” এই বুলি আমাৰ উকীল-পত্ৰ নেদি জয়ন্তাৰ ৰামাইক বিদায় দিলে সন্দেশ দি। ইতি, শক ১৫২০। ৰামাই পালতগৈ জয়ন্তাৰ লক্ষ্মীসিংহ ৰাজ্যএ পত্ৰ-সন্দেশ দি পঠাই দিলে। ৮২ ॥

স্বৰ্গদেৱলৈ জয়ন্তা ৰজাৰ পত্ৰ।—শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গমহাৰাজা উদয়াদিত্য-সিংহলৈ এই লেখা,—

স্বস্তি সমস্তাশাস্তাঘৰ-সকৰ্ণ-তালাফালন-পৰন-গৰ্ভিত-প্ৰতাপানল-বৈৰি-বক্সট-কপাট-পাতন-প্ৰকটিত-নৰসিংহাবতাৰ-সদামৰগণ-গীয়মান-যশোদাৰ-যশঃপূৰ্ণ-তুহিনকৰ-কিৰণ-নিকৰ-ধৰলিতাশেষ-দিঘাঙল-ধৰা-মণ্ডন-সোমাবেশ্বৰ-শ্ৰীশ্ৰীমৎ-স্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ-মহামহোপপ্ৰতাপ-চৰিত্ৰ-চিত্ৰিত-গুণসমূহেবু—

পৰম-প্ৰীতিপূৰ্বক-পৰম-প্ৰীতি-সৌহাৰ্দ-লেখনঃ কাৰ্য্যক। এখা কুশল, তোমাৰ ৰাজ্যোন্নতি কুশল-মঙ্গল সদা বাছি। পৰং গড়গাওঁ জয়ন্তী দুই নাহয়, সকল দিনে এক ঘৰ প্ৰায় চলিয়া যাইছেহি। বিশেষ দিনে দিনে কুটুম্বিতাহে অধিক ব্যতিৰেকে কমি নাইহেতেহে। অজ্ঞপৰ কটকী দ্বাৰাএ গুণিলায় নবীন কুটুম্বিতা কৰিবাৰ ইচ্ছা

হৈছে । এতেকে আমাৰো অধিক ইহা আছে । বোণ্য স্থানে কুটুৰিতা কৰণে উচিত । এতেকে পূৰ্ৱাৱধি যেমত ধাৰণে কুটুৰিতা কৰিতে ৰাজনীতি ব্যৱহাৰ আছে সেই সামগ্ৰী ধাৰণে কটকী প্ৰীতি-পত্ৰ পঠাইবাই, এতেকে কোনো সন্দেহ নাকৰিবাই । এখাত আমাৰ যেমত নীতি-ধৰ্ম্ম আছে সে সূচাব আমি কৰিম । ঘনিষ্ঠতা বাঢ়িতে থাকিব এমতখানহে ভাল । অন্ত কুশল সমাচাৰ যদি ততকাল নাপহুছিল তবে অভেদ প্ৰীতিৰ সম্ভাৱ গুণ কি ? অতঃপৰ এমত কাৰ্য্য কৰণ চাই যেন উভয়ান প্ৰীতি প্ৰতিষ্ঠা হয় । আৰ বিশেষ কি লেখিম, বাকী সমাচাৰ ৰমাই কটকী প্ৰমুখো শুনিবায় ।

আৰ তোমাৰ অৰ্থে সন্দেহ,—কাপৰ ২ খান, লোহা ৯ খান পঠাইছি, এবে লৈবায় । কিমধিকং বিজ্ঞাবৰেষু । ইতি, শক ১৫৯৩, তেৰিখ ১০ আষাৰ । পালেহি শক ১৫৯৪, তাৰিখ ২৪ জ্যৈষ্ঠ । তিনিজন গোহাঞিৰো পত্ৰ-সন্দেহ এই ধাৰণে, কলীয়াবৰীয়া বৰকুকনৰো পত্ৰ এই ধাৰণে । ৮৩ ॥

ডিমকৱা দাবিৰ প্ৰত্যুত্তৰ ।—কথা—কলীয়াবৰীয়া বৰকুকনে এমাইক তুলি গড়গাঙলৈ পঠালে । তাতো মহাপাত্ৰ কল্প বুঢ়াগোহাঞি প্ৰমুখো তিনিজন গোহাঞি তুলি পত্ৰ-সমাচাৰ শুনি পাচে মহাপাত্ৰ কল্প বুঢ়াগোহাঞি ৮তাত ভেটালে । ৮তাত কটকী তুলি পত্ৰ শুনিলে । জয়ন্তাৰ উকীল ৰামায়ে বচনে কহিলে,—“ ৮৮দেৱতালৈ লাণ্ডা সুলতান ৰাজাএ কহ্মা দিম বুলিছে, ব্যৱহাৰপূৰ্ৱক অলঙ্কাৰো খুজি পঠাইছে । ” আৰ বোলে,—“ লাণ্ডা সুলতানে কহিব দিছে, বোলে,—‘সৰ্বকালে ডিমকৱা যি সি আষাৰ, তাক ছাবি দিব’ । ” এই বুলি কহিলত ৰাজসভাতে মহাপাত্ৰ কল্প বুঢ়াগোহাঞি উকীল ৰামাইকে বুলিলে,—“ তঞি ই কথা কহিব নাপা । পূৰ্ৱহস্তে ডিমকৱা আমাৰ ৮ৰহে অধীন । এখন মৃগোলে মাৰি লৈছিল, তাঞিৰ যে হয় কিয় বন্ধা নকৰিলেহি ? এতেকে তাঞিৰ নহয় । এখনো ৮তায় বজালক মাৰি ডিমকৱাক ৰক্ষা কৰিলে । বঢ়া কথা কহিব নাপা । বঢ়া কথাত হস্তে বকতাত আগৈ যিধান হ’ল তাক তয়ো পাসৰিলি নিকি ? ” এই বুলি ৰাজ সমাজৰ কথা নিব দিলে । ৮৪ ॥

জয়ন্তা কুঁৱৰীৰ কাৰণে জোৰণ ।—কতোদিন অস্তৰে ইঠাইতে
ৰামাই কটকী মৰিল । কটকী মৰিলত পাচে মহাপাত্ৰ ৰুদ্ৰ বুঢ়াগোহাঞি ৬তাত
কহিলে,—“পূৰ্বাপৰেও ৬তালৈ জয়ন্তা ৰাজা যে কল্যাণ দিছে এখনো বাৰ বাৰ
পত্ৰতো লেখিছে । উকীল ৰামাএ কহিছেহি,—‘৬তালৈ লাগা জুলতান ৰাজাএ
কল্যাণ দিম বুলিছে । ব্যৱহাৰপূৰ্বক অলপাৰো খুজি পঠাইছে ।’” ইয়াকে
ৰাজাত কহি আজ্ঞা লৈ আমাৰ নিৰহ, বিবিণা দুইৰ হাতত কল্যাণ জোৰণৰ অৰ্থে
অলপাৰ পত্ৰ-সন্দেশ দি মৰা উকীলৰ লগৰ মানুহে মৈতে পঠাই দিলে । ৮৫ ॥

জয়ন্তা ৰজালৈ স্বৰ্গদেৱৰ পত্ৰ ।—শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ উদয়াদিত্য-
সিংহ মহাৰাজাএ জয়ন্তালৈ দিয়া লেখা,—

এথা আমাৰ সমস্তে কুশল, তোমাৰ হামো সৰ্বথা কুশল বাহি । অপৰক
তুমি যো অভেদ প্ৰীতি-সম্বন্ধ কহিলা সে সে অভেদ প্ৰীতিতে বহিছি,
এখনো সেই সম্বন্ধ-প্ৰীতি যেমনে বৃদ্ধি হৈব । পৰং ধাৰণ এহি যে
কালে হ্ৰাস হয় সকলে প্ৰীতি হ্ৰাস । অতঃ ধাৰণ বন্ধ কৰণহে
উচিত । বহুত হামু কিমুতাং, আপোনে জ্ঞাতা । আৰ যি কিছো
বাকী সমাচাৰ হয় তাক বলোৱামে ও জয়ন্তাএ কহিবেক ।

আৰ তোমাৰ অৰ্থে পত্ৰ-সন্দেশ,—কতিপা ২, কিম্বিজি ২, চৰা ২,
বানিয়া ২, গাঙ্ক ৪, কটাৰী ২০, গাঁঠিয়ন ২ মোনা, ঝালুক ৪ তোপা,
শুকে কলীয়াএ চামৰ ৪ । ইতি, শক ১৫২৪, তেৰিখ ২৪, মাঘ
মাস । ৮৬ ॥

জয়ন্তা ৰজালৈ ডাঙ্গৰীয়া আৰু বৰফুকনৰ পত্ৰ ।—
শ্ৰীযুত মহাপাত্ৰ ৰুদ্ৰ বুঢ়াগোহাঞি প্ৰমুখ্যে তিনিজনো গোহাঁঞিৰে, কলীয়াবৰীয়া
বৰফুকনৰে জয়ন্তা ৰাজালৈ এই লেখা,—

এথা আমাৰ সমস্তে কুশল, তোমাৰ হামু সৰ্বথা কুশল বাহি । পৰং
তোমাৰা যি অভেদ সম্বন্ধ-প্ৰীতিগোট কহিলা তাক আমি পৰম
আনন্দ হৈয়া জানিলোঁ । ৰাজা সে সম্বন্ধ-প্ৰীতিতে বহিছে, এখনো
সেই নিবন্ধ-প্ৰীতিগোট যেমনে বিকল্প নাহৈব । আৰ ধাৰণগোট

যি ফালে হ্ৰদ হৈছে সেই ফালে প্ৰীতি বাস । এতেকেহে ধাৰণ-
গোট বন্ধা কৰণেই উচিত । বহুত আমি কি কাহন, আপুনি
জ্ঞাতা । আৰ বাকী সমাচাৰ যি হই তাক বলোৱাম ও জয়ন্তীকে
কহিবেক ।

আৰ তোমাৰ অৰ্থে সন্দেশ,—চৰা ২ খান, ঝালুক ২ তোপা, গাঠিয়ান
১ মোলা, কটাৰী ৪ খান । ইতি, শক ১৫২৪, তেৰিথ ২৪, মাঘ
মাস । দুইজন গোহাঁঞিবো পত্ৰ-সন্দেশ এই ধাৰণে, কলীয়াবৰীয়া
বৰফুকনবো এই ধাৰণে । সন্দেশ,—চৰা ২ খান, ঝালুক ২ তোপা,
কটাৰী ২০ খান, গান্ধ ২ টা । ৮৭ ॥

জয়ন্তী কুঁৱৰীৰ জোৰণৰ বাবে অলঙ্কাৰ ।—কস্তা জোৰণাৰ্থে
অলঙ্কাৰ দিয়ে,—সোণৰ ধাক ৪ পাট জোখাত ১৫ তোলা, সোণৰ শুটীয়া
আন্ধঠি ৪ বোৰ, সোণৰ বাধৰাম আন্ধঠি ২ বোৰ, সোণে পোৱালে মুকুতাএৰে
ভিদ্ধিৰ মণি পাচ-ধৰীয়া ১ ধাৰ, আচল-ফুলাম বৰকাপৰ ২ বোৰ, আচু-ফুলাম
বিহা ১ খান, ৰূপৰ ষট্ৰএৰে ফুলাম বিহা ১ খান, কলীয়া মেখেলা ২ বোৰ, পাটৰ
শাৰ ২ খান, পাটৰ টকালি ২ গছ ; কটকী নিবহ, বিৰিণাএ বমাইৰ লগৰ মাছহে
সহিতে নিয়ে । ৮৮ ॥

প্ৰপ্ৰীতিৰ আশঙ্কা ।—অথ বচন সমাচাৰ,—আমাৰ দুই কটকী
পালন্তৈগৈ জয়ন্তীৰ ৰাজা লক্ষ্মীসিংহে কটকী তুলি পাঞ্চ পত্ৰ শুনিলে । আমাৰ
দুই কটকীয়ে বচনে কহিলে, বোলে,—“ মহাপাত্ৰ কল্প বুঢ়াগোহাঁঞিৰ ঠাইতো
তোমাৰ ৰামাই কটকী কহিছে, বোলে,—‘ ৬তালৈ ৰাজা লাগ্ন জলতানে
পৰ্কতবাইৰ দুখানী জীৱ এখানী দিম বুলিছে,’ এই নিমিত্তে জোৰণাৰ্থে অলঙ্কাৰ
দিছে । ” ইহাতে ৰাজা লক্ষ্মীসিংহে বুলিলে,—“ ৬লৈ কস্তা দিমহে বুলিছোঁ,
আমি নাম ধৰি ৰামাইতকৈ কহি পঠোৱা নাই, এইখান তোমোৱাহে কহ ।
আৰ ডিমকৰাৰ কাৰণ বমাইত কহি পঠালোঁ, তাৰ প্ৰত্যুত্তৰ কোনখন কহি
পঠালে ? ” আমাৰ দুই কটকীয়ে বুলিলে,—“ দ্বিলাইৰ মন্ত্ৰৰ আদি ৬ৰ দুই
পাৰত পুঠিলোঁ,—‘ ৰাজা লাগ্ন জলতানে ডিমকৰাৰখন পুঠিলে আমি কি
কহিম বাই ? ’ অম্মা কহিলে,—‘ ইহাৰ নিজন্তা পৰাক্ত অধিহোঁ, ডাকি
আপুনি জানিব, এইখান মান কৰি ’ । ” ৮৯ ॥

সপ্তম অধ্যায় ।

স্বৰ্গদেৱ বামধ্বজসিংহৰ দিনত ।

শক ১৫২৫-১৫২৬ ; খৃষ্টাব্দ ১৬৭৩-১৬৭৪ ।

সমসাময়িক জয়ন্তা বৰ্ণনা—লক্ষ্মীসিংহ ।

জোৰণ পিন্ধোৱা স্থগিত ।—কতোদিন আমাৰ দুই কটকী ভৈতে আছোঁতেই এথা উদয়াদিত্যসিংহ মহাবাজা স্বৰ্গী হ'ল, শক ১৫২৫ । তদনন্তৰ শ্ৰীশ্ৰীৰামধ্বজসিংহ মহাবাজা হৈল । ইহাকে শুনি লক্ষ্মীসিংহে আমাৰ দুই কটকীক বুলিলে,—“তোমাৰা ঘাই যি ৰাজ্যৰ নামে অলঙ্কাৰ আনিলা তাকি স্বৰ্গী হ'ল । আমি শুনিছোঁ তাকিৰ চোট ভাই ৬ৰাজা হুইছে । তাকি কিবা বোলে,—‘বৰ ভাইৰ নামে জোঁটন দিয়া কন্তাক আমি কিসক আনিম ?’ এতেকে ইবাৰ তোমৰা অলঙ্কাৰ ফিৰাই লৈ যোৱা ।” ইহাতে আমাৰ দুই কটকীএ বুলিলে,—“এখন স্বৰ্গ মহাবাজাৰ ভাই ৰাজা হুইছে, তাকিৰ নামে অলঙ্কাৰ পিন্ধালে তাকি নিকি তোমাৰ সন্নিহিত কুটুম্বিতা-সম্বন্ধ ছাৰিব ? এতেকে আমি অলঙ্কাৰ পিন্ধাই ৰাওঁ । ইহাত যদি বৈগুণ্য হয় তাক আমি গা কৰিলোঁ ।” তাতে জয়ন্তাৰ ৰাজা বুলিলে,—“ইবাৰ ইকথা নহয় । আৰ তোমৰা কহিলা ‘ডিমকুৱাৰ কাৰণ পত্ৰতে আছে’ বুলি, আমি বিচাৰ কৰি কিছোঁ সিদ্ধান্ত নাপালোঁ । ইবাৰ ডিমকুৱাৰ কাৰণ পত্ৰতে লেখিম, যদি ছাৰিলা দিয়ে তোমৰা দুই উকীল মোৰ উকীলে সহিতে আহিবা, যদি নেদিয়ে তোমৰা তাতে বহিবা, মোৰ উকীল পঠাই দিবা । পাচে যেমন জানোঁ তেমন ফৰিম ।” এই বুলি পত্ৰ-সন্দেশ সহিতে তাৰ উকীল সুবুদ্ধিৰাইকে লগত দি আমাৰ দুই উকীলক বিদাই দিলে, শক ১৫২৫ । ২০ ॥

জয়ন্তাৰ পত্ৰত দোষণ ।—শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ বামধ্বজসিংহ মহাবাজাৰ দিনত জয়ন্তাৰ পাছ পত্ৰ আসিছিল । ৬তালৈ যি লিখা পত্ৰ-সন্দেশ আনিছিল তাক দৃষণ ধৰি ফিৰাই দিলে । ২১ ॥

কন্ন বুঢ়াগোহাঁইলৈ জয়ন্তীয়াৰ পত্ৰ ।—কন্ন বুঢ়াগোহাঁইলৈ আনা
পত্ৰ এই,—

এখা কুশল, তোমাবো কুশল সদা বাছা কৰি । পৰং তোমাৰ লিখা
পহছিল, সমাচাৰ আদৰপূৰ্বকৈ জানিলাম । কিন্তু পূৰ্বীয়খি
শ্রীতি যেমত চলিলা গৈছে আজিও তেমত । এতেকে উভয়ান
শ্রীতি অধিক হৈবাৰ উচিত । আমাৰ চিন্তে এমত কাৰ্য্যোসে ভাল
শ্রতিবাসে । গড়গাওঁ জয়ন্তী অভেদ শ্রীতিতে চলিলা বাইতেছে,
এতে যে আজি ভেনাভেদ হৈব তেবে শ্রীতি কিৰূপে বহিব ? কি
কাৰণ এমত কহিছে ? সকল দিনে ডিমকরা আমাৰ খাটনীয়াব,
তাৰে যে তুমি অধিকাৰ কৰ ইটো বৰ অশুচিত । অতঃপৰ ডিমকরা
আমাৰে ছাৰিয়া দিবা, শ্রীতিৰ দিনে দিন যেমনে অধিক হয় তাকে
কৰিবা । বাকী সমাচাৰ আমাৰ সুবুদ্ধিৰাই কহিবেক ।

তোমাৰ অৰ্থে সন্দেশ,—তেইশ হতীয়া গজি ১ খান, গাড়া ১ খান, বুতলোহা
৪ খান । ইতি, শক ১৫২৭, তেৰিখ ১০, মাস পৌষ । পালেছি
শকত ১৫২৬, চৈত্ৰ মাস । দুইজনা গোহাঁইবো, সৰুজনা
বৰফুকনবো পত্ৰ-সন্দেশ এই ধাৰণে দিছিল । আমাৰ নিবহ, বিৰিণা
কটকী সহিতে তাৰ উকীল সুবুদ্ধিৰায়ে আনে । ২২ ॥

জয়ন্তীয়াৰ ডিমকরা দাৰি অগ্ৰাহ ।—অখ বচন সমাচাৰ,—জয়ন্তীয়াৰ
উকীল সুবুদ্ধিৰাই পালতহি পাচে বৰফুকনে পত্ৰ শুনি গড়গাওঁলৈ পঠালে ।
এখেতো মহাপাত্ৰ কন্ন বুঢ়াগোহাঁই প্ৰমুখ্যে তিনিজন।গোহাঁইৰ পত্ৰ শুনিলে ।
পাচে ৬তাও তুলি পত্ৰ চালে । “ কটকীয়ে গা কৰিলতো যে অলঙ্কাৰ কিৰাই
পঠালে, যদি হে কিৰাব আগে কিয় খুজি পঠালে ? ইগোট শ্রীতিব কাৰণ
নহয় । ডিমকরাৰ কাৰণ আকবাবো কহি পঠালে, ইবাবো পত্ৰতে লিখি
পঠাইছে, কহিবাক নাপাই । সৰ্বকালে ডিমকরা আমাৰ ৬বহে । চৈয়দ
শিৰোজ প্ৰমুখ্যে নবাবসকলক মাৰি ৬তাহে বক্ষা কৰিছে । এতেকে বোলন
বৰ অশুচিত । তথাপি যে লেখিছে শ্রীতিক ভাঙ্গিছে লেখিছে । ” এই বুলি
বাক-আজ্ঞায়েৰে পত্ৰ-সন্দেশ কিৰাই দিলে । ২৩ ॥

অষ্টম আখ্যা ।

চুজিনফাৰ পৰা চুউডেফা স্বৰ্গদেৱৰ দিনলৈকে ।

শক ১৫২৭-১৬০১ ; খৃষ্টাব্দ ১৬৭৫-১৬৭৯ ।

সমসাময়িক জয়ন্তা ৰজা—লক্ষ্মীসিংহ ।

জয়ন্তাৰ উকীলৰ বিদায় ।—এনেতে উকীল আহোঁতে বামধৰ্ম ৰাজা স্বৰ্গী হ'ল, শক ১৫২৭ । পাচে দিহিকীয়া ৰাজা হ'ল । তদনন্তৰে মহাপাত্ৰ কল্প বুঢ়াগোহাঞে ৩ৰ উকীল-পত্ৰ নেদি তিনিজননা গোহাঞিৰ পত্ৰ-সন্দেশ দি বিদায় দিলে । গুৱাহাটীতো সৰুজনা বৰফুকনৰ ঠাইৰো এখেৰ ধাৰণে পত্ৰ-সন্দেশ দিলে শক ১৫২৭, শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ দিহিকীয়া ৰাজাৰ লিখা উকীল নেদি । ২৪ ॥

জয়ন্তা ৰজালৈ কল্প বুঢ়াগোহাঁইৰ পত্ৰ ।—কল্প বুঢ়াগোহাঞিৰ জয়ন্তালৈ এই লেখা,—

এথা কুশল, তোমাৰ কুশল সৰ্ব্বথা চাহি । পৰং তুমি যি পত্ৰৰ কাৰণ কহিলা তাক শুনি আমি পৰম সন্তোষ হৈলোঁ । আৰ তুমি কল্পাৰ কাৰণ কহিলা নিমিত্তে আমিও পূৰ্ব্ববাৰুহাৰে অলঙ্কাৰ দি পঠোৱা গ'ল । যদি আপোনাৰ কবুলক আপুনি ৰাখিব নোৱাৰিব কি নিমিত্তে ৰামাইতকৈ কহি পঠালা ? আৰু ডিমকৱাৰ কাৰণ যি কহি পঠালা পূৰ্বে চৈয়দ ৰাবাকৰ প্ৰমুখে বাইশ ওমৰাওক মাৰি দৰজা, বেগভলা, ডিমকৱা আমি লৈছোঁ । ইদানীকো নবাৰ চৈয়দ পিৰোজ প্ৰমুখে ওমৰাওসকলক মাৰি ডিমকৱাক আমি লৈছোঁ । এই ৰাজা পৰীক্ষিতৰ আমোলৰ নিমিত্তে মধ্যতো যিমান মাইৰ হৈছে তাক কি কহিম ? ডিমকৱাক আমি এনয় প্ৰকাৰেহে পাইছোঁ । তুমি ডিমকৱাৰ কাৰণ কহিবাক নোপোৱা, তথাপিভো যে কহা তোমাৰ বচন বৰ অমুচিৎ হৈল । আৰ তুমি যে নিৰহ, বিৰিণাক এখনো বুলিলা, বোলা,—‘ ডিমকৱাক দিবে যে লৈ আহিবি, যদি ডিমকৱাক নিদিবো তেবে তোমাৰ বৰত তুমি থাকিবা, আমাৰ উকীলক পঠাই দিবা ।’ ইখান যে বুলিলা পূৰ্ব্বৰ নিবন্ধ-প্ৰীতিদোষ্ট আজিছে

বুলিলা । এই নিমিত্তে আমার উকীল নপঠালো । তথাপি তোমার উকীলৰ বচনেও হাট-আৰজ্ঞখান বাখিছো । যদি শ্রীতিত ইছা থাকে তবে পূৰ্ব্ৰধাৰণে উকীল-পত্ৰ পঠাই দিবা, যদি নাথাকে তোমার ইছা ।

আৰ তোমার অৰ্থে সন্দেশ,—কটাৰী ৪ খান, ঢকা ২ খান, হৰিচ ৪ টোপা ।

ইতি, শক ১৫২৭, তেৰিখ ১৮, মাস কাৰ্ত্তিক । বৰগোহাঞি, বৰপাত্ৰ-গোহাঞি, বৰহুকনৰো পত্ৰ-সন্দেশ এই ধাৰণে, আমার উকীল-পত্ৰ নাইকাকৈ তাৰ সুবুদ্ধিৰায়ে নিয় । ২৫ ॥

শ্রীতিভঙ্গ স্থগিত ।—মহাপাত্ৰ বুঢ়াগোহাঞি সুবুদ্ধিৰাইক বচনে এইখান বুলি বিদায় দিলে,—“তোৰ বাজা লাণ্ডা সুলতানে ধাৰণ ছাৰি কহি পঠালে,—‘যদি ডিমকবাক নিদিয় ৮ৰ উকীল থাকিব, আমার উকীল পঠাই দিব ।’ অলঙ্কাৰ খুজি পঠাই ফিৰাই পঠালে । শ্রীতি ভঙ্গ কৰিহে এইখান বুলিলে ? তাক চাই আমার ডিমকবাক ছাৰি দিব নোৱাৰোঁ, আমার উকীলকো নপঠাও ।” ইহাতে সুবুদ্ধিৰায়ে আদাস কৰিলে,—“পত্ৰ-সন্দেশ সহিতে দুই উকীলক সীমনাত থাকিবলৈ আজ্ঞা কৰোক, হাট-আৰেজো দুই-চাৰি মাহ নোহোতাগাক ।” উকীলে এই বুলি মাগিলত মহাপাত্ৰ বুঢ়াগোহাঞি বুলিলে,—“তোৰ বাজাএ শ্রীতি ভাদি যিখান বুলিলে তাক চাই আমার পত্ৰ-সন্দেশ দিবাক যোগ্য নহুৱ । উকীল বা সীমনাত কিয় থাকিব ? যদি তোৰ বাজাএ পূৰ্ব্ৰশ্রীতি নাছাৰিলে তবে উকীল নাথাকিও থাকিল । তথাপি তাকি যে মাগিলি আমার পত্ৰ-সন্দেশ দিম, হাট-আৰজ্ঞখান বাখিম ।” এই বুলি ৮তাৰ পত্ৰ নেদি মহাপাত্ৰ বুঢ়াগোহাঞি ঐমুখে তিনিজন গোহাঞিৰ পত্ৰ-সন্দেশ দিলে । এখেৰ ধাৰণে বৰহুকনৰো পত্ৰ-সন্দেশ দিব দিলে । আমার মানুহে সীমনাত আগবঢ়াই থব দিলেনি । ইতি, শক ১৫২৮ । ২৬ ॥

স্বৰ্গদেৱলৈ জয়ন্ত বজাৰ পত্ৰ ।—শ্রীশ্রীস্বৰ্গদেৱলৈ জয়ন্ত বজাৰ পত্ৰ এই লেখ,—

বতি সমস্ত-মন্তকমণি-ভালা-কামল-পৰন-মণ্ডিত-প্রভাপাল-ভাপিত-বৈকি-
বকটক-পাতন-প্রকটিত-নবলিখাবতাব-সদামবৰণ-দীৱান - বশসুৰ -

পূৰ্ণ-তুহিনক্ষৰ - কিৰণ-ধবলিভাশেৰ - দিৱ্যগুণ - সৌম্যবেশৰ - শ্ৰীশ্ৰীমৎ -
স্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ-মহাৰহোঞাপ্ৰতাপ-চৰিত্ৰ-চিহ্নিত-স্তম্ভ-সমুদ্ভব—

পৰম-শ্ৰীতিপূৰ্বক-সৌহাৰ্দ-লেখনঃ কাৰ্য্যক । এথা কুশল, তোমাৰ
বাজেয়তি কুশল-মঙ্গল সদা বাঞ্ছা কৰি । পৰং এতদিন জানিছিলাম
গড়গাওঁ জয়ন্তী হই নাহয়, পূৰ্বাবধি সজ্ঞ নিবন্ধ পূৰ্বশ্ৰীতি
চলিয়া যাইতেছে । পূৰ্ব ছাৰিয়া হুৰ্যা পশ্চিমে উদয় হৈব তেবেসে
শ্ৰীতিগোট হ্ৰাস হৈব । অতাপিতো সেনকল কিছো নাচলিছে,
তাতেসে আন মত হৈল কাৰণ কি ? আমাৰ ভদ্ৰাভদ্ৰ বাৰ্তা
লৈয়া কটকী তোমাৰ তথ্যতে যাইতেছে, তোমাৰ তথ্যৰ কুশল
ভদ্ৰাভদ্ৰ বাৰ্তা লৈয়া কটকী আমাৰ এথাতে আনিতেছে । অত্যাভ
কটকীৰ দ্বাৰাএ কুশল বাৰ্তা পাইলে স্বদয় সাহ্লাদ ধৰে, মনঃ শ্ৰীতিও
অধিক হয় । তাতে এমত কৰ্ম কৰিলা, পূৰ্বাপৰে এমত কৰ্ম
নাইহেছে । তোমাৰ দিগেৰ পত্ৰ আমাৰ কটকাৰ স্থানে দিয়া এক
বৎসৰ ৰাখিয়া অনাদৰ কৰিয়া বিদাই কৰিলাই, তোমাৰ দিগেৰ
কটকীও নেদিলাই, এমতটা কোন শ্ৰীতি-কুটুৰিতাৰ লক্ষণ ?
যাৰ যাৰ শ্ৰীতি ভঙ্গ হৈয়া থাকে তথাপিও তাৰ কটকীৰ সহিত কটকী
অবশ্য আইছে । তোমাৰ আমাৰ অন্তৰে শ্ৰীতি, তাতে যে এমত-
খানি হৈল কাৰণ কি ? কিন্তু তুমি বুলি আছিলাই পূৰ্বকুটুৰিতা
ব্যৱহাৰে অলঙ্কাৰ দিয়া পঠাইছিল। তাক আমি নাৰাখিলোঁ ।
কিন্তু আমাৰ মনতে যেমত যাৰ সঙ্গতে কুটুৰিতা কাৰ্য্য কৰিম হেন
নিচয় কৰিলাম তাতে বিলম্ব উচিত নাহয় । বিশেষত মঙ্গল কাৰ্য্য
গীত্ৰেই উচিত । তাত শুনিলাম তোমাৰ দেশেৰ আৰম্ভত হৈল ।
এই নিমিত্তে অলঙ্কাৰ কিছো নাৰাখিলাম, শ্ৰীতিপূৰ্বক কটকীক বিদাই
হিলায় । এই বিদ সমাচাৰ বিবেচিয়া কহিবাৰ নিমিত্তে কি কাৰণ
নাখানি । কুটুৰ কুটুৰিতাৰ কোনো বাতে মনে সন্দেহ নাহয় ।
তাতে কুৰি বুলিছা আমাৰ কলম নাৰহিল, এমনটা কেনে উচিত ?
কলম নাৰহেতে অলঙ্কাৰ আইছে আৰু বৎ, তাতে উচিত নাহয় । আৰ
বিক-কাৰণ স্তম্ভকলমৰ সমাচাৰ শ্ৰীতি-কুটুৰিতাৰ অলঙ্কাৰে যে কিছো
নিৰ্দিষ্টকৰণ আছে পূৰ্বপৰ আমাৰ অধিকাৰ, অলঙ্কাৰে জানা ।

শক্ৰ এ নিয়াছিল, শক্ৰ মাৰিয়া মিহ্ৰে অধিকাৰী হৈল্য কাৰণে
লেখিলাম । তাতে যে ভূমি দিলগিৰ হৈলা তাৰ কাৰণ কি ?
'প্ৰীতি-কুটুৰিতা হেন সকলে আছে । যেই জয়ন্তা সেই গড়গাওঁ,
যেই গড়গাওঁ সেই জয়ন্তা । এতেকে আমাৰ মনে কিছো ভেদান্তে
সন্দেহ নাই । দিন দিন প্ৰীতি-কুটুৰিতা হলে অধিকত অধিক
বাঢ়িতে বাইব, কমি কদাচিতো নাইবেক । আৰ কুশলাদি সমাচাৰ
লেখিলা কটকী তৎকালে বিদাই কৰিবাই । আৰ বাকী সমাচাৰ
বিজয়ৰাম কটকী প্ৰমুখ্যে জ্ঞাত হৈবাই । কিম্বদিকং বিজ্ঞেয় ।

আৰ তোমাৰ অৰ্থে পত্ৰ-সন্দেশ,—সাল ১ ধান, খাচা ১ ধান, গাড়া ১ ধান,
আদাতাকি ১ ধান, তেইশগজি ১১ ধান, মাৱলি ৫ ধান, লোহা
৫ ধান । ইতি, শক ১৫২২, তেৰিখ ৮, মাস আঘণ । পালেহি
শক ১৬০০, তেৰিখ ১৭, আশ্বিন মাস । ২৭ ॥

জয়ন্তা বজালৈ কল্প বুঢ়াগোহাঁইৰ পত্ৰ ।—ত্ৰীযুত মহাপাত্ৰ কল্প
বুঢ়াগোহাঁইলৈ জয়ন্তা বাজাএ দিয়া লেখা,—

শ্ৰুতি প্ৰবল-বিপক্ষ-মন্ত্ৰমাতঙ্গ-দলনৈক-দিগ্ৰিলাসিনীগণ-গীত-গুণ-সন্তান-
প্ৰচণ্ড-দোৰ্দ্দণ্ড-মণ্ডিতাধু-কোদণ্ড-খণ্ড-খণ্ডীকৃত-চণ্ডি-ভুণ্ড-কুন্দ-প্ৰান্ত-
প্ৰতাপ-মৰ্ত্তণ্ড-ডিঙিমোজিতাধু-মহীমণ্ডল-যশস্ত-সংদান-সম্পাদিত-
সংকীৰ্ত্তি-লতাকুলাকুলিত-কলানিধি-কাসিতা-কামিনী-জয়ন্তাপুৰ-পুৰন্দৰ
ত্ৰীত্ৰীযুত-লাণ্ডা মুলতান-মহাৰাজ-লক্ষ্মীসিংহ-প্ৰবল-প্ৰতাপানাঃ সকল-
মন্ত্ৰপাতঙ্গ-বিচাৰ-চাতুৰি-ভূহিন-ৰোচি-ভিবোহিতাৰাতি-মণ্ডলীকৃত-সমস্ত-
সম্ভাৱ-গীৰ্জাণ-গীৰ্যমান-মশোদাৰ-ত্ৰীযুত-বুঢ়াগোহাঁই-পৰম-সুচাক-
চৰিতেয়—

পৰম-মেহপূৰ্ণক-ভাষাশীঃ কাৰ্য্যক । পৰং এতিদিন জানিছিলাম গড়গাওঁ
জয়ন্তী দুই-নাহৰ, পূৰ্ণাবধি সত্য নিবন্ধে পূৰ্ণপ্ৰীতি চলিয়া গৈছে ।
পূৰ্ণ ছাবিয়া সূৰ্য্য পশ্চিমে উদয় হৈব, ভাটী লোহিত উজান চলিব,
ক'লা কাক থল হৈব তেবেসে প্ৰীতিগোট চলিব । অজানি!সেসকল
কিছো না চলিছে, তাতে যে আৰ জয়ন্ত হৈল কাৰণ কি ?
আমাৰ চিন্তে এবাৰ জয়ন্তৰ বাৰ্ত্তা পৈল কটকী তোমাৰ তথ্যতে

যাইতেছে, তোমাৰ তথাৰ কুশল ভদ্ৰাভদ্ৰ বাৰ্তা লৈয়া কটকী
আমাৰ এখাতে আসিতেছে । অন্তোন্তে কটকীৰ দ্বাৰাই কুশল বাৰ্তা
পাইলে হৃদয় সাহসাদ ধৰে, মনঃ শ্ৰীতি অধিক সম্ভাৱ হয় । তাতে
যে এমত কৰ্ম্ম কৰিলা ? পূৰ্বাপৰ এমত কৰ্ম্ম নাহিহে । তোমাৰ
দিগেৰ পত্ৰ আমাৰ কটকীৰ হানে দিয়া অনাদৰ কৰিয়া তোমাৰ
কটকীও নাদিলাই, এমতটো কোন শ্ৰীতি-কুটুস্থিতাৰ লক্ষণ ? যাৰ
যাৰ শ্ৰীতি ভঙ্গ হইয়া থাকে তথাপিয়ো তাৰ কটকী সহিতে কটকী
অবস্ত্ৰে আইসে । তোমাৰ আমাৰ অভেদ শ্ৰীতি, তাতে যে এমন-
খানি হৈল্য কাৰণ কি ? কিন্তু তুমি বুলিয়াছিলাই পূৰ্বকুটুস্থিতা
ব্যৱহাৰে অলকাৰ দিয়া পঠাইলো তাক আমি নাৰাখিলাম । কিন্তু
আমাৰ মনতে এমত, যাৰ সহিতে শ্ৰীতি-কুটুস্থিতা কাৰ্য্য কৰিম হেন
নিচয় কৰিলাম তাতে বিলম্ব উচিত নাহয় । বিশেষত মঙ্গল কাৰ্য্য
শীঘ্ৰে উচিত । তাতে শুনিলাম তোমাৰ দেশৰ আৰমত । এই
নিমিত্তে অলকাৰ কিছো নাৰাখিলাম, শ্ৰীতিপূৰ্বক কটকী বিদায়
কৰিলাম । এই বিদ সমাচাৰ বিবেচিয়া কহিবাৰ উচিত নিমিত্তে
কি কাৰণ নাজানি । কুটুথ কুটুস্থিতাৰ মध्ये কেমনে সন্দেহ হই ?
তাতে তুমি বুলি আছা আমাৰ বাত নাৰছিল, এমনটা কোন
উচিত ? যাৰ নামতে অলকাৰ আসে তাৰে উচিত বৰণ, তাতে
উচিত নাহয় । আৰ বিদ কাৰণ ভিন্নকৰাৰ সমাচাৰ শ্ৰীতি-কুটুস্থিতা
অজ্ঞাসাবে যে কিছো লেখিয়াছিলাম তাৰে পূৰ্বাপৰ অধিকাৰী,
আপোন্ধেও জানা । শত্ৰুএ নিৰাছিল, শত্ৰু মাৰিয়া মিত্ৰেৰ অধিকাৰ
হৈল কাৰণে লেখিয়াছিলাম । তাতে যে তুমি দিলগিৰ হৈলা তাৰ
কাৰণ কি ? শ্ৰীতি-কুটুস্থিতা হলে সকলে আছে । জয়ন্তাসে
গড়গাওঁ, যেই গড়গাম সেই জয়ন্তা । এতেকে আমাৰ মনে কিছু
সন্দেহ নাই । দিনে দিনে শ্ৰীতি-কুটুস্থিতা অধিক হলে
অধিকত অধিক বাঢ়িতে যাইব, কমি কদাচিতো নাহিব । আৰ
কুশলাদি সমাচাৰ লেখিয়া কটকী কৃতকালে বিদাই কৰিবাই । আৰ
কাৰী সমাচাৰ বিজয়বাৰ কটকী এদুখে শুনিবা । কিম্বদিক
বিজয়বোহু ।

আৰ তোমাৰ নিমিত্তে সন্দেশ—খাচা ১ খান, ভেইশগজি ১ খান, লোহা ২ । ইতি, শক ১৫৯২, তেৰিখ ৮, মাস আশ্বখ । পালেহি শক ১৬০০, তেৰিখ ১৭, মাস তাম্ব । পুত্ৰ বৰগোহাঞিবো, বৰপাত্ৰ-গোহাঞিবো, ৰাজমন্ত্ৰী বৰবৰুৱাৰ পুত্ৰ বৰফুকনবো এই প্ৰকাৰে পত্ৰ আৰু পত্ৰ-সমাচাৰ । উকীলে সেৱা কৰে মানে লগৰ এক মানুহে মাথাত পত্ৰ লৈ থাকে থিয় হৈ, পাচেহে কটকীয়ে মাথাত লয় । ২৮ ॥

জয়ন্তী বজাটলৈ স্বৰ্গদেৱৰ পত্ৰ ।—শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গমহাৰাজাৰ জয়ন্তী ৰাজাটলৈ দিয়া এই লেখা,—

এথা কুশল, তোমাৰ কুশল সৰ্বদা চাহি । পৰং তোমাৰ উকীল আসিল, সমাচাৰ প্ৰীতিপূৰ্ব্বকে জানিলাম । বিশেষত সূৰ্য্য পূৰ্ব্ব ছাৰিমা পছিমে উদয় হৈব, লোহিত্য পূৰ্ব্বদিশক চলিব, বক, কাকে আশোনাৰ পূৰ্ব্ববৰ্ণ এৰি বিবৰ্ণ ধৰিব তথাপি আমাৰ তোমাৰ মিত্ৰ, ৮বে সম্বন্ধ-প্ৰীতিগোট থলিত নাহৈব হেন যি বুলি পূৰ্ব্বত নিবন্ধগোট কৰা গৈছে এখনো মই সেই সম্বন্ধ-প্ৰীতিগোটতহে ৰহিছোঁ । তুমি পূৰ্ব্বনিবন্ধগোটক এৰি যি কাৰণে মোৰ উকীলক নিবাৰণ কৰিলা এই কাৰণেই মঞি উকীল-পত্ৰ নপঠালোঁ । মোৰ পত্ৰ যে যোৱাএ নাই, হঠাতে কি নিমিত্তে মোলৈ পত্ৰৰ কাৰণ লেখিলা ? আৰ বোলা দাৰ সঙ্গে অপ্ৰীতি হয় তাৰো উকীলৰ সঙ্গে উকীল পঠাই । এইখানকো বোলা মোৰ উকীলকো নিবাৰণ কৰা, জুয়ো আখাৰ বুলিবাৰ তোমাৰ ধাৰণ নহয়, ইখানকো তুমি আগুনি জানা । অধিক কি বুলিম । আৰ বাকী সমাচাৰ শ্ৰীবলোৰাম ও শ্ৰীজয়ন্তীকৰ মুখে জানিবা ।

আৰ তোমাৰ অৰ্থে সন্দেশ,—কিশ্বিজি ২, কতিপা ২, বানিমা ২, বৰচৰা ২ । ইতি, শক ১৬০০, তেৰিখ ৪, আশ্বখ মাস । বিজয়বাম, বলোৰ লগত মিৰহ, বিবিণাএ নিৰে,—মৰিচ ৪ তোপা, গাঁঠিয়ন ২ মোনা, কটাৰী ২০ খান, কছাৰী ৪ খান, চামৰ ৪ টা । ২৯ ॥

জয়ন্তালৈ কল্প বুঢ়াগোহাঁইৰ পত্ৰ ।— কল্প বুঢ়াগোহাঁইয়ে জয়ন্তালৈ
দিয়া লেখা,—

এণা কুশল, তোমাৰ কুশল চাহি সদা । পৰং তোমাৰ লিখা পহুছিল,
সমাচাৰ পৰম শ্ৰীতি জানিলোঁ । বিশেষ সূৰ্য্য পশ্চিমে উন্নয় হৈব,
গোহিত্য পূৰ্বদিশক বহিব, কাক শুক্ল হৈব, বক কৃষ্ণবৰ্ণ হৈব তথাপি
তোমাৰ আমাৰ শ্ৰীতিগোট খলিত নাহৈব হেন বুলি বি পূৰ্ব-
নিবন্ধগোট কৰা গৈছে এখনো আমি সেই নিবন্ধগোট শ্ৰীতিতে
বহিছোঁ । তুমি পূৰ্বনিবন্ধক এৰি আমাৰ উকীলক নিৰাৱণ কৰিলা,
এই নিমিত্তে উকীল-পত্ৰ নেদিক্ষো বুলিলো । পাচে স্তব্ধদ্বাৰে
আমাত আদ্যাস কৰিলে,—‘ উকীল-পত্ৰ নিদিয়া যদি পূৰ্বৰ শ্ৰীতি-
নিবন্ধগোট ভাঙিল । যথাপি উকীল নেদিয়া পত্ৰখন দিবা ।’
পাচে আমি বোলোঁ,—‘ সেই নিবন্ধ-শ্ৰীতিগোট আমি ভাঙিলোঁহঁতে,
তুমি আদ্যাস কৰিলতো পত্ৰ নেদিলোঁহঁতে, আদ্যিতো সেই নিবন্ধ-
শ্ৰীতিতে বহিছোঁ ।’ এই বুলি আমি শ্ৰীতিৰ তত্ত্ব ৰাখি পত্ৰখন
দিলোঁ । আৰ যেখনে পূৰ্বনিবন্ধক এৰি আমাৰ উকীলক নিৰাৱণ
কৰিলা তেখনে পূৰ্বাপৰে নোহোৱাথানে । তোমাৰ পৰাহে হৈল ।
আমাৰ পৰা হেন হৈল কিসক বুলিলা ? অধিক আমি কি কহিম,
আপুনি সমান্ত জানা ? আৰ বাকী সমাচাৰ বলোৱাম ও জয়ন্তকে
কহিবেক ।

আৰ তোমাৰ নিমিত্তে সন্দেশ,—চৰা ২ খান, মৰিচ ২ তোপা, কটাৰী
৪ খান । ইতি, শক ১৬০০, তেৰিখ ৪, মাস আঘণ । বৰপাঞ্জ-
গোহাঞিবো, বৰগোহাঞিবো সন্দেশ-পত্ৰ এইৰূপে । ৰাজমত্ৰী
বৰবন্ধাৰ সৰু পুত্ৰ বৰকুকনবো, দিহিঙ্গীয়া ফুকনবো এইখান লেখা,
সমাচাৰ এই । সন্দেশ,—চৰা ২ খান, মৰিচ ২ তোপা, কটাৰী ২০,
শাক ২ টা । কটকীবোৰে নিৰে গোতা, নেলী, খলাৰ তিনি
বজালৈ,—খলা ৩ খান, কটাৰী ১৫ খান । ১০০ ॥

ভিত্তিকল্প হাবি পুনৰ আগ্ৰাহ ।—বৰ্মমহাৰাজাৰ আজ্ঞায়ে কল্প
বুঢ়াগোহাঁইয়ে নিজাই দিহিছে এইখান বুলিলে । ৰাজ সজ্ঞাতে উকীললৈও কলে
এইখান বুলিলে,—“ লাগা জুলভান ৰাজাএ বাকী সমাচাৰ কটকী এনুযো

আনিবা বুলি যে লেখিলে এতেকে মোক কহিব দিছে,—৮বাজাৰ কভাৰ নিমিত্তে অলঙ্কাৰ খুজি পঠাইছে, আৰ ৮বাজাবে লাণ্ডা সুলতান বাজাবে অভেদ ঐতিহ্যগোট পূৰ্বে চলিয়া গৈছে নিমিত্তে ডিমকৱাৰ কাৰণ কহিব দিছে, ঐতিহ্যৰ ঘাৰাএ ৮এ দিৱে যদি পাম । ” এই বুলি কহিলত বুঢ়াগোহাঞি এই বুলিলে,— “ লাণ্ডা সুলতান বাজা যে অলঙ্কাৰৰ আধাৰ কহি পঠাইছে, আন আধাৰক যে জিখাত লিখিব পাৰিলে অলঙ্কাৰৰ আধাৰ কিসক লিখিলে ? আগেও অলঙ্কাৰ দিয়া গৈছিল । আৰ ডিমকৱাৰ কাৰণ যে কহি পঠাই ইহাৰ এক বা দুই বাৰ নহয়, আগেও বাৰেবাৰ ডিমকৱাৰ খানক সিদ্ধান্ত দিয়া গৈছে । সিদ্ধান্ত পোৱা আধাৰক নজানিহে কহে । ইখান বুলিবৰ উচিত নহে, ইহাক তাঞি আগুনি জানে । অথন আমাকে পৰমেশ্বৰে দিছে পাইছোঁ, আৰ পৰমেশ্বৰে যদি দিয়াই অধিকাধিকো পাবলৈ আছে । যেখন ভোমোৰাক পৰমেশ্বৰে দিৱে পাৰি । এনেখান আমি নিকি কোনো দিন তাঞিৰ ঠাই কহি পঠাইছোঁ ? তাঞি নিকি দ্বেষৰক বশবৰ্ত্তী কৰিছে ? এতেকে ইগোট কহিবাক উচিত নহয় । ” এই বুলি উকীলক বিনাই দিলে । ১০১ ॥

নবম অধ্যায় ।

স্বৰ্গদেৱ গদাধৰসিংহৰ দিনত ।

শক ১৬০৩-১৬১৭; খৃষ্টাব্দ ১৬৮১-১৬৯৬ ।

সমসাময়িক জয়ন্তী বজা— লক্ষ্মীসিংহ ।

সন্মিতৈক মিহিঞ্জীয়া ফুকনলৈ জয়ন্তীয়াৰ পত্ৰ ।—ঐত্ৰীৰ্গ-নাৰায়ণদেৱ গদাধৰসিংহ মহাৰাজালৈ জয়ন্তীয়াৰ লক্ষ্মীসিংহে বিজয়বামক পঠালে গাফ পত্ৰ সহিতে ।

গড়গঞা সন্মিতৈক ফুকনলৈ দিয়া এই লেখা,—

বন্তি প্ৰবল-বিপক্ষ-মন্ত্ৰমাত্তল-দমনৈক-পঞ্চানন-বিধিলাসিনীৰূপ-ঐশ্বৰ্য্য-
ভূপ-সন্তান-ঐত্ৰীবৃত্ত-লাণ্ডা-সুলতান-মহাৰাজ-লক্ষ্মীসিংহ-প্ৰচণ্ড-

প্ৰতাপান্নাং সৌৰ্য্য-প্ৰাৰ্থিত-মহীপতেঃ প্ৰীতিপ্ৰাপ্ত-প্ৰচুৰ-ৰাজ-সম্মানৈক-
ধন-শ্ৰীযুত-দিহিঙ্গীয়া ফুকন-পৰম-সুচাক-চৰিত্ৰেয়—

পৰম-দেহপূৰ্বক-ভূভাষীঃ কাৰ্য্যক । এথা কুশল, তোমাৰ কুশল সদা
চাহি । পৰং সমাচাৰ পহুছিল সকলে জ্ঞাত হৈলাম । কিন্তু গড়গাওঁ
জয়ন্তী দুই নাহয় । পূৰ্ব্বাপৰ কুটুম্বাকৰূপে এক ঘৰ প্ৰায় চলিয়া
গৈছে । এখনো ৮ৰে কাৰণ অধিকতো অধিক মেহাম্বৰূপে সম্বন্ধ-
গোট চলিয়া যাইব । এতে ছলিবাৰ নাহয় । আৰবাৰ যে কাৰণ
কিৰিছিল তাৰে পূৰ্বেও লেখিয়াছিলাম, কিন্তু এখনো সেই সম্বন্ধ-
কুটুম্বিতা অহুৰূপে চলিয়া যাওক, এতে কিছু সম্বন্ধ নাহি । তোমাৰ
আমাৰ সম্বন্ধগোট ছলিবাৰ নাহয় । আৰ বিশেষ সমাচাৰ বিজয়ৰাম
কটকীৰ প্ৰমুখ্যে জ্ঞাত হৈবাই ।

আৰ তোমাৰ নিমিত্তে পত্ৰ-সন্দেশ,—থাচা ১, গাড়া ১ । ইতি, শক
১৬০৫, তাৰিখ ১৪, ফাগুন মাস । পালেহি শক ১৬০৬, তাৰিখ ৬,
আষাঢ় মাস । ১০২ ॥

সন্দিকৈ বৰফুকনলৈ জয়ন্তীৰ ১ম পত্ৰ ।—শ্ৰীযুত গড়গাঁৱা সন্দিকৈ
বৰফুকনলৈ জয়ন্তীৰ বজাই দিয়া পত্ৰ এইখান,—

স্বতি নিজদোৰ্দণ্ড - ধৃতকোদণ্ড - কৃত্তবাহাবলি - খণ্ডিতাশেৰ - শক্ৰদুগু -
মুণ্ডিত - প্ৰতাপ - তপন - নিবন্তৰ - শ্ৰেষ্ঠদেৱচৰণ - পৰজ - ভূলায়িতমতি - শূৰবৰ -
জয়ন্তীপুৰ - পুৰন্দৰ - শ্ৰীশ্ৰীযুত-গাঢ়া কুলতান-মহাৰাজ-লক্ষ্মীসিংহ - প্ৰবল -
প্ৰতাপান্নাং বিবিধ-গুণ-গৌৰব-মৰ্যাদা-পাৰাবাৰ - মহোদাৰ - সৌন্দৰ্য্য-
নিজ্জিতাশিনীকুমাৰ-শ্ৰীযুত-বৰফুকন-সুচাক-চৰিত্ৰেয়—

পৰম-দেহপূৰ্বক-ভূভাষীঃ কাৰ্য্যক । এথা কুশল, তোমাৰ কুশল সদা
চাহি । পৰং এতিয়া জানিছিলাম গড়গাওঁ জয়ন্তী দুই নাহয়,
সত্য নিবন্ধতে চলিয়া যাইছেহে । এখন জানিলো তোমাৰ প্ৰীতি-
গোট ভাঙিবাৰ ইচ্ছা হৈছে । আমি যেসকল সত্য কহি তাক
ভূমি প্ৰত্যয় নাকৰ । আমাৰ দেশত দুইজন বহুত আসিয়া
পহুছিল । সে যোৱে,—‘আমি ৮৮৮ কৌৰব ।’ তেখে আমি নিজ

চাকৰ দিয়া তোমাৰ ছুজনা কটকীত সুধিলোঁ কোঁৱৰ হয় নহয় ।
 সিবোলাকে বোলে,—‘ নিহুৱ নাছানোঁ । ’ সে বাতে আমি অনাদৰ
 কৰিলোঁ । সে অনাদৰ পায় দেশ-বিদেশ চলিয়া গৈল, আমি তাৰ বন্ধক
 নিকি ? এতেকে তুমি ছল কৰিয়া সেই দুইজনৰ কাৰণ এতদিনৰ ঐতি
 ভাদ্ৰিবৰ ইচ্ছা হৈছে । এতেকে তোমাৰ ধৰ্ম তুমি জানা । আৰ
 আমি পূৰ্ণ সত্য নিবন্ধতে আছি । আৰ চকীৰ সমাচাৰ আপুনে
 জানা । সত্য নিবন্ধ বেটা আছে কিয় নাচলিছে ? ঐতিগোটক
 চায়া তোমাৰ পাব আমাৰ পাব । তোমাৰ এ অন্ন দাৰ, এতে
 কোনো সন্দেহ নাই । এতে যে সত্য লবায় থাকে তাকে অস্তো
 অস্তে দণ্ড কৰিবো । কিন্তু এতদিনৰ ঐতিগোটক অন্নদায়তে বাস
 হইতেছে, তোমাৰ প্ৰধান প্ৰধান পাত্ৰ-মন্ত্ৰী থাকন্তে এ কোন
 উচিত ? আৰ আমাৰ দেশৰ তিনি দলৈ পত্ৰ লৈয়া আইতেছি ।
 পত্ৰ-সমাচাৰ শুনিয়া এমাবাক দৰবৰ বিদাই কৰিবাই ।

পত্ৰ-সন্দেশ,—তোমাৰ নিমিত্তে খাচা ১ খান লৈবাই । গোস্তা, নেলী,
 খলাৰ তিনি দলৈএ কটকী নাইকাকৈ একেখানি পত্ৰ লৈয়া
 আসিছিল । ১০৩ ॥

সন্মতিকৈ বৰফুকনলৈ জয়ন্তীৰ ২য় পত্ৰ ।—শ্ৰীযুত গড়গঞা সন্মতিকৈ
 বৰফুকনলৈ অনা জয়ন্তীৰ এই লেখা,—

স্বস্তি নিজদোৰ্দ্দণ্ড-ধৃতকোদণ্ড-স্তম্ভাণাবলি-খণ্ডিতাশেধ-শত্ৰুযুগ্ধ-মণ্ডিত-
 প্ৰতাপ-তপন - নিবস্তব - শ্ৰেষ্ঠদেহচৰণ - পঙ্কজ - ভ্ৰূয়ায়িতমতি - শূৰবৰ-
 জয়ন্তীপুৰ-পূৰন্দৰ-শ্ৰীশ্ৰীযুত-সাগা সুলতান-মহাবাজ-সন্ন্যাসিহ - প্ৰবল-
 প্ৰতাপানাং বিবিধ-গুণ-গৌৰব-বৰ্যাদা-পাৰাবাহ - মহোদায় - সৌন্দৰ্য্য-
 নিৰ্জিহ্মাৰিনীকুমাৰ-শ্ৰীযুত-বৰফুকন-পৰম-জ্ঞাচক-চৰিত্ৰেণ—

পৰম-ব্ৰহ্মপূৰ্ণক-গুতাশীঃ কাব্যাক । এখা কুশল, তোমাৰ কুশল সৰ্ব্বদা
 চাহি । পৰম বিশেষ হৰ্ষ্য পশ্চিমে উদয় হৈব, লোহিত্য পূৰ্বদিশক
 বহিব, ক'লা কাক গুৰু হৈব, বক কৃষ্ণবৰ্ণ হৈব, তথাপি তোমাৰ
 আমাৰ ঐতিগোট খলিত নাইহেব হেন বুজিছ । পূৰ্ণ নিবন্ধগোট

বন্ধা হৈছে । এখনো আমি সেই পূৰ্ণশ্রীতিতে আছোঁ । কিন্তু তোমাৰ কটকটীৰ খানে যে কহিছিলাম সে এখানেতে আছে । তাতে আমি এমন্ত জানিছিলাম, সে দেশ-বিদেশ চলিয়া যাইব । বদ্যাপি এখনো আমাৰ দেশতে থাকে তবে তাৰাৰ একধান হৈত । কিন্তু শ্রীতিক চান্ধো ই কোন কৰ্ম ? কিন্তু পূৰ্ণাপৰ এমতখান নাই । তোমাৰ দেশৰ ভাল মহুয়া আমাৰ দেশে আসে আমি তাক দিব, আমাৰ দেশৰ ভাল মহুয়া তোমাৰ দেশে গৈলে তোমোৰা তাক দিবা, নাদিলে শ্রীতি হ্রাস হৈব । এমতখান যদি পূৰ্ণাপৰ সত্য নিবন্ধতে থাকিতো তাক আমি লোহাৰ পিঞ্জৰা কৰি বাধিতো । পূৰ্ণে এমত নিবন্ধ কৰা নাই, তাতে শ্রীতি বাস হৈব কোন উচিত ? কুলশীল-ধৰ্ম্মার্থ-শাস্ত্ৰানুসাৰে বুজ এতকালৰ শ্রীতিগোট ভগ্ন হৈলে ই দোষ কাত লাগিব ? এতেকে তুমি আপোনে বিজ্ঞ । এতেকালৰ শ্রীতিগোট হ্রাস হৈবাৰ উচিত নাহয় । আৰ তুমি হাট-আবেজ দিয়া চকীখান ঘিৰানে সীমনা কৰি কবুল এৰিলা ইখান কোন উচিত ? পূৰ্ণাপৰ তোমাৰ আমাৰো সীমা সেই পাৰে । তোমাৰ উজনী হলে ভাঠিত যেন আক তুমি আপোনে জানা । শ্রীতিপূৰ্ণকে হাট-আবেজ কুলিঙ্গৰ মুখত ভিতৰে দি তবে মহুয়া দি ভাদ্ৰিৰ লুটিবৰ কাৰণ কুলিঙ্গৰ মুখত পানীচকী দিছ । এখনে শ্রীতিক চাইতে তাকো তুমি সীমনা বোলা । এতেকাল সীমনা কৰিলা বুলিছ নাগুনিছ, আজি যে বুলি ইখান কোন উচিত ? কিন্তু আমাৰ মনে এমত ইছা দেহানুসংগে সৰ্ব্বশ্রীতিগোট উত্তৰাহ পক্ষে অধিকতো অধিক চলিয়া যাইব । এখনো আমি সেই সত্য নিবন্ধতে আছি । তাত যদি তুমি কথাৰ হুল কৰি এতেক কালৰ শ্রীতিগোট ভাঙ্গা এতে তোমাৰ ইছা । ঈশ্বৰ নিহ কামান্ধা ৬৬পি ৬৬ সাধী যাৰ পৰা ভাগে ধৰ্ম্মার্থ বুজিলা যেটা হুণ্ডত হয় তাহাক কৰিবাৰ । আৰ স্বাকী সমাচাৰ তিনি দটলৰ মুখে জ্ঞাত হৈবাৰ ।

আমি তোমাৰ জিমিঙে পত্ৰ-সংলেশ,—খাটা ১ খান । শক ১৩১০, তাৰিখ ৩, বাস কাকত । সোতা, মেলী, খলম জিমি বটলজ আমাৰ কটকী লকীকটকী বন্ধা এইজন পত্ৰ-সংলেশ । ২০৩-৪

জয়ন্তা বজাৰলৈ প্ৰত্যুত্তৰ ।—ইয়াৰ সিদ্ধান্ত জয়ন্তাৰলৈ আমাৰ কটকটী নাইকাকৈ তিনি দলৈৰ হাতত দিয়ে,—

বন্তি স্বৰ্ণশঃপুৰ-পুৰিত-সৰ্ব্বগুণ-ধামোপম-যোগ্য-নিজতম-সৌন্দৰ্য্য-সৰ্বজ-গগন-
 ধীৰধৈৰ্য্য-মৰ্যাদা-পাৰাবাৰ-নিখিল-কুল-কমল-প্ৰকাশকৈক-ভাৱ-
 মহামহিম-মহিমা-সাগৰ-শ্ৰীশ্ৰীমুত-লাণ্ডা শুলতান-মহাৰাজ-লক্ষ্মীসিংহ-
 মহামুভাব-সুচৰিত্তম্—

পৰম-শ্ৰীতিপূৰ্ব্বক-লেখনং কাৰ্য্যক । পৰং তোমাৰ পত্ৰ-সন্দেশ সমেত
 তিনি দলৈক যি পঠাইছিলো আঁসি পহুছিল, সমাচাৰ জানিলোঁ । তুমি
 যি লিখিছিলো গড়গাওঁ জয়ন্তী ভিন্ন নাহয়, ই হই । আমি অত্ৰাপিও
 অভিন্নগোটকৈ জানি আছোঁ । ভিন্ন হেনো তোমাৰ পৰাহে হৈছে ।
 আৰু দুই মানুহৰ কাৰণ 'তোমাৰ কথাত আমি প্ৰত্যয় নাকৰোঁ' হেন
 যি লিখিছা তোমাৰা যদি স্বৰূপ কহিছা তাত কেমনে সঞ্জাত নকৰিম ?
 কিন্তু আমাৰ দু উকীলে যেন দুই মানুহক খোজে তেথন তুমি
 বুলিছা, ই দুই মানুহক আমি আগে চাবিগোৱা কুকনৰ বংশ হয় ইঠাইত
 আছে সিঠাইতে আছে । বৰৰ ঠাইতো যদি ই মানুহৰখান কহে যিখান
 কহে, যিখান বোলে তাৰ জবাব সিখানে হব, আগেও যিখান বুলিছা ।
 আৰ বিজয়বামৰ মানুহ সহিতে তোমাৰ বামচৰণত কৰি যি লিখা দিছা
 তাতো যে লিখিছা তোমৰা যে বাতে মন ভঙ্গ হৈছে সে কোন কথা ?
 বিজয়বাম সহিতে দুই উকীলক পঠাই দিয়া, তোমাৰ মনে যিখানি থাকে
 সি অৱশ্যে হব । এতেকে আগে সমতথান বুলি লেখিও যে এখন
 বিপৰীত কৰি লেখিবাই ইখান তোমাৰ যোগ্য কি অযোগ্য তাক
 আপুনি জানা । আৰ আমি সত্য নিবন্ধতে আছি হেন বুলি যি
 চকীমূলৰ কাৰণ কহিছা ই হই, তত্ৰাপি তুমি যদি পূৰ্ব্বনিবন্ধতে
 বহিছা চকী বা কটা যাব কিসক ? এই হাট-আৰম্ভ চকী পূৰ্ব্বাপৰ
 তোমাৰ আমাৰ শ্ৰীতি সীমা কৰি আছে । যদি আমাৰ মানুহে
 কোনোখান বঢ়া কাম কৰি থাকে তাকো তুমি শ্ৰীতিত থাকি আমাৰ
 ঠাই কহিবাকহে উচিত ? নকহি যে ইখান কৰিলা ই তোমাৰ
 কৰ্ত্তব্য হয় কি নাহয় তাক তোমাৰা আপুনি জান । আৰ আমি ছল

কবি ঐতিহ্য ভাঙ্গিব ইছা কৰিছোঁ যেন যি লিখিছা আমাৰ যদি ইথান ইছা আছে এই চকী কাটিবৰ অনেক দিন হৈতেও তেবে বিজয়বামত কৰিও তাৰ মাহুহ পঠাব দিওঁ । চকীৰ কাৰণ দুই মাহুহৰখান কিসক কহিব দিলোঁ ? পূৰ্ণাৰ ঐতিহ্যৰ কাৰণে কহিব দিলোঁ ? এতেকে আমাৰখান যে তোমাৰা নাৰাখিলা, ছল কবি ঐতিহ্যে ভাঙ্গিলা । আৰ এখনো যদি তোমাৰ ঐতিহ্য ইছা আছে যিথানৰ পৰা ঐতিহ্য বাস হৈছে সেইথান কৰি পূৰ্ণৰূপে উকীল-পত্ৰ পঠাবা, যদি ইছা নাই নপঠাবা । আমি যে পূৰ্ণঐতিহ্যে বহিছোঁ । আৰ বাকী সমাচাৰ তিনি দলৈ কহিবেক । ইতি, শক ১৬১০, আশ্বিন মাস । পূৰ্ণাৰ তিনি দলৈক জয়ন্তাৰ বজাই পঠাইছিল । ১০৫ ॥

সন্দিষ্টক বৰফুকনলৈ জয়ন্তাৰ ওয় পত্ৰ ।—ঐযুত গড়গঞা সন্দিষ্টক বৰফুকনলৈ দিবা পত্ৰ,—

স্বস্তি এচঙ-দোৰ্দ্দঙ-খঙ-খণ্ডীকুতাৰি-মুঙ-পৰবল - প্ৰবল - মতমাতল - গঙ-
লীলয়া-মুঙ-কবৰ-হবিব-নিজ-ধৈৰ্য্য-মৰ্যাদাভি-ৰামাভিৰত - প্ৰাধিকাভি-
মতাইখৰ্যাস্ত-বিত্তৰণজনিত-বশঃপাৰাধাৰ-পৰিপূৰিত-দিগন্তৰ - ত্ৰিভুবন-
বিৰাজিত-শ্ৰীঐযুত-লাণ্ডা সুলতান-মহাৰাজ-লক্ষীসিংহ-প্ৰবল-প্ৰতাপনাং
সকল-মঙ্গল-কুল-কলাপালিস্তিত-কলেবৰ-বিবিধ-গুণান্বিত-বাস্তৱ্যোজিত-
বত্নাকৰ-নিৰন্তৰ - শ্ৰেষ্ঠদেৱচৰণ - পঙ্কজ - ভূদায়িতমতি - শুবৰ - ঐযুত -
বৰফুকন-পৰম-সুচাক-চৰিত্ৰেয়—

পৰম-স্নেহপূৰ্ণক-সগৌৰব-লেখনং কাৰ্য্যক । এথা কুন্দল, তোমাৰ কুন্দল
সদা চাহি । পৰং সমাচাৰ এট,—আমাৰ তিনি দলৈৰ খানে যি
লিখিছিল আশোনে, আৰু নব কথা হৈল; ঐতিহ্য নাৰহিল এমত
সমস্তে জানিলোঁ । কিন্তু আমাৰ এথাকৰ সকল সমাচাৰ পূৰ্ণ জ্ঞাত
আছে, এতে এমতটাহে উচিত । এখন বাকৰূপে জোৰাৰ কটকী
আসিলা আমাৰ দিশেৰ কছাভয় বান্ধা জানিলা ঐতিহ্য লাগে,
অপৰ জোৰা দিশেৰ উকীল বৈৰা ভয়ভয় বান্ধা আসিলা আসিবাৰ

লাগে । একল অত্বেদ ঐতিহ্য চিন । একত্বেক এমত কার্য
করণ উচিত যেন তোমার আমার একত্বকালের ঐতিহ্যগোটে বাস নাহয়,
দিনে দিনে অধিকাংশ হৈতে যায় তাক করিবাই । আর তোমার
মনে যেটা ধবে তাক করিয়া আমার দলৈসকলক বিদাই করিবাই ।

পত্র-সন্দেশ,—কাপৰ ১ খান লৈবাই । তিনি দলৈক জয়ন্তী বাজাই
পঠোয়া এই পত্র । ১০৬ ॥

সন্মিতৈ বরফুকনে দিয়া সিদ্ধান্ত পত্র ।—ইহার সিদ্ধান্ত সন্মিতৈ
বরফুকনে জয়ন্তী বজাটল দিয়া পত্র,—

অস্তি সকল-কুল-কলাপালিত-কলেবর-গো-ব্রাহ্মণ-বক্ষক-শালক - নিজ -
মৰ্যাদাভিৰত-প্রতাপ-তপন-তাপ-তাপিতজন-শ্রীশ্রীযুত-গাণ্ডা সুলতান-
হুদাৰাল-সম্মতিসিংহ-প্রভৃৎ-প্রতাপানাম্—

সৌহার্দপূৰ্ণক-লেখনং প্রয়োজনঞ্চ । পরং এখাত আমার সমস্তে কুশল,
তোমার কুশল সদা চাহি । পরং তুমি যি লেখিছিলে এখন বাককপে
ঐতিহ্য কারণে অজ্ঞো অজ্ঞে উকীল-পত্র গতগত করিব, পূৰ্ণঐতিহ্যগোটে
হাস নহেব, এখন হয় । কিন্তু আমাত হস্তে পূৰ্ণঐতিহ্যগোটে
বাস নহেছে, তোমাত হস্তে হাস হইছে । বিশেষ এখন তুমি
পূৰ্ণনিবদ্ধত বহিয়া যে ঐতিহ্য বাহ্য করিছা, জ্ঞান তোমার
স্বভাবের ঐতিহ্যে পূৰণ করিব হেন নিঃসন্দেহরূপে জানি, তোমার
উকীল-পত্র পূৰ্ণধাৰণে পঠাই দিবা । এই ঐতিহ্যগোটে চলিবার
কাৰণে আমবাও যত্ন করিম ।

আর তোমার নিমিত্তে পত্র-সন্দেশ,—কন্তবী ১ খান, দান্তব ভাবেবে
চকালখা কটোয়ী ১ খান, উকা ১ খান, শিকর ভাবেবে চকালখা
১ খান, উকা ১ খান, যবিত ৫ সের । ইতি, বক ১৬১১, তারিখ ২২,
জম্ব কাছন । আমার কটোয়ী নাইকাটক ধোভ, নেলী, ধণার তিনি
দলৈব হস্তত বিজা যায়, ১ খান পত্র আর বিজা-ইসহে । ১০৭ ॥

সন্দিকৈ বৰফুকনলৈ জয়ন্তাৰ ৪ৰ্থ পত্ৰি।—শ্ৰীযুত গড়গাঁৱ সন্দিকৈ বৰফুকনলৈ জয়ন্তা বাজাৰ দিৱা লিখা পাক পত্ৰ সহিতে বিজয়বামে আনে,—

যন্তি নিজদোঁড়-যুতকোদণ্ড-ভ্ৰাতৃধাণালি-যতিতাপেশ-শত্ৰুমুণ্ড-যুগুত-
প্রতাপ-তপন-নিৰন্তৰ-শ্ৰেষ্ঠদেৱচৰণ-পঙ্কজ-ভ্ৰাক্ষয়িতমতি-শুবৰ-
শ্ৰীযুত-লাণ্ডা সুলতান-মহাবাজ-লক্ষীসিংহ-প্রচণ্ড-প্রতাপানাং বিবিধ-
জগ-গোৱৰ-মৰ্যাদা-পাৰাবাৰ-মহোদাৰ-সৌন্দৰ্য্য-নিজিতাশ্বিনীকুমাৰ-
শ্ৰীযুত-বৰফুকন গোহাঞি ও শ্ৰীযুত-চোটৰা ফুকন গোহাঞি-পৰম-
জুচাক-চৰিত্ৰেয়—

পৰম-স্নেহপূৰ্বক-ভূতাপীঃ কাৰ্য্যাক। পৰং এথা কুশল, তোমাৰ কুশল সদা চাহি। পৰং সমাচাৰ,—গড়গাঁও জয়ন্তী ছই নাহয়, একষৰ প্ৰায় সম্বন্ধ-প্ৰীতিতে চলিয়া গৈছে। এমতটো জানিয়া তোমাৰ প্ৰীতি-পত্ৰ ছই কটকীৰ মুখে য়ে বাণী শুনিয়া পূৰ্বৱত ব্যৱহাৰে যেমত যুগুত হয় তাহাক কৰিলাম। তাহাকে তোমাৰ কটকী প্ৰমুখ্যে শুনিয়া জ্ঞাত হৈবাই। অতঃপৰং আমাৰ অদ্যাবধি মনত এটা আছে। এতেকে কালৰ প্ৰীতিগোট কোনোমত প্ৰকাৰ বাস নাহোক, দিনে দিনে অধিক হৈয়া যাউক। আৰ তোমাৰ আমাৰ মধ্যে কোনো অংশে কোনো বাতেৰ সন্দেহ নাৰহিব, পূৰ্বাপৰ মাকিক প্ৰীতিগোট চলিয়া যাউক। অতঃপৰ ইহাত আমি নিসন্দেহে আছি, বৈশেষে পূৰ্বপ্ৰীতিগোট হ্ৰাস নাটহ তাহাক কৰিয়া পূৰ্বাপৰ মাকিক মৰ্যাদা ব্যৱহাৰে প্ৰীতি-পত্ৰো তোমাৰ উকীল সঙ্গি দিয়া আমাৰ কটকী বিদাই কৰিবাই। তাতে তুমি আপুনে জ্ঞাত। বিশেষ কি লেখিম, বাকী সমাচাৰ আমাৰ কটকী শ্ৰীবিজয়বাম প্ৰমুখ্যে জ্ঞাত হৈবাই।

আৰ তোমাৰ নিমিত্তে পত্ৰ-সন্দেহ,—খাচা ১ খান, গাড়া ১ খান, লোহা ১ খান। ইতি, শক ১৬১২, তাৰিখ ১, মাস ভাদ্ৰ। ইহাৰ পাচত ভালদিন কটকী মাতিছিল। পাচত ১৬১৬ শকত তাৰিখ ১০, মাক-প্ৰাচীণ বিজয়বাম, বিজয় ছই উকীল পত্ৰ সহিতে জয়ন্তা ১৬১৭।

সন্দিগ্ধৈক ববফুকনলৈ জয়ন্তীয়াৰ ৫ম পত্ৰ ।—শ্ৰীযুত গড়গঞা সন্দিগ্ধৈক ববফুকনলৈ অনা এই পত্ৰ,—

যতি নিজদোৰ্দ্দণ্ড-মৃতকোদণ্ড-গুপ্তদ্বাণাবলি-খণ্ডিতাশেষ-শত্ৰুমণ্ড - মুণ্ডিত -
 প্রতাপ-তপন- নিবস্তব - শ্ৰেষ্ঠদেবচৰণ - পঙ্কজ - ভূঙ্গায়িতমতি - শুবব -
 জয়ন্তীপুৰ-পুৰন্দৰ-শ্ৰীশ্ৰীযুত-লাণ্টা সুলতান-মহাৰাজ-লক্ষ্মীসিংহ - প্রচণ্ড-
 প্রতাপানাং বিবিধ-গুণ-গৌৰব-মৰ্যাদা-পাৰাবাব-মহোদাৰ - সৌন্দৰ্য্য-
 নিজিতাশ্বিনী কুম্ভাৰ-শ্ৰীযুত-ববফুকন, শ্ৰীযুত-চেটিয়া ফুকন-পৰম-সুচাক-
 চৰিত্ৰেয়—

পৰম-স্নেহপূৰ্ণক-গুভাশীঃ কাৰ্য্যক । এথা কুশল, তোমাৰ কুশল সদা
 চাহি । পৰং সমাচাৰ এহি,—গড়গাওঁ জয়ন্তী হুই নাহয় ।
 পূৰ্ণাবধি সত্য নিবন্ধ প্ৰীতিপূৰ্ণকে চলিয়া গৈছে । পূৰ্ণ ছাৰিয়া
 সূৰ্য্য পশ্চিমে উদয় হৈব, ক'লা কাক ধবল হৈব, ভাঠীৰ লোহিত্য
 উজান চলিব তথাপি প্ৰীতি বাস নাহৈব । অদ্যাপিও সেসকল
 কিছু নাচলিছে, কিন্তু উভয়ানুপক্ষে প্ৰীতিতে বহি কুটুস্থিতা স্নেহানু-
 কপে চলিয়া যাইতেছে । ৮৮ কাৰণ এখনো প্ৰীতি-কুটুস্থিতা
 স্নেহানুকপে প্ৰীতিপূৰ্ণক অধিকাধিক চলিয়া যাওক । এতে কিছু
 সন্দেহ নাই । পৰন্তু যেকপে পূৰ্ণপ্ৰীতিগোট বাস নাহয় তাক
 কৰিবা । পূৰ্ণাপৰ মাফিক মৰ্যাদা ব্যৱহাৰে প্ৰীতি-পত্ৰ তোমাৰ
 কটকী সঙ্গে দিয়া মোৰ কটকী বিদায় দিবা । এতে তুমি আপুনি
 বিজ্ঞ, বিশেষ কি লেখিম । বাকী সমাচাৰ শ্ৰীবিজয়বাম ও শ্ৰীবিজয়ব
 মুখে জ্ঞাত হৈবা ।

আৰ তোমাৰ নিমন্ত্ৰণে পত্ৰ-সন্দেশ,—খাচা ১ খান, গাড়া ১ খান, লোহা
 ৭ খান । ইতি, শক ১৬১৬, তাৰিখ ২৫, মাস আষাঢ় । ১০৯ ॥

সন্দিগ্ধৈক ববফুকনে দিয়া সিদ্ধান্ত পত্ৰ ।—ইয়াৰ সিদ্ধান্ত শ্ৰীযুত গড়-
 গঞা সন্দিগ্ধৈক ববফুকনে জয়ন্তীয়ালৈ দিয়া পত্ৰ,—

যতি সকল-দিগ্দিগান্তব-দিগ্গজ-ৰাজন্তক-মুকুট-বিলুপ্তিত-পাদপীঠ বোধন-
 শৌণ্ড-দোৰ্দ্দণ্ড-বিজ্জাবিতাৰি-মন্তকাধণ্ড-প্রতাপ-বিলিনীকৃত-মহাসংহাৰ-

ধৰ্ম-কুমুদ-ভাস্কৰ-ধৰ্ম-প্ৰতিপালিত-ভূমণ্ডল-শ্ৰীশ্ৰীযুত-লাণ্ডা সুলতান-
মহাবাজ-লক্ষীসিংহ-প্ৰচণ্ড-প্ৰতাপানাম্—

প্ৰীতিপূৰ্বক-লেখনঃ কাৰ্য্যক্ষ । এখা কুশল, তোমাৰ কুশল সদা চাহি ।
পৰং তোমাৰ লিখা আসিল, সমাচাৰ প্ৰীতিপূৰ্বকে জানিলো ।
বিশেষ সূৰ্য্য লোহিত্যাদিৰ বৰ্ণ গতি বিপৰীত হৈলেও পূৰ্বপ্ৰীতি
ৰাস নহৈব । এমন সত্য নিবন্ধে যদি অভেদ প্ৰীতি-কুটুম্বিতাগোট
অন্তোন্তে চলি গৈছে হেন যি লিখিছা যাতো এইকপে সকল দেশ-
বিদেশৰ লোকসকলে শুনি প্ৰশংসা কৰিছে । অতএব আমিও সেই
প্ৰীতি-কুটুম্বিতাগোট অন্তোন্তে চলি গৈছে নিমিত্তেহে বহিছে ।
অপৰঞ্চ অধিকাধিক স্নেহকপে কিসক নাচলিব ? কিন্তু যে বিধ
বাৰ্য্য নিৰ্ণয়ত হস্তে অধিক স্নেহানুকূপ প্ৰীতি-কুটুম্বিতাগোট শোভন
হয় তাক তুমি মাত্ৰ বিচাৰপৰে কৰিবা আৰু পূৰ্বপ্ৰীতিকে ৰাস
নাহৈবাৰ কাৰণ পূৰ্ব মাকিক মৰ্যাদা ব্যৱহাৰে প্ৰীতি-পত্ৰ সহিতে
উকীল-পত্ৰ পঠাবৰ থান যি লিখিছিলো আমি সেই ধাৰণে পূৰ্বপ্ৰীতিৰ
বৃদ্ধি-পথতে বহিছোঁ । কিন্তু তোমাত হস্তে পূৰ্বপ্ৰীতিগোট যি
কাৰ্য্যৰ পৰা ৰাস নহৈব তাক তোমৰা কৰণেহে উচিত, ইহাক তুমি
আপোনে জানা । অধিক কি লেখিম । আৰ বাকী সমাচাৰ আমাৰ
কটকী শ্ৰীবলোৰাম ও শ্ৰীজয়কৃষ্ণৰ মুখে জ্ঞাত হৈবাৰ ।

আৰ তোমাৰ অৰ্থে সন্দেশ,—গান্ধ ২টা, চৰা ২ খান, মৰিচ ২০ সেৰ,
কটাৰী চৰালগা ১০ খান, উকা ১০ খান । ইতি, শক ১৬১৬,
তাৰিখ ২৪, মাঘ মাস । ১১০ ॥

‘বেপাৰী হৈলে সি ভ্ৰমৰ’ ।—পত্ৰত বাজে বচনেও শ্ৰীযুত গড়গঞা
সন্দিকৈ বৰহুকলেও এইখান বুলি তাক বিদায় দিলে,—“বিজয়বাম, বিজয়,
তইতক ৬দেৱতাই বিদাই দিলে, তিনিজন ডাকৰীয়াৰ ঠাইতো বিদায় হ’ল, আজি
আমিও বিদায় দিলোঁ । বাজা লাণ্ডা সুলতানত কৰিবগৈ ৮৮এ লাণ্ডা সুলতানে
যি ফালত সত্য নিবন্ধ কৰি প্ৰীতিগোট কৰিলে সেই দিন ধৰি আমাৰ ৮৮এ
এখনলৈকে সেই প্ৰীতিতে বহিছে । আৰ বাজা লাণ্ডা সুলতানে যি কৈই

প্ৰকাৰীকৃত-হিম-বনসাব - প্ৰতিকায় - খণ্ডোৰাশি - বিৰ্য্যক্লিত - ত্ৰীমূৰ্ত -
বৰফুকন, ত্ৰীমূৰ্ত চেটয়া ফুকন-পৰম-সুচাৰু-চৰিত্ৰেয়—

পৰম-সৈন্যপুৰুষ-ভক্তাঙ্গীঃ কাৰ্য্যক লেখনঃ । পৰং তোমাৰ লিখন পৌছিল,
কমাচাৰ প্ৰীতিপুৰুষক জ্ঞাত হৈলাম । অপৰ গড়গাওঁ জয়ন্তা দুই
আঁহৰ, সত্য নিবন্ধ পুৰুষপৰ এক ধৰ প্ৰায় সমক-প্ৰীতিতে চলিয়া
নাইতেছে । আৰ তুমি যি কিছু লেখি আছা সে উত্তম লেখিছা ।
অন্তঃ অস্তাবধি আমাৰ মনে এইটা আছে, এতেক কালৰ প্ৰীতিপোষ্ট
পুৰুষপৰ স্নেহত চলিছে আশিও তেমেতে চলক, ইহাতে আৰ্মি নিসন্দেহ
আছি । এতে তুমি আপুনি বিজ্ঞ । আৰ বিশেষ কি লিখিম ।
বাকী সমাচাৰ আমাৰ কটকী ত্ৰিবিজয়বাম ও প্ৰীতিজয়ৰ মুখে জ্ঞাত
হৈবা ।

আৰ তোমাৰ অৰ্থে পত্ৰ-সম্বেশ,—থাচা ১ খান, গাড়া ১ খান, লোহা ৭
খান । ইতি, বৰ ১৬১৮, তাৰিখ ৫, জ্যৈষ্ঠ মাস । ১১২ ॥

—

দশম অধ্যায় ।

স্বৰ্গদেৱ কদ্ৰুসিংহৰ দিনত ।

বৰ ১৬১৭-১৬৩৬; বৃষ্টাব্দ ১৬২৬-১৭১৪ ।

সমসাময়িক জয়ন্তা বজা—লক্ষ্মীসিংহ, বামসিংহ, বৰকোঁৱৰ ।

জয়ন্তা বজাতলৈ ছুৱৰা বৰফুকনৰ পত্ৰ ।—ইহাৰ সিন্ধাৰু ত্ৰীমূৰ্ত ছবৰা
বৰফুকনে জয়ন্তালৈ দিয়া পত্ৰ কদ্ৰুসিংহ মহাৰাজাৰ দিনত,—

অতি প্ৰীতিপ্ৰতি-কুলোদ্ভল-বৃন্দাবক-বৃন্দ-বিনোদিত-বৈষ্ণৱ-দেৱচৰণ-সৰোজ-
বহুব্ৰত-বিপুল-মন্ত-গজেন্দ্ৰ-বিজ্ঞানপাৰেজ-বিন্দ-কল-সুখাণ্ড - দৰিদ্ৰি-
বোচিত-দিগন্ত-কৰ্ণ-পুৰুষকৰ-বিমল-ধৰ্ম্ম্যাম-ত্ৰীমূৰ্ত-লাকা গুলজয়-
মহাৰাজ-লক্ষ্মীসিংহ-প্ৰচণ্ড-প্ৰজাপানস্—

সৌৰ্য্যকৰ্ম্মপুৰুষ-মেধকৰ কাৰ্য্যক । এয়া ফুল, তোমাৰ ফুল সৰা তাহি ।

পৰম নিম্না জ্ঞানিল তোমাৰ, সমাজৰ পৰম প্ৰীতে জাখিলাহ ।

অন্তৰ বকলী জয়ন্তা দুই নাইয় । সত্য নিবন্ধ পুৰুষ এককৰ প্ৰায়

স্বৰূপ-প্ৰীতিতে চলি গৈছে হেন যি লিখিছা অন্যান্যিও আমি সেই পূৰ্ণ অভেদ প্ৰীতিতে বহিছোঁ । অতঃপৰ এতেক কালৰ প্ৰীতি-গোট পূৰ্ণাপৰে যেমতে চলি গৈছে আজিও তেমতে চলক । ইহাত আমাৰ নিসন্দেহ হেন যি লিখিছা ইখান হয় । অতএব সেই প্ৰীতিগোটৰ কাৰণ আগৈ যিখান হয় তোমাৰ ঠাই লেখিছোঁ । এখনো যদি তুমি সেইখানকে নিঃসন্দেহৰূপে আমাৰ ঠাই লেখিলা তেবে আমাৰ নিঃসন্দেহৰূপে প্ৰীতিগোট কিসক নাচলিব ? কিন্তু নিঃসন্দেহ-ৰূপে আছিতেও যে পূৰ্ণধাৰণক এৰি যে আমাৰ পত্ৰ লেখিলা, ইখান তোমাৰ কণ্ঠব্য হয় কি নাহয় তাক তুমি আপুনি জ্ঞাতা । বহুত কি লেখিম । বাকী সমাচাৰ শ্ৰীবত্ৰ কন্মলি, শ্ৰীধামচৰণৰ মুখে জ্ঞাত হৈবাই ।

আৰ তোমাৰ নিমিত্তে পত্ৰ-সন্দেশ,—ঢাবা ২ খান, মৰিচ ২ তোপা, গান্ধ ২ টা, কটাৰী চৰালগা ১০ খান, উকা ১০ খান । ইতি, শক ১৬১৯, তাৰিখ ২৬, মাস কাৰ্ত্তিক । দুবধা বৰফুকন হ'লত জয়ন্তা বাজালৈ দিয়া এই পত্ৰ । ১১৩ ॥

আহোম আৰু জয়ন্তা চকীয়ালৰ বিবাদ ।—১৬১৯ শকত আমাৰ বত্ৰ কন্মলিকে ও বামচৰণকে, বিজয়বাম, বিজয়ৰ লগত জয়ন্তালৈ পঠোৱা গ'ল । পাচে তিনি বছৰ হ'লত তথাপি নপঠাবৰ দেখি আমাৰ চকীয়াল বকুৱাএ বোলাহেনকৈ তাৰ চকীয়াল লত্ৰৰক এইৰূপে বোলা গ'ল,—“আগেও এক বাৰ মঞি কটকীৰ কথা স্মিলোঁ সিওবাৰ নিচয় বাৰ্তা নাপালোঁ । এখন বৰফুকন স্বৰ্গ-মহাৰাজক সেৱা কৰি আহিলে কটকীৰ কথা যদি মোত সোধে তেখন মঞি কি কম ? ৰাজা ৰাজাৰ প্ৰীতি উকীল গতগত হস্তেহে ৰহে । এখন বে উকীল দাবৰ অনেক দিন হ'ল, ইহাৰ বিলম্বৰ কাৰ্য্য কি ? এতেকে বিলম্বত হস্তে যদি প্ৰীতিত বৈশ্ব্য পৰে, তাৰ দোষ বে তহঁততহে ।” এইৰূপে বুলিলত লত্ৰৰে বোলে,—“কটকী মঞি এখেতে ৰাখিছোঁ নিকি ? বৰৰ কথা বৰেহে জানে কিয় ৰাখিছে ? যদি তেও সজাত নাযায় তঞো মাছহ দে যঞো দিও জানি আহকগৈ ।” পাচে এইৰূপে ৬ দেৱতালৈ জনালত আকৌ এক মাহ মান থাকি পুনৰ্নাৰ চকীয়াল বকুৱাএ সোধটক স্মিৰ

দিলে, বোলে,—“যিকি বৰফুকন আহিলে কটকীৰ কথা সোধেইতে কোনখন কম ? সি যে বুলিলে,—‘কটকী মই এখেতে বাখিছোঁ নিকি ? বৰৰ কথা বৰেহে জানে কোন কাৰণে বাখিছে ? যদি তেওঁ সন্মাত নাযাব তহঁতে মাথুহ দে ময়ো মাথুহ দিওঁ জানি আহকগৈ ।’ ইখান সি বুলিব নাপায় । সকল কালে কোনো কথা আমিও সোধোঁ সিও আমাত সোধে, এনেদৰেপে প্ৰীতি গৈছে । এতিয়া যে সি বৰাগী যাৰৰখান কই, উকীল আছে বুলি নবীনকৈ আহিছে গৈছে নিকি ? প্ৰীতিৰ দ্বাৰাএ সকল কালে গতাগত কৰিছে, ইহাক সি কি কয় ? তাৰ যি মাথুহ আমাৰ ইদিকিলৈ নাহিবৰখান যি কই সকল দিনেও নাহিছে নগৈছে । সি বুলিলে বুলি এখন নবীন কৰি আহিব যাব নিকি ? এখনে ! বোৰোঁ বৰফুকন আহিলে নোসোধে যদি কিছো নাই, যদি সোধে তেবে এখন যি বুলিছে ইহাকে কম কি কোনখন কম তাকে নিচয় কৰি কৈ পঠাওক । ইহা শু হস্তে যদি প্ৰীতিত বৈগুণ্য পৰে ইহাৰ যে মই বাজ ।” এইৰূপে পানীশলগুৰীৰ খাগটীয়া শইকীয়া লক্ষবত তৰে চকীয়াল বুলিহে কলে । পাচে লক্ষৰে বোলে,—“আকে কবলৈহে আহিছ ? মই যে শুনোঁ মোৰ পোকৰেসে ই বাৰ্তাক যাই, এনে কথা নকৰি শুনোঁ । তাকি ডকক আহোম পাপী, তোৰ দিকিলৈ কি যাব, আমাৰ ইদিকিলৈ লক্ষ লক্ষ আহে যাই । আমি কাক ডৰ কৰোঁ ? গোড়া, নেলী, খলাৰ তিনি বজাহে খন্দাত বহা লোক, কোনো কথাবাৰ্তী দিবোৰতহে জুখিব লাগে, মোত কি সোধ ? সিহঁতে বৰফুকনত কৰি বোক কি কৰিব ? মই সংশয় কৰোঁ নিকি ? নৰ্ত্তনলৈকো যদি কটকী আহিবৰ বাৰ্তা পাওঁ তেবে দলৈ এটা পঠাই জনাব ।” ১১৪ ॥

অদমৰ কটকী বত্ৰ কন্দলি আৰু বামচৰণৰ ওভোতনি ।—
পাচে মাছখানেক থাকি বিজয়ৰাম সহিতে আমাৰ দুই কটকী আহি আমাৰ চকী পালতহি এইদৰে বুলিব দিয়া গ’ল চকীয়াল লক্ষৰ,—“লক্ষৰে যে আগপাচ লাটাই এনে কথা বুলি পঠাই সি এনে কথা বুলিবৰ মাথুহ হতে ? বাভো আমি বাজাৰাজ্যৰ পূৰ্বপ্ৰীতিক চাই বৰফুকনতো মকলোঁ সেই কাৰণেসে ইঠাইত বহিব পাৰিছ । আগেসে এনে বিধাৰণ কথাৰ পৰা বিধান হৈছে তহঁতে তাক নাভাখিহে ?” এইদৰেপে কটকী আমাৰ ইঠাই ভাষাটো পালতহি এই

কথা বোলা গ'ল । তিনি বৎসবৰ পাচে বিজয়ৰাম সহিতে আমাৰ দুই কটকীক বিদাই দিলে । আহি ফুলগুৰি পালতহি তাতে গোড়া, নেলী, ধলাৰ তিনি বজাও, আমাৰ চকীয়াল বকুৱাও এঠাই হৈ মেলকৈ কুশলাকুশলি পুথি দুই কটকীক আমাৰ বকুৱাৰ হাতত শোধাই দিলে । তাৰে পৰা সোণাল বৰ-গোহাঞিৰ ১ খান, পানীফুকনৰ ১ খান, পানীদিহিঙ্গীয়াৰ ১ খান এই তিনিখান নাৱেৰে আনি আমাৰ জাগীচকীতো ছয় দিন থাকি গুৱাহাটীলৈ আনি লতানিলৰ ওপৰে বিজয়ৰামৰ ঘৰ আছে তাতে থলেহি । ভাটাবেলা পালেহি নিমিত্তে খৰিপাত চকু মাত্ৰ কটকীবোৰে দিয়াহেনকৈ দিলে । পাচদিনা বৰফুকন গোহাঞিৰ কথাকৈ আঠু পৰাই ৰোজ দিলে । আঠ দিন অন্তৰে ৰোজ দিয়া যাই । সেই ৰোজেৰে দুটা ৰোজ দি ৰত্ন কন্দলিক তাৰ লগৰ পৰা বৰফুকন গোহাঞিৰ কথা কৈ আহিবলৈ বুলিলে এইখান বুলি,—“অনেক দিন দুই উকীল আহিব, অটা মাত্ৰ তাৰ লগত থাক, অটা মোৰ এণেত থাকিবি ।” এনেৰূপে জগুনা কৰি ৰাতি লুইতৰ সিপাৰ হৈ ৬ত জনাবলৈ পঠালে । ১১৫ ॥

জয়ন্তীয়া কটকী বিজয়ৰামৰ দোপদৰত তোলা ।—তৈব পৰা আহি কলেহি বোলে,—“বৰগোহাঞি ফুকন সহিতে একেলগে বহি কটকী তুলিব দিনচাৰেকতে ।” কাৰ্ত্তিকৰ আধা যাঞোতে তুলিবলৈ নিচই হ'ল । আগদিনা বিজয়ৰামত এইকপে জনালে,—“কালিলৈ দৰ্কাৰ হব, যদি কোনো দৈবদোষ নাহয় ৰাজ-কীৰ্ত্তন হব, তুমি তৈয়াৰ হৈ থাকিবা আমি নিমহি ।” কটকী নোআহোতেই ভাদ্ৰ মাসত দপদৰত স্বৰ্গ পৰিল, এতেকে ভাদ্ৰি সাজিছিল । তাৰে কোখত এটি সৰু চ'ৰা সাজিছিল । মাজত দুটা খুটা পুতি দুজন ফুকন বহিছিল । বৰফুকনৰ দলচা কুহমবুলীয়া । অভয়পুৰীয়া পানীফুকনে, গড়গঞা বুঢ়াফুকনে, নৰাকৌৱৰ ফুকনে ঢৰাৰ ওপৰত কাপৰ পাৰি বহিছিল । ৰাজ-খোৱাবোৰ আগৰ নিয়মে বহিছিল । বেণতলীয়া বজাও, খটুৱান্তগা বজাও, চৌধাৰীবোৰেও বহিছিল । কটকী মজুন্দাৰক বঁটা দিলে । তাৰ লগৰ দুই কটকীএ বিজয়ৰামক সেৱা কৰাই পুতেকটিৰ মূৰত কাকত দি চ'ৰান্ত বহুৱালেহি । পাচৰ পৰা লুকুৱাই কলাপাত থকা পাৰি বহি সম্বন্ধ পাও পাৰি থ'লে । পাচে বৰফুকনে মাত লগালে,—“বিজয়ৰাম, তাকি বেধন আহি তেখন লাগা তুলতান ৰাজা কুশলে আছে ? বৰা-বকক কুশলে আছে ?” সি

বোলে,—“ স্বৰ্গদেও, মঞি বন্ধী ৰেখন আৰ্হো তেখন কুশলে আছে । ” পাচে ফুকনে বোলে,—“ ভাল, বৰা-বকক সমস্থিতে যে ৰাজা লাগা সুলতান কুশলে ৰহিব আমাবো ইছা এইগোটহে । ” পাচে বত্ৰ কন্মলিএ পত্ৰ আনি এক ঠাইত আঠ পাৰি মজুন্দাৰ হাতত দিলে । মজুন্দাবে মোনাৰ চুক ফালি পত্ৰ উলিয়াই মাতি শুনালে । ১১৬ ॥

ছুৱৰা বৰফুকনলৈ জয়স্তা ৰজাৰ পত্ৰা— পত্ৰত এইখান লিখিছে,—

স্বস্তি প্ৰচণ্ড-দোৰ্দ্দণ্ড-মৃতকোদণ্ড-নিৰ্গত-বিশদকাণ্ড-খণ্ড-খণ্ডী-কুতাৰিমণ্ড-
মণ্ডলি-মণ্ডিত-ভূমণ্ডল-শৰদিনু-সুন্দৰ-যশোৰাশি-বিৰাজিত-পাৰাবাৰ-
ধবলীমণ্ডল-দিগন্তৰাধণ্ডল-সম-বৈৰিমণ্ডল-বোধ্যমান-শ্ৰীশ্ৰীযুত-লাগা সুল-
তান-মহাৰাজ-লক্ষীসিংহ-প্ৰচণ্ড-প্ৰতাপানাম্ ।

স্বস্তি প্ৰবল-ভুজবলসমুপাৰ্জিত-শৰদিনু-সুন্দৰ-যশোৰাশি-বিৰাজিত-ভূখণ্ড-
মণ্ডিত-কলেবৰ-শ্ৰীযুত-বৰফুকন, শ্ৰীযুত-অভয়পুৰীয়া ফুকন-পৰম-সুচাৰু-
চৰিতেষু—

পৰম-স্নেহপূৰ্বক-শুভাশীৰ্ণেধনং কাৰ্য্যক । এথা কুশল, তোমাৰ কুশল-
মঙ্গল সৰ্বদা বাঞ্ছি । পৰং তোমাৰ লিখন পৌছিল, সমাচাৰ প্ৰীতি-
পূৰ্বকে আনিলাম । গড়গাওঁ জয়স্তা হুই নাইব, একষৰ প্ৰায় সখক-
প্ৰীতিতে চলিয়া গৈছে । পূৰ্ব চাৰিয়া স্থা পশ্চিমে উন্নয় হৈব, কলা
কাক ধবল হৈব, ভাটা লোহিত্য উজ্জান চলিব, তথাপিও তোমাৰ
আমাৰ প্ৰীতি গোট বাস নাইব । আক তুমি যে লেখিছা ‘ বিচাৰ-
পূৰ্বকে কৰিলে নিঃসন্দেহকপে প্ৰীতি কিসক নাচলিব ? ’ এ যি লেখিছা
ভাল লেখিছা । কিন্তু পূৰ্ব বিচাৰপূৰ্বক নিৰ্ণয় হৈছিল । তোমাৰ
হুই কটকটীয়ে নিবন্ধ কৰি গ’ল । এতে যদি তোমাৰ মনে সন্দেহ হয়
তবে তোমাৰ আমাৰ যেমত পূৰ্বাপৰ প্ৰীতি-পত্ৰ চলিয়া গৈছে আজিও
সেই মতে চলোক । এতে তুমি আপুনি বিজ্ঞ । বিশেষ কি লিখিব,
বাকী সমাচাৰ আমাৰ কটকী বিষয়বামৰ মুখে জ্ঞাত হৈবা ।

আব তোমাৰ নিমিত্তে পত্ৰ-সন্দেশ,—খাচা ১ খান, চৰা ১ খান, লোহা
৭ খান । ইতি, শক ১৬২২, তেৰিখ ২১, মাস শ্ৰাবণ । ১১৭ ॥

বিজয়বামৰ বচন-সমাচাৰ।—পাচে বৰফুকনে পত্ৰ শুনি বোলে,—
 “পত্ৰত যি লিখিছে তাক শুনিলোঁ, বচনে তোত লাগা সুলতান ৰাজা যি
 বুলিছে তাক ক’ ।” সি বোলে,—“অৰ্গদেও, পত্ৰত যি লিখিছে এইহে,
 বচনে মই কি কম ?” খানিক থাকি বোলা গ’ল,—“বিজয়বাম, পূৰ্ৱাৰ্থি
 ৬৬দেৱতাৰে লাগা সুলতান ৰাজাৰে এই শ্ৰীতিগোট ধাৰণত হাজেহে চলি
 গৈছে । যিদিনত এই শ্ৰীতিগোট বিধাৰণ হৈ গৈছে সিদিনত তাৰ পৰা যিখান
 হৈ গৈছে ই পুত্ৰ সৰ্বলোকতে বিদিত । এতেকে শ্ৰীতিপথত তাকি যে ধাৰণে
 ৰহিব ইগোটহে বিশেষ ।” পাচে বিজয়বামে বুলিলে,—“আপুনি সৰ্বজ্ঞ, যিখান
 বুলিছে ইখান সমস্তে হয়, মই কি কম ?” পুনৰ্ৱাৰ বোলে,—“বিজয়বাম,
 শ্ৰীতিপূৰ্বকে লাগা সুলতান ৰাজাএ যিখান লিখিছে তোক বিদায় দিওঁ যেখন
 ইহাৰ সিদ্ধান্ত তেথনে পাবি । এখন তাকি বহাত জিৰাই থাকগৈ ।” পাচে
 আশ্বৰ ১০ দিন আছোঁতে শুক্ৰবাৰৰ দিনা বিজয়বামক দৰবাৰলৈ আনি বৰফুকন
 গোহাঞি বোলে,—“বিজয়বাম, তোক আজি মই গড়গাওঁলৈ বিদায় দিলোঁ ।
 তাকি গৈ ৰাজমন্ত্ৰী প্ৰমুখ্যে তিনিজন ডাক্তৰীয়াৰ ঠাইত সেৱা কৰিবি । যদি
 তোৰ ভাগ্য আছে সেইবোৰৰ দ্বাৰাএ কিবা ৬৬ক সেৱা কৰিবলৈ পা ।”
 খন্তেকমান থাকি ফুল-চন্দন দিলত পাচে বুলিলে,—“বিজয়বাম, তাকি এখন
 বহাত জিৰাই থাকগৈ, আনদিনলৈ যাৰি ।” জয়ন্তীমা কটকী কাণ্টিকৰ তিনি
 দিন আছোঁতে গধূলি সময়ত গড়গাওঁলৈ নিলে । তৈতো তিনিজন গোহাঞিএ
 ৬৬ৰাজাএও ধাৰণপূৰ্বক তুলি বিদায় দিলে পত্ৰ-সন্দেশ সহিতে । শুৱাহাটা
 পাণতহি আশোণৰ দুদিন বাওঁতে সোমবাৰে তুলিলে । শ্ৰীযুত ছবৰা বৰফুকনে
 বচনে তাক এইখান বুলিলে,—“বিজয়বাম, ৬৬দেৱতাৰ ঠাইতো, তিনিজন
 গোহাঞিৰ ঠাইতো তোৰ বিদায় হ’ল । ময়ো আজি তোক বিদাই দিলোঁ ।
 লাগা সুলতান ৰাজা পত্ৰত যিখান লিখিছে তাৰ সিদ্ধান্ত পত্ৰতে দিয়া গৈছে ।
 তাকি বচনেও এইখান কৰিবি । তাকি যি পূৰ্ব অভেদ সৰ্বজ্ঞ-শ্ৰীতিগোট
 লিখিছে আমাৰ ৬৬ সহিতে তাকে যে সেই সৰ্বজ্ঞ-শ্ৰীতিতে ৰহিব আমাৰো
 ইদোঁটহে ইহা । আক এইখান কৰি আমাৰ ৬৬তা সহিতে ৰাজা লাগা
 সুলতানৰ বৈমানিৰ পৰা অভেদ সৰ্বজ্ঞ-শ্ৰীতিগোট চলিছে তদবধি হাট-আবজো
 চলিছে । আমাৰ দেশৰ কৰ্মী খাজীৰো তীৰ্থ-ক্ষেত্ৰ কৰিবলৈ সেই পথে গতাগত

কৰিছে, এখন দেখেঁ। সিসকলে আন দিনত কৰি বঢ়াকৈ অপত্ৰ কৰেহেন বুলি কয় । এতেকে পূৰ্ণধাৰণ ছাৰি যদি কোনোজনো কোনো বস্তু-দ্রব্যখানক আশাএ আমাৰ যাত্ৰী বৰাগীক দুখ-কষ্ট দিয়ে, আমিও কোনোখান ভুলিছোঁ। শ্ৰীতিত থাকি, ইহাক যদি কোনোৰূপে আমাৰ ৰাজমন্ত্ৰী বৰগোহাঞে শুনে, ইহাত হস্তে কোনখান বৈশুণ হলে ই দোষে কাক পাব ? আৰু শ্ৰীতিৰ কাৰণেহে যাত্ৰী বৈৰাগীও এই পথে গতাগত কৰিছে ? যেখন ই পথ নহৈ থাকে তেখন নিকি ই পথ নহল বুলি আন পথে গতাগত নকৰিছে ? এনে বিধাৰণ কৰিব লাগিলে অভেদ সম্বন্ধ-শ্ৰীতি কৰিবৰ চিন কি ? আজি বহাত জিৰাই থাকগৈ, আন দিনালৈ যাবি । ” ১১৮ ॥

জয়ন্ত। ৰজালৈ দুৱৰা বৰফুকনৰ পত্ৰ ।—দুৱৰা বৰফুকনে জয়ন্তা ৰাজালৈ দিয়া পত্ৰ এই,—

অস্তি পূৰ্ণ-পূৰ্ণ-ভূপালকপাল-বিশাল-কীৰ্ত্তি-মণ্ডল সুৰাষ্ট্ৰ-পালন-গো-
ব্ৰাহ্মণ-প্ৰতিপালক-বৈষ্ণ-বক্ষন্তট-কপাট-পাতন-প্ৰকটিত-দিহাবতাৰ-
সদামৰ-সমৰ-সৰ্গ-সুভদ্ৰ-বৰাবোহণ-সুবীৰ-সুস্থিৰ-সুৰাষ্ট্ৰ-মঙ্গল-মুকুন্দ-
চৰণ-সৰোজ-মধুৱত-শ্ৰীশ্ৰীযুত লাণ্ডা সুলতান মহাৰাজ-লক্ষ্মীসিংহ-
প্ৰচণ্ডপ্ৰতাপানাম্—

সোহাদ্ৰপূৰ্ণক-লেখনঃ কাৰ্য্যক । এখা কুশল, তোমাৰ কুশল সদা চাহি । পৰং তোমাৰ লিখন আসিল । সমাচাৰ শ্ৰীতিপূৰ্ণকে জ্ঞাত হৈলোঁ । গড়গাওঁ জয়ন্তী ছই নাহয়, একেধৰ গ্ৰাই মানি । শূৰ্য্য, লোহিত্য, বায়স এইসবৰ দৃষ্টান্ত দি যি লিখিছা ইখান ভালহে লিখিছা । আমিও সেই পূৰ্ণনিবন্ধ সম্বন্ধ-শ্ৰীতিতে বহিছোঁ, আপুনিও যে তাহাতে বহিবা ইগোটহে বিশেষ । অপৰক ছই উকীলে নিবন্ধ কৰিবাব, নিবন্ধ কৰাতো সন্দেহ হৈবাবখান বি লিখিছা, উকীলে বুলিলে কি নিবন্ধ হয় ? তোমাত আমাত হস্তেহে হয় । এতেকে এখনো যদি পূৰ্ণাপৰ অবিৰোধৰূপে তুমি আমি নিৰ্দ্ধাৰ নিবন্ধপোষ্ট কৰা পল ভেবে তাত আমাৰ কি সম্বন্ধ হৈব ? কিন্তু শ্ৰীতি-পত্ৰ চলোক যেন বি কৈছা সম্বন্ধ-শ্ৰীতিপোষ্ট নহীন নাহয়, পূৰ্ণাৱধি চগি গৈছে । এখনো যদি সম্বন্ধ নেলৈখি শ্ৰীতি-পত্ৰ

লেখিবা ইগোট শোভন কি অশোভন ইহাক তুমি আগুনি জানা ।
বহুত কি লিখিম, আৰ বাকী সমাচাৰ আমাৰ শ্ৰীমাদ্ধৰ কন্দলি ও
শ্ৰীৰামচৰণৰ মুখে জ্ঞাত হৈবা ।

আৰ তোমাৰ অৰ্থে সন্দেশ,—চৰালগা কটাৰী ১০ খান, উকা ১০ খান,
চৰা ২ খান, পান্দ ২ টা, মৰিচ ২ টোপা । ইতি, শক ১৮২৩,
তাৰিখ ২৩, মাস আশ্বিন । পত্ৰকোথৰত লিখা যাই,—শ্ৰীযুত বৰ-
ফুকন গোহাঞি মহাশয়েষু, শ্ৰীযুত বৰপোহাঞি ফুকন মহাশয়েষু ।
জয়ন্তাৰ যত গদ্য লেখা যাই তাৰে দুশাৰী মান নামকৈ লেখে । ১১২ ॥

ডিমকুৱাৰ বৈবাগী কোঁৱৰ ।—ডিমকুৱাৰ বৈবাগী কোঁৱৰক তাৰ সীমাত
জয়ন্তা ৰাজ্যে ডিমকুৱাৰ ভাগি যোৱা মানুহ কোচাই বনগাৱঁত পাতি থৈছিল ।
ডিমকুৱাৰ দুই—এক ভাল মানুহে ভিতৰি বৈবাগী কোঁৱৰলৈ কথা দিলে, বোলে,—
“পূৰ্বে যে আমাৰ দেউ-ৰাজকোঞৰক বঙ্গালে ধৰি নিলে, আমি চিনি
পালোঁ ।” এই বুলি ৰজা পাতিবলৈ আনিলে । ডিমকুৱা ৰজা পাটত ৰহিব
নোৱাৰি বাজি ছটি পুতেক সহিতে আহি শ্ৰীযুত দুৱৰা বৰফুকনৰ ঠাইত
পৰিলহি । ফুকনে বোলে,—“দেউ-ৰাজকোঞৰ বঙ্গালৰ গুলী লাগি মৰিল,
আমাৰ কলীয়াবৰীয়া ফুকনেও জ্ঞানে । ডিমকুৱাৰ মানুহেও ৭ চিনি পাই চিতা
সাজি পুৰিলে, কৰ্ম্ম-কাৰ্য্যকো কৰিলে, তথাপি তাক যে ৰাজ্যে কথা দি আনিছে
ভাল, সেয়ে ৰাজ্য হৈ থাক ।” পাচে ডিমকুৱাৰ দুই—এক ভাল মানুহৰ দ্বাৰা
বোলালে,—“৬৬ৰ লোণ-চাউল সূমৰি নমৰি-নাহাজি যে আহিছে বিদেশৰ
পৰাই, ভাল কৰিছে, ডিমকুৱাৰ দুই-চাৰি ভাল মানুহেও যদি দেউৰাজ হেন
বুলি কয় তেবে ৰাজ্যৰ পোহে ৰাজ্য, গোঞ্জী-কুৰ্ম্ম নাই দেখিছে ডিমকুৱাৰ
দ্বাৰাবেজপোৰ পুতেককে ৰাজ্য পাতি ধোৱা গৈছে ।” এনে সবহ বচন
বৰফুকনৰ শুনি সিহঁতে ৰাজ্য সমগ্ৰিতে বৰাগী কোঁৱৰক লৈ বৰফুকনক সেৱা
কৰিবলৈ গুৱাহাটীলৈ আহিলত কতোদিন লোৱা লগাই থৈছিল । পাচে
পড়গাৱঁলৈ দি পঠালে । তাক নামৰূপত পাতি ধলে । ১২০ ॥

বৈবাগী কৌৱৰৰ সন্ধান ।—সেই সময়ত জয়ন্তাৰ উকীল গুৱাহাটী পাইছেহি । কতোদিন অন্তৰে দুই কটকী সহিতে ধাৰণপূৰ্ব্বকৈ জয়ন্তালৈ পঠোৱা গ’ল । তৈতে আমাৰ কটকী বাথি এক বছৰৰ পাচত গোভা, নেলী, খলাৰ তিনি বজায়ে কলীয়া দলৈক পঠাই বোলে,—“শ্ৰীবৃত্ত মিহিকীয়া বৰফুকনৰ দিনত আমাৰ বনগাৱঁত যে কোঞৰ এটি পাতি থৈছিলোঁ, সি কটলৈ গ’ল ?” চকীয়াল বৰুৱাএ বোলে,—“সেই মাহুহ যদি পূৰ্ণে আমাক গতাই থৈছে তেবে ই কথা আমাত কব পায় ? এনে কথা আমি ফুকন গোহাঞিত জনাব নোৱাৰোঁ ।” এইৰূপে বুলিলত সিহঁত উলটি গ’ল । পুনৰ্ৰাব গোভা, নেলী, খলাৰ তিনি দলৈএ লৱৰ এটাএ আহি বোলে,—“আমাক জয়ন্তা বাজা পাখিছে । চকীয়াল বৰুৱাএ যিখান বুলিছে বুলিব পায় । পূৰ্ণে যদি মিজ বাজাৰ ঠাইলৈ চকীয়াল বৰুৱাৰ হায়েলে দিলোঁহঁতে তেহে আমি তাক খুজিবাক পাওঁ, যাতো বাজ কখাৰ গিৰী, ছুৱাবৰো অধিকাৰী, এতেকেহে আমিও জনাওঁ । আৰ পৰা যদি ডিমকৱাৰ মাহুহ-ছুহুহটো মাৰ যাই আমাক পাচে দুষিব নেপাই । পূৰ্ণত তিনি শ লোকেৰে আমাৰ মাটিতেহে পাতি থোৱা গ’ল । ডিমকৱাএ বজা চিনি পালোঁ বুলি বজাত ভেঁটিবাটিখান দিহে খুজি নিছে । সেই বাজাতে থাকিলহঁতে তেও ভাল, তাতো যে নাই ।” এই কথা চকীয়াল বৰুৱাএ বৰফুকনলৈ জনালে, ফুকনে ৬৬ত জনালে । ১২১ ॥

বৈবাগী কৌৱৰক খোজাৰ সমিধান ।—পাচে চকীয়ালক এইখান বুলিব দিলে,—“এই কথা বৰফুকনত জনাব লগা নহয়, কিন্তু তহঁতে বাৰবাৰ কব দিয় এই নিমিত্তে জনালোঁ ।” বৰফুকন গোহাঞে এইখান বুলিলে,—“সি যে বৈবাগী কোঞৰৰ কথা আমাৰ চকীয়ালত গোনাই, চকীয়াল বৰুৱাৰ হাতত নিকি গতাই দিছে ? আৰু তাক ডিমকৱা খুজি আনিবৰ কথা কয়, ডিমকৱা ৬৬ৰ সৰ্ব্বকালে শৰণীয়া, সাক্ষিত-খাপিত । ৬৬ বাক অধিকাৰী কৰি দিয়ে সেইহে তাত অধিকাৰী হব পায় । ডিমকৱাএ খুজিলে বুলি যে তাক জয়ন্তা বাজাএ দিব পূৰ্ণৰ নিকি এই ধাৰণ ? আৰু যে এই কথাতে লগাই ডিমকৱাক মাৰিলে কাটিলে কিছু বুলিব নেপাই যেন যে বোলে, সি মাৰিব কাটিব ডিমকৱা নিকি হাত বান্ধি থাকিব ? তথাপি যদি ডিমকৱাক মাৰে তাক নিকি আমি এৰিম ? এডেকে পূৰ্ণব্রীতি বা কোনৰূপে বব ? গোভা, নেলী, খলা, হাট-জাৰ জ

কোনৰূপে বন্ধা পৰিব ? ” তিনি দলৈএ বোলে,—“ বৰাগী কোঞৰক খুজিলে যে তিনিটি কথা হ’ল, পূৰ্ণপ্ৰীতি শুচে, হাট-আবেদন মৰে, গোড়া, নেলী, থলাও মাৰ যাই। ভাল এইৰূপে আমি বজাত জনামগৈ। ” ১২২ ॥

পুনৰ বৈৰাগী কৌৰৱক খোজা।—পুনৰ্কাৰ গোড়া, নেলী, থলাৰ তিনি দলৈএ লৱৰ এটাৰে আহি বোলে,—“ জয়ন্তা বাজাএ এইখান বুলিছে,— ‘আগেও বৈৰাগী কোঞৰ খুজিছোঁ, দন্দৰ নিমিত্তে নিকি খুজিছোঁ ? প্ৰীতিৰ কাৰণেহে মিত্ৰলৈ কোৱা যাই ? বন্ধালৰ পৰা বিহেতু আমাত শৰণাগত হ’লহি এই কাৰণেহে ডিমকৱাত নাচি-খাপি থবলৈ মাতিছোঁ ’ ? ” বৰফুকনে শুনি ৬৬লৈ জনাই চকীয়াল বকৱাক এইখান বুলিব দিলে,—“ সি যে বাৰবাৰ বৈৰাগী কোঞৰৰ কথা কয় সি আমাত মোৱাই দিছে নিকি ? যদি ক’ব লাগে ধাৰণ-পূৰ্ণকৈ কৈ আহিব, তেখন যি হয় ইহাৰ সিদ্ধান্ত পাব। ” ১২৩ ॥

জয়ন্তাই পূজাৰ কটল বিচাৰে।—আক ডিমকৱা বজাকো জয়ন্তীয়ালে এইৰূপে বোলন দিলে,—“ পূজাৰ হাঁহ, ছাগ, পাৰ, সোণোৱালী কাপৰ পূৰ্ণে যে আমাক দিছিলে এতিয়াও দে, যদি নিদিয় আৰ পৰা আছকাল পাবি। যাৰ দিনৰ মূৰত যিখান বোলে ইয়াৰ বাৰ্তা আমাত জনাবি। ” বৰফুকনে শুনি ৬৬লৈ জনাই এই বুলিব দিলে,—“ ডিমকৱা বোলাটকৈ বুলিব,—‘ পূজাৰ কটলৰ খান তোমালোকে যি কৈছা তাক আমি অনেক দিন নিদিছোঁ। এখন যদি দিওঁ বৰফুকনে শুনেইতে আমি কিৰূপে গুণা সাৰিম ? এতেকে দিব নোৱাৰোঁ ’। ” ১২৪ ॥

জয়ন্তাত ছুবছৰ আহোম কটকী।—১৬২৩ শকৰ আৰণৱ ১৩ দিন আছোঁতে বিজয়বাম সহিতে আমাৰ কটকী গোড়াত পথেক মাহেক থাকি জয়ন্তালৈ নিএ। কাণ্ডনৰ ৮ দিন আছোঁতেহে পৰ্ৱত তুলিলেনি। বহাগৰ ১৫ দিন বাওঁতে দেওবাৰে দৰ্কাৰত তুলিলেনি। পাচে দুই বছৰ দুই মাহ থাকিল। ১২৫ ॥

জয়ন্তা পাটত বামসিংহ।—লক্ষ্মীসিংহ যবিল আৰণৱ ২০ দিন বাওঁতে বৃহস্পতিবদৰ। বামসিংহ বাজা হ’ল শাওণৰ ১৫ দিন বাওঁতে। আমাৰ কটকী বিদাই দিলে আহিনৰ ১৫ দিন বাওঁতে, গোড়া পালেহি ১৬২৪ শক,

জ্যেষ্ঠ মাসত । গড়গাইলৈ ছবৰা বৰফুকনে ৮৮ সেৱা কৰিবলৈ গ'ল, ততে যুত্ৰা হল । দিহিকীয়া বৰবৰুৱা বৰফুকন হ'ল, গুৱাহাটীতে এবৎসৰ আহি আবাঢ়ত যুত্ৰা হ'ল । পাতৰ বৰফুকন হ'ল । ১২৬ ॥

আহোম কটকীৰ ওভোতনি ।—আৰাঢ়, আৰণ, ভাস্ক, আখিন এই চাৰি মাহ আহিতে আমাৰ কটকী গোভা পালেহি । বাতুল বৰাএ জনালেহি । সিবাৰ বৰফুকনে নাও-ছনিথান নেদিলে । পুনৰ্কাৰ বাতুল বৰা আহি বৰফুকনত জনালেহি, বোলে,—“আমাৰ দুই কটকীয়ে এইখান বুলিছে,—‘বিজয়ৰাম নোপাইহি, আহিবৰ শুনা গৈছে । গোভাবো তিব্বাহে বজা হৈ আছে মুনিহটো নাই । নেলা, থলাবো দুই বজা নাই, সিহঁতৰ কোঞৰ আছে । নাও-ছনিথান দেখিলে বা আমাক বিদায় দিয়ে, শীঘ্ৰে দি আহক’ ।” পাচে বৰফুকনে নাও মাছহ দি বোলে,—“নাও নি জাগীতে থৰি । তিনি বজাও, বিজয়ৰামো জয়ন্তাৰ পৰা আহিবৰ ছুণন মানে তাতে থাকিবি, আহিলে আমাত কৰিহি ।” পুনৰ্কাৰ বাতুল বৰাএ কলেহি,—“বিজয়ৰাম পাঞ্চ পজ সহিতে আহি আমাৰ কটকী সহিতে নগাইতে আছেহি, তিনি বজা এটাও অহা নাই, এই নিমিষ্টেহে পলম হৈছে । পাচতে যেন জয়ন্তা বজাৰ বাচন এটা আহি বিদাই দিবহেন শুনা গৈছে । তিনি বজাৰ কোঞৰে, বাচনে আমাৰ হাতত দিয়েহঁতে চকীৱাল বৰুৱা বাব কি আমাৰো বৰা, তুঞাহে বাব ?” এনেকৈ বৰফুকনে জনালত ৮ বোলে,—“তিনি বজা আহি চকীৱাল বৰুৱাৰ হাতত নিদিবহে মানে কটকী নানিব ।” ১২৭ ॥

বিশ্বনাথত স্বৰ্গদেৱ কত্ৰসিংহৰ যুদ্ধ ।—কত্ৰসিংহ ৮৮জা বিশ্বনাথত যজ্ঞ কৰিবলৈ আহিছিল । আষপত গুৱাহাটীত মূৰৈক নৰা কোঞৰ ফুকনক ধলে । পানীফুকন, বৰগোহাঁঞি ফুকন, আনো ৰাজখোৱাবোৰ আহিল । পাচে তিনি বজা আহি চকীৱাল বৰুৱাৰ হাতত দিলে । মাঘৰ ১৩ দিন আহিতে বিজয়ৰাম সহিতে আমাৰ কটকী আহি জাগীত দশ দিন থাকি গুৱাহাটী পালেহি । মাঘৰ কন্দলিয়ে ঘৰ চাঙ বুলি বিজয়ৰামত জনাই ৮৮লৈ জন্মাবলৈ গ'ল । পাচে ৮৮ও যজ্ঞ সমাপ্ত কৰি গড়গাইলৈ গ'ল । বৰফুকনকো গুৱাহাটীলৈ বিদাই দিলে, মাঘৰ কন্দলি লগতে আহিল । বৰফুকনৰ ঘাটত দিন সন্ডেক থাকি ঘৰৰ সন্দেশ বুলি তামোল-পাণ বিজয়ৰামৰ আগত ওলাই বোলে,—“এখন মই ঘৰৰ পৰা আহিলোঁ ।” ১২৮ ॥

ছরবা ববকুকনে জয়ন্তা কটকটী, জোলে ।—পাত্রে চাঁতৰ ১২ দিন
বাওঁতে ওজৰাবে কটকটী তুলি মজুন্দাব বাজখোৱাৰ নিয়মে কেৰ, বোলোৱা
ববকাপৰ, কুহমবুলীয়া বচোৱাল, বোলোৱা পাণ্ডবি এইবোৰে বটা এৰোব দিলে ।
জয়, বিশাৰদ, কৰ্ত্তব্যবণ, পীতাম্বৰ, বিজাত্যবণ এই পাচক পাটৰ তুলি চেলেঙ্গ
পাণ্ডবিএৰে বটা পাচ বোৰ দিলে । তাৰ লগৰ মাথৰ কন্দলিকে, বামচৰণকে
ববকাপৰ পাট-তুলি, পাণ্ডবিয়েৰে ছই বোৰ দিলে । ববকুকন, বাককিয়াল
ববমোহাণ্ডি ফুকন ছলনা মাথৰ ছই খুটাত বহিছিল, আনো ফুকন, বাজখোৱা
ফালৰ ধাৰাণে বহিছিল । ববকুকনে হাত লগালে,—“ কিয়ৰবাম, তাকি বেখন
আহ তেখন লাগা ছলতান বজা কুশলে আছে ? ববা-বকক কুশলে আছে ? ”
শি, বোলে,—“ স্বৰ্গৰেও, কুশলে আছে । ” “ ভাল, লাগা ছলতান বাজা বে ববা-
বকক সহিতে কুশলে থাকিব আৰাৰ এইগোটহে ইহা । ” পাচে মাথৰ কন্দলিএ
পত্ৰ আনি ঠোঁহিত আঁই পাৰি মজুন্দাবৰ হাতত দিলে, মজুন্দাবে মাতি
ভালে । ১২২ ।

ববকুকনটল জয়ন্তা বজাৰ পত্ৰ ।—পত্ৰো এই,—

যতি, ঐহু-মোক্ষকলিত-কোমণ-নিমিত্ত-কাণ্ডবতৰণ-খণ্ডীকৃতাবি-
হুণ্ড-বিসৰপক-মন্তমাত্ত-গ-গ-ও লী ন বা-খ ঐকবণ-হবিবির-নিজ-
ঐহু-ম-ম্যাদাভিৰাৰাবিত-পা ষি তা ভি ম ত-বিত ব ৭-৭ নি-ত-বশ-
হুয়োতীকৃত-সৰ্গবিধ-ঐঐহু-লাগা ছলতান বজাৰা-
বামসিংহ-ঐচণ্ড-প্রতাপানাম । সকল-ওণ তা জ ন-পু-ৰ্গ-পু-ৰ্গ-পু-ৰ্গ-
বাখিল-বৰ্গ-প্রতি পা ন ন পু-ৰ্গ-ক-পু-ৰ্গ-৭ নী চ ব ৭-৭ বা গী কৃত-
হিবকুশেন-পয়ঃ-পাৰা-বাৰাহ-ত-ন ন সা-ব-প্র-তি কা-ন-ন-শো-বা-জি-
বিবালিত-ঐহু-ববকুকন, ঐহু-অহু-পু-বী-হু-হুকন-পয়ঃ-হুচা-
চৰিত্তে—

পয়ঃ-মোক্ষকলিত-কোমণ, কাণ্ডক । এৰা ফুকন, জেবৰাৰ ফুকন-ফুকন
নদা বাজ কবি । পত্ৰ, তেজাৱ, মেধৰ পৌত্ৰিক, মজুন্দাব ঐহু-
পুৰ্গ-ক-কালিদাস । কিহু, পত্ৰাৰ্জী কৰতী, হই, ৱাৰ, এৰক, কব
এই-ঐহু-ক-হি-ৱাৰ, মিহিৰ, তপস, মেহিৰ, মোৰ ইবক-

উদয় প্ৰতি বৰ্ষ বিপৰ্য্যয় হৈছেও ঐতিহ্যমোট হ্ৰাস নাটক্য হেন
উত্তৰাৰুপকে বোলা যায় । তাতে তুমি লিখিছাছিলোৱা কটকীৰ বাবাএ
নিৰ্ণয় নাহয় । এতে পূৰ্ণাশৰ কটকীও পজাৰুপে নিৰ্ণয় চলিয়া
গৈছে । অতঃপৰ ভোম্বাৰ মনে বেটা থাক দেখ তাক কৰিবাই ।
আমি পূৰ্ব সৰ্বদ-ঐতি অঙ্কৰমে আছি । এতেকে তুমি আপুৰি
বিজ্ঞ, ক্ৰিশব কি দেখিম । আৰ বাকী সমাচাৰ ঐবিজয়বাম কটকী
এমুখো জাত হৈবাই ।

আৰ ভৌম্বাৰ অৰ্ধে পত্ৰ-সন্দেশ,—খাচা ১ খান, গাড়া ১ খান, মোহা
৭ খান । ইতি, শক ১৩২৫, তাৰিখ ৮, আহিন মাস । ১৩০ ॥

বিজয়বাম কটকীৰ মুখমোহন ।—পত্ৰ শুনি বোলে,—“বিজয়বাম,
বাজা পত্ৰত মিথান দেখিছে তাক মই ভূনিমৌ, ৰচনে তোতকৈ মিথান বুগিছে
তাক তই কৰ ।” সি বোলে,—“বৰ্গদেও, সৰ্বদ-ঐতিৰখান যি মহাবাজা পত্ৰত
দেখিছে সেইদে, ৰচনে আৰ মই কি কম ?” পাচে বোলে,—“বিজয়বাম,
বাজা যি সৰ্বদ-ঐতিৰখান দেখিছে, কিন্তু এই ঐতিমোট আজিৰ নাহয় ।
পূৰ্ণাশৰ বিৰূপ বিচাৰ নিৰ্ণয়ৰ হস্তে নিঃসন্দেশৰূপে চলি গৈছে এখনো তাকি
যদি সেই পথে সাধহিত হৈয়া বহিল তেবে সেই ঐতিমোট কিসক নাচলিব ?”
বিজয়বামে বোলে,—“বৰ্গদেও, মিথান কৈছে ভালেকে বোলা গৈছে ।”
মূল-চন্দ্ৰন দি থানিক থাকি বোলে,—“বিজয়বাম, ভোক বেখন বিদাই দিও
পত্ৰৰ সিদ্ধান্ত পাৰি, এখন বহাত জিৰাই থাকগৈ ।” তুলিবৰ পাচে জাগিমান
ববাব হাতত বিজয়বামে এখনি দেখা দি বৰ্গ-ঐতি পুঠকটলৈ যি পঠালে আৰাব
কটকীএ দিয়া হেনকৈ । মজুদাবত জনাই তৰে মাজেহে কুন্দাবপাব বজাবত হাট
কেহাই বাইছিল । তুলিবৰ মিচাচাবেকৰ পাচত মাথ কন্দলিএ ববকুন্দৰ কণাও
লগাই বিজয়বামক বোলে,—“আমাক আজি পক্কাপটলৈ পঠাইছে বৰ্গদেও
ঠাইত ভোব কথা বাৰ্তা জনাথলৈ ।” ১৩১ ॥

জয়ভাত বসন্ত বোপ ।—পক্কাপট পাকত গৈ জয়ভাত অমেক লোক ব-
বৰ ওলাই বাবৰ বৰ্গদেওৰ মুখে ভাৰা পৰ । পোতাৰ দ্বৰবাৰত বাজিৰ কৈ
তুমি গৈ কাকিহে জয়বাম জনাথলৈ । এই কথাত বৰ্গদেও কন্দলিও তিনি পক
বৰ্গদেওৰ বাগিছিল । পাচে বোলে,—“যদি কৰা যবে বৰ্গদেওৰ পৰা বিজ-
বামক কিবাব ।” পাচে তুমিলে বাজাব বৰ ওলাবা নাই । ১৩২ ॥

বিজয়বাম কটকীর গড়গাওঁ যাত্রা ।—পাচে ৬ বোলে,—“গুৱাহাটীলৈ মাখ কমলি ভই যা, নিচয় বাৰ্ত্তা জানি বিজয়বামক তুলি আমাৰ ঠাইলৈ পঠাব ।” বৰফুকনেও জেঠৰ ৮ দিত বাঙিতে সোম্বাৰে দোপদৰলৈ আনি বোলে,—“বিজয়বাম, তোক আজি বিদাই দিলোঁ । তঞি গৈ ৰাজমজী নবগোহাঁই প্ৰমুখে তিনিজন ডাক্তৰীয়াৰ ঠাইত সেৱা কৰিবি । যদি তোৰ ভাগ্য থাকে সেইবোৰৰ দ্বাৰাএ কিবা ৬দেৱতাকো সেৱা কৰিবলৈ পাবি ।” বিজয়বামে বোলে,—“হয় স্বৰ্গদেও, ভাগ্য কলতি সৰ্ব্বত্ৰ, ন বিজ্ঞা ন চ পৌৰুষ ॥ ভাগ্য থাকিলেসে পাই, ভাগ্য নথাকিলে কিয় পাম ?” থানিক থাকি বোলে,—“বিজয়বাম, এখান বহাত জিৰাই থাকগৈ, আন দিন গড়গ্ৰামলৈ যাবি ।” পাচে চাৰি দিন থাকি শুক্ৰবাৰে লোহিত্যে উজাই গড়গ্ৰামক নিলে । পাচে গড়গ্ৰামৰ পৰা ৬৬তাৰ ঠাইতো তিনিজন ডাক্তৰীয়াও ধাৰণপূৰ্ব্বকৈ তুলি পত্ৰ-সন্দেশ দি গুৱাহাটীলৈ পঠাই দিলে । একেতে ফুকনকো ৬তা মতাই পঠালে । এই কাৰণে পালতহি তিনি দিন থাকি দেওবাৰে পঠাই দিলে । শক ১৬২৬, তাৰিখ ২২, ফাগুন মাসত শুক্ৰবাৰে । ১৩৩ ॥

বিজয়বাম কটকীৰ ওভোতনি ।—দপদৰত আনি ফুকনে বোলে,—“বিজয়বাম, ৬৬তাও তোক বিদাই দিলে । ৰাজমজী প্ৰমুখে তিনিজন ডাক্তৰীয়াৰ ঠাইতো তোৰ বিদাই হ'ল । আজি মওঁ বিদাই দিলোঁ । লাণ্ডা জুলতান ৰাজা প্ৰীতিত থাকি পত্ৰতে যিখান লেখিছিল তাৰ সিদ্ধান্ত পত্ৰতে পাব । যেনেও তঞি এইখান কবি,—‘৬ৰে লাণ্ডা জুলতানৰে যি পূৰ্ব্বহস্তে অভেদ প্ৰীতিগোট চলি গৈছে আমাৰ দেৱতা সেই অভেদ সম্বন্ধত ৰহিছে । এই প্ৰীতিগোট যিহত হস্তে দিনে দিনে অধিকাধিক বৃদ্ধিক পাই তাকি সেইখান কৰিব’ ।” থানিক থাকি ফুকন-চন্দ্ৰন দি বোলে,—“বিজয়বাম, এখন বহাত জিৰাই থাকগৈ, আনদিন আপোনাৰ দেশক যাবি ।” ১৩৪ ॥

জয়ন্তীয়া বজাটলৈ পাত্ৰ-বৰফুকনৰ পত্ৰ ।—পত্ৰ এইখান,—

প্ৰতি এচও-কোদও-কাও-মণ্ডিত-ফুকনও-মণ্ডিত-ফুকনও-নিৰেশনম-
প্ৰৱণ-প্ৰৱণমন্তক-সামন্ত-স্বৰাষ্ট্ৰ-বক্ষণ দক্ষ-নিজ জ ন-কী বো দ যি জ-

চন্দ্ৰ-গদাধৰ-সমুজ্জল-যশোমণ্ডল-শ্ৰেষ্ঠদেৱ-প দা ব বি ক্ষ-ব ক্ষ না ন ক্ষ-
জয়ন্তীপুৰ-পুৰন্দৰ-শ্ৰীশ্ৰীবৃত্ত-লাণ্ডা সুলতান মহাবাজ-বামসিংহ-
প্ৰচণ্ডপ্ৰতাপেশু—

সৌহাৰ্দপূৰ্বক-লেখনঃ প্ৰয়োজনঞ্চ । এথা আমাৰ কুশল, তোমাৰ
কুশলোন্নতি সদা চাহি । পৰং তোমাৰ পত্নী আসিল, সকলৈ
বৃত্তান্ত শ্ৰীতিপূৰ্বকে জ্ঞাত হৈলোঁ । বিশেষ তোমাৰ আমাৰ
অভেদ শ্ৰীতিগোট তপন, লোহিত্য, দ্ৰোণ এসম্বাৰ উদয় গতি বৰ্ণ
বিপৰীত হৈলেও হ্ৰাস নাহৈবাব উভয়ামুপক্ষে বোলা যাই হেন যি
লিখিছা এই নিবন্ধগোট পূৰ্বতে যিহেতু কৰা গৈছে এতেকে
অত্ৰাপিও আমি সেই নিবন্ধ-শ্ৰীতিতে বহিছি । আপুনিও যে
তাতে বহিবা আমাৰো এইগোটহে অভিমত । আৰ কটকী পত্নী-
ৰূপে নিৰ্গম চলি গৈছে হেন যি লিখিছা কটকী পত্নীৰ দ্বাৰা হয় ।
কিন্তু অধিকাৰীএ যিকপে নিৰ্গম কৰি লেখে তদনুসাৰে কটকী পত্নীৰ
দ্বাৰাএ পূৰ্বেও নিৰ্গমগোট চলি গৈছে । আজ্ঞানুসাৰে কটকীএ
চলে শত্ৰুকে, অধিকাৰীৰ নিৰ্গম ব্যতিৰেকে কটকীত হস্তে নিৰ্গম হই
কি নাহই ইহাক তুমি আপুনে জানা । অতঃপৰ তুমি পূৰ্বশ্ৰীতি
সম্বন্ধাক্রমে আছিবাৰখান যি লিখিছা যদি সেই সম্বন্ধ-শ্ৰীতিতে
বহিছা তবে পূৰ্ণাপৰ অবিৰোধকপে সম্বন্ধগোট যিহত হস্তে চলিছে
এখনো তাক আমাৰ উকীলৰ আগে দৰশণ কৰায়া লেখিবা । আৰ
অধিক কি লেখিম, তুমি আপুনি জ্ঞাত । আৰ বাকী সমাচাৰ
শ্ৰীমাধৱ কল্লি ও শ্ৰীৰামচৰণৰ মুখে জ্ঞাত হৈবা ।

আৰ তোমাৰ অৰ্থে সন্দেশ,—চৰা ২ খান, দান্তৰ চৰালগা কটাৰী ৫ খান,
শিল্পৰ চৰালগা ৫ খান, উকা ১০ খান, গাছ ২ টা, মৰিচ ২ টোপোলা ।
ইতি, শক ১৬২৬, তাৰিখ ২৩, ফাগুন মাস । গড়ৰ পোনে অন্ন
নামকৈ কোখত লেখা গৈছিল—শ্ৰীবৃত্ত বৰকুকন গোহাঞি মহাশয়ানাং,
শ্ৰীবৃত্ত বৰগোহাঞি কুকন মহাশয়ানাং । ৮ৰ ঠাইবো তিনিজৰা
গোহাঞিবো পত্নতো এই ক্ৰমে, বচনেও একে ধাৰণে । তুলি বিদায়
দিলে । বিজয়ৰামেও একো বঢ়া বচন বোলা নাই, আক্কাৰো একো
বোলা নাই । কুকনে দেখকপে আমাৰ দুই কটকীক নাৰাষ্ট্ৰকণ

১২ ঐক্যে, কটকী ও খানে গিলে । আমা দিনৰ বাৰাণ্ণে হুই কটকীক
বিশেষণে, বাঙালি হুই মোৰ কাপৰ দিব লাগে । পাটৰ ভূনিও,
আচুলীয়া বৰুকাপৰে, পাণ্ডবিএ দিলে । নিয়মৰ যে যচোৱাৰে
পাই । শত ১৬২৯, আহিনৰ ৫ দিন বাৰ্হতে গ'ল । ১৩৪ ॥

আহোমৰ কটকী আৰু বৈবাগী জয়ন্তাত আটক ।—আমাৰ
কটকী বিলম্ব কাৰণে, বৈবাগী বাৰিষ কাৰণে আগেও হুই তিনিবাৰ বোলন
দিলতো নপঠালে । পাচে মহাৰাজা খজ কৰি বাম হাজৰিকীৱাক, পীতাধৰ
কটকীকে পঠাই দিলে । শুহুতে গোভা, নেলা, থলাৰ তিনি বজাত ববহুকনে
বোলাৰূপে এইখান বুলিব দিলে,—“সৰ্বকালে ৬ৰে লাগা সুলতানৰে পূৰ্ণ
নিবন্ধ-প্ৰতিগোট চলি গৈছে । সেই নিবন্ধ সম্বন্ধ-প্ৰতিতে থাকি উত্তৰাধিকুলে
উকীল-পত্ৰ গতাগত কৰিছে । তাক্ৰিৰ পথে যাজী বৈবাগী আৱাযাত কৰে,
আমাৰো হাট-আবেজ চলিছে । এখন দেখো উকীলকো ধাৰণ ছাৰি বহুত
দিন বাধি বহি, নপঠাই ? যাজী বৈবাগীকো সিঠাইতে বাধি থাই, অহা যোৱা
কৰিব নাপাই ? এনে বিধাৰণে কৰিব লাগিলে পূৰ্ণ নিবন্ধ ছাৰি, আমাৰনো
হাট-আবেজ কি কাৰণে থাকিব লাগিছে ? এখন মা-মুঠে দুবৰীয়া হুইকি
আহুক । এই কথা কৈ দুই দিনলৈ বাট চাই উকীলক যদি ধাৰণৰূপে বিদাই
দিওঁতে হুই চাৰি দিন বিলম্ব হয় তথাপি আমাৰ যাজী বৈবাগী সীয়ে আনি
দিয়ক । যিকৈইদিন বাট চাব দিয়া গৈছে সেইকৈইদিন মা-মুঠে হোঁহোঁকাই
নানিব । কিনা-বিকাও নিয়মৰূপেহে কৰি দিব, বঢ়াকৈ কৰিব নিদিব ।”
এইৰূপে বুলিলত লহকৰে, তিনি বজাও বোলে,—“আমাৰ বাজাবে ৬ৰে
অন্তৰ প্ৰতিগোট সকলদিনে চলি গৈছে । কটকী ববাগী পলম হবৰ কাৰণে
প্ৰতিগোট ভাগিল নিকি ? বাজাও নগৰত নাইকিছিল এতেকেহে পলম হৈছিল ।
এতিয়াও মন মিনত বৈবাগী আনিবলৈ যি বুলিছা, বাজা আহেটৈ চিলহটত,
মাহুৰ সৈ জনালে বিধান বোলে পাচতহে জনাব পাৰো । কিন্তু এই দিন-
সংখ্যাতে মাহুৰ নপাবহি ।” পাচে কটকী হাজৰিকীৱাও বোলে,—“আমি
যি কথাবাৰ্তা আখাৰ কলৌ তাৰ সিদ্ধান্ত একো নপালো, বৈবাগীকো আনি
নিদিলে । এতেকে আমি বাৰ্ত ।” লহবে বোলে,—“আমাৰ মাহুৰ যি গৈছে
সি মাহুৰ নোপাইহি, এতিয়া বহি কি বুলিব ?” পাচে আক মা-মুঠে সহিতে

জাগীৰৈ ওজাই আহিলত, চকীয়ালৰ বৰা মাথৰণে বোলে,—“বৰকৃষ্ণনন্দ-কথা ক'লত বেজব্বাও টান হ'ল, অনেক দিনৰ খীতিগোট বাৰ পৰা ভাঙে আৰু এবজা বজাই আহে ।” লক্ষ্যৰ মাথুহে বোলে,—“তইত মাথুবি, মা-মুঠকো নানিবি, বাবে দিনৰ মূৰত বা-বৈবাকীকো আনি দিম ।” চকীয়াল বৰাও বোলে,—“আহিবৰ বোল দিন হ'ল, অধনি লক্ষ্যৰে দেখোঁ আগতে আছিল এয়ে কথা হুৰুলিলে ? জোৰ কথাবে বৰ পাৰোনিকি ? তেও বে কৈছ আমিও জাগীৰৈ থাকোঁগৈ ।” পাচে লক্ষ্যৰে তাৰ বজাইল জনাই গ'ল । বৰাগী নপঠাবৰ কাৰণে ছাবা-বাবো মৰিল । এই কথা শুনি নিশেৰ বৰাগীক পঠাই দিলে । ১৩৬ ॥

কছাৰী বজা তাত্ৰধ্বজনাৰায়ণ জয়ন্তাত বন্দী ।—পাচে বৰাগী আহি কছাৰী বজাৰ নিবেদন, জয়ন্তী বজাৰ পৰ্স বচন নিশেৰকে আমাৰ বজা জনালে । পাচে ১৮ পীতাম্বৰকে, বাম হাজৰিকীয়াৰে পঠাই দিলে, বোলে,—“তইয়ে লক্ষ্যবত কৰি,—‘কছাৰী বাত আমি মাৰিছোঁ । আমাৰ ভয়ত বজা পলাই ধাপ্পুৰত আছিল । তাৰ পৰা তাকি ধৰি নিহে । এখন খীজিত থাকি ছাৰি দিয়োক । যদি নিদিহে এই খীতিগোট বাৰ পৰা ভাঙে, গো-বাধুণ মাৰ হাই ই দোষ আমাক নাপাই ।’” লক্ষ্যৰে বোলে,—“ধাপ্পুৰৰ পৰা ধৰি আনিছোঁ, তুমি কেনেদৰে পাবি ? আমি তইতত কোনো বস্ত খুজিব দিবি নিকি ? কোনোজনে ধৰি লোবোঁতে মউ পালে তাক নিকি আনক দিএ ?” ১৩৭ ॥

কল্পসিংহ বৰ্গদেৱে তাত্ৰধ্বজৰ বিপৰীত শুনে ।—১৩৮ শকত আহিবৰ ১৮ দিন গাওঁতে বঙ্গপুৰ নগৰত ইটাক ঘৰত উঠি বাজাক অনেক বঁটা-প্ৰসাদ দিলে । সেই সময়ত হুৰি-হুৰুৰিতক কছাৰী কুচিচাৰক মান মাছৰ আছিল । তাতে লোখালে বোলে,—“জোৰ বজা পলাই কৈল গ'ব ?” সিহঁতে বোলে,—“বৰ্গদেৱাৰাজ্যত জয়ে ধাপ্পুৰত গ'ব । তাৰ পৰা জয়ন্তী বাজা বিন্ধ কৰোঁ কুলি, সবাতোকোৰক পঠাই মাতি পঠিমোৰ । ‘আনি মাৰিছোঁ’ বোলে কালি জাৰি আছিল । যদি আনি কৰিলোঁ বোলে আজৰ বজাও ইটাক পাৰোঁ । তন্ত্ৰতে তন্ত্ৰহে সৈয়ে বৰদেৱকে পৰা কছাৰীকহে মাছ । আহি এয়ে দুখকি কৰে তাকো পাৰ ।’ বৰকোঁৱৰকে অনেককণে শপত কৰিলে । তাত্ৰধ্বজনাৰায়ণে তাতে সন্তোষ প'ল, বোলে,—‘আজ কালত যি বজা জাৰি-

সেইহে বান্ধব । যদি শ্রীতি কবিব বামসিংহ বাজাও এই ঠাইকে আহক ।’ এই বুলি কোঁদবক বিদাই দিলে । পাচে সি বজাত কলৈগৈ । বাজা বোলে,— ‘কছাৰী বজাক ধৰি আনিব লাগে ।’ পাচে তাৰ বৰা-বককে বোলে,— ‘স্বৰ্গবাজা তাৰ বাজ্য মাৰি খেদিছে, তাক আমি ধৰিবলৈ ভাল নহয় ।’ অনেক বুজালে তেও কাবো কথা নলই হাজাৰচাৰেক মাহুহ লৈ খাসপুৰলৈকে আহিল । তাম্রধ্বজনাৰায়ণক অলপ মাহুহেৰে আছিবৰ দেখি বেচি ধৰি নি সপুত্ৰা-বান্ধৱকে জয়ন্তীপুৰত বন্দী কৰি থলেনি ।” ১৩৮ ॥

জয়ন্তী বজা “বামসিংহৰ গৰ্হবচন ।—সেই সময়ত আমাৰ বৰাগী জয়ন্তীপুৰতে আছিল । সিহঁতক মতাই নি বামসিংহ বজাই এইখানি বুলিলে,— “তোৰ স্বৰ্গবজাক যে ডান্দৰ বুলি ক’, ববকুকনক যে ডান্দৰ বুলি ক’, কছাৰী বজাক কিয় ধৰিব নোৱাৰিলে ? আমাৰ তামচা দেখক, সপুত্ৰা-বান্ধৱকে কছাৰী বজাক ধৰি আনিছোঁ ।” এই বুলি আমাৰ বৰাগীৰ ওচৰতে বন্দী কৰি থলে । ১৩৯ ॥

কছাৰী বজা স্বৰ্গদেৱৰ সহায় প্ৰাৰ্থী ।—পাচে স্বৰ্গমহাৰাজাৰ বৰাগী হেনজানি বৰচেটমাৰ পুতেকক পঠাই এইখান বুলিব দিলে,—“পুৰ্জবো স্বৰ্গবজাৰ ধাপিত-সাকিত বুলি শুনা গৈছে, এখনো তেওঁৰ সেৱা পাৰ্শ্বৰলৌ নিমিত্তে আমাৰ এনে অৱস্থা হুইছে । ইয়াৰ পৰা মুক্ত কৰোঁতা স্বৰ্গবাজাহে ।” এই বুলি টাৰ এক ঘোৰ, উটি এক ঘোৰ বৰাগীৰ হাতত দি শৰ্ণাপন্ন হুই আহিল । আক বুলিলে,—“আমাক ৰাখিবৰ নিমিত্তে যদি ববকুকাক পঠাই আমাবো লোকসকলক লগ ধৰিব দিম ।” পাচে বৰাগীএ বোলে,—“যেখন বিদাই পাওঁ আমি ইকথা জনোৱা যাব ।” ১৪০ ॥

স্বৰ্গদেৱে কছাৰী বজাক খোজোঁ ।—পাচে বামুণ দলৈৰ মুখে আমাৰ বজা শুনিলে । বজা বোলে,—“কছাৰী বাজ্য আমি মাৰিছোঁ, জয়ন্তীৱালে কিয় ধৰিব ?” এই বুলি ডকতধূলি বৰাগী, অৰ্জুন বৰাগীকে পাচি দিলে, বোলে,— “তহঁতে ববকুকনে বোলা ভাও এইখান বুলিবি,—‘জয়ন্তী গড়গাওঁ হুই নাহয়, পুত্ৰতো একেকৈ লিখা যাই । তেওঁৰ শত্ৰু আমাৰ শত্ৰু, আমাৰ শত্ৰু তেওঁৰ । কছাৰী বজাক ধৰি নিবৰ শুনিছোঁ । শ্রীতিপুৰত যদি তৈশ নপৰিব দি আহোক ।’” এই বুলি লিখা এখনি দিলে । ১৪১ ॥

কছাৰী বজাক এৰি দিবলৈ ৰামসিংহ অৱাঙ্গী।—পাচে এই কথা জৱজ্ঞা বজা শুনি বোলে,—“তোৰ বৰফুকন কোন মাহুহ সি যে আমাটলৈ পজা দি আহে ?” এই বুলি ছই বৰাসীক কাটিব দিলে । পাচে তাৰ বৰকোঞবে অনেকৰূপে হাতিহে ৰাখিলে । নাক কাটি গোৱা লগাই থলে । বৰফুকনেও চকীয়াসৰ মুখে অনেক বোলাই মতাই চাগত ছই বৰাসীক এৰি দিলে, তেও বজাক নিদিলে । ১৪২ ॥

স্বৰ্গদেৱৰ কছাৰী উজ্জাবৰ প্ৰস্তাৱ।—এই কথা বৰফুকনে বজালৈ জনাই পঠালে । বজা শুনি তিনিজন ডাক্তৰীৱাক মতাই আনি বৰমেগ কৰিলে, বোলে,—“আকবেলি বানবাৰিবা হ'ল দেখি সকলৰো যুক্তিৰে ৰাজ্যক উলটি আহিব দিলো । কছাৰী বজাটিকে জৱজ্ঞাৱালে ধৰি নিছেহেন শুনা গৈছে, তাক বিচাৰপৰ কৰিবলৈ ভাল হয় কি নহয় ?” পাচে ডাক্তৰীৱাসকলে বোলে,—“কছাৰী ৰাজ আমি মাৰিছোঁ, সি কিয় ধৰি নিব ? দেৱে বিচাৰ কৰিবলৈ দাক হয় বুলি দিয়ক ।” পাচে বকৱা, ফুকন সকলৰে এই যুক্তি হ'ল । ১৪৩ ॥

দেওধাইমতে শুভযাত্ৰা।—পাচে বজা গণক-মলৈ বোৰত যাত্ৰাৰ দিন-বাৰ সুস্থিলে । সিহঁতে শুভাঙ্ক বুলি নিবেধ কৰিলে । পাচে বজা ৰজ কৰিলে । দেওধাই নিতালৰ ছই পুতেকক সুস্থিলে,—“কছাৰী ৰাজলৈ মাহুহ পঠাব খুজিছোঁ, তাৰ ৰজাক পাম নে নেশাম ?” পাচে সিহঁতে কুহুৰাঠে চাই বোলে,—“তাক বি পোৱা বাৰ তাৰ লগতে আনকো পাব ।” এই কথা শুনি বজা ৰজ কৰিলে । হিন্দুৰ মতে বি বি নিবেধ দেওধাএ তাতে যাত্ৰা দিলে । ১৪৪ ॥

ডেম্বেৰাৰ বাটে সন্মিতকৈ বৰবকৱা।—আত্মণৰ চাৰি দিন আছোঁতে শুভৰাবে পূৰ্ণিমা তিথিত বৰপুৰ নগৰৰ পৰা বজা উভীয়ালে । পুহৰ পাছ দিন ঠাঙতে শনিবাৰে নৱমী তিথিৰ দিনা দল্ভাৰ পৰা ডেম্বেৰাৰ বাটে গড়গঞা সন্মিতকৈ বৰফুকনৰ পুতেক বকৱাক পাৰি দিলে কছাৰী মাৰিবলৈ । তেওঁৰ লগত দুৱৰা ভিতৰুৱাল ফুকন, কলীয়াঘৰীয়া ফুকন, বজা ৰাজপোতা, পানীঅভয়পুৰীয়া, শুকৱা শলভৰীয়া এইসকলৰ দুৱলীয়া ফুকন, দুৱলীয়া

‘বৰফুকনৰ জয়ন্তা আক্ৰমণ ।—ফুকনৰ দিৱিৰ কথা ।—গোতাব পৰা
কাট কাটি খাঙতে গাবোৱে তিনি আনি হৈ ফুকনি ঘাৰি কঁড়ালে । আমাৰ
কাঁড় ওলী মাৰিলত ভাগিল । পাচে বৰফুকন মৈ আমচেজত বহিল ।
‘আমচেলা গাঙি পুৰিলে । বাজআৰবি গাঙি বহিল । আবে দটৈ এটা, মাৰী
দুটা লগত নিলে । আতে বৰফুকন জাগী নোপাঙতে মুনচদৰ গাটৈ লহবে
বাম সেওতক পঠাই বোলে,—“সিবোৰৰ কটকীকো অন্নতে বিদাই দিব ।
তাৰী-বেগাৰী বতাইছে, সিবোৰৰ কি বাৰ্তা পাইছে তাকো কৈ পঠাব ।”
চক্ৰীয়াল বকবাও ঠাঠ সমিতিত বৰফুকন বাবৰ জানি তাক বাখি থৈছিল । পাচে
বৰফুকনে সেওততকৈ কাকত দি পঠালে । ১৫১ ॥

‘জয়ন্তা বজালৈ বৰফুকনৰ পত্ৰ ।—বজালৈ দিয়া লেখা এই,—

বতি সকল-কলাপালিদ্ধিত-কলেবৰ-নিজ-গুণৈক্যাম-শ্ৰীমন্ত-লাণ্ডা তুলতান
মহাবাজ-বামসিহ-সদাশয়েম্—

প্ৰীতিপূৰ্বক-লেখনং প্ৰয়োজনক । এথা কুশল, তোমাৰ কুশল সততে
চাহি । পৰং সমাচাৰ এহি,—পূৰ্বাৱধি ৮৮ৰে লাণ্ডা তুলতান
বাজাবে অতেন প্ৰীতি-সম্বন্ধ চলি গৈছে । আমিও সেই অতেন
প্ৰীতিতে বহি তাকিৰ লোক হন জানি তিনিধান দাতিক উজাৰ কৰা
নগৈছে । কছাৰী বজাকো বে তাকি বাখিছে মিত্ৰ শত্ৰু হৈলে
তাকিৰো শত্ৰু, এতেকে বাখি থব পাই । কিন্তু এখন মাত্ৰ তাকি
শীঘ্ৰে ছাৰি দিয়োক । যদি নিদিয়ৈ গো-ব্ৰাহ্মণৰ বধেও, এনে প্ৰীতি-
ভগ্ন হোমোও তাকিক পাৰ । এই হোমৰ আমি বাজ । আমাৰ
‘জোহী বাহা ৰাই তাহাক দেখিম । আৰ অধিক কি দেখিম, আপুনি
বিজ্ঞ । বাকী সমাচাৰ নিইন্তৰ মুখে জাত হৈবা ।

তোমাৰ নিমিত্তে,—সৰ্ব্বাঙ্গ গাছ ১টা, কটাৰী ৪খন । ইতি, শক ১৩২৯,
দাল সৌম । ১৫২ ॥

জয়ন্তাৰ বৰাকৌলৰলৈ বৰফুকনৰ ভেদপত্ৰ ।—বৰকোকেখটৈ ভেদ
কৰি দিয়া পত্ৰ এইখান,—

‘শ্ৰীবৰকোকেৰ প্ৰতি লেখনম্ । তাকি যি কবুল কৰি লেখা যি পঠাইছিলি
আমিও কছাৰী বজাক বিচাৰিবৰ কাৰণে আমচেৰ পাইছোঁহি, তাৰ

প্ৰমাণ দেখোঁ একো নহইছে ? যিখান হই বহুতে লীয়ে জনাই
পঠাৰি ।

বৰকোঞালৈ কটাৰী ২ খন । সিহঁতক কোঁ ১, বৰকাপৰ, পাণ্ডবি,
ৰূপৰ কেঁক এয়েৰে বঁটা দি পঠালে । শনিবাৰে বিদাই দিলে,
দেওবাৰে আমচেদাৰে কোঁঠৰ পৰা গৈ বৰপানীৰ কোঁঠ
পালতগৈ । ১৫৩ ॥

স্বৰ্গদেৱলৈ জয়স্তা বজাৰ পত্ৰ ।—জয়ন্তা ৰাজ্যএ দিয়া এই পত্ৰ,—

স্বস্তি পূৰ্ব-পূৰ্ব-পুৰুষাখিল-ধৰ্ম্ম-প্ৰতিপালক-পূৰ্ব-ধৰ্ম্মাচৰণ-প্ৰকানীকৃত-
হিমকৃষ্ণ-পয়ঃ-পাৰাবামৃতঘন ব স্যাপ্ৰতিপ্ৰকাশশোৰাশি-
বিৰাজিত-সোমাবেশ্বৰ-শ্ৰীশ্ৰীযুত স্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ-মহামহোদ্য-প্ৰতাপেশু—

সৌহাৰ্দ্দ-পৰম-প্ৰীতিপূৰ্বক-লেখনঃ প্ৰয়োজনঃ । এথা আমাৰ কুশল,
তোমাৰ কুশল-মঙ্গল সৰ্বদা বাহ্য কৰি । পৰং সমাচাৰ এহি,—
এতদিন জানিছিলাম গড়গাওঁ জয়ন্তী দুই নাই, পূৰ্ণাৱধি সত্য
নিবন্ধতে অভেদ প্ৰীতি-সম্বন্ধ চলি গৈছে । পূৰ্ব ছাৰি সূৰ্য্য পশ্চিমে
উদয় হৈব, তাঠাৰ লোহিতা উজানে চলিব, তথাপি প্ৰীতিগোট
হাস নহৈব । তবে যে প্ৰীতি হাস হই ই কোন উচিত ? পৰং
সমাচাৰ এহি,—ভূমি মঙ্গল কাৰ্য্যৰ নিমিত্তে কটকী পঠাইছিলাই ।
আমি মঙ্গল কাৰ্য্য দৰ্শন কৰায় তোমাৰ কটকী ও আমাৰ কটকী
বিদাই কৰিছি । অৰ্জুন, তকতগুলিতে যে বুলিছিলো ও তোমাৰ
শত্ৰু পাইলে বাধিবাৰ কাষে তাৰ ৰাজ্য মাৰিয়া কছাৰী বজাক
বন্দী কৰি ৰাখিছিল । তাতে লেখিছা কছাৰী বজা তোমাৰ দিবাৰ,
এতেকে আমাৰ মহন্তৰ ভাবন কৰণটা উচিত । তাতে ভূমি আমাৰ
ৰাজ্য মাৰিয়া আসিতেছ । এতেকালৰ সত্য নিবন্ধ ভূমি ভাঙিলাই
এই অধৰ্ম্ম আমাত নেলাগে । যদি তাক পাইবাৰ চাই কটকী
আসিতে সন্মত হই তাৰে কৰিম ।

তোমাৰ নিমিত্তে সন্দেশ,—খাটা ১খান, শৰ ধহ ১খান । ইতি, শক
১৩২১, জ্যৈষ্ঠ ১, মাস মঘ । ১৫৪ ॥

কল্যাণী বজাকে খুঁজি বরফুকনৰ সন্নিধান ।—৬৬৭. কাম দেখি লেখাকো, সন্দেশকো তাৰ উকীলৰ হাতত এইখান বুলি ফিৰাই দিলে,—“পূৰ্ণা-পৰ ৬৮ৰ ঠাইলৈ যেমত ধাৰণে দেখিছে এখনো সেই ধাৰণেসে বোধিব পায় । কোলপন্ন নেদিয়াটকি বে লেখা দিহে, কোনে দিছে ? আৰ চিন্ন কি ? যদি দিব দাপে পূৰ্ণধাৰণে জাইব আমাৰ উকীল কল্যাণী বাজা মছিতে শীঘ্ৰে দি পঠাব । যদিহে নপঠাই ঐতিও বন্ধা নপৰে, গো-ব্রাহ্মণৰ বন্ধেও তাইকেহে পাইব । কল্যাণী বাজা নাপাওঁ মানে আমিও খেদিম, তাইৰ লোকজনক আমি একো নোবোলোঁ । যদিহে ঐতিও নাবাধি পথে-বাটে আমাৰ আগ হই তাক নেবিম ।” এই বুলি বৰপানী কৌঠৰ পৰা সেওতক ওলোটায়ে পঠালে । ১৫৫ ॥

হাতীবন্ধাত আঁহোম জল্পন্তোয়াৰ মুক্ত ।—আবে পৰা বাট কাটোতে হাতীবন্ধা, হাঁহপানীৰ মাজত গাবোএ কঁড়ালে । আমাৰ চাৰিটাত কঁড় লগাই পলাই গ’ল । পাচদিনাও হাতীবন্ধাত তিনি লালী হৈ গাবোএ ধৰিলে । আমাৰ ধান্ধু ম হাজৰিকীয়াত কঁড় লাগিল, আৰু দহটাত কঁড় লাগিল । আমাৰ লাগিল বুলি কলে, পোৱা নগল । পাচে গাবো ভান্সিলত লোণতুমত বাজখোৱা-বোৰ কৌঠ দি ব’ল । পাচে বৰফুকনো লোণতুম ছৰাই আঠুতগাৰ মণিপৰ্বতৰ মাজত ব’ল । আবে পৰা লোণতুম গাওঁ পুৰিলে । আতে বাম সেওত আহি বোলে,—“সককোএবে, বৰদলৈএ, উমন ভঁৰালীএ মোৰ লেখা সন্দেশ বজাব ঠাই দি বোলে,—‘সিবোৰ তাতে বহোক । বজাব ঠাইৰ মাজুহ আহিলে বিধান হয় জনাৰ ’ ।” বৰফুকনে বোলে,—“দলৈ ভঁৰালী সি কোন মাজুহ তাৰ কথাএ বে বৰ ? বজাব ঠাইৰ চিন্নচক্ৰ আহিলহঁতে বিধান হই বুলিলোহঁতে । ভোৰ কথাত কি ঐয়াণ ? বি ঠাইত কল্যাণী বজাক দিএ সিঠাইত বহিম ।” এই বুলি ফিৰাই পঠালে । সিহঁতে বোলে,—“মোক ঐতিৰ উপৰে পঠালে, বাটকটা বাজখোৱাবোৰ যদি বাই মই গৈ কহিলে বুলিব,—‘তইহে আনিছ, এতেকে আমি বাব নোৱাৰোঁ । আন্তৰা লোকো জল্পতে আছে । বোলা, যদি বাব লামে কালি বাম ’ ।” ১৫৬ ॥

বুড়িটিকৰত মুক্ত ।—সেই দিনা (৬৬৮) মাজুহ এসময়ত মিলিখাতৰি পাততলৈ আহে ৩০০ মান গুৱোএ গুড় জ্বলি আহিল । কল্যাণীয়ে জ্বলি আহিএ দাবব দেখি ভান্সিল । তাৰ পাচদিনা সৰু বাটকৰে গাওঁলৈ লেচব

বুঢ়িটিকবৰ বাকত হাতী আগটকৈ তিনি আলি হৈ বহিল । আঘাৰ কৰি
হাতী বেধি হুইকিল । তৰফা দিহিলীক, ভোলাই ভঁৰালীৰ পুত্ৰক,
কৰিছে যেন ঢেঁকেৰি তিনিটাৰ মূৰ নিলে । ডিমৰুআৰে ২ টাৰ; পৰীয়া-
বৰীয়া ১ টাৰ ম'ও খেপালে । বাককটীয়া হাজৰিকোৱাত কাঁড় লাগিল । আঁত
১৭ টাত কাঁড় গুলী লাগিল । তাক বয়ালে । পাচে সৰুখান হৈ বহিলত
হাতীত গুলী লাগিল, মাউততো কাঁড় লাগিল । হাতীও ১৬টা আৰিছিল ।
পাচে হাতী হুইকিল, গাবোও ভাগিল । ১৫৭ ॥

বুঢ়িটিকবৰ পৰা যাত্ৰা ।—তাৰ পাচদিনা আঠতগাৰ পৰা বুঢ়িটিকবৰত
ব'ল । আৰে পৰা আঘাৰ কোঁঠে কোঁঠে হাতীগড় বান্ধিহৈ গৈছিল । গাবো
হুইকি সৰুপানী আগটকৈ তিনি চাৰি আলি হৈ আহিল । সকলে আলচি
বোলে,—“ তাৰ যে হাতী দেখা গৈল নহানি হাবিত কতবা লুকাই থৈছে ।
আঘাৰ তিনি আলি হৈ হিলৈ কাঁইটকৈ থকা যাওক । ” গাবো ৪০০ মান,
গোটা আঠকমান হিলৈ মাৰি দু-আলি হৈ আহিল । বাজখোৱাবোৰৰ পানীৰ
গুচৰতে কোঁঠ দিবলৈ যাওতে গাবোএ আগবাঢ়ি বোলে,—“ তোমাণোকে যে
সিহুঙক পঠাইছা বাজাৰ ঠাইৰ লিখা সন্দেশ চিহ্নচক্ৰ লৈ আহিল, তুম
পাইছেছি । আতে বোৱা, কালি তোমাণোকৰ হাতত দিম । ” আঘাৰ
আঙুৰাবোৰে বোলে,—“ ভাল, তহঁতো সিপাৰে থাক, আঘিও ইপাৰে
থাকে । ” এই বুলি কোঁঠ দি বহিল । ১৫৮ ॥

বৰপানীত যুদ্ধ ।—পাচদিনা বৰকুকন গৈ বুঢ়িটিকবৰ পৰা বৰপানীত
বহিল । তাতে নাম সেওতে লেখা সন্দেশ দিলেহি । এই লিখিছিল,—
“ যদি কছাৰী বজাক পাব সিৰোৰ সীমালৈ যাওক, উকিল পঠাব । যেনে
আতে সন্দেশ হই তাকে কৰিম । ” সিদিন থাকি আন দিন তিনি চাৰি
আলি হৈ বহিলে, তাকো গুণেটাই খেদিলে, বোলে,—“ ব'ত কছাৰী বজাক
দিএ আঘি ত'তে ব'ত । ” গাবোও তিনি আলি হৈ গড় বান্ধি আহিল ।
সৰুফোকাৰ, বৰদলৈ আগৈ ভাগিল, উমন ভঁৰালী নাভাগিল, গুলীয়াইছিল ।
আতে ২০ গাবোঙ বহিলে । ভাল মাছৰ পৰিল, বৰফোকাৰৰ ভাই বহিল ১টা,
ভাগিনেক ১টা, কমাৰ পাভৰৰ ভায়েক ১টা, জয়ন্তাব দলৈ ১টা, জগদম্বৰ দলৈ
১টা, মূৰ দলৈৰ নাতি ১টা, আৰু ১২টা, এইবোৰ ধীৱাএ বহিলে, দলৈ

কাটিলে । একুবিমান হাতী ধৰি আনিলে । আমাৰ মাহুহে পাচে শুলীয়াই বেদিছিল । তুই একত শুণীও লাঙ্গিল, ভেতিয়া নশৰিল । পাচে দেখে অৰুণা পাই শুণীলগা হাতী গোটাচাবেকো মৰিছিল । সেই দিন বাজখোতাখোব সবলপানীত ব'লগৈ । পাচদিনা বৰহুকন গৈ সবলপানী ছৰাই শিলসাকোত ব'ল । তাৰ পৰা নবতজত ব'ল । তাৰ পৰা পমনাইত ব'ল । ১৫৯ ॥

আহোমেৰে মিলিবলৈ বৰকোঁৱৰৰ উপদেশ ।—আগে ন দত বৰকোঁৱৰ থাকি সৰুকোঁৱৰকে, উমনকে, গাবো তঁৱাৰীকে বৰপানীলৈ পঠাই হাতীএৰ গোকনন দি যুঁজ ইহিল । যুঁজত হাৰিলত এই কথা বৰকোঁৱৰে গৈ ৰাজ্যক বজালে, বোলে,—“অনেক লোকজন আহিছে, বলেও নোৱাৰোঁ, আহি মিলোঁ । পূৰ্বাপৰ মিত্ৰ আমাক একো নকৰে । মে ৰ লগে কটকী দিয়া, গোটাচাবেক হাতী দিয়া মই মিলোঁগৈ ।” ৰাজ্য বোলে,—“ইবাটে অমি যুঁজিছোঁ, আমাক পালে স্ত্ৰীএ এবিধ নিকি ? নহয় পলাও ।” কোঁৱৰে বোলে,—“তক্ষি বে পলাবি ৰাজ্য তক্ষি কিৰূপে ৰাখিবি ?” একেতে ভকতধূলি বৈৰাগীও মূণাগোলৰ বকৱাৰ ঠাইৰ পৰা পালতগৈ ৰামসিংহ ৰাজ্যত এই কথা কলে,—“কছাৰী ৰাজ্যৰ নিমিত্তে স্বৰ্গৰাজ্যএ বকৱাকো পাৰিছে, বৰহুকনকো গোতাৰ বাটে পাৰিছে । যদি তুমি নেদিয়া ৰাজ্যো মাৰিব, তুমিও বক্ষা নপৰা ।” ১৬০ ॥

বৰবকৱাৰ হাতত কছাৰী ৰজ্যক সমৰ্পণ ।—পাচে ৰজা এই কথা শুনি বিজয়ৰামকে, ভকতধূলিকে পাৰি দিলে, বোলে,—“কছাৰী ৰজ্যকো দিম, বকৱাও ততে বওক । বৰহুকনকো নাহিবলৈ মাহুহ পাৰি দিওক ।” এই কথা ভকতধূলিএ জনালেহি । বকৱাএ বিজয়ৰামক ৰাখি ভকতধূলিক পাৰি দিলে । “কছাৰী ৰজ্যক নেদি স্ত্ৰীএ কথাক কি কৰ ? যদি দিএ যে দিয়ক, নিদিএ যে মও খেদি যায় । হুকনক ৰাখিবৰখান সোধেহঁতে বুলিবি,—‘মই তন্ততে স্ত্ৰীবি নোৱাৰিলোঁ’ ।” তাক পঠাই বকৱা ফালতুৰলৈ গল । তলৈকে ভকতধূলিতকৈ কছাৰী ৰজ্যক দি পঠালে । বোলে,—“ৰজ্যক দিলে পালোঁ আৰু তাৰ লবালুৰিকো দি আহোক । যদি মিহিএ কামিলৈ নগৰ মাৰিম ।” পাচে ভকতধূলিএ জনালত সেই দিনা কছাৰী ৰজ্যৰ লবালুৰি দি আহিল । বকৱা বোলে,—“ধন, সৰ্বস্ব, আহিলাপাতি তাকো দি আহক ।” এই বুলি ভকতধূলিক পঠালে । ১৬১ ॥

জন্মস্তা বজা বামসিংহৰ যুদ্ধৰ ইচ্ছা ।—পাচে ভকতমুণিক বামসিংহে বন্দী কৰিলে । অৰ্জুনৰ ভতিজাকক পঠাই দিলে, বোলে,—“ তইতৰ বকৱাত এইখান কৰি,—‘বৰফুকনেও মোৰ অনেক গাওঁ-ভূঞিখান মাৰি আহিছে । তেওঁ বঙ বুলি বাঢ়ি আহে, মঙ তবোৱাল বান্ধিলো’ । ” এই কথা বকৱা শুনি হাৰোগাঙ্গলৈকে খেদি গ’ল । পাচে মিৰাতি বৰকোঞৰ প্ৰমুখো সকলো বৰা-বককে বজাক বুজালে, বোলে,—“ তুমি যদি বৰা তুমি আমি গো-ভাঞৰ দেশ সকলো ৰক্ষা পৰোঁ, যদি নবৰা ভোমাকো মাৰিব আমাকো অনেক লম্বু-লাফনা কৰি ধৰি নিব, বাক্যো উঠন হব । ” সি বোলে,—“ ক্ৰীমৰণে কিয় মৰিম ? এটা ঘুঁধ দি চাওঁ । ” এই বুলি গড়ৰ চাৰিও মেৰে তিনি হাত অন্তৰে হিলৈ পাতিলে । হাতী ৩০টা ঘণ্টা লগোৱা সজালে । ১৬২ ॥

বৰবকৱাত বামসিংহ বজাৰ আত্মসম্মৰ্পণ ।—পাচে তাৰ বৰা-বককে বোলে,—“ আমি যুদ্ধ নকৰোঁ, নববিবাহতে আমি ধৰি দিম । ” পাচে বজা বোলে,—“ তইতে ভালেহে বুলিছ । ফুকনৰ দিকিতো নটা যুদ্ধ কৰিলোঁ হাৰিলোঁ, বকৱাও সম্মিত চাপিলহি, বৰিবহে লাগে । ” এই বুলি আমাৰ আগে থোৱা মাং কন্দলি, বামচৰণ দুই কটকীক মাতি আনি বোলে,—“ তইতে লৰি যা, বকৱাক বাধগৈ । মঙ তইতৰ পাচতে যাওঁ বৰিবলৈ । ” এই কথা জনালেহি দুই কটকীয়ে । সিহঁতৰ পাচতে বজা, বৰা-বককে সহিতে ডেবজুৰি হাতীএৰে জন্মস্তা বজা চাৰিঘটাত্তে বকৱা আহিবৰ শুনি বৰিবলৈ আহিছে । বোলে,—“ মিত্ৰ বজাৰ বৰা-বকক আহিবৰ শুনি আমিও আহিছোঁ, বকৱাও আগবাঢ়ি আহোক । ” বকৱাএ বোলে,—“ আগে বিধানি আহিছোঁ। তাৰ কথা নকওঁ । মূলান্তলৰে পৰা তেওঁলৈকে আগবাঢ়ি আহিছোঁ, ডেকে আহক হাতীবোৰ নৈৰ সিকোলতে থৈ । ” বৰা-বককে বজাক নিৱালে । পাচে বজাত কুশলাকুশল বাৰ্তা শ্রুতি বাখি ধৰ দিলে । পাচে বজা বোলে,—“ মোৰ লগত ভেঁটি-ঘাটিখান একো নাছিল বৰা-বকক থাকোক, দোক বিদাই দিলোক কালি পুৱা আহিম । ” বকৱাএ বোলে,—“ বৰ্গবজা শুনি বজ কৰিব,—‘ মোৰ মিত্ৰ বজা আহিল, তেওঁক যে বাতিৰ কাল পঠাই দিলে আমাবনো কোম মন্ত্য কৰি ’ ? ” বজা বোলে,—“ আমাক যদি নশঠয়া ফুকনক বাধিবলৈ গাহিব দিলোক । ” পাচে বকৱাএ কমলাপতি, বৰনেওগৰ লাভিএক দুই ঘোঁৰাসৈন্যক হতি আনিলে, বোলে,—“ তইত বা, জন্মস্তা বজা বকিল যুগি আমাৰ

স্বৰ্গবজাত জনাৰ্ণে । জয়ন্তীমাৰ হুঁটা বাহুৰ বিকুলৈ বা । ইও কথা কবি,—
‘বৰফুকন যিমান পাইছেহি ততে বঙক, গাওঁ-ভূঞা দুৰাপুৰা নকৰিব । আক
থাববীয়াই বজাৰ কথা কৈছেহি, য়েই বাটে পাচ পৰে সেই ঘোঁৰা তাত্তে বন,
থাববীয়া আহি কব’ । ” ১৬৩ ॥

কছাৰী জয়ন্তা দিথি জয়ন্ত স্বৰ্গদেৱৰ আনন্দ ।—সেই সময়ত
দুয়ো দিকৰ বাৰ্ত্তা ঘোঁৰাচোৱাই দিনে দিনে জনাইছেহি । চাৰি হাজাৰ অন্তৰে
থপুৱা ঘোঁৰা আছিল । পাচে ঘোঁৰাচোৱাই এক দিনৰ বাট আহি মাচটি পৰ্ৱতত
ফুকনক লগ পাই বাৰ্ত্তা কৈ ফুকনক বাধি আহি বজাত জনালেহি জয়ন্তা বজা
বৰিবৰ কথা, মাঘৰ ১৭ দিন বাওঁতে শুক্ৰবাৰে শ্ৰীপঞ্চমী । দুয়ো বজাক পাবৰ
শুনি বজা বজ কৰিলে । বাঙ-ভঙ বজাই তিনি দিন ঐজাক বজ কৰালে ।
মিছাৰ বাহবৰ নাম বিজয়পুৰ দিলে । ১৬৪ ॥

বৰফুকন আৰু বৰবকৰালৈ স্বৰ্গদেৱৰ আদেশ ।—পাচে ফুকনে
মনপূৰ ঘোঁৰাচোৱাক পঠাই বজালৈ এইখানি বুলি পঠালে, বোলে,—“দেৱতাএ
মাছ পছ মাৰিবলৈ পঠোৱা নাই, বগলৈহে পঠাইছে । যদি উলটিব লাগে
দেৱতাৰ যি আজ্ঞা হয় তাকে কৰিব লাগে । ” পাচে ফুকন পবনাইৰ পৰা
মুকুতাপুৰলৈ গ’ল । পাচে এই কথা ঘোঁৰাচোৱাৰ মুখে ৮৮এ শুনি ফুকন
বকৰাৰ বিৰুদ্ধে লাগিল হেন দেখি ঢেকিয়াল বকৰাক, মনমথ ক কীক বোলে,—
“তইতে এইখনি কবি,—বকৰা ফুকন মোৰ মুখা মাছহ ছুইটা পাকিছোঁ, দুও
একে ঠাইতে কৌঠ দি একে হুস্তি হই দুখন বাজা যেনেকৈ বশ হয় তেনে
কৰিব । ছুইবোৰ বকৈ আপাহো পোৱা হৈছে । পুখাও-পুলিনৰ দিনত যি
কাম কৰিব নোৱাৰিলে সিও হৈছে । মোৰ ইষ্টদেৱ ঐশ্বৰ্য্য ছুই দুখন বাজ
দিছে । সিহঁতৰ আপাহ-আপহিব পৰা যদি কাৰ্য্যত বৈশ্বপ পৰে সিহঁতক নিকি
জুদাই এৰিম ? আৰু তাৰ উত্তৰ কৰ্ত্তা যে তিনিটা আছে বুলি শুনিছোঁ, তাক
আনিব । জয়ন্তীদেৱী প্ৰমুখ্যে মূৰ্ত্তিসকলো যি পঠাব । তন্ত্ৰাৰ ধন-সৰ্কস,
আহিলাপাতি ভালদৰে বিচাৰ কৰিব । চকীয়াল বকৰাও আগন্ত থাকিব ।
আমাৰ দেশী যি লোক আছে তাকো, জয়ন্তাএ মগল মাৰি অজা মনুহকো যি
পঠাব । আমাৰ বৰাসীৰ লগত চিলহটৰ বজালে লেখা সন্দেশ যি জয়ন্তীমাৰকে,
হেমৰাজ মিশ্ৰকে পঠাইছে, তাকো বকৰা ফুকনে একে ঠাইতে বসি কুলিব ।

হুৱা বজাএ আপোনাৰ স্নাটে সি আহিবলৈ মন কৰিছে ত'ৰ বৰ সাজ হলে যেতিয়া আহিবলৈ বোলে সিহঁতৰ লগত স্নাণোনাৰ বাটে আহিব । সিৱোৱ মনে-চোৱাও যিখান বোলে তাক জনাই আহিব । ফুকনক বাধিব দিয়া নাই, মইয়ে বাধিব দিম । যেতিয়া বৰুৱাএ কছাৰীৰ মায়বাক মাৰিবলৈ গৈছিল তেতিয়া পানীফুকনক ক্ৰাকতীবৰা পঠাই খেদা দি নিয়াইছে, ইও আদৰ্শ আছে । কোঁঠৰ মাহুহ-ছহুহটো সাৱধানে থাকিব । ফুকনক যিখনিত পা' খেদাটক লৈ যাবি । ” ১৬৫ ॥

বৰফুকন আৰু বৰবৰুৱাৰ বিৰোধ । —পালতগৈ ফুকনে বোলে,—“৬ৰ যে আজ্ঞা হৈছে একে যুগুতি হৈ একে ঠাইতে কোঁঠ দিবলৈ, বৰুৱাও চাৰিঘটাৰ পৰা কিছু আগবাঢ়োক, মও মুকুতাপুৰৰ পৰা কিছো আগবাঢ়োঁ, মাজতে একে ঠাইতে কোঁঠ দিওঁ । ৬৬ আজ্ঞালৈকো বাট নাচাই কাৰো অহুমতি নোহোৱাকৈ যে হাতী, ঘোঁৰা আনো বয়-বহন্ত দেখোঁ দি পঠালে ? এতিয়া সকলো কথা একে যুগুতি হৈ বাচ-বিচাৰ কৰিবলৈ ৬এ আজ্ঞা কৰিলে কিম্বাপে কৰা যাব ? আমাক কাৰো তলটক পচা দেখোঁ নাই ? জয়ন্তা, কছাৰী বজাও লেখা পত্ৰখান দিব লাগিলে নামজানি বৰফুকন বুলি মোলৈ লেখে । যদি মই সেই কোঁঠতে সোমালোঁ ৬৬ মানত হাঁহ-কুকুৰাচোৱাবো যোগ্য নহওঁ, কিন্তু নাম-চহৰত যে ডালৰ পাতি থৈছে ? আত মোৰ একো হানি নহই, ৬ৰহে মৰ্যাদা হানি হই । ছটা বজা যদি সেই কোঁঠত নাথাকিলহঁতে তেওঁ মই যাব পাৰোঁ । মোৰ অহা বাটতো আগবাঢ়ি চকী দিছে । আৰ পৰা যাবলৈকো মই ভাল নোহে । লোকে বুলিব কোনো বস্তৰ আশাএহে আগবাঢ়ি যাই । নগৰ ভঙ্গা দাই পাচত আমাতে লাগিব । ” এই কথাতে বৰফুকনৰ বৰবৰুৱাৰ ডালৰ বিৰোধ লাগিল । তেওঁ ৬৬ৰ আজ্ঞা বাধি বৰফুকনে মুকুতাপুৰৰ পৰা নৰাজৰ ঠেঙুলেটিকত কোঁঠ দি বহিল । বৰুৱাও চাৰিঘটাৰ পৰা নাছিল । মাজত বাট ৩০০০ অন্তৰ । বৰুৱাএ কোঁঠৰ ওপৰত দপদৰ সাজিলে । ১৬৬ ॥

শ্ৰীহট্টৰ কটকী তোলা । —৬৬ তিনি অসন্তোষ পাই বুলি তালৈকে গৈ ছদ্ম একে দলিহাতে বহি বজালৰ কটকী তুলি তাৰ ধানাদাৰ কুশলাকুশল সুধিলে । সি বোলে,—“আমি যেখন আহোঁ স্বৰ্গমহাৰাজাৰ প্ৰকাশত আমাবো ধানাদাৰ কুশলে আছে । ” আমাবো বৰুৱাএ বোলে,—“ধানাদাৰ যে কুশলে থাকিব আমাবো এইহে বাহা । ” ১৬৭ ॥

স্বৰ্গদেৱতৈ ঐহিকৈৰ খানাদাবৰ পত্ৰ ।—সি অনা পত্ৰ,—

যতি সৰ্বপাক্ষাত্যাচাৰি-প্ৰহুদ-মদন-দলিত-বশোবাশি-জিতা শে ব-বি বি ধ-
ভালদৃত-বৰ্ধ-নিজকুল-কমল-প্ৰতাকৰ-সুহৃত-জন-কুমুদ-সু শে ব গ-
সৰ্ব-পত্ৰ-প্ৰবিশ্ৰুতিত-মহামহোত্তৰ-মহোপ-প্ৰ তা পে ব। প্ৰ তি তি-
সম্পাদকোহ্ন বৰ্ণনিশ্চয়ঃ সমীহতামেকংবৃত্ত ভৱতামহুবেদমিহেভ্যাম্ ।

পৰক সমাচাৰ এহি,—শ্ৰীতি-পত্ৰ এখা আমি শুভৰূপে পঠাইছিলোঁ ।
বেৰূপ নিমক হাৰাম জয়ন্তা ও কছাৰীৰ কাৰণ লিখিছিল। সেৰূপ হয় ।
প্ৰাচীন আমাৰ পিতা নাবাব নাথুলা চিৰাঙ্গী কোঁচবেহাৰ ও বদামাটৰ
মুজা আছিল । তাতে তোমাৰ ঠাই অধিক শ্ৰীতি আছিল ।
এখন পত্ৰ পায়। আমাৰ অন্তঃ পায়। অধিক শ্ৰীতি উৎপন্ন হৈল ।
পৰম্পৰ শ্ৰীতি পালন উচিত আপনে লেখিছা । বামুনদাৰ-বাঁৰ
ভোপে বদামাট পঞ্চক্ৰমে ৮৮ নবাবৰ সঙ্গে শ্ৰীতি হৈছে । এতে
৮৮ কাৰণ এই ক্ৰমে আগত অধিক শ্ৰীতি হৈব । ৮৮ অধিক
শ্ৰীতিতে কাৰণ অনেকৰূপ কাৰ্য্য হৈব । অন্ন দিবস হৈয় আমি
এখা আশিআছি । খানাৰ কাৰ্য্যত প্ৰবৰ্ত্ত হয়।ছি । এনিগেৰ
খানা দৃঢ় কৰিয়া সেই দিগেৰ খানাত কোজ পঠাইছিল । আক
তোমাৰ মহুদ্যৰ মুখত হস্তে সমাচাৰ শুনিয়া প্ৰত্যুত্তৰ কহিআছি ।
শুনিয়া আপুনি লেখিছিল। দ্ৰব্যৰ কাৰণ লিখিবাৰ । তাতে সকলো
দ্ৰব্যই শ্ৰীতিৰ অধীন । এখন বে আমাত উলক্ষিত হৈব তাক লেখিয়
পঠাইব । আৰ তোমাৰ দ্ৰব্যৰ কাৰণ থাকে তাক লেখিবা । এখনে
তাল দ্ৰব্য উপস্থিত নহৈ কাৰণ উত্তম দ্ৰব্য নাপঠাইলাম । আৰ
আমাবো মহুদ্য পঠাইভেছি, তাহাতে সকল গোচৰ হৈবা । আমাৰ
মহুদ্য শীঘ্ৰে বিদাই দিবা । একত কৰিয়া তোমাৰ আমাৰ মহুদ্য
সৰ্বদা প্ৰেমপত্ৰ লৈয়া গতাগত কৰে কুশলাদি বাৰ্ত্তাএ সম্ভাৱ কৰিএ
জ্ঞাত কৰিলাম । কিমধিকং বিজ্ঞেঘতি । ইতি, শক ১৬২২,
তাৰিখ ১৫ মাঘ ।

সন্দেশ আনিছিল,—পাটকাপৰ পাণ্ডবি ১ খান, পাটকা ১, শুভবাটী
আঙুল ৩ খন, দলচা ২, মুঠত ১০ খন । ১৬৬

হেলো । তাতহন্তে আমি অন্নো বহা নাকৰিৰো । তুমিও সেই
নীমাতে বহিবা । ঐতি বান্ধাক কহিবা । অন্তঃপৰ উত্তর তবকেব
কুশলাদি সমাচাৰ যেমনে গতগত হৈ থাকে সেই কহিবা । আৰ
তোমাৰ পত্ন মন্থ সমেও আমাৰ মন্থ শীঘ্ৰে বিদাই দিবা ।
কিমধিকং বিজ্ঞেয়তি । ইতি, শক ১৬২২, তাৰিখ কান্তন । ১৭১ ॥

জয়ন্তা আৰু কছাৰীত পোৱা ধন বস্ত্ৰৰ পিয়ল ।—পাচে ধন-
সৰ্গস আহিলাপাতি পিয়লিব দিলে । সোণে ৰূপে মূল ১০,০০০ মান টকাৰ
বিত্ত পালে । সৰুৱে-বৰে হিলৈ পালে ২০০০, তৰোৱাল ৮০০, জামদাৰ ৪০০,
কতৰা-দা' ৪০০, বাক-বৰ্ছা ৮০০ । জয়ন্তা কছাৰী দ্বয়ে মূল তাম পিতল ২৮ ।
লো, কপাহ বহুত পালে । বশমাণিক বজাৰ নাতিমীএক ছটা পালে, মামুহ
পালে ১৫০০ । আমাৰো মামুহ কছাৰীৰ ভীমবল কোঞৰে নিয়া, মগল মাৰি
অনা, বৰচেটিয়াৰ লগত ঘোৱা পালে ৮০০০ । বৰচেটিয়াৰ পুতক সহিতে
কছাৰীৰ বাটে দি পঠালে ঢেকিয়াল বকৱা মনমথ কটকীতকৈ । ১৭২ ॥

জয়ন্তা আৰু কছাৰী বজাক আহোম ৰাজ্যলৈ অনাৰ দিহা ।—
আৰু ৬৬৪তা যি দুয়ো বজাক আপোনাৰ বাটে নিববথান যে ৬৬এ জুছিলে তাত
বকৱাই বোলে,—“কছাৰী বজাক মই অহা বাটে নিব পাৰো, আত একো
সংশয় নাই ।” বৰজুকনে বোলে,—“জয়ন্তা বজাক আপোনাৰ বাটে নিব
লাগিলে আগে যিকপে মাৰি ধৰি সাৱধান হৈ অহা গৈছে সেইৰূপে গলে নিব
পাৰি ছেন দেখি । এই বাটত সংশয় নাই, নিৰ্দ্দ্বন্দ্ব হৈছে ছেন এনে বুলিবও
নোৱাৰি ।” পাচে বকৱাও বিশ্বাসে ৬৬লৈ জনালে,—“জয়ন্তা বজাক যদি
আগে উলিয়াই নিএ তেহে তাৰ বৰা-বককে বস্ত্ৰহাতখন যত যেনি আছে কব
পাৰে, সি থাকিলে সংশয়কৈ নকৰ ।” এই কথা ৬৬ তনি খাৰবৰীয়াকে বতন
কল্পিতকৈ বোলে,—“গোহাঞিবোৰে সহিতে যুগতি কৰি বোলা গৈছে,
গোতাৰ বাটে বুঢ়াগোহাঞি, ফুকন, ছৰবা-ফুকন, পানীঅত্তৰপুৰীয়া, পানীশলগুৰীয়া,
তকৱা দিহিলীয়া ৰাজখোৱা, চাউডাঙ্গৰ বকৱা, কমলাবৰীয়া এক কৈদ,
দিবোৰোৱাল হাজৰিকীয়া এক কৈদ, বাঁহবৰীয়া কাঁড়ী এক কৈদ, ভিত্তকৱাল
হিলৈদাৰী আদখনীয়াকৈ দিব । এইবোৰ সহিতে জয়ন্তা বজাক শীঘ্ৰে দি
পঠাওক ।” এতেকে বৰবকৱাও ধাৰ লাগে বুলি গধূলি জয়ন্তা বজাক জনালে ।

বজাৰ আনিবৰ সময়ত তাৰ বহা-বকক যি বাঁখিছিল তাক বঁটা দি বিদাই দিলে । “আমাৰ লগত থাব লাগে ।” জয়ন্তা বজা বহুতে বুলিলে,—“মোক পথতে দগা দি ৰাখিব ।” এই শুনি গাবো সটম হ’ল । এই কথা মহাদেবীয়ে শুনি বোলে,—“বকুৱা, ফুকন অধিক দিন নাথাকিব । মোকো কোঁঠলৈ বা বিক্ৰমপুৰলৈ বিদাই দিয়োক ।” পাচে বিক্ৰমপুৰলৈ যাওঁতে বোলে,—“মই সকলকে সেৱা কৰিবলৈ এই বাটে পাওঁ ।” ১৭৩ ॥

জয়ন্তা বজাৰ নৰিয়া ।—পাচে বিস্তৰ সম্ভাৰ যতন কৰিছিলে । সেই ৰাতি জয়ন্তা বজাও তিনি বেলি উকলিয়াই বঁতৰালে । পুৱা বোলে,—“মোৰ গাও টান কৰিছে, যাব নোৱাৰোঁ ।” এই কথাক বৰফুকনলৈ জনালে,—“ই যে নৰিয়া যাব নোৱাৰোঁ বোলে কি কৰা যাব ?” বৰফুকনে বোলে,—“আগেও নৰিয়া নাই, এতিয়া যাবৰ শুনি নৰিয়া পৰিল, জানো কথা চল কৰে হেন দেখি, এতেকে তাক ৰাখিবলৈ ভাল নহয় । হেন দেখি যিকপে পাৰি তাক দি পঠাওক ।” পাচে বকুৱাও এই কথা শুনি,—“মোৰ এখেটলৈ আহোক, কথাবাৰ্তা হওঁ” বুলিলে । পাচে গ’লত পালেঙ্গীত তুলি বাজে বাজে দি পঠালে । ১৭৪ ॥

বৰফুকনৰ লগত জয়ন্তা বজাৰ সাক্ষাৎ ।—সই দিন আহি বৰফুকনৰ কোঁঠত ৰাতি থাকিল । ফুকনেও থাব শুবলৈ কাপৰ-চোপৰ দিলে । পুৱা বজা বোলে,—“মই বৰফুকন গোহাঞিক দৰ্শন হই যাওঁ ।” ফুকনে ওলাই চিকণ কাপৰ এডোৰ দি এইখান বুলিলে,—“পূৰ্বে যে বৈৰাগীতকৈ ৰাজা বুলিছিল,—‘৬৬ লোক সিপোনে যাব, মই পোনে মিত্ৰৰ লোকে আমিএ চাৰিখটাত একঠাই হৈ দেখাদেখি হম’ । আমি বোলোঁ, - ‘ই বাটে কি যাম, মিহৰ বাটে যাওঁ’ । এতিয়াই দেখাদেখি হৈ বৰ সন্তোষক লাভিলোঁ । ৰাজাও ৬৬ সেৱা কৰি আপোন দেশক আহকগৈ ।” ৰাজা বোলে,—“পুনৰ্ভাৰ আমি নেকি ইঠাইলৈ আহিম ? ভাল, আমি এখন যাম । কিন্তু ৰাজা-সংস্থাপন ধৰ্ম্মগোট বেহত তাক আপুনি জানে ।” ১৭৫ ॥

জয়ন্তাৰ সকলোবৰ আঁহোম কোঁঠ আক্ৰমণ ।—পাচে ৰাজা আদিলত তাৰ পাচত জয়ন্তীদেবী, দক্ষিণাবৰ্ত্ত শংখ, লক্ষীনাৰায়ণ শালগ্ৰাম, আনো এতিয়াসকল দি পঠালে । ৰাজাক সোতালৈ উলিয়ালত গাবো লকৰোঁকৰ

বৰদলৈএ বোলে,—“আমাৰ ৰাজ্য ৰাজ্য সবলিতে হাত ৰাখি বৰিল । বহুৰাতো লুৰিগুৰি নিলে । ৰাজ্যকো যে নিয়ে তালে ধৰ নেকি ? ৰাজ্যক যদি পালে। তগবতী দেৱীক ক’ত পাম ?” এই বুলি সিহিকি ৰূপেশ্বৰ ইহিকি সৰুপানী সীমা কৰি নৰ্ত্তনীগীএ, খৰাঘী বজাএ, ৰাণীএ একে কথাহৈ বাটৰ আঠঘন কোঁঠ মাৰিলে । পমনাইৰ নৰা কোঞবৰ হুৱলীয়া ফুকন, নৰা ছিলৈনাৰী, শুভ্ৰিয়াল চাউপেক হাজৰিকীয়া, চুটিয়া নেমুৰ পুতেক হাজৰিকীয়া কটিক, শিলাৰ দীঘল টুপী, যশমানিকৰ পুখুৰিৰ দৰঙ্গী, ধনদ্যাল হাজৰিকীয়া, নৰ্ত্তনৰ বুঢ়াগোহাঞি, ফুকন, হুৱলীয়া, চিনাতলীয়া খগা, ধনদ্যালৰ ভাই হাজৰিকীয়া, কুকহৰি কটকী, জয়ন্তীদেৱী অনা নামদয়ঙ্গীয়া, বতকৰীয়া ব্ৰাহ্মণ দামোদৰ মিশ্ৰ, চাউডাল, দোলাকাখৰীয়া, খপুৱা বোঁৰাচোৱা, বৰফুকনৰ টেকেলা যি আছিল কোঁঠৰ মানুহ অহা বোৱা জাৰী সমতে পৰিল, দেবীকো নিলে । ৰাণীএ, খৰাঘীএ কথা হৈ সোণাপুৰতো মুঁদৈ আৰঙ্গীয়া ১৪০ লোক কাটিলে । ডিমকুৱা, মৈদামী, আন্ধাক, হুৱাৰগৰিলা আতো ধৰিবলৈ মন কৰিলে । বৰদলৈ কথা দি মানুহ পঠাইছিলে । সিহিকি বৰহুৱলীয়াএ ধৰিলত আমাবো সাধান ধেখি নোহাৰিলে । ১৭৬ ॥

নৰ্ত্তনত আহোমৰ কোঁঠ ।—এই কথা মহাৰাজা শুনি বোলে,—“এতেক কোঁঠ যে মাৰিলে জয়ন্তাত বৰুৱা, ফুকন কি মোৰ তালে আছে ?” এই বুলি বহুত অসন্তোষ কৰিলে । বুঢ়াগোহাঞিকো, ডেকাফুকনকো, ৰাজা অনা ফুকন, ৰাজখোৱাকো জাগীৰ পৰা নীত্ৰে পঠাই দিলে । ইবোৰো গৈল । বুঢ়াগোহাঞি থাকি আমচেঙ্গতে আমচাই, মাজল, বজমাটি, আমৰি এই চাৰিখন গাওঁৰ নবৰা গাৰো ১২০ কাটিলে । লৰা তিবৰতা ছোৱালীও হু-হুৰি জীয়াএ আনিলে । আৰু আঠভগা কোঁঠৰ পৰা গৈ হাবিতে আমাৰ মানুহ দফলাএ পাই মুনিহ তিবৰতাএ কুৰিচাৰেক কাটিলে । গোতাৰ সলাল বৰগোহাঞিৰ হাতলৈ দিলে ৮০, তাৰ হুহুৰি পলাল । গোতা, নেলী, খলাব, নগঞা বজাৰ দলৈ পাঞ সহিতে মহাৰাজাৰ ঠাইলৈ দি পঠায়ে । ৰাজা বোলে,—“আন যে বৰিল নেলী বজা কিয় নবৰিল ?” এই বুলি জাৰ তিনিহেকক লগৰ হুই-চাৰি মানুহে সহিতে গোতাত কাটি হুণ্ডালা ৰাখিব দিলে । ডেকা-ফুকন থাকিলগৈ সৰুপানীত । ৰাজা অনা ফুকন, ৰাজখোৱা নৰ্ত্তনলৈ গ’ল । তাতো গাৰোএ ঐততে ধৰিলে । কোঁঠৰ চৌমেৰে ধৰি

মুন্সিফ-মিঃ স্যার পূর্বোক্ত 'হাটী'র নিকট 'জব্বান' আছিল। আবার 'জলী' নামি
খনিজত তল হইতে 'জিন্দ' মিলে। জব্বানতো বকরা, হুকমে কাঁচস ১০ দিন
কাঁচত-সেওয়ায়ে খেঁচ 'জেলান' তনি সবকাবী বাহুবক ধবি 'আমি পাচ-
হাটতক-সাদি' মাঝিলে। ১৭৭ ॥

অন্যেচকত আহোমর কোঠ।—এই কথা তনি জহাঙ্গীরালেও বগলক
গাইত নগঞাব ২০ বাহুরে চকী দিছিল তাহে ৩টা ধবি মিলে। 'ওগলজলী'র
বাকখোরা, তকরা শলজলী'র বাকখোরাও অগোমবর ঔগবটৈ পঠালে, খোলে,—
“পমনাইত থাকি নৰ্জব বাকী লবা।” যিমোবে আহি জামজলকত কোঠ
দি ব'ল। তাতে গাবোএ ধবিলে। আহোবো কাঁচ, জলী মাঝি জাছিল।
পাচদিনা সিবোবর জাবী অগোমবর ঔগব পালডপৈ গামোএ ধবিলে।
আমাবো মবামবি কবি হইকিলত হই-চাবি কাটিলে। একেদে নিগোব জাবী
যাব নোবাবিলত আহিলাপাতিও চুকাল, ধারটৈ চাউলো নাই, এই কাষে
হইকি পাচত র'ল। ১৭৮ ॥

জাহাঙ্গীরের ঔলশাহ পঞ্চবোধ।—পাচে বকরা, হুকমে খোলে,—“আমি
উঠি বাবটল অগলকক-সকলত মহা শকট, তাতে কোঠখান থাকিলে নামিবাব
জাবী-খুচীটো আসে তুলি পাচত আমি উঠিকৈ তাল। বিনা অজ্ঞাএ গনতে
যাব নোবাবো।” এই বুলি দোলাকাখরী'র বকহাক, জামজলী'র অজ-
খোরাও পঠাই কোঠ শকত কবি সাবথানে থাকিব মিলে। পাচে ববহুকমে
কোঠব জবত তিনি দিন গুলি সদরত হুকলি মাঝি মাই কোঠত নকবিলে।
মুলাগোলবো বকহাব কোঠব জাজতো অহা দেৱা ধবিশাত জনা মাজহো
তালেমান কাটিলে। জিহটব থানাদাবেও আহাব বৈবাবী'র গনত মাজহ
পঠাইছিল। দোঁধা হুটা দিছিল তাকো কাটিলে। মজবে দিন এইমতে হাট
মাঝিলি। ১৭৯ ॥

বিজয়ী বববকরা আক-ববহুককক 'ইটা' প্রসাদ।—জেনেবাব ষাট
বোঝাতোৱা সৈ বোলে,—“তোমালোকক মহাবাজা জহাঙ্গীর 'বাটে' মাঝি ধবি
শীয়ে ওলাই যাব দিছে।” পাচে ববহুকমেও বহাবী বাজা, তার খোমাখি
হুজাও, মাজহ হুবিচাবেক, জহাঙ্গীর ববকোএব সেলাপতি, মাঝাল জবজলী,
উমর জহাবী, বিজয় কটকী, মুলাগোলব বগলজব চাবিকটাব মটৈ ওটা,

মক্কাৰ আৰু আমাৰ বজালৈ ছটি কৰা এইবোৰক ধৰি আনি ওলাই আহি পাতি দিলে। নৰ্ত্তনত ফুকন বাজ খোৱাক লগ পাই এদিন থাকি গাওঁ গুৰি চাৰি দিনে গোভালৈ ওলাল। মহাৰাজাৰ ঘোঁৰাচোৱা পঠাই বোলে,— “এখেৰ পৰা মই পানৌদিহিঙ্গীয়া ভগ্নবাজখোৱাকে, ঘনচাম পাঁচনি ববাকে পঠাইছোঁ। তাৰ ভাল বস্তুখান যে একো পোৱা নগ’ল ফুকনেও আগে ওলাই আহি বিচাৰ কৰিব।” পাচে ফুকনেও জাগীলৈ ওলাই আহি গোভাত পলৰীয়া মাছহ আছিল তাকো আনিলে। সলাল বৰগোহাঞি, বকৱা, ফুকন সকলৰো গাৱঁ বিচাৰ কৰি তাম, পিতল, লো, লোঞৰি বিত্তৰ পালে। সমস্তে ফুকন, বাজখোৱা গৈ মিছাৰ বিজয়পুৰ বাহৰত মহাৰাজাক সেৱা কৰিলে। সেই বস্ত্ৰৰ কথা ববফুকনে জনালত মহাৰাজা বোলে,—“যি বস্ত্ৰৰ কাৰণে বিচাৰিব দিলোঁ তাক যে পোৱা নগ’ল, বাজ্যৰ বস্ত্ৰ ওলোটাই দিওক।” ফুকনেও যাৰ যি লৈছিল ওলোটাই দিলে। ববফুকন, বববকৱা আনো ফুকন বাজখোৱাক বঁটা দিলে। ওপৰদয়ঙ্গীয়া বাজখোৱাক আমচেন্দৰ পৰা উলটি যাবৰ হৈ ভাগিলে। বকৱা ফুকনেও দুই বাজখোৱাক উলটি বাবৰ শুনি কলীয়াবৰীয়া ফুকনক পাচিলে। তেওঁ সংশয় দেখি নাহিলত মহাৰাজাও বঁটা নেদিলে, ভাগিব খুজিলে। বকৱা, ফুকনে মাতিলাত ফেমা কৰিলে। ১৮০ ॥

বিজয়পুৰত কছাৰী বজাক দিয়া বোজবাজ।—আৰু কছাৰী বাজাক নি মিছাৰ নামে চামঙৰিত থৈছিল। যিদিন বিজয়পুৰৰ বাহৰ পালতগৈ ১ ঝপাত চিকণ মাহ ২০ টেকেলি, ১ ঝপাত দোয়াপগা লোণ ১০ টেকেলি, ১ ঝপাত খৰিচা ২০ টেকেলি, উজনীয়া বচা লোণ ১০ টেকেলি, ১ ঝপাত খা-লোণ ১০ টেকেলি, ১ ঝপাত ঘিউ ১২ টেকেলি, ২ ঝপাত তামোল ২০ থোকা, ১ ঝপাত চিনি ৪ টেকেলি, চিকণ পাণ ২০টা, ১ ঝপাত মৰা পাণ ৪০টা, ১ ঝপাত ঘোৰ তামোল ৪ থুকু, ২ ঝপাত তামোল ২০ থোকা, ১ ঝপাত গাখীৰ ২০ টেকেলি, ১ ঝপাত হাঁহ ডিম্বা ৬ কাক, শুৰ ৪ টা, তেল ১০ কলহ, মাঠিয়েৰে চাউণ ৬ সাজী, তোম চাউণ ২০ তোম, কাছ ১০টা, মাহ ৬ সাজী। ১৮১ ॥

কছাৰী বজাৰ ভীয়াফটমী স্তান।—এনেতে ভীয়াফটমী লোহিত্ত মান কৰিবলৈ আৰ্হনা কৰিলে। ১৮৩ “মান কৰিব লাগিলে ডাবো যে

একো মাই, দিব্বি ধৰি লগে, ” এই বুলি স্বৰ্ণ ২০ টকা, ৰূপ ৪০০ টকা, কাপৰ ৪ ঘোৰ মনমথ কটকীতকৈ দি গ’ল । সিঙ হাতীএৰে চুমুনিলাঙ এক বাতি থাকি দান-দান কৰি আহিল । ১৮২ ॥

বিখনাথত স্বৰ্গদেৱ কন্দ্ৰসিংহৰ দৰবাৰ ।—জয়ন্তা বজাক হাতী-মূৰত থৈছিল । এতেকে ৩৬ বিখনাথলৈ গ’ল । কছাৰী বজাক নি বিখনাথৰ নাম উত্তৰে থলে । জয়ন্তা বজাক বিখনাথৰ উপৰে থলে । বৈশাগৰ ১ দিন ষাঠাতে মঙ্গলবাৰে বিখনাথৰ দক্ষিণৰ বালিত দুটি লালীকৈ তামি ঘৰত তিনি-খুপীয়া দাঁতৰ শিশুৰ পছএৰে সিংঘাসন, সোণৰ চাৰি খুঁটা, ৰূপৰ চাৰি খুঁটা, চাৰেটি চন্দোৱাৰ তৰি মহাৰাজা বহিছিল । দখিণফালে তিনি বেঞো অস্ত্ৰে এটি তামি ঘৰত গোহাঞিবোৰো, দৰঙ্গী বজাও বহিছিল । বজা বহা ঘৰৰ আগৰটিত ফুকন, ৰাজখোৱা উত্তৰকোথে বহিছিল । আনো লোক হাতী যোঁৱা কটকী ভোলা ধাৰণে বহিছিল । ১৮৩ ॥

ৰাজ দৰবাৰত কছাৰী ৰজা তাত্ৰধ্বজ ।—পাচে কছাৰী ৰাজাক সিপাৰৰ পৰা ঘোৰ চৰাএৰে আনি লুইতৰ কোথৰ পৰা দস্তাল হাতীএৰে গড়ৰ কোণলৈ আনিলে । তাৰ পৰা ভাল ৰাউতে জীম বন্ধা ঘোঁৰাত তুলি ফুকনবোৰৰ বহা ঘৰত তিনি বেঞো অস্ত্ৰে থলাত নমালে । তাৰে পৰা সেইখানি মাটিএ গ’ল । সেৱা কৰিবলৈ মূধৰ খুঁটাৰ শুৰিত চৰাৰ ওপৰত বানাত পাৰি দিলে । লগতে ধেমাজি সহিতে ভাল মাহুহ পাঁচোটা গৈছিল, তাৰে দুটা নামতে থাকিল, তিনিটা চ’ৰাতে বহিল । তেঁটি যি নিছিল শৰাএৰে তাক হাজ-বিকীয়াইতে নিছিল । পাচে বৰুৱাই ভেঁটালে, বোলে,—“ স্বৰ্গদেও যি কছাৰী বজাক বন্দী কৰিবৰ ওনি আমি বন্দীসকলক পঠাই দিলে তাৰ ৰাজ্যকো মৰা গ’ল, বজাকো ধৰি অনা গ’ল । কছাৰী ৰাজাকো অনা গৈল । কছাৰী ৰাজাএ দেৱতাৰ চৰণত সেৱা কৰিছে । ” হাতী ১টা, সোণোৱালী কাপৰ ২খন, ডাও ৪খন, ধাল ১খন । এইৰূপে সেৱা কৰিলত চৰা বানাতৰ ওপৰত কেপকৰা তুলীত কিম্ব্বিৰ গাক দিলে, তাতে বহিল । পাচে মহাৰাজা মজুম্ভাবক পঠাই বুলিলে,—“ পূৰ্ব্বাপৰ কছাৰী ৰজা আমাৰ ধাপিত-সাক্ষিত, যাতে মধ্যতে বিশ্বৰণ হৈছিল এতেকে আমাৰ লোকজন পঠোৱা হৈছিল । ৰাজা যে আমাৰ লোকেৰে কথাবাৰ্ত্তও নহ’ল, দেখাও নদিলে, আৰ কাৰণ কি ?

আব জয়ন্তা বাজাও ধৰি নিছিলে নিমিত্তে কতো মোটো সৰুগুৰুৰে আঁৰীনা কৰি পঠালে । জয়ন্তা বাজাও যোৱা দিহা । তুমি সি মোৰ প্ৰাণৰ যন্ত্ৰী বৰবৰুৱা, বৰকুকনক পঠাই তাৰ বাজাকো মৰা গ'ল, বজাকো ধৰি অনা হ'ল-। আৰু বাজা ভৈতে আহিছে কেনে ভালে আছিল ? পথত আহোঁতে বা কেনে ভালে আহিল ? বৈৱতৰ 'লোকজনৰ বাই-বাজী' আৰাৰ 'কি পাইছে নেপাইছে ? ”

কছাৰী বাজা বোলে,—“৬৬ লোকজন বাবৰ হই, বাতো আমি বয়সত ন'বা, বৃদ্ধি অন্ন, এতেকে তুমি-সংসৰত থাকি সজাৰা হোৱা নগ'ল । পথতো বজ পাই ফুলে আহিলোঁ, বৈৱতৰ লোকজনো ফুলে আছে । যি দুই এক ভাগিছিল সিও চাপিছেহি । গজা দৰশণ হৈতে যেনে অনেক কন্দৰ নষ্ট হই তেমতে ৬৬ৰ চৰণ দেখি আমাৰ তুমি-সংসৰ সবে দূৰ গৈল । এখন বিৰণ আঁজা হই তাকে কৰিব । ”

এইদৰে জনালত ৬৬ বোলে,—“জয়ন্তা বাজাও বন্দীখানাত বৈছিল, যিফালে আছিল তাক আঁপুনি আনে । বাতো সৰুগুৰুৰে আঁৰীনা কৰি পঠালে, এতেকে তাৰ বাজাকো মৰা গ'ল, বজাকো ধৰি অনা গ'ল, কছাৰী বজাকো অনা গ'ল । এতেকে বাজা সৰুগুৰুৰে মোৰ হ'ল । তাত বিবৰণ হ'ব নাগ'হি । এদান গৈ কহাত জিৰাই থাকোক, যেখন বিদাই হই আৰু মিকাত পাব । ” ১৮৪ ॥

সলীৰ বাহৰত কছাৰী বজাক দিয়া ৰোজবাজ ।—বৈশাখৰ দুই দিন পাঁচতে সলীৰ বাহৰৰ বালিত সেৱা কৰিলত দিনে,—চিকণ চাউল ১০০ কলহ, খুৰালগা টেকেলিৰে চিকণ চাউল ৪০ টেকেলি, ডোৱ চাউল ২০০ ডোৱ, কলা বাটীয়াহ ২০ কলহ, চিকণ মুগ বিয়লি ২০ টেকেলি, চিকণ লোণ ১০ টেকেলি, চিনি, ময়ালি লোণ ৩০ টেকেলি, গোট লোণ ২০ টা, তেল ২০ কলহ, ভিট ২০ টেকেলি, কালুক ২০ টেকেলি, ডামোল ৪০, পাণ ৪০ টা, বোৰ ডামোল ৪ কলহ, বাহ ৬ সাধী, কাছ ১০ টা, গাবীৰ ৪০ টেকেলি, চিনি ৪ টেকেলি, তাল ৩৬ ২ কলহ, বৰা ৪ টা, শাকপাত ৬০ ডাৰ । ১৮৫ ॥

তাস্তৰাজ বজাৰ বিদায় উপহাৰ ।—১৩০ শকত বৈশাখৰ ৪ দিন বা ৬তে মঙ্গলবাৰে সলাত কছাৰী বজাক যিকনৈ ফিৰতে দিয়া বাহু,—বাখৰা

নিৰ্ভৰশীল ১ খাব, বাখৰাম কঠোৰতা ১ খাব, বাখৰাম হুৰুৰীয়েত দুখতাব
খালা ১ খাব, বাখৰাম কৰ্ণকুলা ১ খাব; বাজাৰ আগতে বকৰা ফুকনে শিতালে।
আৰু নিৰ্ভৰশীল ২ খেৰা, জাতি ৪টা, সোণা এটা, কলহা ৫ টি নিৰ্ভৰ আছিল-
পাকিকো দিলে। শীতল নেঘেৰীয়া মাল্লহ ১৪০ খেৰোটাই দিলে। সোণাৰ
কাণকমা ১ খোৰ, হাফত পিকা বাখৰাম ৫ খোৰ, সোণাৰ আদাৰি, সোণাৰ
চৰিপীয়া ডলা ১ খোৰ, সোণাৰ শেফন্দাৰ ২ খাব, সোণাৰ চাৰিপীয়া খাঙে
১ খোৰ, সোণাৰ বটা ১টা, সোণাৰ বাটি ১টা, বাখৰাম টেমি ১টা, সোণাৰ উকা
টেমি ১টা, সোণাৰ খৰিকা চুলা ১টা, সোণাৰ কাণখৰিকা ১টা, সোণাৰ জামোলা
১, সোণাৰ কৰা ১, সোণাৰ কাঁহী ১, সোণাৰ চুলাৰে টকোশতীয়া কাপি ১,
কপৰ কলহ ১, কপৰ বেলা ১, কপৰ মাল্লহ ১, কপৰ বাটি ২টা, কপৰ কলহ
২টা, জামক কলহ ৪টা, শিতলৰ কলহ ৪টা, কাঁহৰ কলহাৰী শৰাই ২ খন, কাঁহৰ
ফুকনি শৰাই ২ খন, জামৰ ফুকনি শৰাই ১খন, সোণালী কলহৰ জামা ১টা,
সোণাৰ ফুকনে চেলেজ ১ খন, সোণাৰ ফুলে পাগ ১, সোণাৰ পাটি ১, সোণাৰ
ভোমোলা ২, কপুৱালী ইয়াৰ ২, সোণাৰ আগফুলাম খাফুলাম পাটুকা ১, সোণাৰ
আগফুলাম কপৰ পাফুলাম ১, আগফুলাম কপুৱালী পাটুকা ২, কপাহী জাম
জামা ২, চিকণ আতলচৰ ইয়াৰ ৩ খান, বোলোৱা বৰপাগ ১ গছ, উকা পাগ ২,
পাটৰ চুৰিয়া ৪ খান, জামোলক ১৭ খান, পথকজ ২ খান, গাজা ১১ খন,
কাঠবুলীয়া বৰকাপৰ ১ খোৰ, আগফুলাম বৰকাপৰ ২ খোৰ, বোলোৱা
পাৰিফুলাম ১ খোৰ, আগচৰ পাৰফুলাম ১ খোৰ, পাৰিফুলাম ২ খোৰ, কৰিফাৰী
পাৰিফুলাম ১ খোৰ, উকা পাৰিফুলাম ১ খোৰ, ফুঠত ২ খোৰ। চেলেজ আগফুলাম
১, বোলোৱা পাৰিফুলাম ১, আগচৰ পাৰফুলাম ১, আগফুলাম পাৰিফুলাম ১,
বোলোৱা চেলেজ ২, ফুলাম বৰকাপৰ ১, ডাবকটাৰী ১০ খান। ১৮৩ ৷

স্বপ্নত্ৰয়ৰ কুঁৱলীলৈ দিয়া উপহাৰ।—কলহী বজাৰ ফুকনীলৈ
দিলে,—সোণে শোৱালে যদি ৭ খাব, ভাৰিচ চেও ১ নংখীয়া, সোণাৰ খাঙ
৪ পাঙ, বাখৰাম খুৰীয়া ১ খোৰ, মূৰত পিকা বাখৰাম চিটফুল ১ খান, সোণাৰ
টেমি ১০১, কপৰ কৰা ১, কপৰ কাৰী ২, সোণাৰ চুলাৰে কাপি ১, বৰফালৰ
আগফুলাম ১ খোৰ, পাৰিফুলাম পাৰিফুলাম ১, কাফুকলীয়া ১, আগফুলাম ফিৰ ২,
পাৰিফুলাম ২, আগচৰ ৫, ফুঠ ১০। মেখেলা ফুকনীয়া ২ খোৰ, কলহী ৩ খোৰ,

কছাৰী ১ যোৰ, চিকণ তামৰ ৪ যোৰ, পঞ্চকতল ৬, ডাবকটাবী ৬ খান । ১৮৭ ॥

কছাৰী বজাৰলৈ দিয়া দ্ৰব্যবস্তু ।—কছাৰী বজাক বিদাই দিওঁতে খাবলৈ খুৰা লগোৱা টেকেলিৰে মালতী চাউল ১২ টেকেলি, কলহেৰে ২০, জোমোৰে ৪০, বিষলি মাছ ৪, মুগু ৪ টেকেলি, মাছ ১০, চিকণ লোণ ৪, মৰালি লোণ ৪ টেকেলি, গোট লোণ ২টা, তেল চাৰি কলহ, দিউ ৬ টেকেলি, খা-লোণ ৪ টেকেলি, শুকান খৰিছা ২০, বাগুৰ ৪, দৈ গাখীৰ ২০, আঁঠা ১০, শুৰ ২০, শাকপাত ২০, চিনি লাড়ু ২ ৰূপা, পহু, মাছ ৪ সান্ধী, কাছ ৪, তামোল ৪০ খোকা, পাণ ৪০, যোৰ তামোল ১ কাণ, বৰা খালোণ ১০ খান, হাঁহ ডিমা ৩ চক, বাজহাঁহ ৪, পাতিহাঁহ ৪, চৰাই ১০ । কেপকৰা বহা তলচা গাক সহিতে বানাতৰ তলচা ১ খান, পিতলৰ ঢেকৰ দাপণেৰে কেঁকোৰা দোলা ১, তলচা গাক সহিতে, কপৰ কাকেৰে সোণৰ মুঠিয়েৰে হেঙ্গদান ১ খন দি পাচে চাৰি হাজাৰ মাহুহ দি আগবঢ়াই থব দিলে । বৎসৰি আহি পাঁচোটা হাতী দিবলৈ কবুল কৰিলে । ১০৮ ॥

বিশ্বনাথৰ দৰবাৰত জগন্তা বজা ৰামসিংহ ।—৬৬ কছাৰী বজাক যি ধাৰণে বহি তুলিলে তাত কৰি কিছু হ্য়ান কৰি জগন্তা বজাক সিপাৰৰ পৰা যোৰ চৰায়েৰে আনি কাখৰৰ পৰা হাখীয়েৰে আনি দণ্ডেকৰ পথৰ পৰা ঘোঁৰাৰে আনিলে । চাউডাঙ্গৰ পাচৰ পৰা নমাই আনিলে । মুখৰ খুঁটাৰ ওচৰত চৰাৰ উপৰত বানাত পাৰি দিলে, তাতে আঁঠু পাৰি সেৱা কৰাই পাচে বকুৱাই ভেঁটালে,—“৬৬দেৱে যি আমি বন্দীসকলক কছাৰী বজাক জগন্তা বজাএ ধৰিবৰ শুনি পাঁচিলে, আমি বন্দীসকল সি ঠাই পাগতগৈ কছাৰী বজাকো নিলে, জগন্তা বজাও মিলিল, আমাৰ লগতে আহিল । ৬৬ চৰণত সেৱা কৰে ।” হাতী ৫০, ঘোঁৰা ৪, সোণাৱলী কাপৰ ৪ শৰাই, চিচা ৪ শৰাই, গজমুকুতা ১ শৰাই ।

পাচে ৬ মজুন্ধাৰক পঠাই বুলিব দিলে,—“পূৰ্বাপৰ কছাৰী বজা আমাৰ খাপিঙ-সাক্ষিত । যাতো সি বিশ্বৰণ হৈছিল এতেকে তাৰ ৰাজ্য মাৰিবলৈ আমাৰ লোকজন পঠোৱা হৈছিল । আমাৰো লোকজন তাৰ নগৰ পল্লভটৈগ নগৰ ছাৰি কছাৰী বজাও পলাল । পাচে পলাবৰ শুনি বোজা গ’ল,—‘সি

সকল দিন আমাৰ ধাপিত-সাক্ষিত, পুনৰ্জাৰ আহিব ।’ আমাৰো লোকজন আহিলত শুনা গ’ল জয়ন্তা বজাও কছাৰী বজাক ধবিনিয়া হেন । এতেকে পূৰ্ণ সম্বন্ধ-ঐতিহ্য দৰ্শাই বজালৈ অনেকৰূপে বোলা গ’ল । যাতো ৰাজা তাক নকৰিলে এতেকে আমাৰ মুখ্যপাত্ৰ বৰবকৰা বৰদুকনক পঠোৱা গ’ল । পূৰ্ণ-সম্বন্ধ দৰ্শাই বুলিব দিয়া গ’ল,—‘যি ঠাইত কছাৰী বজাক দিয়ে তাৰে পৰা ফিৰি আহিব’ হেন বোলা গ’ল । এতেকে পথে যাইতে শুনা গ’ল আমাৰ লোকজনক ৰাজাৰ লোকে মাইব দিলে হেন । তাক শুনি বোলা গ’ল,—‘পূৰ্ণাপৰ সম্বন্ধ-ঐতিহ্য ছাৰি যে সি বাঢ়ে আমাৰ লোকজনেও মাৰি ধৰি বাঢ়ি য়াওক ।’ এইৰূপে মাৰি ধৰি বকৰা দুকন সিঠাই পালতগৈ কছাৰী বজাকো দিলে ৰাজাও মিলিল । যাতো পূৰ্ণ সম্বন্ধ-নিবন্ধ ঐতিহ্য ছাৰিলে এতেকে ৰাজাৰ ইথান হৈল, আৰ দেৱেলে কাৰণ ।” আত জয়ন্তা ৰাজা বুলিলে,—“বৰদুকনৰ ঠাইকো সন্দেশ-পত্ৰ দি পঠালোঁ, সি ফিৰি গ’ল । বৰবকৰাৰ ঠাই হাত ৰাখি মিলিলাম । এখন ৬৬ যে কৰে সেই ।”

এইৰূপে জনালত ৬ বোলে,—“যাতো পূৰ্ণ সম্বন্ধত থাকি ৰাজা মিলিল এতেকেসে আমি ধাপিম-সাক্ষিম বুলি ইহাক অনা হ’ল । পাচতে শুনা গ’ল ৰাজাৰ লোকজন বিহৰিছে হেন । তাতে যদি ৰাজাক ধাপি-সাক্ষি পঠাম কেনেকৈ শোভন হব ? পুৰুষৰ ধৰ্ম্ম আগ, ধৰ্ম্মক আগতকৈ যদি কোনো কৰ্ম কৰে তেবে ইহলোকত সিদ্ধি হব, পবলোকত স্মৃথ হব । যেমনে ৰাজাৰ দ্বাৰাএ লোকজনৰ সহাই সেৰুপ উপাই চিন্তিব লাগে । যদি ৰাজাৰ দ্বাৰাএ বশ নহই পূৰ্ণে যে ধাপিম-সাক্ষিম বোলা গৈছে পুনৰ্জাৰ কাটি মাৰি বশ কৰিও ৰাজাক ধাপিম সাক্ষিম ।” জয়ন্তা ৰাজাএ বুলিলে,—“আমাত হন্তে ইকথা হবলৈ আহে নেকি ? ৬৬ আজ্ঞা যিখনি পাৰি কৰা হাব ।”

মহাৰাজা বোলে,—“মজ্জুমাৰতকৈ যি বুলিছোঁ কথা সেইহে । মই বুলিলোঁ বকৰা তাক সম্পষ্ট কৰি বুজাব ।” পাচে ৬৬ আজ্ঞাএ বকৰা এইখান বুলিলে,—“৬৬ এইখানি বুলিছে,—‘জয়ন্তা ৰাজাকো যে সেই ধানতে ধাপি ধৰ আমাৰ অতীষ্ট এইহে । ৰাজা ইঠাইলৈ আহিলত শুনা গৈছে তাৰ লোকজন বিহৰিছে হেন । সেই যেমনে বশ হয় তাকে ৰাজা ভালৰূপে চিন্তিব লাগে । আৰ কছাৰী বজাবো বৰা-বকক ভাল মাহুৎ আহি অনেকৰূপে আৰ্হান কৰিলত

পূৰ্বভূতে থাপি থোচা গ'ল। এতেকে বাজাবো ভাল বাহুহ আহি প্ৰাৰ্থনা কৰিব
বাসেহি। পাচে পূৰ্ব সম্বন্ধ-নিবন্ধ ঐতিহ্য চাই থাপি সাকি থকা হ'ব। যদি
কাজৰ দ্বাৰাএ লোকজন বশ নাহাই পূৰ্বে যে বুলিলো। থাপিহ-সাকিহ পূৰ্বকাৰ
তাক কাটি থাপিও বশ কৰিও থাপিহ সাকিহ। পূৰ্ব সম্বন্ধ-নিবন্ধ ঐতিহ্যে
বিধান হই তাক তাকি আগুনি জানে।" তাতে জয়ন্তী বাজা বুলিলে,—
“বেধন আইলাম এহুবি বন্দীএবে আইলাম, ভাল বাহুহ বকৰা সাতে বহিল।
পাক্ত বিধান হৈছে আৰি তাক কি জানি? আমি যে ইঠাই আহিব পাৰিলো
সি যে নাহিহ, সি কোন ববমাহুহ?”

পাচে ৬৬ বোলে,—“এখন বহাত জিৰাই থাকগৈ। আনাদিনাটকৈ ফুৰা
হুগৈ শোৱা বাব।” বঁটা-বাহন তাম-পিতল আনো অন্তৰাব সহিত্তে বাহুহ
যি আহিল মানে ১৩০০ টকাৰ বাব দিলে। পাচে ৬৬ কথাবাৰ্তা হবহ কাৰণে
ফহাৰী বজাক দিলে বববকৰাক, জয়ন্তী বজাক দিলে ববহুকনৰ হাতত। ১৩০০, ৪

বামসিংহ বজাব সুভূ।—পাচে ৬৬ৰ আত্মাএ দ্বীট বাহুহেবে নাএবে
তজাবীক তাৰ ভাল বাহুহ প্ৰাৰ্থনা কৰি বাজাক নিবৰ নিষিত্তে বহুহুকনে
জয়ন্তীলৈ পঠালে। এতেকে ৬ বিখনাধৰ পৰা গড়গাঙলৈ গ'ল। ববহুকনৰ
মনখিব তামুলীক লগত দি জয়ন্তী বজাক উজাই পঠালে, বহুহুকনত থলসি।
নাৱ তৰা দি জয়ন্তী পালেগৈ। সিহঁতে বোলে,—“তাকি কিলা গলাহিহে
আহিহ? বাজা আছে বা নাই তোৰ কথাত প্ৰমাণ কি? আৰ্য্যক, জয়ন্তী, জয়ন্তী,
কাণ্ডা ইহঁত তোৰ লগতে থাকক, বাহুহকো চাই আহক। যদি প্ৰমাণন ১ কৰিহিলে
দিয়ে আৰিও বাম।” এই কথা জনালত প্ৰাৰণৰ ২০ দিন বাওঁত পামিহৰ
বাজা সুভূ হ'ল। বজাক পুৰিবৰ দ্বিতী ৬ কিলোহিলে দিলে ৬০, বহুহুক
৪ কটি। কৰ্মলৈ দিলে ৩০০, সোণা ১০। ১২০ ৪

জয়ন্তীৰ কন্যা চাকলৈ নিওঁতে বঁটা বিতৰণ।—জয়ন্তী ১৭ দিন
বাওঁতে কন্যা দ্বীট চাকলৈ দিলে। কন্যা নিওঁতে বঁটা দিলে বহুহুকনৰ,—
সোণাৰ থাক ৪ পাট, কৰ্ণফুলা ১ বোৰ, ফুলাম ববকাপৰ পাটফুলামি পাটফুলামি
১ বোৰ, ৬০; সোণাভিক,—ফুলাম ববকাপৰ পাটফুলামি ১ বোৰ, ৬০;
৪০; ববলৈক,—জয়ন্তীএবে কাপৰ ১ বোৰ, ১২ টকা; বহুহুকনক,—
জয়ন্তীএবে কাপৰ ১ বোৰ, ১০ টকা; বিজয় কটকীক,—জয়ন্তীএবে কাপৰ

১ বোৰ, ১০ টকা ; মাৰাণ ডাঙাৰীক, উত্তম, থান সবাব, উত্তম, এই চাৰিকো এইদৰে ; বাম মজুমদাৰক,—কেৱলৰ কাপৰ ১ বোৰ, ৪৭ ৪ টকা ; পাচে অহা ওটা মাজুৰক,—কেৱলৰ কাপৰ ৩ বোৰ, ১৪ টকা ; আৰু পাইকবোৰক,—কাপ ১১৪ টকা, ডুৱা বৰকাপৰ, চেলেঙ্গ, পাণ্ডবিঞৰ কাপৰ দিলে । ১৯১ ॥

গুৱাহাটীত জয়ন্তাৰ বৰকোঁৱৰৰ অভ্যর্থনা ।—পাচে ৬৬ তাৰিখ পঞ্চ দিন আহোঁতে শনিবাৰে বৰকোঁৱৰক গুৱাহাটীলৈ পঠালে । বোলে,—“যেনেকুণে হয় বৰকোঁৱৰক সন্তোষ কৰি দি-১৫ তাক তুলি জাগীৰ কোঠালৈ পঠাই দিব, ৰাজ্যৰ অস্থিও অধিকৃত লগাব দিব ।” ফুকনে দপদৰত কটকা তোলা তাএ বহিছিল । বৰকোঁৱৰ থিয়ই আছিল । তাৰ লগৰ মানুহে সাতসেৱা কৰি আহিল । ৰাজখোৱাবোৰ বহা চ’তিৰ তলত থপা পাৰি থাইছিল । বেলেতলীয়া ৰজাও দপদৰত আচে । বহা ৰুটা এৰি তাৰ উলনীত বহিল । পাচে ফুকনে মাতিলে বোলে,—“বৰকোঁৱৰ, যেখন জয়ন্তা ৰাজ্য আমাৰ ঠাইত মিলেহি তেখন ৬ সেৱা কৰি পুনৰ্ৰাণ ৰাজ্য পাৰৰ নিমিত্তে মোত অনেককণে বচন-কথা আধাৰ বুলিছিল । মও ৬ দেৱৰ চৰণত প্ৰাৰ্থনা কৰি সেই ৰাজ্যতে সংস্থাপন কৰিম হেন বুলিলোঁ । যেখন বিশ্বনাথৰ পৰা মই আহোঁ ৰাজ্যৰ নিমিত্তে অনেককণে ৬ৰ চৰণত নিবেদন কৰি আহিছোঁ, যেখন নাৰো বাই তেখনো ৬ৰ চৰণলৈ প্ৰাৰ্থনা কৰি পঠাইছোঁ । এতেকে দৈবদোষত ৰাজ্যৰ ইধান হ’ল । তইতৰ নিমিত্তেও মই জনাই আহিলোঁ । তইতেও বৰয়াৰ বাৰাএ ৬ৰ চৰণত অনেককণে প্ৰাৰ্থনা কৰিলি, এতেকেহে আহিবলৈকো পালি । ভাল মাজু-জুহু আহি নিলেহিহে তও সেই দেশ পাবলৈ আছে, ৰাজ্য ৰক্ষা বাই । সেই যদি নিমিলিবহি দেশ বা কিৰূপে ৰক্ষা পৰিব ? তই বা কিৰূপে ৰক্ষা পৰিব ?” বৰকোঁৱৰে বোলে,—“৬ ঈশ্বৰৰ আজ্ঞা হৈছে, সিহঁত বুলিছে ঈশ্বৰে এইখান জুৰাব ।” তাত বুলিলে,—“কোঁৱৰ, ঈশ্বৰে কৰাব হেন যি বুলিছে তুমি-সন্ত আজ্ঞা যদি পূৰ্ণদেখক তেহে ভেহে তাৰ কলকো পাই, অতঃপন হলে তাৰ কৰ্ম যিকল হয় ।” কোঁৱৰে বোলে,—“কামাখ্যা, উমানন্দ সাধী আছে নই যদি কোৱামাখ্য কণঠ কৰি বোলোঁ ।” পাচে ৰূপৰ বটোৰে তানোল দি বোলে,—“সেই ৰাজ্যখনৰ ইখাৰ অনেক মানি-দৰকত হৈছে, পুনৰ্ৰাণ এনেখান হলে তাৰ

কিন্তু নথাকিব । এনেক্ষে কথা-বচন আবার হৈ যদি মিলাই পায় তাত্তহে
বন্দ আছে, লাগে আছে । আজি বহাত দ্বিবাঈ থাকুণে, আনদিন জানীলে
বাঁধি ।” কোঞের বোলে,—“পাঞ-মন্ত্রী সকলো আগব অপবাধক মনে থাক
কবিবা, আরন্তক হবে ।” তাতে বোলা গ’ল,—“অপবাধক কেমা কমিলতহে
ইঠাইলৈ আহিব পাইছ । যিকপে বুগিছো ইহে হব লাগে ।” ১২২ ॥

অশ্বক্রান্তত বামসিংহর অস্থি অর্পণ ।—বাজার অস্থি অশ্বক্রান্তত
লগাবলৈ কপিলা সালঙ্কত গো লাগে বু’ল ক’লত তাকে দিলে । চাউল, লোণ,
ডোজনী দিবলৈ কড়ি ১২০, খন্ডা ৬ খান, সোণা ২১ খব । সিবোর দান-
দক্ষিণা ক’রি অস্থি লগালে । ১২৩ ॥

বরকৌরবক দিয়া উপহার ।—বরকোঞরক দিলে,—কপ ৭০, চাবধবা
বরকাপব, আতলচব জামা, পাণ্ডবি, পটুকা, কপুদালী ইবার ১ যোব,
আচুফুলাম যোব বরকাপব, তারব জামা আক এক যোব । বহাবিলৈ,—
৪০ কপব বটা ১টা, টেমি, কপব পটুয়ে মেখেলা চাবধবা ১ যোব, বরকাপব
আচুফুলাম ১ যোব, বরকাপব চাবধবা ২ যোব । নাবাণ তত্তাবীক ১০ টকা,
ফুল সর্দাবক ১০ কপ, বামদাসক ৫ কপ, বিজয়বাব কটকীক ১০ কপ,
চাঁদবাইক ৬ কপ, পাচে অহা তিনিক ৯ কপ, পাটভুনিয়েরে কুম্ভমকুলীরা
কাপব ৬ যোব আক বয়া কাপব ৫ যোব, আক আঠোটা মাছুহলৈ ৩০
কপ দিলে । ১২৪ ॥

অব’জক জয়ন্তা রাজ্য ।—জাগীতো কলীয়াববীরা কুকনব ছই হাজাব,
নামদলীয়া রাজখোরা, বাজাক পাই আহিবব পবা আছিল । পাচে বুঢ়াগোহাঞি,
কুকন, নামদলীয়া, তকরা দিহিদীয়া, বজাল ভূঞা সহিতে সেই কৌন্তত
বরকোঞরক থাপি পৰ্বতলৈ মাছুহ পঠালে । নাবাখোলাট, বিজয়বাব, ইহিতক
বাঁধি নৰ্ত্তনব মলৈ তিনটা, সেওত দুটা পঠাই দিলে, বোলে,—“মাছুহ যি
আছিল সকলো তাতে আছে, আমাব ইঠাইত আক ভাল মাছুহ নাই ।
ইপোনেও আমাক বাতে, কপিলীও অনেক ঠাঠ পঠাইছে, সিও ভয়-সংকট
নাবাই । আমাজো রাজা নাই, অবাজ্যে যেখি শত্রু অসেবেও বাঁধিব খোজ
কোঞরক রাজা পাতি যি ৬ রাজ্যখান থাপক সাক্ষক ।” ১২৫ ॥

জয়ন্তাত বজ্জা পজ্জা বিষয়ে স্বৰ্গদেৱৰ লিঙ্কান্ত ।—এই কথা ৬ত জনালত বোলে,—“কোঞৰক জাগীৰ পৰা ওৱাহাট্টালৈ নি তাৰ যি মাছহ আছে সেইখান বুলি কিবাই পঠাব,—“যেখন জয়ন্তা ৰাজা আমাত বুলিলে তেখন ৬ৰ চৰণত প্ৰাৰ্থনা কৰি সেই ৰাজ্যতে থাকিম হেন বুলিছিলোঁ । কেবল নাৰো ঘাই তেওলো ৬ৰ চৰণত প্ৰাৰ্থনা কৰি পঠালোঁ । পাচতো ৰাজা বিজ্ঞপ্তি এক দিন দেশক পাব বাজ্যো বন্ধা পৰিব এই প্ৰাৰ্থনা ৬লৈ কৰি পঠালোঁ । দৈবদোষে ৰাজ্য ভূত্ব হ’ল । কোঞৰেও আৰ বৰা-বককৰ ছাঁবাও ৬ত জনালত ইঠাইলৈ পঠাই দিলে । এখেবো পৰা নাৰাণ্ডাই, বিজয়ৰাম গৈল, সিহঁতো দেখোঁ নাছিল ? এখন তহঁত যি আহিছ তোৰ কথাও জ্ঞান কি ? যি কথাও সংশয় কৰে, শৰণাগত যি হব তাক কোনো দিন মৰা-কটা নাই । ইকথা সাক্ষাতে প্ৰমাণ কছাৰী ৰাজ্যত হৈছে । এতেকে তাৰ ভাল মাছহ দুই-চাৰি আহি প্ৰাৰ্থনা কৰিবহি । ৰাজ্য ৰাক মানিব তাৰ নাম ৰখি কওকহি । কছাৰী ৰাজ্য মৰিল, তাৰ পুতেকক ৰাজ্য পাতিবৰ নিমিত্তে আমাৰ বৰা-বকক ভাল মাছহো গৈছে । আত কি সংশয় আছে ? যদি কোঞৰকো পাব বাজ্যো বন্ধা পৰিব, ১০ দিনলৈ দিন দিলোঁ শীঘ্ৰে আহকগৈ । যদি নাহে ইদোষৰ আমি ৰাজ ।” পাচে কোঞৰ জাগীৰ কোঠালৈ গৈ ইহঁতক পঠালে । ১২৬ ॥

বজ্জা প্ৰাৰ্থিবলৈ অহা জয়ন্তাৰ ভাল মানুহ ।—তাতে পাচে বিজয়ৰাম, উচিঙ্গিমলাত, বৰকোঞৰৰ ভাই, ইহঁত আহিলত বুঢ়াগোহাঞি, ফুকনকো জাগীৰ পৰা ওলাই আহিব দিলে । কোঞৰকো আনি এইখান বুলিব দিলে । পাচে ফুকনে বোলে,—“কোঞৰ, ৬ৰ ঠাইত বা যি বচন-কছা আখাৰ বুলি আহিলি, আমাৰ ঠাইত বা যি বুলি গলি তাৰো দেখোন চিন-প্ৰমাণ একো পোৱা নাই ? এতিয়া যি মাছহ আহিছে বুলি জনিছোঁ সি বা ভোত কি কৈছেহি ? তই যি মাছহ পঠালি সি ৰাটত কি গুনি আহিল ?” কোঞৰে বোলে,—“পিতা সাক্ষাত দৰবাৰৰ মাজত মই কথাবাৰ্ত্তা আখাৰ বুলি গৈছিলোঁ, সকলো ভাল হৈছে । সিহঁতো আহিছে আপুনি কওক ।” নিমিত্তে বোলে,—“থলৈ পৰ্কতে সকলো যুগুতি কৰি কোঞৰক প্ৰাৰ্থনা কৰি নিবৰ কাৰণে আমাক পঠাইছে । আৰ ভাল মাছহ-জয়ন্তাত পঠাই আহি

কবাই নিয়াব চাফলৈ । আমি ইমিকিব পৰা কোঞৰক লৈ গলে ৮ সেয়া কৰি, কোঞৰক হান-সংকাৰ কৰি গোভাৰ পৰা নিবহি। ” “ কোঞৰৰ যোৱা যাহুটিএ, নেনী, খলাৰ বজাএ কি কহিছে ? ” “ ৰামচৰণ কটকীএ বেতিয়া নোভাত কথাবাৰ্ত্তা কলেগৈ এই মাহুহ হুটাকো জগীলৈ দি পঠালে । নৰ্ত্তনলৈকে লয়বে মাহুহ এটা পঠালে কথাবাৰ্ত্তা ভাল হ'ল হেন বুলি জনাবলৈ । নৰ্ত্তনৰ ববদলৈ, কমাৰ পাত্ৰ, আৰু মাহুহ সকলো আহি আমচেন্ত আছিল । বাৰ্ত্তা নেপাই উলট হাতীৰদ্ধালৈ গ'ল । এতিয়া আমি গৈ লব্ধত কৌদৰৰ কথা কলত লয়বে মাহুহ এটা, তিনি বজাৰ তিনিটা দলৈ সিহঁতক গুলোটাই আহিবলৈ পঠাইছে । ” তাত কুকনে বোলে,—“ পৰুৱী মাহুহ আহিছে বুলি কৈছে, খলৰ দেখোঁ নাই ? ” সিহঁতে বোলে,—“ খলৰ সেওত হুটী আহিছে, কোঞৰকো বিনাই দিবৰ জানিলে আনৰো দুই-চাৰি মাহুহ আহিব । ” এই কথা ৬৬ত জনালত বোলে,—“ আৰু এটা মাহুহ পঠাব কোঞৰৰ লগৰ, কোঞৰক গুৱাহাটীতে ৰাখিব । ” ১১৭ ॥

ৰাণী বজাৰ বিদ্ৰোহ ।—ইতিমধ্যে ৬৬এ বোলে,—“ ৰাণীৰ পুতেকৰো উখামুখা শুনিছো । কুকন এটাক পঠাই ধৰোক । ” আমাৰ মাহুহ গৈ কোঁঠ দিলত সি পলাই মতাইকৰত সোমালগৈ । পাচে একো প্ৰকাৰে পোৱা নাই হেন দেখি কোঁঠ তোলাই আনি দোলাকাথৰীয়া চান্দ্রাই বৰাকৈ, পলাশবৰীয়া টুকুৰীয়াকে পঠাই উপাই কৰি বোধ-ভাবনা দি তাক আনি গড়গাৱলৈ নিলে । ৬এ কুকনলৈ বুলিলে,—“ ৰাণীৰ খোৰাএ বজাললৈ শিৱনাৰাপলৈ গুৱাহাটী লবলৈ ধনলয়ক পঠাই কথা দি আঁহাক, মৈদাৰী, ছৰাবগবিলাত ধৰিম হেন বুলিব, নৰ্ত্তন সোণাপুৰৰ কটা মাহুহৰ আগমঙ্গল, ফলাহুল আনি ছৰাবত হুটা মাহুহ কাটি ঢোল কোবাই বণচনি কৰিব, আনো দি জানাওনা কথাবাৰ্ত্তা আছে সোদপোছ কৰি লেখা কৰি সকল মাহুহ-দুহুহ দি পঠাব । ” পাচে কুকনেও সোধপোছ কৰি লেখা কৰি জনাওনা মাহুহ দি পঠালে । গড়গাৱলৈ দেৱতা সোদপোছ কৰিলে । সকল কথা লাগিল । ১১৮ ॥

ৰাণীৰ বজা আৰু বিষয়াৰ হুত্যা ।—পাচে ৬ বোলে,—“ মই যে জাক খোৰ-ভাবনা দি অনাইছোঁ, তোৰ বেহটো মই নামাৰোঁ । পুতেকক

শুৱাহাটীত সোখা খই গাৰ্ভিৰো ভাল মানুহ-দুহুহটো আনি থ'ক ।” খোৰাও বোলে,—“ভাল, হই আনি দিম ।” এতেকে তাক শুৱাহাটীলৈ পঠালে । ইঠাইলৈ আহি কাকো নানিলে । বয়া গোটাচাবেক মানুহ আনিলে । ৮ বোলে,—“সি যিকপে বন্ধা শৰিব, ৰাজ্যকো পাব, এই কাৰণে তাক সোঁতা ধৈ ধাব দিলোঁ । সি কাকো নানি সকল দিনে কুচ্ছত কৰি থাকে ।” পানীফুকন সহিতে বাবে ৰাজখোৱা গৈ খোৰাকো, তাৰ দৰবখৰা বৰদাকো, পাচনি বৰদাকো তাৰ দুৱাৰতে কাটি জিশূল দি থব দিলে, গাওঁ-ভূঞিখনা বি পাই পুৰি আহিব । পামহিব বাটেও, ওভোতা শিমলুৰ বাটেও, হাটবইৰ বাটেও পানীফুকন সহিতে বাবে ৰাজখোৱা গৈ তিনিকো তাৰ দুৱাৰমুখতে কাটি জিশূল দি থলে । । ১৯৯ ॥

জয়ন্তাৰ বিৰুদ্ধে পুনৰু বণোদ্যম ।—আৰু বৰগাওঁ সহিতে এইবোৰ পুৰি আহিলত ২১ শক, পোষ মাহ, ৰামুণ বৰাও, তিনিদলৈও আহি কৈছে, বোলে,—“গলে পৰ্বতে সমস্তে বোকা কোঁঠলৈ আহিছে গোভাৰ পৰা বৰকোঞৰক ৰজাটক নিবলৈ ।” এই কথা ৰামচৰণে মহাৰাজাত জনালত দাই ধৰি খজ কৰি ডিঙ্গিএ মূৰে লোৱা লগাই খই বাহুদেৱ বটকীকে, তাম্ৰধ্বজকে পঠাই বোলে,—“কোঞৰো জাগীলৈ গৈ মানুহ পঠাই বড়াই-বুজাই ল'ক ।” ওপৰদয়সীয়া ৰাজখোৱাও জাগীলৈ লৈ গ'ল । এতেকে আনাৰ মানুহ বগলৈ উঠিল । কোঞৰকো খজ কৰি বৰদোৱালৈ নিলগাই লগৰ মানুহক লোৱা লগাই থলে । ২০০ ॥

গোভা আৰু কপিলীৰ বাটে আহোম সেনাৰ যাত্ৰা ।—শ্ৰীশ্ৰীকল্পসিংহ মহাৰাজা বৰদোৱা বাহৰত থাকি পানীফুকন প্ৰমুখ্যে বাৰকীয়া বৰগোহাঞি ফুকন, গড়গঞা সন্দিকৈ ফুকন, দোলাকাথৰীয়া বৰদা, চাওডাঙৰ বৰদা, পানীদিহিৰীয়া, ওপৰদয়সীয়া, গজপুৰীয়া ৰাজখোৱা ২০২৪৪ শকাব্দ গোভাৰ বাটে পাচিলে । অভয়পুৰীয়া প্ৰমুখ্যে সৰুজনা দুৱৰা ফুকন, বৰবৰদাৰ দুৱলীয়া, দুৱলীয়া ফুকন, ৰাজখোৱা এইসকলক থাকিলে ডিমৰুৱা সোমাই কপিলীৰ বাটে । গোভাৰ বাটে আগত দোলাকাথৰীয়া বৰদা, চাওডাঙৰ বৰদা, ভিতৰৰ মানুহে সহিতে পানীফুকন, তাৰ পাচত দুই ফুকন, আনাৰ মাজে মাজে ৰাজখোৱাবোৰ, ভিতৰুৱাল ফুকনবোৰ আগে আদেও চলিছিল

পাচোটা হাতী গৈছিল । আৰ পাচত গোহাঁজিবোৰ গৈছিল । এই ক্ৰমে জাগীৰ পৰা গৈ গোভাত ব'ল । আতে বুঢ়াগোহাঁজি থাকিল । তাৰ পৰা মহাবাহুব ঠেকত ব'ল । তাতে তবশলগুৰীয়া ছবলীয়া বাজখোৱা থাকিল । তাৰে পৰা আমচেৰত ব'ল । আতে নামদজীয়া মূলৰ বাজখোৱা থাকিল । তাতে তিনি দিন থাকি মাজলী, আমচিৰি আৰু খনচাবেক গাওঁ পুৰিলে । আমদিনা গাওঁ পুৰিবলৈ যাওঁতে বৰগোহাঁজি ফুকনৰ মাহুহে খুব হোৱা গাবো দেখি পাচদিনা খৰিভাবীৰ লগত গৈ গছত উঠি চাওঁতে তিনিটা গাবোৱে কঁড়ালে । আমাৰ দুটাত কঁড় লাগিল । খৰিভাবীৰ লগৰ মাহুহে দেখি গৈ হিলৈ মাৰিলত ফুকলি মাৰি পলাল । কোঁঠলৈ আনিগত এটা মৰিল । গাওঁ মাৰিবলৈ যাওঁতে চোৱা মাহুহ কাটি দেও কৰিবৰ চিন পালে । কিবা গোভাৰ দ্বা-দলৈকে কাটিলে আৰু নিচয় কৰিবাক নোৱাৰোঁ । হাতী এটাৰ খোজ পালে, বনবীয়া কি খৰচীয়া আৰু নাজানি । ২০১ ॥

গোভাইদি যোৱা সৈন্তৰ বিলম্ব ।—মহাবাজৰ ঘোঁৰাচোৱা দুই নিখল বৰা, বাউত এইহঁততকৈ দাই ধৰি পঠালে, বোলে,—“সিহঁতে গাবোক জয়ে নগৈ একো কোঁঠত মাহুহ তিনি দিন চাৰি দিনকৈ থাকে । মোৰ লগতো বকৰা, ফুকন আছে । যাব নোৱাৰোঁ বুলি কৈ পঠাব, সিহঁতক বাঁধ আনক পাচিম । সিবাটায়া আসে নৰ্ত্তন পালেগৈ । সকল গাবোএ একেঠাই হৈ যদি মূৰ পাতি ধৰে পাচে সিহঁতক কোনে বক্ষা কৰিব ?” গোহাঁজিবোৰে সহিতে হুণ্ডতি কৰি পানীফুকনে বোলে,—“গাবোক জএ যাৰ নোৱাৰিবৰখান যি দাই ধৰিছে ইথান উত্তমহে বুলিছে । মহাবাজা দেৱতা অনেক বল-শক্তি যি গাবোক লগুখে পাতি দিছে, মহাবাজৰ কাৰ্য্য-কামত ই দেহ যাব, পো-নাতিলৈ তাত বৰ । কেইটা গাবো ? আত কি সংশয় আছে ? পাখশাই লোকলৈকে বন কৰি আচা গৈছে । আমাৰ অনেক সন্ত, আৰু চলাব নোৱাৰোঁতেই দুই একদিন পলয় হৈছে । এদিন বাট কাটি দুই দিন গাওঁ যবা টেম, পাচদিন কোৱা যাব ।” ২০২ ॥

নৰ্ত্তনত ফুকনবে'বৰ কোঁঠ ।—তাৰ পৰা গৈ আঠভজাত ব'ল । কেচাচৰোৱাত বৰচেটিয়া থাকিল । আঠভজাত বৰগোহাঁজি থাকি তাৰ পৰা সৰুপানীত, বেলোচাত নামদজীয়া, বুড়িটকৰত দিখৌমুৰীয়া, বৰপানীত

আঠগঞা মাজপোৱা খিতাব পৰা সৰুপানীত ব'ল । তাতে সলাল বৰগোহাঞি থাকিল । সৰুসংলিখত, সন্মিষ্টক ফুকনৰ ছবলীয়া থাকিল । সৰুপানীৰ পৰা ফুকন গৈ বৰকৰ্ত্তব্যক ব'ল । আৰ মাজে মাজেও চাৰি হাজৰিকীয়া, তিনি হাজৰিকীয়াৰ কৌঠ একোহাজাৰ অন্তৰে আছিল । মুঠ কৌঠৰ মাহুহ আগৈ দিয়া ৩৬৭৭৪ । দুয়ো বটীয়া এঠাই হ'লত আৰু মাহুহ বঢ়াই দিলে । গোহাঞিবোৰৰ কৌঠত ছটা তিনিটাকৈ হাতী আছিল । কৌঠৰ মাজত কাঁড়, ধনু, হিটল একুবি চাৰিটাকৈ মাহুহ, আৰু কথাবাত্তএ দেখাদেখি হুই চাৰি ঠাই সাত ঠাইতো খপুৱা বহিছিল । নৰ্ত্তনত ফুকনবোৰৰ কৌঠত হাতী ৯টা আছিল । আৰে পৰা নবীনকৈ কৌঠ বঢ়াই গাওঁ মাৰিছিল । ২০৩ ॥

স্বৰ্গদেৱলৈ জয়ন্তা যুদ্ধৰ বাতৰি ।—দৌবাচোৱা পাচনিৰ পুতেক নিৰ্মলতকৈ মহাবাজা বোলে,—“ফুকনবোৰ নৰ্ত্তন পাই গাওঁ-ভূঞিখান কি মাৰিছে ? সিবাটৰ বাকী বাৰ্ত্তা পাইছে ? যদি পোৱা নাই ডাঙ্গৰ পৰ্বতত উঠি তৰা হিটল মাৰিব ।” তাত ফুকনবোৰে বোলে,—“গাওঁ-ভূঞি মৰা হৈছে । ওখ পৰ্বতত উঠি বৰহিটলও মৰা হৈছে । দুখনকৈ কৌঠ বাঢ়ি বাৰ্ত্তা লব লাগিলে আমি বা কোন বাটে যাওঁ, সিবোৰ বা কোন বাটে আছে ? বাটে জানিলেহে পাৰি ?” বাধবনাৰাণ, কমলাতকৈ পানীফুকনে মহাবাজালৈ জনালে । ২০৪ ॥

ডেকাফুকনৰ গাৰো গাওঁ আক্ৰমণ ।—গাওঁ মাৰিবলৈ ডেকাফুকন গৈছিল । গাৰোএ আগবাঢ়ি আচি বোলে,—“তইতে আমাক নেকাটিবি, আমিও স্বৰ্গমহাবাজাবহে । ৰাজ্যৰ কথাবাৰ্ত্তা হবলৈ আমাৰ ভাল মাহুহ নাই । অলপ মাহুহেৰে বৰকোঞৰক আনি আতে দেখাবি, আমি যি হুই লই কঁটিম ।” আমাৰ মাহুহে বোলে,—“ভাল, তইতো আহি মিলিবি, নামাৰোঁ নাকটো । প্ৰাৰ্থনা কৰি থুজিলে কোঞৰক পাৰি । কোঞৰক ৰাজা পাতি দি বাবৰ নিৰিঙেহে আমি আহিছোঁ ।” এইকপে বোলাবুলি কৰি আহিল, চাপি নাহে । পাছে কঁড়াৰ খৰিলে, আমাবো কঁড়াইছিল । জগত দোণাকাখৰীয়া গাৰো এটা লাখটি ধৰি কাটিলে । ২০৫ ॥

জয়ন্তাৰ গাওঁ জাৰি পোৱা বস্তু ।—গাওঁ মাৰোতে সকলোমূলি শোকা হ'ল,—হিটল ৪, বাহু ১৯, ডাম শিতল ৪০ পদ, বাক ১৩ বান, পতুৱা ২ বাহু,

গাবোকঁতৰা ১১ খন, সোণৰ কঁবীয়া ১টা, জপৰ খাক ৬ পাটি, টাৰ ১ ঘোৰ, সৰু লম্বাৰ ৬, পাণ ২, চিটৰ পাণ ১, পাৰিফুলসৰ টৰা ১, নৰা কাপৰ ১, টৰা কাপৰ ১, আগ সোণোদালী বুটালৰ ১, পাটুণী ১, তাৰৰ গাবো ঢোলা ২ খান। বোঁৰাচোৱা খামন কুহুমতকৈ মহাৰাজা বোলে,—“বৰকোঞৰকো পঠাইছো, ই পালেগৈ গাবো যি পাইছে সি নেদেখে হেনকৈ চল কৰি যি পঠাব। আক যাৰ আপাহ পাইছে বঁটা-বাহন দিব।” ২০৬ ॥

গাবোৱে দগা দি ধৰে ।—আক এক দিনা চিনাতলীয়া বকরাএ হাতী ধুৱাৰি আনোঁতে ছটা গাবোএ ধৰিলেহি। আমাৰ ১০টাত কাঁড় লাগিল, হাজৰিকীয়াতো লাগিল। এনেতে পাইক লৰ মাৰিলে। খেদি আহি গাবোএ ৯টা মাছহ কাটিলে। পাচে হাজৰিকীয়াএ এটা গাবো খুঁচিলে, এটা ঘমালে। কাঁড়ো গোটাচাবেকত লাগিল। পাচে গাবো ইহঁকিল। আৰ পাচত দোলাকাখৰীয়া বকরা, চাউডাসৰ বকরা, পানীদিহিলীয়া ৰাজখোৱা সিবটীয়াৰ বাৰ্তা লবলৈ বাঢ়ি কোঁঠ দিব দি মই উলটি আহোঁতে পাচতে গাবোএ ধৰিলেহি। দিহিলীয়া কপলিয়াল হাজাৰৰ বন্ধাকে গাবোএ কেইটা ধাও মাৰিলে, ইও উলটি ধৰিলে। পাচে গাবোক কাটিলে। মিৰিএও ছটা সাবটি ধৰি কাটিলে। আৰ পাচ দিনাও গাওঁ মাৰিবলৈ ৰাঙতে মিৰিএ তিবৰা ছটা কাটিলে। ইহঁতক পানীফুকনে কাপৰ কেৰুএৰে বঁটা দিলে, আক যি হুটাই গাবোক বেঢ়ি ধৰিছিল সিহঁতকো এক আধালিকৈ ৪৭ টকা ৰূপ দিলে। ২০৭ ॥

আহোমৰে জয় কৰা গাবো গাওঁৰ লেখ ।—এনেতে বৰকোঞৰ পাই গৈ বোলে,—“তোমালোকে গাওঁ-ভূইখাম মাৰিলি। গাবোএ আমাৰ মাছহক দেখা দিব, মাছহ পঠাইছো। বৰিহে কথাবাৰ্তাও নহই পাচে মই বুলিএ খুলিএ মেৰাই দিম, তোমাৰ লোকে মাৰিব।” এতেকে কপিলীৰ দ্বাৰা বাটে অহা মাছহ নৰ্ত্তনৰ ওপৰে ২৭ দিনৰ পাচত ওলালহি। ডিমকমাৰ পৰা নাৰেজত অল মাটি ৪০০০, তাৰ পৰা পুজৰ কোঁঠত ব'ল মাটি ৬০০০, জাৰ পৰা কছাৰী-গড়ত ব'ল মাটি ৪৪৬০, তাৰ পৰা তপতপানীত ব'ল মাটি ৩১৩২, আৰো পৰা লোপানী গাওঁ, জোলাস গাওঁ, খোলেজ গাওঁ, নৰ্জৰ ভগাবী গাওঁ, পাঁচখোছা গাওঁ, এই পাঁচখন গাওঁ মাৰিলে। তাৰ পৰা চমু গাওঁত ব'ল মাটি ৩৪০, আৰ পৰা মল্লেশ পাঁচৰ গাওঁ, তিলিমডাৰ গাওঁ, পামখোৱা ৬ খান, এই ৭ খান গাওঁ মাৰিলে।

তাৰ পৰা নটা পাণ্ডিত ব'ল মাটি ৩০০, আতে লখা পাণ্ডিত, পৰমপোহা.৭.৫.খান, এই আঠ পাণ্ডিত দাৰিলে। আৰো পৰা নটক পালেগৈ মাটি ১৫০০, মুঠত মাটি ৩২৪০। পাণ্ডিত মাৰি পোহা মাছহ ৪, হিষ্টেল ১৪টা, কতৰা ১২, জামৰাব ১ খান, খাটি ১, পলুয়া ১ খান, বৰচাঁচ খিল কটা ১, বালিকটা ২ খান ১৩০০ ॥

বৰকোঁৱৰক বজা কৰিবলৈ ইচ্ছা।—কোঞবেও মদনকে, দলৈ এটাকে বাবে দলৈব গালৈ পঠাই বোলে,—“মহাৰাজাও মোক বটা-বাহন দি বজা পাতি পঠাইছে। সকলো মোক আহি নিওঁক। আহিলে যদি কোনোখান হই তাৰ জাৰজাৰ মই গচি লম। যদি নাহে তবে মই কি নজানোঁ সমতে মৰাম।” এই কথা গাবোত ক'লত সিহঁতে এটি গাবো পঠাই বোলে,—“হয় তহঁতে কৈছ, কিবা কেও অহাএ নাই। যদি আহিছে আমিও যাম, তই কোঁঠকো চাই আহনৈ।” দেখিগৈ গাবোত কলত বজা, উত্তম দলৈক পঠাই বোলে,—“আমি কোঞব অহা নাই বুলিহে জানিছোঁ। আহিছে ভালেকহে হৈছে। আমাৰো এখেৰ পৰা শত শত দণ্ডবত। অনেক লোক আহিছে আমাৰ ডাঙ্গৰ ভয়, সত্তৰ মাজলৈ কিটক বাম? নটকতে থৈই সিবোৰ ঠাইকি যাওঁক, আমি গৈ বজা মানি লম, নহই যশমাণিকৰ পুখুৰীলৈ অলপ সল্লেৰে আনিব। আমি কোঞব সাহাবক শিব তুলি লম। পাচে সাহাবে সহিতে ভেঁটি-খাটি লৈ সিবোৰত মিলিম।” ২০২ ॥

জয়ন্তীয়াৰ গোপন মেল।—সিহঁতৰ মেলত বিখাসে বোলা কথা।—কোঁৱৰৰ মাছহ এটএ কৈছে, বোলে,—“আগেও আমি ছই তিনিবাৰ চাই সাত দলৈক পঠাইছিলোঁ, কোঞবক দিম বুলি নেদিলে। এতিয়া সকলো যাম, বন্দীকৈ বাধি বুলিব,—‘সকলোকোঞবক, বৰদলৈক দিয়ক; অনেক সত্ত, আহিলাপাতি পৰিছে তাক দিয়ক।’ আমি তাক ক'ত পাম? নেদিলে কি সুদাএ এবি? এই বুধি কৰিহে সকলকো নি বাধি থব খোজে।” ২১০ ॥

জয়ন্তীয়াৰ আগবাঢ়ি আহিবলৈ অসম্ভৱ।—পাচে কোঁৱৰে খোজে,—“ভইতে একো সংশয় নকৰিবি। যদি কৰা কৰে সিহঁতৰ ভিৰি তল, যোব জিৰি তলব। মোক বে আগবাঢ়ি যাবলৈ বোলে মই কোম জিৰি যাম? আগবাঢ়ি আহি প্ৰাৰ্থনা কৰিলেহে মই লয়লৈ ভাল?” এই কথা উত্তৰে কোঞবকোঞব বোলে,—“আমি সমস্তে আগবাঢ়ি একপানীকৈ আহিবলৈ,

এনেতে নিমেষৰ বাহুৰে প্ৰাণৰ এটা পাতৰো এ ফেঁচোনৰাই সজাই থৈছিলেহি । ইপোকেও কলিক বুলিছে, নিমোকেও যে বাহুৰ ফাটে, এমুহেৰে কিল্লেশ নকাত পাব ? তইতেও চাই যা, আমি যাব নোৱাৰোঁ ।” এই কথা ক’বতহি ফুকনবোৰে ধোঁৱে,—“বৰিপাত আনিবলৈহেঁকা মূলৈল গাবলৈ বাহুৰ ফাটা কৰা গৈছে । যি পথে কাৰিবৰ কই জাহাৰ হাতী-বাঁহী বাহুৰে ধৈ গৈছিল, তাকো আমি বন্দী কৰি চোৱা গৈছে ।” ইহঁতে বোলে,—“গাবোক আমি দেৱাও নাই, কুটাও নাই । সকলো আহগৈ, সোদপোছত বৰি বাটি হই ইহঁতৰ হৃদয় কৰিম ।” পাচে গৈ ক’লত বোলে,—“আমি একো সজাত নেগাওঁ, যাব বোৱাৰোঁ ।” এই বুলি নাছিল । ২১১ ॥

নৰ্জৰ পৰা ফুকনসকল আগবাঢ়ে ।—পাচে মনৰ কটকীক পঠাই মহাবাহা ডাৰো পৰা বাঢ়ি যাবলৈ বুলিলে । নৰ্জৰ পৰা ফুকনবোৰ বনশানিকৰ পুখুৰীত ব’ল । নৰ্জৰ হাতী তিনিটাকে সন্ধিকৈ ফুকন, ওপৰ-দলীয়া বাজখোৱা, বৰকৌৱৰ থাকিল । বজাৰ নগৰ সিপাৰে বৰবৰুৱা দলীয়া ফুকনৰ বচা বাজখোৱা থাকিল হাতী দুটাৰে । সবলশাৰীত বৰগোহাঁই ফুকন থাকিল হাতী দুটাৰে । বনশানিকৰ পুখুৰীত কলীয়াবন্দীয়া ফুকন থাকিল হাতী দুটাৰে । তাৰ পৰা ফুকনবোৰ মিননাথ চ’কাত বহিল । ২১২ ॥

বগত বিমুখ হোৱা বিষয়াৰ দণ্ড ।—এনেতে নৰ্জৰ কৌঠৰ হাতী-বাঁহ আনিবলৈ ওপৰদলীয়া, নামদলীয়া হাজৰিকীয়া, সলাল নামতিয়াল তিনি হাজৰিকীয়া গ’ল । গধূলি উলটি আহোঁতে গাবো এ ধৰিলেহি । নামতিয়াল, সলাল দুই হাজৰিকীয়া সহিতে ৪০ বাহুৰ কাটিলে । নামতিয়ালত কাঁক লাগিল । ধোঁৱাত উঠি পলাই আহিল । চাওডাঙে শবণ মিলতো মৰ’ল । আৰ পাচলিলা ওপৰদলীয়া বাজখোৱা আহিলপাতি, পৰীয়া বাহুৰ আঁহে বুলি জিহাতিবলৈ গ’ল । যি পলৈ গৈ আহোঁতে গাবোও, জবৰ পৰা ধৰিলেহি । আমাৰ বাহুৰ ইহঁকি আহিল । চাওডাঙে অগৰ দিল্লোজ-বাজখোৱাৰো ধৰবৰ নাই । বাহুৰকো সাতখান কৰাব সোৱাৰিছে । পাচে ফুকন হাতীতে হাজৰিকীয়ে গাবোক আন হই খেলিলে । তাৰ অন্তৰ চকমি উকলি নম, ফেঁচৰ, দুই হাজৰিকীয়াও খেদি গ’লত গাবো থাকিল । *

এই কথা চাওঁতেই মহাবাজত খলালত বাৰংবাৰ, হাজৰিকীয়া, খইকীয়া আৰু সোণ্ডাৰ পৰা ডিমিটে-খুঁৰ লোৱা দি মাৰতিয়াৰ পলাই থকা হাজৰিকীয়া, খইকীয়াৰ লোৱা দি গিলে । শিলৰ খোৰোৰত গৰ্হীয়া বোঁতা দিহিকীয়া কঁকী, হাজৰাল হাজৰিকীয়া, খইকীয়াৰে গুৰু দি গিলে । মহাবাজে সেনিগোঁহঁ কৰি নৰকীয়া হাজৰিকীয়াৰ কাণ খুঁজিলে । মাৰতিয়াৰ কাণ চুৰ এটা কাটিলে । খইকীয়াবোৰো কাণ নীচ কাটিলে, একো চুৰ কাটিলে । হাজৰাজীকোৰকো কোঁৱাৰ দিলে । বৰদোজৰে মাতিলত এৰিলে, বোলে,—“ভাব যে বগ সমৰতো গা খিব নহয়, ভাব বৈ গাঁৱ খিব কঁকী ।” এই কুনি কানিন ভাৱ কোঁৱাই গড়ৰ কোথে কোথে লৈ চুৰাইছিল । শিলৰ খোৰোৰত মাছৰ-খোঁচা হাজৰিকীয়া, হাজৰাল হাজৰিকীয়া মিনা পালে-খোঁচা বুলি কোৱাৰ দিলে । ২১৩ ॥

বৰদোজত ফুকনবোৰৰ বজাৰগৈয়া ।—মহাবাজা চান্দবাই বৰক পঠাই বোঁলে,—“কোঞৰৰ লগৰ মাছৰ এটি পঠাই গাৰোৰ হুই এক নৈ-দৈলৈক আনি কোঞৰক দি ফুকনবোৰ ওলাই আহিব । যদি চাপি নাহে, গাৰ দেখা দিএহি তেওঁ দি আহিব ।” পাচে কোঁৱৰৰ মাহুৰ এটি পঠোঁৱা হ’ল, সিও নাছিল । গাৰোঁ ওলাই নাছিল । পাচে ফুকনবোৰ কোঞৰে সহিতে ওলাই আহি বৰদোজত মহাবাজক সেৱা কৰিলেহি । মহাবাজা আঁঠে আঁঠোতে ধনশিৰীয়া গঞাই নাভশালৰ পাতে কাটিবলৈ বোঁৱা মাছৰ হুঁটা কাটিলে । বৈৰকীয়াৰ সোমোঙ বৰদোজৰ খাটৰ সোনে মাছৰ কাটিলে । এই কৰ্মে শুনি মহাবাজা বৰদোজক পঠাই দিলে । তেওঁ লৈ কোঁৱলৈ থকা গাঁৱত নগাৰো বৰদোজো ১৪৬ নং ধৰি আনিলে, নগাল দি থলে । ২১৪ ॥

বৰদোজ নগাৰ অজলহুই ।—পাচে বৰদোজৰ পৰা মহাবাজা জিহ্মৰখাটলৈ গ’ল । নগাৰে বি গিললত আহিল, বাতি কাঁপুৰি খাছ চিৰি বৰদোজ মাছৰক ডাঙৰেৰে চুৰিবিটাই হুটা মাৰিলে । ডেৰুৰি মসি নগাৰে পলাই গ’ল, জাভৰামি বাঁহিলে । ভাব সোটা-পাচেৰে বেদিগৈ পালে । মহাবাজা বোলে,—“ভাব সোমোঙে কঁকীৰে বাঁহি থকা গ’ল । সি একে কুনি মাৰি বহি আসেত কঁকী কৰি কৰিহে । এসে কঁকী কৰি কৰি পাই দিহি ।” এই কুনি বাঁহি কঁকীৰে

পাচিলে। কোঁকৰী নৈৰ পাৰে এনে এনে গছ, সৰু সৰু গছ, বন, পুস, মোলাকাখৰীয়া বন, বাৰুই চাউতলৰ বন, কোঁকৰীয়াল মিহি হালধীয়া এইবোৰে সৈ গছ নগৰ সৰি উলটি আহোঁতে বগাও পাতৰ পৰা ধৰিলেহি। আয়াৰ মাছৰ হুহি খাই হুইকিল। মাছহে কিছুমান পৰিল। হিলেবোৰ লৈই পেলাই নাৰিৰাত বহি গুৰি কঁঠলৈ আহিব নোৱাৰিলে, আন দিনলৈহে আহিল। বেজমালে নগা পাচিলিল। সিও দিন সাক্ষাত নাপাবৰ দেখি ওলাই আহি দেৱবন্ধাও বাহৰত মহাবান্ধাক ধৰা কৰিলেহি। বৰুকনো মহাবান্ধাৰ লগত গ'ল। ২১৫ ॥

চাহবুকজত জয়ন্তীৰ বৰকোঁৱৰ।—কোঁকৰী বৰকোঁৱৰ পৰা উঠাই নি চাহবুকজত গলে। এতেকে কোঁকৰীৰ লগৰ মাছৰ ছটা জয়ন্তীলৈ এই বুলি পাচিলে,—“মাছ-ছহহ সহিতে কোঁকৰী কুশলে আছে। বৰ-কুকনকো পিতা বুলিছে। কুকনেও পুত্ৰবতে ধাপি-লাপি পঠাবৰ কাৰণে মহাবান্ধাৰ চৰণত প্ৰাৰ্থনা কৰিছে।” “যদি এখনো সিহঁতৰ মাছ-ছহহটো আছে তবে মোক পঠাই।” এই কথা হাবিএ শুনি উম্নন লহৰকে বাচন এটাকে গোভালে পঠাই ৰোলে,—“কোঁকৰীৰ মাছ নাই হেন শুনিছোঁ, হুইতো কইহ, কিবা পলাই আহিছে? তোৰ কথাত প্ৰমাণ কি? মই মহাবান্ধাৰ শৰীয়া যি হলোঁ, কোঁকৰী শৰীয়া বেটা হ'ল। ছেনৰূপে কহাবী বাৰখান ধাপি লাপি বন্ধা কৰিছে, আমাকো সেইৰূপে বন্ধা কৰক। যদি চকীয়াল বন্ধাও তহঁতক পঠাইছে হেন ৰোলে তহঁতে প্ৰমাণ। এই কথা হুই নহুই জানি লহৰ গোভাতে থাকিব, বাচন শীঘ্ৰে আহিব। পাচে মই মাছৰ পঠাই চকীয়াল বন্ধালৈ গো-বান্ধাৰ কাৰণে বৰুকনত প্ৰাৰ্থনা কৰি ছটা মাছৰ কোঁকৰী পঠাবৰ হই।” বাচনে এই কথা কলেগৈ। ২১৬ ॥

বৰকোঁৱৰক ফুলগুৰিত দিৱলৈ জয়ন্তীয়ালৰ প্ৰাৰ্থনা।—পাচে কোঁকৰী পঠিওৱা ছটা মাছৰ পঠাই দিলে। সিহঁতে আহি কৈছে, ৰোলে,—“আমাক সকলে আদৰি জয়ন্তীলৈ নিলে। চকীয়ালত হুহি গৈ কথা হেন জানি থলে। পৰ্বতে এক ঠাই চাই হাবিএ এইখান বুলি প্ৰাৰ্থনা পঠাইছে,—‘বৰমানিক প্ৰভুতি লক্ষীসিহৰ দিন ঘনি এতকাল লক্ষ-হুই-তাতে, চলি গৈছে। এইখান পৰ্বত আহিল, বৈৰূপে এখান পৰ্বত থিলি,

জন্মলো হিন্দু। এখান আদি মহাবাহাৰ বেটা হলো, কোঞবো বেটা হ'ল।
খাপি বাকি ৰাজ্যখনক আশু কৰি ৰাখক। নৰ্ত্তনত কোঞবক দিবৰ হেন
ওনি সমস্তে মুক্তি কৰি নৰ্ত্তকক উত্তম দলৈক পঠালো। সি বোঁঠত থাকিতে
মাহুৰ কামিল। এতেকে ডাঙ্গৰ ভৱ সংশয় হ'ল, যাৰ নোৱাৰিলে। এইখানি
ডাঙ্গৰ অপৰাধ হৈছে। এতিয়া কুলশুৰিলৈ কোঞবক দি আহিব। মহা-
ৰাজ্যক গুৱাহাৰি অসি ৰাজা মানি লয়। যদি নাৰাও কোঞবকো পৰ্জন
মানিব, আশিও ব্ৰোহীয়া হলো।' ২১৭ ॥

স্বৰ্গদেৱৰ সন্মিলন হাৰিৰ প্ৰাৰ্থনা।—আৰ পাচেও পাণ্ডিত্য
তিনি দলৈও আহি কৈছে, বোলে,—“হাৰিও বুলিছে, চুলি ছিদি দাস্তে খেব
ধৰি কাতৰ কৰি টোৱাত ভৰাই প্ৰাৰ্থনা কৰি দি পঠাইছে, বোলে,—‘আমাৰ
কোঞবে বৰকুকনক পিতৃ বুলিছে, ময়ো তাকিৰ জী হলো। জী হলে
অৱশ্যে ঈশ্বৰক দিব লাগে, নিদিলে যি দোষ তাক আপুনি জানে।’ ৰাজ্যও
বুলিছে,—‘আমাৰ স্বামী নাই, স্বামী দান দি ৰাজা পাতি ৰাজ্যখন আশু
কৰি লওক।’”

এই কথা মহাবাহাত জনালত কুকনে বোলা হেনকৈ এইখান বুলিব দিলে,—
“যি বস্তু দি আহিছে কিন্তু তাৰ লগত যে সিঠাইৰ মাহুৰ নাই,
পাণ্ডিত্যলগে আহিছে, আৰ প্ৰমাণ নাই। যদি সেই ঠাইৰ মাহুৰ আহিলহঁতে
এইখানে মহাবাহাৰ চৰণত প্ৰাৰ্থনা কৰি দি পঠালোঁহঁতে। এতেকে
কোঞবে মাহুৰ পঠাইছিল। প্ৰমাণ মাহুৰ আহক।” মাহুৰ দৈ হাৰিত
জনালত সৰকাৰ সেওত ১, সিকদাৰ ১, জয়ন্তাৰ মুদৈ ১, তিনিও পঠাই
বোলে,—“আগেও ঘাই চুলি ছিদি কাতৰ কৰি পঠাইছো, এতিয়াও মোৰ
প্ৰাৰ্থনা সেইহে। তিনি বৎসৰ খাপিম সাক্ষ্যহে বোলে, আৰ একো
প্ৰমাণ নাই। চিনে-প্ৰমাণে যদি কোঞবক আগলৈ পঠাই, এতেকে ধৰ্ম-
পৰ্জতে সমস্ত লোক গোভালৈ আহি, মহাবাহাত শৰণাগত হৈ আহি
কোঞবক ৰাজা মানি লয়।” ২১৮ ॥

অৱশ্যতঃ একো পদত বৰকুকনক।—এই কথা মহাবাহাত জনালত,
অৱশ্যতঃ একো পদত বৰকুকনক জনালে। অৱশ্যতঃ একো পাতি চিন-প্ৰমাণ
বুলিছে, তাকো একো পদত বৰকুকনক দিছেহি,—সোণৰ থাক ১ বোলে, সোণৰ

টেমি ১টা, সোণৰ কাঁইটলপা ১০০০ ১ মোৰ, ফুলাৰ বৰকাপড় ১ টোৰ, চিকন আতলচৰ জাৰা ১, চিকন আতলচৰ ইখাৰ ১, চিকন গোলোৱা পাৰ ১, সোণালী পাটুকা ১, সোণালী টিৰ ১, কাঁহৰ কাটি ১, চৰিয়া ১, কছৰি শৰাই ১, মুকলি শৰাই ১, জামৰ কাৰী ২, কপৰ ছেতান ১, বৈকুণ্ঠা হোলা ১, দস্তান কাৰী ১, মাফুৰী ১, বোকা ২, কপৰ কাৰী ১, কপৰ তথৰি ১, বাটি ১, মক খুৰী ১, কপ ১, টেমা ১, টেমি ১, চাৰ ১, কৰিকা চুলা ১, কানকিকা ১, হাতা ১। “এই কথা ধনে-পৰ্বতে সকলতো জনাই হুঁস হাবীএৰে সোঁতাব ফুলজ্বিলে আমহৈ। পাচে কোঞবকো বাগীলৈ নিয়া যাব। এতিয়া গৈ জাগীত চাউল খাই থাকিবৰ কাৰণ কি? তইতে আহি জনাবি, আমিও কোঞবক লৈ শীঘ্ৰে জাগীলৈ যাব।” ২১২ ॥

নেলী-খলাৰ ছুই দটেলৰ সমাচাৰি ।—নেলী, ওলাই দটেল হুঁস গাঁহি কৈছে,—“এখেৰ পৰা পঠিওৱা মাহুছে কোঞবক বিদায় দিলে হেন হাবিএ জনালত ধনে-পৰ্বতে কথাবাৰ্তা হৈ বি ছুই পলহনৰ কথা আগে জনোৱা গৈছে, সেয়েৰে একেলগে মাহুহ পঠাইছে। সিহঁতো পাচতে আহিব। গৌতাটোকে লহৰে সহিতে দটেল পাতৰ সোঁতাচাৰেক আহিছে। জামাক আনটোক জনাব দিছেহি।” এই কথা ক’লতহি,—“আমি যদি সকলতৰ মুক্তি হৈ কককিলাপ কৰগোছাকি, ফুলন, তবদিহিদিয়া ছুই বজাৰোৱা সহিতে কোঞবক জাগীলৈ পঠোৱা হৈছে।” ২২০ ॥

বৰকোঁৱৰৰ বিদায়বাণী ।—কোঁৱৰ বাঙতে এইখান বুলি গ’ল,— “বৰবহাৰা সাক্ষাতে বিকোৱতাৰ। মোক অধিকাৰ পদ দিছে। বই গৈ আহি যদি সেৱাটো কৰিব পাৰিলো, আতকৈ মোৰ কি ভাগ্য আছে? বহুবি মহাবাৰাটলৈ ৩টা হাতী দিম। পিতালৈ হাতী ১টা, দহ বাৰ ভাও থালা দিম। কিন্তু তগা ছিগা বাজ, গলেহে জানি, ই টুটা বজা হুইল আছে। অধিক-অধিক দিব পাৰিম মোৰ যে এইহে ইহা। কিন্তু মোক বি ছবৰ্ণৰ পজাৰ পিছাই পঠাই তেওঁ বাৰ, কপিন পিছাই পঠাই তেওঁ বাৰ।” আতে ফুলনে বুলিলে,—“হাবী, দোলা, ছেতান” সহিতে “বৌবাৰ” দিছে। “আৰু কি লাসে?” কোঞবে বোলে,—“যদি মোৰ সকলো মাহুহে ‘হুইহুই’ সহিতে বাবটলৈ পাওঁ সেইহে মোৰ পজাৰ; তাক নাপালে ‘কপিন’ পিছা বৈ।” আতে

ভুক্তনে বোলে,—“যদি এই কথা আগে কলিহঁতে মহাবাহাব চৰণত প্ৰাৰ্থনা কৰি ভাৰ্য্যো দিলোঁহঁতে । এতেকে কোঞৰে যে বাবলৈ পাইছে সি মাহুৰক নাপাব নহে কি সংশয় আছে ? এতিয়া গৈ শীঘ্ৰে মহাবাহাবক সেৱা কৰিবলৈ মাহুৰো পঠাব, সকলকো দি পঠাম ।” কোঞৰে বোলে,—“ভাল, গিতাএ যেইৰূপে পঠাই সেইৰূপে দিই দাম । এখেতো সেনাপতিক ধৰ । সি ঠাইলৈ গৈও খাটনীয়াৰূপে থাকিবলৈ মাহুৰ পঠাম ।” ২২১ ॥

বৰ্ষকোঁৱৰক নিবলৈ অহা জয়ন্তীস্থান ।—আৰু ৮৮ পাঠতো জয়ন্তীস্থান মাহুৰ বাটত আহিছে হেন বুলি যি দেৱতাৰ চৰণলৈ জনোৱা হৈছিল বৰদলৈ থলে-পৰ্ব্বতত শ-চাৰেক মাহুৰেৰে, হাৰী ছটাৰে গোড়া পাইছেহি । তাৰ পৰা আহুৰ চকীৱাল দৰা, তাৰ পৰা মাৰী, সবকাৰি সেওত, ওলাই দলৈ, বাৰুঠাই দলৈ, গোড়াৰ মেমলীয়া দলৈ ইহঁততকৈ এইখান কৈ পঠাইছে, বোলে,—“আমাৰ ডাঙৰ জয় সংশয় হৈছে, কোঞৰৰ লগত থকা কটকী আহি বোধ-জৰসা দি গৈ যাওঁকহি । তিনি বন্ধা সহিতে মাহুৰ-দলৈ সকলো গৈ কলজ কাখৰ পৰা কোঞৰক আনিবলৈ আমিও গৈ হাৰীয়াৰ মুখত থাকিম ।” এইৰূপে ক’লতহি দলৈ ছটাক, সেওত এটাকে বাধি বামচৰণ কটকীকো কথাবাৰ্তা হবলৈ পঠোৱা হৈছে ।

এতেকে কোঞৰক নিবলৈ আছিল জয়ন্তীৰ ১২ খেলৰ দলৈ ৪, সেওত ৪, সক্তিয়া ২, চাৰিখটাৰ দলৈ ১, ভিতৰুৱাল বজাৰোঁৱাই সেওত ১, লোণাছৰী ১, বুঢ়া লক্ষ্মৰ বোঁৱাই ১, অপলক্ষৰ সক্তিয়া ১, চাৰিখটাৰ বলীয়া সেওত ১, সবকাৰি সেওত ১, মুঠ ১৭ । মৰ্জৰ দলৈ ১, কৰাৰ পাভৰ ১, নজুৰীৰ ঠীল পাভৰ ১, বৰাৰ আৰী ১, জুৰ দলৈ ১, মৰ্জৰ দলৈ ১, বৰাৰ দলৈ ১, মুঠ ৮ । দলৈৰ লক্ষ ১, বেলী বজা ১, বোঁৱাৰ কোঞৰ ১, থলাৰ সকলকো মাহুৰ, কলজ-মেমলীয়া আদিছে ২০০ মাহুৰ । চাকপুৰ দলৈ, বৰদলৈ, কৰাৰ পাভৰ হাৰীয়াৰ মুখত আছিল । আশেও সহিতে ঠীল ১, মাহুৰী ১, দুই হাৰী পাৰ কৰি দিলে, দেৱতালৈ দিলে ৩ । বৰদলৈলৈ চন্দন ১ ডাখৰ, থালাপুৰা ডাও ৫ থান, পাণনি ১ গছ, এইখানি লৈই বন্ধা সেৱা কৰিলে । ২২২ ॥

বৰ্ষকোঁৱৰক লৈ অহা বাৰ্তা ।—পাঠ- বৰ্ষকোঞৰকো হাৰীয়াৰ পাৰ কৰি দিলে । এইখান বোলা ক’ল,—“কটকীৰ, হাৰিচৰণ ডাঙৰী হাৰাৰ

থলে-পৰ্জতে সকলেও এইৰূপে প্ৰাৰ্থনা কৰি আহিছিল। সেই কথা কোঞৰে বৰফুকনত জনালে। ফুকনেও ৮৮ চৰণত অনেকৰূপে প্ৰাৰ্থনা কৰিলে, বোলে,—‘পুনৰ্দ্ধাৰ কাটিম মাৰিম’ হে বুলিছিলে, এতিয়াও সকলো ধৰণাপত হৈ কোঞৰক প্ৰাৰ্থনা কৰি খুজি পঠিয়াইছে’। ভাল, ময়ো কোঞৰক সিহঁতক অধিকাৰী কৰি দিলোঁ। সিহঁতেও যদি বচন-কথা আধাৰ নকৰে জনাই আহিব। কোঞৰেও ইঠাইত যি বচন-কথা বুলিছে আৰু যদি বিশ্ববণ হয়গৈ পাচে সুখাও এৰা নেকৰব।” সিহঁতেও নাম-সংকাৰ কৰি পোতাটলৈ গ’ল, চৈধ্যৰ ১০ দিন আছোঁতে। ২২৩ ॥

আহোমৰ তলে খাটিবলৈ পঠোৱা জয়ন্তীয়াসকল।—পাচে মাছুহো ৫০০ মান হ’ল। গোভা পাই গৈ খাটি বাকিবলৈ পঠালে,—জাপলদাৰ সঠিয়া ১, মবলীয়াৰ সেওত ১, সবকাৰি সেওত ১, নমকুৰীৰ দলৈ ১, বস্তাৰ দলৈ ১, চিলেকাৰ সতাৰ দলৈ ১, আমচেলাৰ দলৈ ১, লুখণ্ডলৰ দলৈ ১, নেলাৰ দলৈ ১, খলাৰ দলৈ ১, গোভাৰ দলৈ ১, মুঠত ১১টা। ২২৪ ॥

হাট আদিৰ বাবে বৰকোঁৱৰৰ প্ৰাৰ্থনা।—সিহঁতত কৈ এইখান জনাই আহিল,—“আগেও মও অনেকৰূপে প্ৰাৰ্থি আহিছোঁ। এতিয়াও তহঁতে জনাবি হাট-আবেল, সেনাপতি, মাছুহ-দুহুহ যি আছে এইবোৰক পালেহে নিৰ্ভয় হয়। মাৰী ধেমেলীয়া দলৈও কৈছেহি, বোলে,—‘কোঞৰ জয়ন্তাপুৰ পালেগৈ। হাটত বাউতে হাবি নৰিল। আৰু ঘোৰ গাভী ১ ধান ধৰামৌএ মাৰিছে। মহাৰাজাটলৈ প্ৰাৰ্থনা কৰি ভেঁটি দি আহিছে,—লোণ ৩০০, লো ৪০, কোৰ ৮০ খন, তাঙ ৭ খন, পাগ ৩ গছ। যৰফুকনটলৈ লোণ ২, কোৰ ২০ খন, পাগ ৩ গছ। বামচৰণ কটকীলৈ কলীয়া লোণ ৪০, পাগ ১ গছ, তাৰ ভিতৰত সোণৰ থাক ২ পাউ। এই ভেঁটি দি বৰফুকনে জনাইছে,—‘সেনাপতি ১টা, আবেলৰ মাছুহ-দুহুহ, বামচৰণ কটকীও আহিব।’” ২২৫ ॥

বৰকোঁৱৰৰ প্ৰাৰ্থনা মঞ্জুৰ।—এই কথা জনালত মহাৰাজাও হাট-আবেল, সেনাপতি, মাছুহ-দুহুহ যি বামচৰণ কটকীলৈ পাবিছে। তেতিয়াও মেললৈ আহি এইখান বুলিব দিলে,—“আগেও জনাও হাট-আবেলৰ বামচৰণ কটকীলৈ আহিছে।”

গৈছিলো, হাট-আবজ, তোকো, মাছুহ-ছুহহকো যাবলৈ আজ্ঞা কৰিছে। আৰু যি মাছুহ আছে কথাবাতী হ'লে তাকো পাবি পাচত। আৰু যি বামচৰণ কটকীৰ খুজি আহিছে আৰু ষাট দিন পাৰ্শ্বী। মহাবাজাৰো এই ভাল মাছুহ, মোৰো মেহৰ বাজাৰো মেহৰ, এতেকে আৰু দিলে কোনোদৰে যদি মহাবাজা এ জানিলে মোক ভাল হুৰলিব। এতেকে মহাবাজাৰ চৰণলৈ জনাই গৈছিলো। মহাবাজা যাবলৈ আজ্ঞা কৰিছে। আজিটলৈকো উঠতলৈকো বঁটা-প্ৰসাদ দিছে। হাট-আবজ, সৈন্যপতি, মাছুহ-ছুহহ মই বামচৰণৰ হাতত দিলো। হাট-আবজ তই সহিতে পূৰ্ণধাৰণে পাতি যাবি। তৈতো পলম হবলৈ ভাল নহয়।' বাজাৰ ঠাইতো বামচৰণে কব এইখান,—'তই ফুকনলৈ প্ৰাৰ্থিছিলি, ফুকনেও মহাবাজালৈ জনালে। মহাবাজা বোলে,—সিও যে প্ৰাৰ্থি আহিছে হেন জানিছে, মোৰ কথাও যে যাবি, তালৈকো বঁটা-প্ৰসাদ লৈ যাব সোনারলী কাপৰ ১ যোৰ, আনলৈ সাধা কাপৰ ২০ যোৰ, এখেত থকাবোৰলৈ ৮ যোৰ, সেনাপতি সহিতে ৩ যোৰ পাটুকা কপাহলী।' বাজাৰো মোৰ আজ্ঞা কৰি। ইখান ববদোৱাত মোৰ আগত সি যি বুলিছে, মঞো তাক যি বুলিছোঁ, ফুকনৰ আগত বা যি বুলিছে, সেই কথা যদি বহিল সকলো প্ৰকাৰে ভাল। আগেও যিখান হয় দেখিছে। পুনৰ্কাৰ যদি যাব লাগিল যেই সহায় হয় তেও এৰা নাযাব, মৰা-কটাছে যাব। গো-ব্ৰাহ্মণৰ দোবে বাজাকেহে পাব। কোনো দুই-একে ন'মানিছে তাকো বাজা দণ্ড কৰিব লাগে, দণ্ড জানিব লাগে। আৰু থবাবীৰ কথা যি জনাই আহিছে ফুকন গোহাঁই বোলে,—এখা মহাবাজাত নজনাও, উঠিলে যা। কথা বিৰূপে নলবিব মেইৰূপে জনাই আহিব। মাছুহ যা কিমান উঠিব, তাক চাই মই মহাবাজাত জনাও যে জনাম। যদি নজনাও যি পোনে যোঁজে সেই পোনে ভৰ দিব।" ২২৬ ॥

জয়ন্তাত বামচৰণ কটকী।—বামচৰণ কটকী অৱতা পালত গৈ ৬৬ বঁটা দিলে। সেই বঁটা সৰুকাঁৱৰ, বৰকাঁৱৰ দুইবোৰ আগত বুলে ১ নতুনকাঁৱৰ বোলে,—“এই (ইয়াৰ পাচত পুথিৰ সাতোটা পাত নাই)। ২২৭ ॥

কটকীৰ কথাকৈ ফুকনৰ কথাত পৰে ১২৬ ১২৭ ১২৮ ১২৯ ১৩০ ১৩১ ১৩২ ১৩৩ ১৩৪ ১৩৫ ১৩৬ ১৩৭ ১৩৮ ১৩৯ ১৪০ ১৪১ ১৪২ ১৪৩ ১৪৪ ১৪৫ ১৪৬ ১৪৭ ১৪৮ ১৪৯ ১৫০ ১৫১ ১৫২ ১৫৩ ১৫৪ ১৫৫ ১৫৬ ১৫৭ ১৫৮ ১৫৯ ১৬০ ১৬১ ১৬২ ১৬৩ ১৬৪ ১৬৫ ১৬৬ ১৬৭ ১৬৮ ১৬৯ ১৭০ ১৭১ ১৭২ ১৭৩ ১৭৪ ১৭৫ ১৭৬ ১৭৭ ১৭৮ ১৭৯ ১৮০ ১৮১ ১৮২ ১৮৩ ১৮৪ ১৮৫ ১৮৬ ১৮৭ ১৮৮ ১৮৯ ১৯০ ১৯১ ১৯২ ১৯৩ ১৯৪ ১৯৫ ১৯৬ ১৯৭ ১৯৮ ১৯৯ ২০০ ২০১ ২০২ ২০৩ ২০৪ ২০৫ ২০৬ ২০৭ ২০৮ ২০৯ ২১০ ২১১ ২১২ ২১৩ ২১৪ ২১৫ ২১৬ ২১৭ ২১৮ ২১৯ ২২০ ২২১ ২২২ ২২৩ ২২৪ ২২৫ ২২৬ ২২৭ ২২৮ ২২৯ ২৩০ ২৩১ ২৩২ ২৩৩ ২৩৪ ২৩৫ ২৩৬ ২৩৭ ২৩৮ ২৩৯ ২৪০ ২৪১ ২৪২ ২৪৩ ২৪৪ ২৪৫ ২৪৬ ২৪৭ ২৪৮ ২৪৯ ২৫০ ২৫১ ২৫২ ২৫৩ ২৫৪ ২৫৫ ২৫৬ ২৫৭ ২৫৮ ২৫৯ ২৬০ ২৬১ ২৬২ ২৬৩ ২৬৪ ২৬৫ ২৬৬ ২৬৭ ২৬৮ ২৬৯ ২৭০ ২৭১ ২৭২ ২৭৩ ২৭৪ ২৭৫ ২৭৬ ২৭৭ ২৭৮ ২৭৯ ২৮০ ২৮১ ২৮২ ২৮৩ ২৮৪ ২৮৫ ২৮৬ ২৮৭ ২৮৮ ২৮৯ ২৯০ ২৯১ ২৯২ ২৯৩ ২৯৪ ২৯৫ ২৯৬ ২৯৭ ২৯৮ ২৯৯ ৩০০ ৩০১ ৩০২ ৩০৩ ৩০৪ ৩০৫ ৩০৬ ৩০৭ ৩০৮ ৩০৯ ৩১০ ৩১১ ৩১২ ৩১৩ ৩১৪ ৩১৫ ৩১৬ ৩১৭ ৩১৮ ৩১৯ ৩২০ ৩২১ ৩২২ ৩২৩ ৩২৪ ৩২৫ ৩২৬ ৩২৭ ৩২৮ ৩২৯ ৩৩০ ৩৩১ ৩৩২ ৩৩৩ ৩৩৪ ৩৩৫ ৩৩৬ ৩৩৭ ৩৩৮ ৩৩৯ ৩৪০ ৩৪১ ৩৪২ ৩৪৩ ৩৪৪ ৩৪৫ ৩৪৬ ৩৪৭ ৩৪৮ ৩৪৯ ৩৫০ ৩৫১ ৩৫২ ৩৫৩ ৩৫৪ ৩৫৫ ৩৫৬ ৩৫৭ ৩৫৮ ৩৫৯ ৩৬০ ৩৬১ ৩৬২ ৩৬৩ ৩৬৪ ৩৬৫ ৩৬৬ ৩৬৭ ৩৬৮ ৩৬৯ ৩৭০ ৩৭১ ৩৭২ ৩৭৩ ৩৭৪ ৩৭৫ ৩৭৬ ৩৭৭ ৩৭৮ ৩৭৯ ৩৮০ ৩৮১ ৩৮২ ৩৮৩ ৩৮৪ ৩৮৫ ৩৮৬ ৩৮৭ ৩৮৮ ৩৮৯ ৩৯০ ৩৯১ ৩৯২ ৩৯৩ ৩৯৪ ৩৯৫ ৩৯৬ ৩৯৭ ৩৯৮ ৩৯৯ ৪০০ ৪০১ ৪০২ ৪০৩ ৪০৪ ৪০৫ ৪০৬ ৪০৭ ৪০৮ ৪০৯ ৪১০ ৪১১ ৪১২ ৪১৩ ৪১৪ ৪১৫ ৪১৬ ৪১৭ ৪১৮ ৪১৯ ৪২০ ৪২১ ৪২২ ৪২৩ ৪২৪ ৪২৫ ৪২৬ ৪২৭ ৪২৮ ৪২৯ ৪৩০ ৪৩১ ৪৩২ ৪৩৩ ৪৩৪ ৪৩৫ ৪৩৬ ৪৩৭ ৪৩৮ ৪৩৯ ৪৪০ ৪৪১ ৪৪২ ৪৪৩ ৪৪৪ ৪৪৫ ৪৪৬ ৪৪৭ ৪৪৮ ৪৪৯ ৪৫০ ৪৫১ ৪৫২ ৪৫৩ ৪৫৪ ৪৫৫ ৪৫৬ ৪৫৭ ৪৫৮ ৪৫৯ ৪৬০ ৪৬১ ৪৬২ ৪৬৩ ৪৬৪ ৪৬৫ ৪৬৬ ৪৬৭ ৪৬৮ ৪৬৯ ৪৭০ ৪৭১ ৪৭২ ৪৭৩ ৪৭৪ ৪৭৫ ৪৭৬ ৪৭৭ ৪৭৮ ৪৭৯ ৪৮০ ৪৮১ ৪৮২ ৪৮৩ ৪৮৪ ৪৮৫ ৪৮৬ ৪৮৭ ৪৮৮ ৪৮৯ ৪৯০ ৪৯১ ৪৯২ ৪৯৩ ৪৯৪ ৪৯৫ ৪৯৬ ৪৯৭ ৪৯৮ ৪৯৯ ৫০০ ৫০১ ৫০২ ৫০৩ ৫০৪ ৫০৫ ৫০৬ ৫০৭ ৫০৮ ৫০৯ ৫১০ ৫১১ ৫১২ ৫১৩ ৫১৪ ৫১৫ ৫১৬ ৫১৭ ৫১৮ ৫১৯ ৫২০ ৫২১ ৫২২ ৫২৩ ৫২৪ ৫২৫ ৫২৬ ৫২৭ ৫২৮ ৫২৯ ৫৩০ ৫৩১ ৫৩২ ৫৩৩ ৫৩৪ ৫৩৫ ৫৩৬ ৫৩৭ ৫৩৮ ৫৩৯ ৫৪০ ৫৪১ ৫৪২ ৫৪৩ ৫৪৪ ৫৪৫ ৫৪৬ ৫৪৭ ৫৪৮ ৫৪৯ ৫৫০ ৫৫১ ৫৫২ ৫৫৩ ৫৫৪ ৫৫৫ ৫৫৬ ৫৫৭ ৫৫৮ ৫৫৯ ৫৬০ ৫৬১ ৫৬২ ৫৬৩ ৫৬৪ ৫৬৫ ৫৬৬ ৫৬৭ ৫৬৮ ৫৬৯ ৫৭০ ৫৭১ ৫৭২ ৫৭৩ ৫৭৪ ৫৭৫ ৫৭৬ ৫৭৭ ৫৭৮ ৫৭৯ ৫৮০ ৫৮১ ৫৮২ ৫৮৩ ৫৮৪ ৫৮৫ ৫৮৬ ৫৮৭ ৫৮৮ ৫৮৯ ৫৯০ ৫৯১ ৫৯২ ৫৯৩ ৫৯৪ ৫৯৫ ৫৯৬ ৫৯৭ ৫৯৮ ৫৯৯ ৬০০ ৬০১ ৬০২ ৬০৩ ৬০৪ ৬০৫ ৬০৬ ৬০৭ ৬০৮ ৬০৯ ৬১০ ৬১১ ৬১২ ৬১৩ ৬১৪ ৬১৫ ৬১৬ ৬১৭ ৬১৮ ৬১৯ ৬২০ ৬২১ ৬২২ ৬২৩ ৬২৪ ৬২৫ ৬২৬ ৬২৭ ৬২৮ ৬২৯ ৬৩০ ৬৩১ ৬৩২ ৬৩৩ ৬৩৪ ৬৩৫ ৬৩৬ ৬৩৭ ৬৩৮ ৬৩৯ ৬৪০ ৬৪১ ৬৪২ ৬৪৩ ৬৪৪ ৬৪৫ ৬৪৬ ৬৪৭ ৬৪৮ ৬৪৯ ৬৫০ ৬৫১ ৬৫২ ৬৫৩ ৬৫৪ ৬৫৫ ৬৫৬ ৬৫৭ ৬৫৮ ৬৫৯ ৬৬০ ৬৬১ ৬৬২ ৬৬৩ ৬৬৪ ৬৬৫ ৬৬৬ ৬৬৭ ৬৬৮ ৬৬৯ ৬৭০ ৬৭১ ৬৭২ ৬৭৩ ৬৭৪ ৬৭৫ ৬৭৬ ৬৭৭ ৬৭৮ ৬৭৯ ৬৮০ ৬৮১ ৬৮২ ৬৮৩ ৬৮৪ ৬৮৫ ৬৮৬ ৬৮৭ ৬৮৮ ৬৮৯ ৬৯০ ৬৯১ ৬৯২ ৬৯৩ ৬৯৪ ৬৯৫ ৬৯৬ ৬৯৭ ৬৯৮ ৬৯৯ ৭০০ ৭০১ ৭০২ ৭০৩ ৭০৪ ৭০৫ ৭০৬ ৭০৭ ৭০৮ ৭০৯ ৭১০ ৭১১ ৭১২ ৭১৩ ৭১৪ ৭১৫ ৭১৬ ৭১৭ ৭১৮ ৭১৯ ৭২০ ৭২১ ৭২২ ৭২৩ ৭২৪ ৭২৫ ৭২৬ ৭২৭ ৭২৮ ৭২৯ ৭৩০ ৭৩১ ৭৩২ ৭৩৩ ৭৩৪ ৭৩৫ ৭৩৬ ৭৩৭ ৭৩৮ ৭৩৯ ৭৪০ ৭৪১ ৭৪২ ৭৪৩ ৭৪৪ ৭৪৫ ৭৪৬ ৭৪৭ ৭৪৮ ৭৪৯ ৭৫০ ৭৫১ ৭৫২ ৭৫৩ ৭৫৪ ৭৫৫ ৭৫৬ ৭৫৭ ৭৫৮ ৭৫৯ ৭৬০ ৭৬১ ৭৬২ ৭৬৩ ৭৬৪ ৭৬৫ ৭৬৬ ৭৬৭ ৭৬৮ ৭৬৯ ৭৭০ ৭৭১ ৭৭২ ৭৭৩ ৭৭৪ ৭৭৫ ৭৭৬ ৭৭৭ ৭৭৮ ৭৭৯ ৭৮০ ৭৮১ ৭৮২ ৭৮৩ ৭৮৪ ৭৮৫ ৭৮৬ ৭৮৭ ৭৮৮ ৭৮৯ ৭৯০ ৭৯১ ৭৯২ ৭৯৩ ৭৯৪ ৭৯৫ ৭৯৬ ৭৯৭ ৭৯৮ ৭৯৯ ৮০০ ৮০১ ৮০২ ৮০৩ ৮০৪ ৮০৫ ৮০৬ ৮০৭ ৮০৮ ৮০৯ ৮১০ ৮১১ ৮১২ ৮১৩ ৮১৪ ৮১৫ ৮১৬ ৮১৭ ৮১৮ ৮১৯ ৮২০ ৮২১ ৮২২ ৮২৩ ৮২৪ ৮২৫ ৮২৬ ৮২৭ ৮২৮ ৮২৯ ৮৩০ ৮৩১ ৮৩২ ৮৩৩ ৮৩৪ ৮৩৫ ৮৩৬ ৮৩৭ ৮৩৮ ৮৩৯ ৮৪০ ৮৪১ ৮৪২ ৮৪৩ ৮৪৪ ৮৪৫ ৮৪৬ ৮৪৭ ৮৪৮ ৮৪৯ ৮৫০ ৮৫১ ৮৫২ ৮৫৩ ৮৫৪ ৮৫৫ ৮৫৬ ৮৫৭ ৮৫৮ ৮৫৯ ৮৬০ ৮৬১ ৮৬২ ৮৬৩ ৮৬৪ ৮৬৫ ৮৬৬ ৮৬৭ ৮৬৮ ৮৬৯ ৮৭০ ৮৭১ ৮৭২ ৮৭৩ ৮৭৪ ৮৭৫ ৮৭৬ ৮৭৭ ৮৭৮ ৮৭৯ ৮৮০ ৮৮১ ৮৮২ ৮৮৩ ৮৮৪ ৮৮৫ ৮৮৬ ৮৮৭ ৮৮৮ ৮৮৯ ৮৯০ ৮৯১ ৮৯২ ৮৯৩ ৮৯৪ ৮৯৫ ৮৯৬ ৮৯৭ ৮৯৮ ৮৯৯ ৯০০ ৯০১ ৯০২ ৯০৩ ৯০৪ ৯০৫ ৯০৬ ৯০৭ ৯০৮ ৯০৯ ৯১০ ৯১১ ৯১২ ৯১৩ ৯১৪ ৯১৫ ৯১৬ ৯১৭ ৯১৮ ৯১৯ ৯২০ ৯২১ ৯২২ ৯২৩ ৯২৪ ৯২৫ ৯২৬ ৯২৭ ৯২৮ ৯২৯ ৯৩০ ৯৩১ ৯৩২ ৯৩৩ ৯৩৪ ৯৩৫ ৯৩৬ ৯৩৭ ৯৩৮ ৯৩৯ ৯৪০ ৯৪১ ৯৪২ ৯৪৩ ৯৪৪ ৯৪৫ ৯৪৬ ৯৪৭ ৯৪৮ ৯৪৯ ৯৫০ ৯৫১ ৯৫২ ৯৫৩ ৯৫৪ ৯৫৫ ৯৫৬ ৯৫৭ ৯৫৮ ৯৫৯ ৯৬০ ৯৬১ ৯৬২ ৯৬৩ ৯৬৪ ৯৬৫ ৯৬৬ ৯৬৭ ৯৬৮ ৯৬৯ ৯৭০ ৯৭১ ৯৭২ ৯৭৩ ৯৭৪ ৯৭৫ ৯৭৬ ৯৭৭ ৯৭৮ ৯৭৯ ৯৮০ ৯৮১ ৯৮২ ৯৮৩ ৯৮৪ ৯৮৫ ৯৮৬ ৯৮৭ ৯৮৮ ৯৮৯ ৯৯০ ৯৯১ ৯৯২ ৯৯৩ ৯৯৪ ৯৯৫ ৯৯৬ ৯৯৭ ৯৯৮ ৯৯৯ ১০০০

একাদশ অধ্যায়।

স্বৰ্গদেৱ শিৱসিংহৰ দিনত।

বক ১৬০৬-১৬৬৬, বৃদ্ধাব্দ ১৭১৪-১৭৪৪।

সৰসাময়িক জয়ন্তা বজা—বৰকোঁৱৰ, সৰকোঁৱৰ।

জয়ন্তা কটকী বিনন্দৰ যুত্যা।—এই কথা ৮৮ত জনালত বোলে,—“চকীতে থৈ কি কথাএ কোনে পঠাইছে, সোদপোহ কৰি জনাই আহিব।” এনেতে বিনন্দ ভাল মাছহ দিন আঠেক থাকি হৰিল। পীতিয়ালবো কুৰি চণ্ডাটক মাছহ অহা-যোৱা কৰিছিল। তাৰ কাৰু-ক্ৰিয়াও সবৰূপে দি কবোৱা গ’ল। এই কথা জনালত ৮ বোলে,—“বেৰেকৈ ভাল মাছহ এটা পুনৰ্জাব আছে সেইখান কৰিব।” পীতিয়াল বজাবোৰে চাই তিনিবাৰো দলৈ পঠাই বোলে,—“ভাল মাছহৰ সলনি ভাল মাছহ দিছে। বন্ধএজাতে আমাৰো মাছহ এটি বিনন্দ মৰা কথা জনাবৰ হলে গোতালৈ পঠাব, গোতাতো আছে, আমাৰ হাতত নেদিও, বোলে,—‘আগে এটা দিলো পীতিয়াল মাৰিলি, ছয়বিয়া বুলিও মেলৈ নজনালি। তোমালোকৰ মাছহ গলেহে দিম’।” আতে চকীয়াল বৰদাক বুলিব দিয়া গ’ল,—“আগে যেনেকৈ দিছে এতিয়াও হাতীয়ামুখত দিয়কহি, তাৰ পৰা মই আনিম। পীতিয়াল মাছহ সঘনে অহা-যোৱা কৰি তাৰ কৰ্ম কৰিলেহি। এই নিমিত্তে আমাৰ চকীয়াল মাছহ পঠোৱা নহইছিল।” ২২৮ ॥

জয়ন্তাৰ বধুনাথ কটকী।—পাচে বিনন্দৰ সলনি বধুনাথক গোতালৈ পঠালে। তেও পীতিয়াল তিনি বজাএ আহি আমাৰ ইপাব কৰি নিদিহে। আমাৰ চকীয়ালে মাছহ এটি বাবৰাৰ দলৈ পঠাই ধোকে। পাচে এই বুলি চকীয়াল পঠোৱা গ’ল,—“বদি তইতৰ কথাবাৰ্তা ভাল হব, বিনন্দৰ সলনি ভাল মাছহ এটা আগে বেৰেকৈ হাতীয়ামুখত সোৱাই দিছে এতিয়াও সেইৰূপে দোঁট। বদি নেদিহ তইত। তিনি দলৈ বি জাগু আছে, তাকে বন্ধএজাতে জলোটাৰি আনসৈ।” এইৰূপে বুলিলত জয়ন্তাৰ তিনি বজাএ পীতিয়াল হব হটলও, লগত গোতাৰ নাহৰ দলৈ, মেণীৰ দিহাৰ দলৈ, কলৰ কলিহাৰ দলৈ, এই নমিত্তে বধুনাথক কলদৰ কোখলৈ আনি এইখান বুলি সোৱাই দিলাহি,—“এতিয়াও আমি সেই কথাব কৰাৰে ভাল মাছহ সোৱাই দিলোঁ।” আতে

চকীয়াসে ধোঁলে,—“আপে বিনন্দক দিওঁতে বাজা লব্বৰ লম্বো আহিছিল, ইবাৰ নাছিল, এওঁকে বিনন্দৰ নবান্ধৰ।” নিইতে ধোলে,—“বিনন্দক এথমে সোঁদাই দিওঁতে আহিছিল, তাৰে সলনিহে দিয়া থৈছে ন কখাও নাই, লক্ষ্যো নৰিয়া পৰিছে, এই নিমিত্তেহে নাছিল।” ২২৯।

জয়ন্তার হাট-আবেশ ভিক। ।—ইপার্লৈ আনি হুমিলন্ত বদুনাবে
 বোলে,—“বলে-পৰ্বতে সকলবে আলটি আখার অধিকারীও বুলিছে,—
 ভৌটি-স্তাব সহিতে লুকনব আগ কৰি হাট-আবেশ খুন্নি দিব।” চকীয়া
 বকরাও বোলে,—“ভাল, যি কথাৰ পৰা হাট-আবেশ লুকলি হবলৈ আছে
 তাক শুইতে জান। আমিও আন দিন বাৰ দ্বাৰাও কথাবাত্ত। আখাৰ জনাও
 সেই ঠাইত এৰাই চাও।”

এই কথা চকীয়াল বকরাএ জনালত ভাল মানুহৰ ঘাৰাএ মানুহ পঠাই
 দোখা প্ৰল,—“সি বে হাট-আবেদ প্রার্থনা কৰিবৰখান চকীয়াল বকরাএ
 কৈছেছি, আপে কি-মিবক পঠৈক সৈছে সেই ঘাৰণে বা আহিছে নাহিছে ?
 সেই নিম্নমে নাহিলে আমি বা কোনবশে জনাম ?” সি বোলে,—“বক-
 নিবক কথা য়োতটেক একো কোৱা নাই। যিখান শকাই-বুজাই পঠাইছে
 নহি তাকেহে জানে। চকীয়াল বকরাতো সেই খানকে জনাইছো।
 বৰফুকনৰ ঠাইত প্রার্থনা কৰিলে যিখান বোলে আদৰ কৰি নি অধিকাৰীৰ
 ঠাইত যোগালে ছুয়ো ঠাইৰ অহুমতিএ যিখান হব লগা আপুনি হব। আন
 দিবতটেক অধিক ভেট্টএবে বাজ কথাৰ ওপৰে আহিছো। খাটনিয়াৰবোৰে
 বা কিহ্ন নজনাৰ ?” ২০ •

উজ্জ্বল দেশ সংস্কাৰ চেষ্টা।—এইৰূপে জনগণত পুনৰ্জীবন বঢ়াই
 জ্বৰিৰ দিলে,—“তাক কি কাৰণ কোনে পঠাইছে? আপোনে বি বন্ধ-নিবন্ধ
 মানি পৈছে সেই কাৰণে বা আহিছে নাহিছে?” সি বোলে,—“মোক
 নকহোকাৰে পঠাইছে। ‘জনৰ হুল, মাথাৰ হুল আৰু লৈ বা। উজ্জ্বল দেশ,
 জ্বৰিৰ হি আৰু? বৰহুকনৰ ঠাইত আৰ্হনা কৰগৈ। যেই ভালে সেইএ
 জ্বৰি। অধিক কি কৰ। ভলা বাজাখামৰ বিৰুদ্ধে বিকল হওৱে সেইমান
 জ্বৰি।? জ্বৰিৰ দিবজখামৰ বি কৈছে সি কথা একিটা মোকটোক একো কৰা
 কৰি। কিবি জনায়েলৈ বিবাদ কৈছে তেনে কৰা পাবো।” ২৩১।

মহাভারত কটকটকি—মোক্ষদেবের কটকটকি—এই কটকটকি
কেনে,—“বহুনাথক জন্মবৎসলী নীলবৎসলী পশাই পশাই। বহুনাথ
সিদ্ধান্তে কটকটকি কবি কিলে। টুটা ক্ষয় দিব। তার কুকরে আনগৈ আনি
এইখান বুলি সোধাব,—“তাক পঠাইছে বা কোকনগৈ আনিয়ে বা কিক কথায় ?”
এইরূপে হুথিয়ে সি বি কয় তার কথাক, চাই অল্পরূপে সিদ্ধান্ত দি এখেলৈ
জানাই পঠাব। বিজ্ঞ কথাকাকি হুথিয়ে কুকনে সি বেয়ে জাভে। হেন সি
কনে, সি বি বোলে জাভে কুকনে কনে। এইরূপে জাল মাত্ৰ পঠাই কবা
কেনার। ” ২৩২ ॥

বহুনাথক দিয়া সিধা।—বোজ পথেক আতবে ১১টা মাহুক সনাতন
টেকেলাব হাতে দিয়াইছিল,—গাউন ১৫ টোপোলা, চিকণ ৭ কলহ, মাহ
৫ টেকেলা, লোণ ৮ সেউ, তেল ৩ কেবির, পাচকাণ্ড ৫ পল, দিউ ২৫ সেব,
আলু ১ সেব, আদা ৪ চাকি, শুড় ২, ভায়েল ১২ পোথ, প্রাণ ৬, মাহ ১,
নিজে শাকপাত ৪ ডাব, ছাড়ি-চক ৩২, প্রাণীক খাবলৈ থক ৩০০। ২৩৩ ॥

বাজসভাত বহুনাথক তোলে।—৮ব আজ্ঞা বহুনাথক সভাসে
আনি এইরূপে মজ্জাব হতোয়া ভেঁগলে,—“জগদ্বার বাজাএ সকলোকে
সহিতে ভেঁট-জাব দি বহুনাথক পঠাইছে।” পাচে কুকনে তাক হুথিলে,—
“থলে-পকিতে সকলেও বাববার প্রার্থনা জনাই বি কল্ল কবি বকোয়ক
বাজা মানি লৈ গল, বাজাও ইঠাইত বিধান বুলি পৈছে সেই মিথ্যাকথাক
আমিও থাকিম হেন বুলি বে পাচে সেমানতিকো খুজি নিহে, সি ঘটনব দেহবা
একো প্রমাণ নহৈছে ? এতিয়ানো আক কি কারণে পঠাইছে ? ” ২৩৪ ॥

জয়ন্তাব হাট-আবেজ প্রার্থনা।—সিধেলে,—“৩৩৩ বাজ
সম্মতিতে। বাধা চুল, বন চুল এইরূপে জয়ন্তাব হাট-বাট প্রার্থনা। কবি
আনিয়ে।” পাচে বোলা গল,—“জাল মাহুব বটন কি কিলে। পাবাই
বেধাবে। আকে আমি আসে বোলাখান ক, কবি আনোনাথক অবজাও
কবি আনিয়েইতে প্রভাব গুলু গাইউ ইটি-বাট পাবাইকেই, কবি আনিয়ে
এতকৈ নশাইছে। তজ্জালি বে বাধা চুলি বশাই আনিয়ে কবি আনিয়ে
বেধন আক কিলে দিবা বাই ভেধন আক কিলে দিবা বাই ভেধন আক
খাককৈ। ” ২৩৫ ॥

‘বহুইকৈবৰ’ প্ৰাৰ্থনা শুনি ।—এই কথা শুনাৰক ৬৭-বৰ্ণন,—
 “বাজাত এইলৈকে হুত-সুৰ্য্যক কিছো দিব, বহুনাথকে। মামাত বঁটা
 এৰিব দি বিলাস দিব।” ৬৮ৰ আত্ম অহমাবে হুকনে বোলে,—
 “আকি হোতাক বিলাস দিলো। বাজাত এইখান কৈ,—‘মাথৰ চুড়িক
 কৰাই হাট-আট প্ৰাৰ্থনা বন্ধ-নিবন্ধ গাত লৈছে। সি কথা যেনো তোক কৰি
 একো নাছিল ? সেই নিবন্ধৰ বস্ত্ৰ সমুদাই যদি দিব নোৱাৰে তথুপি
 যথাযোগ্য যি দিব পাৰে সেই সহিতে খাটনিয়াৰ গোটাচাবেক পঠালেহে
 ডাঙৰীয়াসকলত জনাই হাট-বাট দিবলৈ ভাল। সেই কথা হলেহে তইতৰ
 আহিব লাগে ?’” সি বোলে,—“যিখান বুলিছে সকলো হয়। কিন্তু
 বৰকোণ্ডৰ গ’লতে হাবি মৰিল। যাক পাচে সি ভয়তে আহিব নোৱাৰে।
 কছাবী, ত্ৰিপুৰা, মগল, মগলো এই সকলৰে অগ্ৰীতি, কাৰেও ভাল নাই।
 পিতালৈ পুত্ৰে প্ৰাৰ্থনা কৰি পঠাইছে। বাচকজন তুলাতো কৰি লঘু।
 বিস্ত হস্ত কৰণ যুক্ত নাই।” আতে বোলা গ’ল,—“প্ৰীতিবোধে প্ৰাৰ্থনা
 কৰিবৰ যি কৈছে ইখান হয়। সেই বাজাখান হুই বাৰো মৰা কটা গৈছে।
 ৬৯ বাজাবো কৃপা কটাক নজয়িছে। মগলক আদি কৰি আনো সকল
 অগ্ৰীতিতে আছে। এতেকে এনে নিৰ্জন ক্ষমত যি পাৰি বাজ কাৰ্য্য
 অহুকল কৰা গাই আখাবো অভিমত এইহে। কিন্তু যিখান বোলা কৈছে
 আক মাজ কৰিব লাগে। কিন্তু হস্ত কিয় হব ?” ২৩৬ ।

জয়ন্তাৰ সমুদ্ভি ।—পুনৰ্কাৰ সি বোলে,—“ভগা বাজা কিছো
 নাই। আক দুই-চাৰি যোৰ শিং ৰঙা সহিতে বহবি অহা হব। তথাপি
 কিয় নকৰক।” আকবাৰ বোলা গ’ল,—“শিং ৰঙাৰ কথা যি কৈছে
 কেবল এই ৰঙাত উত্তৰ পাৰে নহয়, আক আনো পিতিয়াসকলেও যোগাৰ।
 মিত্ৰবত্ৰ পুৰে হুগিলী, পছিম্বে ব্ৰহ্মপুত্ৰ, উত্তৰে গোতা মোগাপুৰ, দৰিণে বৰাক,
 এইখনিৰ সিকতৰ বিয়ুৰ আছে সেই সকলত কৰি ভৱতা বাইৰা বচা হেন জ্ঞান
 যেনে। নাই বুলি যে কৈছে, বাজা পাতি পঠাইতে হুই হাবী দিয়ে।
 প্ৰত্যেকৰে কৰাৰে যি পাৰে দিব হেন বোলা গৈছে। তাকি এনে কথা
 কৰা নোৱাৰে।” পাচে বহুনাথে বোলে,—“ভাল যুক্তি বাত-আৰী বাজাক
 কৰি সি কৰায়ে বিখান বোলে।” ২৩৭ ।

জয়ন্তী বজাটের উপহার ।—পাচে আশাব একব ঘন্টালৈ হাত-
সম্বন্ধ,—দাত্তব ভাষেব কটাবী ৩ ধন, শিল্পব ভাষেব ৩ ধন, পাক ২টা,
চৰা কাশব ২ ধন । বহুনাথক আচুৰলী ববকাশব, মাকালী জেবা, পাগ,
কপাহী আচুৰলী পটুকা এইএবে কাশব ১ ঘোব, মাঝানি কপ ১০ টকা, এইববে
বটা দি ১৬৪০ শকত মাঘ মাহব ১০ দিন গতে শুক্লাবে বামনাযাণ টেকেলাএ
নি জাগীত থলেনি । ২০৮ ॥

জয়ন্তী কটকী ধেমেলীয়া ।—আবে পাচত আহিল সকলনা হুহবা
ফুফব দিনত । জয়ন্তাব ধেমেলীয়া আহিলত আগে বহুনাথক থরা ঠাইতে
ঘব সাজি থলে । ১৬৪৫ শক, মাস আখিনত বজালব কটকী বাহাদুর সিংহ,
জমিলবেগক তোলোঁতে পাণ্ডব চ'বাত সেই দিনা ধেমেলীয়াকো ভেটোলে ।
“বৰ্গদেব দেবতাৰ পুত্ৰ জয়ন্তা বাজাএ হাতী তিনিটা, ঘোঁবা দুটা আৰু
হাত-সম্বন্ধ সহিতে হাট-বাট প্ৰাৰ্থনা কৰি ধেমেলীয়াক পঠাইছে । দেবতাৰ
বন্দীএ সেৱা কৰে ।” আতে বুলিব দিলে,—“সি আহোঁতে বাজা বাইজা
ভালে আছে ? তাক বা কি কাৰণে পঠাইছে ?” ২৩২ ॥

ধেমেলীয়া কটকীৰ বচন-সমাচাৰ ।—সি বোলে,—“সকলো
ভালে আছে । ‘১৪ বৎসব অন্ধকাৰ হৈ আছে । এখন চন্দ্ৰ হৰ্ষ্যব প্ৰকাশ
হৈছে । যক্ষি পুত্ৰ, শিতাব ঠাইত হাট-বাট প্ৰাৰ্থনা কৰিবি । হাট-আবেদ
হলে গাবো মিকিববো ভয় সংশয় শুচে, গো-ব্ৰাহ্মণবো কুশল, দেবতাসকলবো
বপ-বৰ্ণ বাঢ়ে, বৈকুণ্ঠত বাসা হয়’ ।” আতে বুলিব দিলে,—“চখে বৎসব
অপ্ৰকাশ হবব বি কৈছে চন্দ্ৰ হৰ্ষ্যব সহজে প্ৰকাশ হে, অপ্ৰকাশ নাই, কোনো
ব্যাপাৰত থাকিহে নেদেখি । সেই ব্যাপাৰ দূৰ হবব নিমিত্তে পুৰুষাৰ্থ কৰিব
লাগে । আৰু বি হাট-বাটব থান কৈছে নিবন্ধব বন্ধব এক অংববো প্ৰমাণ
নহৈছে ।” আতে সি বুলিলে,—“বৰকোএবে সেই বাইজাথান পাবব
নিমিত্তে অনেক প্ৰাৰ্থনা কৰিলে, একেদৰে ঈশ্বৰে বি নিশ্চয় কৰিলে দৈবদৰ্শনে
সিহো শুচিল, তাৰ লগে সকলো শুচিল । ফুজিত কুৰুে অসংখ্য কল ধৰে,
ভাবে কতো মেলে, কতো চৰাএ খাই, অন্নহে বয় । তাকে চাই বৰ্গদেবে
বহি পূৰ্ণব ঠাইতে হাট-বাটথান দিলে গো-ব্ৰাহ্মণেও আনন্দ পায়, দেবতাবো
বনতা হয় ।” আতে বুলিব দিলে,—“সজ্জাই বস্তব অন্নদানহে প্ৰমাণ

হৈছে । তেওঁ বে.বাজাএ অত্যন্তৰূপে প্রাৰ্থনা কৰিছে, বেখন আৰ বিদাই হয় তেখন ইহাৰ বখোচিত সিদ্ধান্ত পাব । এখন বগত থাকোকগৈ ।” ২৪০ ॥

থেমেলীয়া কটকীয়ে অনা ভেঁটি ।—থেমেলীয়াই অনা ভেঁটিৰ লেখা,—কুন্ডাল হাতী এটি ৪ হাত ১৫ আঙ্গুল, অটি ৩ হাত ২১ আঙ্গুল, এটি ৩ হাত ১৪ আঙ্গুল ; বোঁবা টাঙ্গন কলা-পখৰা ২টা, অটি ২ হাত ২০ আঙ্গুল, অটি ২ হাত ১৮ আঙ্গুল ; কপাহ ১০টা, গোট লোণ ৫৯টা, গোট লো ১৩টা, তিনিফলীয়া তিখা লো ৫ ডোখৰ, হিঙ্গুলীয়া সিংহচাবেবে তিনিটা মোনাত চন্দন কাঠ ২২ ডোখৰি, লঙ্গ, জাইফল, আতলচ ১ খাসা, ৪ চৰ্ফদ, ২০ শোণা, বনিচিৰ ১, চিচাৰ ডগডগি ১ । আগে চমুৱা টেকেলাএ বোজ দিছিল । তুলিখৰ দিনাৰ পৰা বামকক কটকীএ বোজ দিছিল । ২৪১ ॥

থেমেলীয়া কটকীৰ বিদায়-সন্তোষা ।—১৬৪৫ শক, পূব মাস, তাৰিখ ২৭, জয়ন্তাৰ থেমেলীয়াক দোপদৰত বিদাই নিওঁতে সকলোৱা ছুৱৰা বৰফুকনে বাগীপ, ভৱানন্দ দুই কটকীৰ দ্বাৰাই চৌখাম কৰি বোলে,—“তাক আজি বিদাই দিলো । বাজাত এইখান কবগৈ,—‘তগা ৰাইজাক চাই বাজাবো অত্যন্ত প্রাৰ্থনাত থাকি হাট-বাট দিবলৈ বোলা গৈছে । কিন্তু বাজাৰ সংস্থাপন সময়ত বিকপ নিৰ্মিত নিবন্ধ হৈ গৈছে ধৰ্মক সাধী কৰি বাজাও অঙ্গীকাৰ অনুমোদন কৰিছে, সেই বচন সমগ্ৰে নবহিছে । এতেকে মহাবাজাৰ চাই চৰণত যোগ্য হাতুহ পঠাই এইৰূপে প্রতি বৎসৰে সেৱা জনাই থাকিলে আমাৰো বেখা-চেহ, মহাবাজাবো সদয় দৃষ্টি যোগ্যৰূপে লভিব, হাট-বাটো চিবহাৱী হব । যদি এইৰূপ নহই সকলো শুচিব । আন বা কোন কথা বাঢ়ে ?” ২৪২ ॥

ফুলগুৰিত হাট-বাটৰ বাবে জয়ন্তাৰ প্রাৰ্থনা ।—আজি থেমেলীয়াএ বোলে,—“দেৱতা যি বুলিছে উত্তম হে বুলিছে । আমাৰ সাহাৰে ধনে-পৰ্জাতে সকলোও দিৰূপে প্রাৰ্থনা কৰিছে আৰিও তাক শিবন্ত দুনি আৰি দেৱতাৰ দুই চৰণত জনাইছো । দেৱতা সদয় দৃষ্টি হৈ আমাৰ লব্ধ হাতুহ যি ফুলগুৰিতে হাট-বাট হলে গাঁৱো দিফিৰ বেখাই-কিনাই

দাঁতল পায় । আক ঘরকোণেই বসাই আছিছে,—‘বুকে আরেকো ফল-পুল
ধবে, ঘমুলাইঃকর, কতের বান, কতোঃ রত’ । ” ‘আটো বনফুলের মেলো,—
“ সদয় দৃষ্টি হৈই মান্নহ দিবর বি কৈছে, মেহ-বেধা পাব যে বোলা ঠৈছে,
আতে আসই আছে বুজিবহে লাগে, বাবহার ফলবন্ত বৃক্ষ যে কথা কর,
আকে কথা বলি কর নেকি ? তার ভিতরতহে ইকথা শুচে । শুটি বাখিবর
কর্তী নেকি ? বসন্তাদিবিও ভেদে বৃক্ষে ফল-পুল ধবে, বাত ঝুটি প্রমাদ
হলে নবর । যাতো বিধাতা জড়কৈএ জিনে বৃক্ষর ইকপ হব পাই । সকলে
জন্তত শ্রেয় মন্থ্য জন্ম লভি অনেক প্রতিপাল কবিব যি, সিজনর বচন
পুহ কুর্গগ্রীঞাব প্রায় সংকোচিত হব পাই নেকি ? ফুলগুরিতে হাট-বাট
হবর যি কৈছে সিও রাজ্য মহারাজ্যবহে । আমবো তাবো মা-মুদৈ বেহা-
কিনা কবিবলৈ যতে ছল ততে হব । কটকী, হাজরকীয়া, ভাল মান্নহ, মুদৈ,
দুববীয়া সোধাই দিবলৈ বাব । তাবো তিনি বজা, লরব, জাগীলৈকে আহি
নিবহি । হাট-বাট নহই মানে তিনি দুগৈ জাগীয়াল বকবার ততে থাকিব । ”
থেমেলীয়া বোলে,—“ ইপার দেবতাৰ, সিপার জয়ন্তাব, দুই পাব মাৰিছে ।
আকবার মাৰে যদি তেও ভয়-সংশয়ত ইপার নহই হাতীয়াৰ মুখলৈ আহিবলৈ
যদি আজ্ঞা হয় । ” আতে ববহুকনে বোলে,—“ সি বুঢ়া মান্নহ, বাজ-কথাৰ
ডাবী হৈ আহিছে । এতিয়াও ভয়-সংশয়ৰ কথা যে কই তিনি রাজ্য, লম্ববে
হাতী ঘোঁৰা পাৰকৈ নেদিবহি, আমবো চকীয়াল নগৈছে, সিও এতিয়া
নাহিছে, এনে কথা কব পাই নেকি ? ” তামোল পাণ দি বোলে,—“ এতিয়া
বহাত জিৰাই থাককগৈ । আন দিন আমাৰ কটকী, হাজরকীয়া সঙ্গে জাগীলৈ
যাব । ” থেমেলীয়াক,—ডলা ১ ঘূৰি, জামা পাগটাৰ ১ ঘূৰি, একলীয়া
বকপাব, তিনি দলৈক,—ডলুয়া বকপাব, কোঁটা, কেক, পাণ্ডবি এইরূপে
দিলে । বাজাটলৈ দিলে সন্দেশ,—ঝালুক দোমোন, কটাবী দোমোন, যান্ন এটি,
তাও দোটোপোলা । ২৪৩ ॥

গোভাত থেমেলীয়া কটকীৰ মৃত্যু ।—থেমেলীয়াএ ববহুকনে
ঘোলা কুয়া গাজ নলগত থকুকৈ চাহবুকলত এক বংশৰ বৃক্ষকৈ গলে, রতীয়া
৭০ মান্নহ দি । পাচে জব-গ্রহণী হ’লত জাগীয়া চকীলৈ দিলে । জব বহা
গৈ গোভাত বৰিলগৈ । ২৪৪ ॥

গোভা, নেলী, থলা মাৰিবলৈ স্বৰ্গদেৱৰ আদেশ ।—

তদনন্তৰত শিৱসিংহ ঘৰাৰাজা সকলোৱা ছবৰা ফুকনক বুলিলে,—“পূৰ্বে জয়ন্তীয়ালৈ যিখান গাঁত লৈ গ’ল তাৰ একো প্ৰমাণ হোৱা নাই । এতিয়াও ফুকনে গৈ সেই আখৰকে সি বিৰূপে গাত লয় তাকে চোটা কৰিব ।” পাচে ফুকন আহি জাগীৰ চকীয়াল, ডিমকৰা এই দুইৰ দ্বাৰাই অনেকৰূপে কোৱালত বচুলাই আহিল । তাৰ পাচত খেমলীয়াও আহিল । সিহঁতক দোপদৰলৈ নি বিদাট দি বুলিলত পূৰ্ণ-নিবন্ধ গাত নললে । তাতপাচে ফুকনে ৮ক সেৱা কৰিবলৈ গ’লত জনালে,—“অনেক উপাই কৰি চোৱা গ’ল । তেও জয়ন্তীয়ালৈ পূৰ্ণ-নিবন্ধ গাত নললে । ৬বো আজ্ঞা হলে গোভা, নেলী, থলা এই তিনি দাঁতি মাৰিলে ইয়াৰ আশা এৰিব নোৱাৰি গাত লয় হেন দেখি ।” এইৰূপে জনালত ৬ তিনিজন ডাঙ্গৰীয়া, বকৰা, ফুকনেৰে যুক্তি হৈ বোলে,—“ফুকনে ভাগছে কৈছে । এইৰূপে গৈ ফুকন, ৰাজখোৱা, হাজৰকীয়া, মাছহ-হুহুহটো সাৱধানে পঠাই তাৰ গাওঁ-ভূঞাখান মাৰি দীয়ে ওলাই আহিব ।” ২৪৫ ॥

ডিমকৰা ৰজাৰ নতুন সন্মান লাভ ।—সেই সময়ত ডিমকৰা ৰাজাও ৬ক সেৱা কৰিবলৈ গৈছিল । ফুকনৰ দ্বাৰাও ডিমকৰাও ৬ত জনালে,—“জয়ন্তা, খৰামী দো-সীমাত থৈছে । দৰঙ্গী, বেলতলীয়া বি চিন-বান পাইছে, সেই প্ৰসাদ বন্দীও প্ৰাৰ্থনা কৰোঁ ।” পাচে ৬এ তিনিজন ডাঙ্গৰীয়া, বকৰা, ফুকনত সন্মিলে, বোলে,—“সি যে এইৰূপে জনাইছে, কোন আখৰ বোলা দাব ?” সিৰোৰে বোলে,—“দুখান দাঁতিৰ সহুখে থাকে, গোভা, নেলী, থলা তিনিখন ছবাবৰ, বাট-পথবো ক’লা কৈছে, আৰু তাৰ দ্বাৰাও ফুকনেও কথাবাৰ্তী আখৰ হৈছে । আৰু চাই দৰঙ্গী, বেলতলীয়াত কৰি কিছু ঠীল কৰি দিলে ভাল হেন দেখি ।” পাচে ডিমকৰাকো আৰুজগা দোলা, সোণৰ থাক, কেক, টেৰি দিলে । ৰাজখোৱাবোৰৰ নিয়মে ৰহিব দিলে । ২৪৬ ॥

তিনি দাঁতিলৈ আহোম সৈন্যৰ যাত্ৰা ।—পাচে ফুকন আহি, পুহুৰ দৰ দিন থাকোঁতে চৈয়নোৱা সন্ধিকৈ ফুকন, তকৰা দিহিৰীয়া, পানী দিহিৰীয়া, পানী অতৰপুৰীয়া, পানী শলভৰীয়া, ওপৰ দৰঙ্গীয়া ৰাজখোৱা,

ডিমকরা বাক্সা, এইবোৰক তিনি দাঁতিলৈ পাঁচি ফুকনে বোলে,—“৬বো আঙা হৈছে, তোমালোক পৈ দুই-চাৰি দিন অপেক্ষা কৰি নিমিলে খেন দেখিলে তাৰ গ-ওঁ-ভূঞিখন ২০ৰি ঘৰ পুৰি গৰু-গাই বৰি শীঘ্ৰে ওলাই আহিবা।” আৰু ডিমকরা বাক্সাক বোলে,—“পূৰ্ণাপৰ নোপোৱা প্ৰসাদকো ৮তাৰ চৰণত জনাই দিহা গৈছে। গোভা, নেল*, থলাৰ তিনি বজা যিকপে হাত হয় তাক কৰিবি, তেহে আগ-পাচলৈ চাউল-কানি বাঢ়িবলৈ আছে।” বাক্সা বোলে,—“পিচুএ পুত্ৰক যিকপে শিখাই সেইকপে শিখ”হৈছে। মোৰ পৰা যিখানি হয় তাক আচৰিম, যি আখাৰ মোৰ পৰা নহয় তাক জনাই থাকিম।” আৰু বজা বোলে,—“৮তাৰ অনেক লোক সি দেখিলে ডাগিবলৈকো আছে। তিনি বটীয়া হৈ গলে ভাল হেন দেখি।” ফুকনে বোলে,—“বজা যিকপে কৈছে সেইকপে তিনি বটীয়া হৈ যাব। ইবে বৎ লগত বাট-পথ দেখাই নিবৰ নিমিত্তে বজাৰো ভাল মানুহ লগত দিব।” পাচে বাট-পথ দেখাবৰ নিমিত্তে বজাৰো ভাল মানুহ দিলে।

পুহৰ এক পক্ষ আৰ্ছাতে বাট ঘৰণ দেখি ওপৰ দয়ন্তীয়া, পানী দিহিঙ্গায়া বাক্সাখোৱাক এফৈদ মানুহেৰে দোলাকাথৰীয়া বৰ*, ফুকনৰ কোঁহো বৰা, এইসকল সহিতে লুইতে উজাই কলঙ্গে ভটীয়াই নেলী, থলা মাৰি কুঞ্জিৰ কোণত কোঁঠ দি থাকিব দিলে। পাচে পুহৰ ৭ দিন থাকোঁতে সাত ফৈদ মানুহেৰে ফুকন গ'ল। ফুকনৰ লগত কৰীবা থকা পাইক আপাই কাকতী, পেলন গণক, সুখন, বেলো, ফুকনৰ সনাতন বৰা, দোলাকাথৰীয়া ১, চাওডাঙ্গ ১, আৰু দুই বাক্সাখোৱাৰ লগত মানুহ সতে কৈদ, ৭০০ মানুহেৰে ডিমকরা বজা, ঘৰকলীয়া চাওডাঙ্গৰ বৰা, ফুকনৰ ভূঞাৰ পুতেক, চাবুকধৰা বৰা, ইবোৰো ফুকনে সহিতে গৈ ২ দিনৰ স্নত গধূলি মি নিমুখত ভাৰী-খুৰী থৈ জয়ন্তীয়ালৈ দেখে বুলি ৰাতি গৈ পুৱা পাটডিমকরাৰ ওলাইগৈ। পাচে ফুকনে জয়ন্তীয়াৰক নগাঞ সোমাই নসনা গাঞ ওলালগৈ। পাচে দেওঘৰ পাই সিহঁতৰ বাটে ওলাই গোতাৰ মাটিত গধূলি মাটি-গড় বান্ধি ৰ'খ। সিহঁত বাক্সাখোৱা ডিমকরা বজা সহিতে পাটডিমকরাৰ পৰা কচু চকীএৰি সবতললৈ মোহা বৰ বাট আগচি পোতাতে ওলাব দিহিল। ২৪৭ ॥

কুঞ্জিঙ্গ কোণত ফুকনৰ কোঁঠ । পাচে পুৱা সেই বাট মোহা চিনাংলীয়া হাজাৰৰ ভগা শইকীয়া এটা আহি ফুকনত কলে, বোলে,—

“আমি আহোঁতে গ'ৰো একুৰিমান খেদি আহিলত আমাৰ মানুহ হাজৰকীয়া সহিতে পলাল । মানুহ বা কি কাটিছে নিচয়কৈ কব নোৱাৰোঁ ।” এইকপে সি ক'লত ফুকনে শুনি খেদি যাওঁতে গোভা ৰজাৰ চুৱাৰত ছটা হাতী দেখিলে । পাচে কুলিঙ্গ কোথত ডিমকুৱা বজা সহিতে তিনি ৰাজখোৱা কোঁঠ দিছে । ফুকনো তাতে কোঁঠ দি ব'লগৈ । ২৪৮ ॥

পলোৱা বিষয়াৰ শাস্তি ।—পাচে ফুকনে ৰাজখোৱাবোৰত শুধিলে,—“চিনাতলীয়াৰ ভগা শইকীয়াঃ যে বৈছে হয় নহয় ?” সিবোৰে বোলে,—“চিনাতলীয়া হাজাৰ পাচত আহিছিল । আন্ধাৰ ৰাতি, কাকৰ তলত গক দেখি গ'ৰো বুলি পলাবৰ হই, মানুহ পৰা নাই ।” আক কলে,—“ঘৰত জুই দেখি হাতী লব মাৰিলে । হাতী গটা ৰাখিব নোৱাৰি মাউতে এৰি আহিল ।” এইকপে ক'লত ফুকনে হাতী ধৰি আনিবলৈ চাৰি হাজাৰ মানুহ দিলে, মাউতকো পঠালে । সিহঁতেও হাতী লৈ আহিল । গোভা ৰজাৰ চুৱাৰত দেখি অহা দুই হাতীকো আনিলে । এদিনৰ পাচে নেলী, খলাৰ দুই ৰাজখোৱাও তাতে ওলালহি । পাচে তিনিও বটীয়া একে ঠাই জুই কুলিঙ্গৰ কোথতে কোঁঠ দি বহিলহি । হাতীও ডিমকুৱা বজাও ফুকনৰ কোঁঠতে আছিল । এই কথা আপাই কটকীতকৈ বৰফুকনলৈ জনালে । আক কলে,—“চাউল-পাত অনা ভাৰী-খুৰী মিটনিতৈ আছে । সিদ্ধিসৰত এখানি কোঁঠ দিলেহে চাউল-পাত আনিবলৈ চল হয় ।” পাচে ফুকনে নামদয়কীয়া ৰাজখোৱাকে তিনি হাজাৰ মানুহ দি সিদ্ধিসৰত কোঁঠ দি চাউল-পাত খেদিব দিলে । আক অভয়গুৰীয়া বৰাকে, বাগীন্দ কটকীকে পঠালে, লাই ধৰিব দিলে,—“হাজৰকীয়া, শইকীয়া, বৰা, ই বে গক দেখি গ'ৰো বুলি পলাই, হাতী এৰি বে মাউত আহে, ইহঁতক আকে শিখাই পঠালোঁ নিকি ? ৰাজখোৱাবোৰে বা কিয় লগ লগাই নানিব ? মহাৰাজা ৬ তুলিলে আমাক বা কিয় ভাল বুলিব ? সিবোৰে বা কিৰূপে গা-সাৰিব ?” এইকপে লাই লবি হাজৰকীয়া, শইকীয়া, বৰা, মাউতক নাহকৰ টাঙনেৰে বাহৰটোঁক কোঁঠ জাৰিব দিলে । ২৪৯ ॥

গোভাৰ ধনচেন্স কোঁৱৰ আৰু ৰূপা কোঁৱৰ ।—একোঁতে গোভাৰ ধনচেন্স কোঁৱৰ, ৰূপা কোঁৱৰ এই দুইৰ লগত তিনিটি অসহায়ক

ভিক্ষুকা বজাৰ গাঁৱলৈ আহিল। বজাৰে ফুকনৰ আগ কৰিলত হুঁদিলে,—
“সিহঁত কি নিমিত্তে আহিছে?” সিহঁতে বোলে,—“আমি স্বৰ্গমহাৰাজাৰ
খৰগীয়া, ভিক্ষুকা যেনে আমিও তেনে। দুৱাৰমুখত কোঁঠ দিলে, এই নিমিত্তে
আমাৰ ডাঙ্গৰ ভৱ-সংশয়। গোতা, নেলী, থলা ও বজাৰে কোঁঠখন শুচাবৰ
নিমিত্তে প্ৰাৰ্থনা কৰিছে। কোঁঠখন শুচালেহে আমাৰো ভৱ-সংশয় শুচে।
তেহে আমিও আহি সেৱা কৰিব পাৰোঁ।” পাচে ফুকনে এইকপে আপাই
কটকীতকৈ কৈ পঠালে। বৰফুকনে বোলে,—“সিহঁতৰ লগৰ মাথুহ এটক
বঁটা ১ হুৰি দি কাণ্ড একাঠা দি হাতত চিন দি বুলি পঠাব,—‘সিহঁতে
কোনো ভৱ-সংশয় কৰিব নালাগে। সিহঁতৰ কলাপাতখানকো হানি কৰিব
দিয়া নাই। তিনি বজা আহি প্ৰাৰ্থনা কৰিলে সকল কথা ভাল হব’।”
এইকপে বুলি পঠালে।

পাচে দুই-চাৰি দিন অপেক্ষা কৰিলতো সিহঁত নাহিবৰ দেখি বৰফুকনে
গাওঁ-ভূঞা পুৰি গক-গাই ধৰি আনিব দিলে। দুই কোঁঠৰকো গুৱাহাটীলৈ
আনিব দিলে। এনেতে নেলী, থলাৰ গক ধৰিবলৈ ৰাজখোৱাবোৰ গৈছিল।
ফুকনে দিনত ৪ হাজাৰ মানুহেৰে তিনিখন কোঁঠ ৰাখি আছিল। পাচে
ৰাজখোৱাবোৰে গক লৈ আহিল। ৪ মণ্ড বেলি আহোঁতে কোঁঠ পালেহি।
পাচতে কুৰিচাবেক গাবো খেদি আহিল। আমাৰ মানুহে খেদি গ’লত উঠকি
গ’ল। পাচে ফুকনে চিনাতলীয়া হাজৰকীয়া পলোৱা, মাউত হাতী এৰা, দুই
কোঁৱৰৰো কথা বলোভদ্ৰ কটকীতকৈ ৬তালৈ জনালে। ২৫০ ॥

বৰফুকনৰ ঘৈণীৰ মৃত্যু।—এনেতে ফুকনৰ ঘৰত বসন্ত ওলাই
ঘৰিণী মৰিবৰ শুনি ৬এ ৰিক্তাবিনন্দ কটকীক পঠাই ফুকনক উজাই দাব
দিলে। আক কলে,—“চেটিয়া ফুকনকে ৬ পাচিছে ইঠাইৰ কথাবাৰ্তা আখাৰ
জনাবলৈ, পাচতে পাৰহি। আক ফুকন আহোঁতে লগত মাথুহ-হুহুহটো
সৰহকৈ আনিব।” পাচে চেটিয়া ফুকনো আহি নাওখালীতে আছিল।
বৰফুকনে কটকীত কৰি ৬লৈ জনাই পঠালে, বোলে,—“৬ নে কলীক এইখনৰ
অধিকাৰী নাম দিছে, ৬ৰ লোকজন সহিতে ফুকন ৰাজখোৱাকো পৰ্বেৰা গৈছে,
সিবোৰ ওলাই নহাটক গলে পাচলৈ বুলিব,—‘ফুকনে শত্ৰুৰ মাজত হুহুৱাই
আমাক এৰি গ’ল।’ শত্ৰুৰো মন বাঢ়ে। সেই মাথুহ-হুহুহটো ওলাই
আহিলে আজ্ঞাও হৈছে, পাচতে ৬ক সেৱা কৰিবলৈ দাৰ।” ২৫১ ॥

পলবীয়া ডোম বন্দী ।—এনেতে দিনহুৰাএ কোঁঠৰ আগত পানীহুকনৰ ডাগিৰ ডোম ১টা গোঁভাতে সাত বৎসৰ পলাই আহিল, তাকে পাই ধৰি আনিলে । তাত ফুকনে সুধিলে বোলে,—“ই কি জানে ?” সি বোলে,—“গোভা, নেলী, খলাৰ বৰদলৈ সহিতে ৭০০ মান গাবো এঠাই হৈছে; দিনাচাৰেকতে কোঁঠত ধৰিব । মোকো সিহঁতে পঠাইছে, বোলে,—‘ভঞা খৰিভাৰী, পানীভাৰীৰ লগত কোঁঠ সোমাই জুই লগাবি । সেই সময়তে আমিও ধৰিম’ ।” পাচে বৰফুকনলৈ বাগীশ কটকীতকৈ সেই মাছহটো দি পঠালে । “জয়ন্তাক সমুখে বক্ৰা, ফুকন দ্বগ্জন গৈছিল । পাচত বিৰূপ হ’ল তাক আগুনি জানে । মঞি নিকি তাক বলে পাবিম ? মাছহ-দুহুহটো পৰিলে মোৰ পো-নাতিলৈকো চাউল-কানি মৰিব । মঞো দুখান কৰি পাচ শুচিম নিকি ?” এইৰূপে ক’লত বৰফুকনে শুনি বিষ্ণু কটকীক পঠাই তিনিওখন কোঁঠ দান্দি ফুকন, ৰাজখোৱা, ডিমকুৱা ৰজা সহিতে জাগিলে আহিব দিলে । পাচে কোঁঠ দান্দি আহোঁতে গাবোএ খেদি আহিল । ওপৰ দয়সীয়া ৰাজখোৱাএ শুলীয়াই ছটা গাবো মাৰিগত গাবো উঠকি গ’ল । ফুকন, ৰাজখোৱাও লোকজন সহিতে ওলাই কলঙ্গ পাৰ হুই জাগীত ব’লহি । ২৫২ ॥

বৰফুকনৰ দায় ।—পাচে বগোচন্দ্ৰ কটকীএ জনালত লখীনাৰাণ কটকীএ আহি দায় ধৰিলেহি, বোলে,—“ফুকনক মঞি যি আখাৰ শিকাই পঠালোঁ, গুৱাহাটী পাই তাক এৰিলে । ভাল চাই ফুকন, ৰাজখোৱা, হাজৰকীয়া পঠাব দিলোঁ । এতিয়া শুনো গক দেখি হাজৰকীয়া পলাই, মাউতে হাতী এৰি পলাই আহে । এনেকেহে চাই পঠাইছে ? চাইটা লালুহতে যে এট, সমুখে লাগিলে মোৰ কাৰ্য্য-কাম কৰিব হেন ইয়াতে প্ৰমাণ পোৱা গৈছে । এতিয়া মঞি কি বুলিম ? সিহঁত ওলাই আহিলে এখেটলৈকে অনাইহে কথা হয় ।” এইৰূপে জাগীতো ফুকন, ৰাজখোৱাক দাই ধৰিলেগৈ । ২৫৩ ॥

স্বৰ্গদেৱলৈ বৰফুকনৰ সমিধান ।—পাচে ফুকনে ৬টল জনালে, বোলে,—“৬জা যি দায় ধৰিছে দায় নহয়, আমি বন্দীহঁতক জ্ঞান হে দিছে । ৬জা চৈতন্ত, আমি জড় । মেঘক যেনেকৈ বায়ুএ চলাই সেইৰূপে চলাকোৱে ৬ৰ কাৰ্য্য-কাম হবলৈ আছে । আক যি ৬ বুলিছে,—‘মঞি যি শিৱাই পঠালোঁ, সিহঁত পাই এৰিলেগৈ ।’ হয়, ৬ৰ দেউবাক্য আমি মন্ত্ৰত খবীয়ে

কিৰূপে বাধিব ? ৮ শিখোৱাৰ শত ভাগৰো এক ভাগ আচৰিব পাৰিলে দায় সাৰিব পাৰি, তেওঁ মনেচোৱাখাৰ ফুকন বাজখোৱাক শিখাই পঠাইছে। আৰু যি ৮ বুৰিছে,—“চাইটা লালুদতে যে এই, সমুখে লাগিলে মোৰ কৰ্ম-কাৰ্য কটকট কৰিব ?” ৮তা বুলিব পাই। এই লোকেৰেই পাংশাই লোককো বাৰখাৰ খৰা গৈছে, সি চাইটা লালুদহে, ৮ৰ লোকক সমুখে কি কৰিব ? এতিয়াও সি সশয় নাই। পূৰ্বে বুঢ়া বন্দীসকলে খৰিজাবী, পাতভাৰীৰ দায় সাৰিব পৰা নাই, এতিয়াও সি অসম্ভৱক কিৰূপে সৰা যাব ? আৰু গৰু দেখি হাজৰকীয়া পলাবৰ, হাতী এৰি মাউত পল ই আহিবৰ যি ৮এ দায় ধৰিছে, ওলী মৰাই, জোঁৰ ধৰাই হাতী সধোৱা গৈছে। তাক দৰত জুই দি বনত জুই লগাই সধোৱা নাই। এতিয়াও সি অপৰাধ সাৰিব নোৱাৰি। ৮ৰ বন্দীএও মোষালুৰূপে সিহঁতক দণ্ড কৰা গৈছে। আৰু বিনা আজাই সমুখৰ কোঠ-খান আগলৈ অনা গৈছে। পুৰুষ বা ৮তাসকলে বুলি গৈছে,—“ভুই চাই আলি দিব” হেন। এতেকে আগেও ডিমকৱাৰ দ্বাৰাএ কথাবাৰ্ত্ত আখাৰ হোৱা গৈছে। এতিয়াও সেয়ে কৈছে, বোলে,—“সমুখৰ কেঠখান হোঁহোঁকাই আনিলেহে গাৰো, মিকিৰাৰা ভয়-সংগৰ গুচ। তিনিও বজা ভেট-ঘাটখান লৈ আহিম বুলিও কৈছে।” এইৰূপে ডিমকৱাৰ ক’লত কোঁঠ দাঙ্গি অনা গৈছে। দাঁতিয়ালৰ দাঁতত কথা। দুই চাৰি দিন অপেক্ষা কৰিলেও সিহঁত নাহিলে, জাগীৰে পৰা তাৰ গাঞল বাট কাটি দিনটোকাকৈ গৈ যি দুই-এক দিনে পাৰি তাৰ গাঞ মাৰি শীঘ্ৰে ওলাই আহিব দিয়া যাব।” এইৰূপে লবীনৰাণ কটকটকৈ ৮টল জনালে। ২৫৪ ॥

ডিমকৱাৰ বজাৰ দোষ ।—পাচে ডিমকৱাৰ বাজা ফুকনলৈ জনালে,—“গোভাৰ ধনচেন্স কোঞৰ, নগঞা কোঁৱৰ গুৱাহাটীতে আছে। কোচাৰ দাই দেখিলেহে দুই-এক দেখি আহিবলৈ আছে। সিহঁত যদি গুৱাহাটীত থাকিল, ভয়-সংগৰত থাকি কিয় আহিব ?” এইৰূপে ক’লত ফুকনেও দুই কোঞৰক ডিমকৱাৰ হাতত দিলে। ডিমকৱাৰ হাতৰ পৰা দুয়ো কোঞৰ পলাল। এই দম্ব ধৰি কোঁঠৰ পৰা আহিলত ডিমকৱাৰক গুৱাহাটীত এক নাম দি থৈছিল। পাচত ফুকনেও এৰি পঠাইল। ২৫৫ ॥

বৰফুকনৰ মৃত্যু ।—এনেতে ফুকনলৈ ফুকনৰ অৱস্থা । মোক জাগীৰ বিলাক। বৰফুকন পঠাই ফুকন, বাজখোৱাত ফুকনলৈ,—“মোৰ পাৰি

ভাল নকৰিছে।” পানীফুকনকে চেটিয়া ফুকন সহিতে ৰাজ কথাবাৰ্ত্তা আধাৰ চোঠা কৰিব দিলে । এনেতে তিনি দিন থাকি বৰফুকনো বসন্ত ওলাই যুতা হ’ল । ২৫৬ ॥

গোভা, নেলী, খলা মাৰি পোৱা দিহু-দ্ৰব্য ।—গোভা, নেলী, খলাৰ গাওঁ-ভূঞি পুৰি গৰু পালে ডেৰ হাজাৰ, আগহাত নাগ-হিলৈ পালে ১টি, কপাহ কিছু পালে, হাতী-দন্ত ২টি, হাতী পালে ২টি, লোৱ গছা ৩টি । গাওঁ-ভূঞি মাৰিলত ৬টলৈ জনাই ফুকন, ৰাজখোৱাকো আহিব দিল । গৰুকো উজাই দি পঠালে । চেটিয়া ফুকনকো ৮এ ঘাব দিলে । ২৫৭ ॥

ডিমকুৱাত জয়ন্তীয়াৰ উপদ্ৰৱ ।—এনেতে ডিমকুৱাৰ খেৰণি চকীৰ মাহুহ ১টাএ কলহি, বোলে,—“জয়ন্তীয়ালে ৰাতি পলাই আহি বাঙফৰ গাওঁ সোমালহি । সেই গাঞিৰো মুনিহ ২টা, তিবোতা -জৰী কাটিলে ।” এই কথা শুনি ৫ ফৈদ মাহুহক পাটডিমকুৱাত কোঁঠ দি থাবিব দিলে । ৰজাৰো লৰা-তিন্তা পাটডিমকুৱাৰ পৰা মিটনিমুখত ঘৰ সাজি গেলৈনি । চাৰি মাহৰ মূৰত কোঁঠ দি থকা পাঁচ ফৈদ মাহুহক তুলি আনিলে । ডিমকুৱাকে মাহুহ-দুহুটো তুলি লৈ সাৱধানে থাকিব দিলে ।

এবংসৰ পাচত কচু চকীএ আহি জয়ন্তীয়ালে ডিমকুৱাৰ লালুক গোটা-চাবেক কাটি গ’লহি । গোভাত কোঁঠ আছিল মানে কটকী ঠেকেলা আহিব লাগিলে কোঁঠৰ পৰা ২০০০ মাহুহে আহি জাগীত উলিয়াট থয় । শুণাহাটীৰ পৰা গলে জাগীৰ পৰা সাত ৰজাৰ মাহুহে কোঁঠত থয়নি । চেটিয়া ফুকনো আহি নাওশালীত আছিল, ডেকাফুকনৰ কোথতে বহিছিল । বৰফুকনেও চাৰি-জনা ফুকনৰ দৰে কথাবাৰ্ত্তা আধাৰ অৰিছিল । তেওঁকো সেই নিয়মে কৈছিল । ফুকনে সকলো কথা চলাইছিল । ফুকনক ভণ্ডাৰৰ ৰোজ দিছিল । বৰফুকনেও মাহু, গাখীৰ, দাক-পাত দিছিল । ২৫৮ ॥

জয়ন্তীয়াৰ শাস্তি ।—তদনন্তৰে তগাজনা দিহীলীয়া বৰফুকনৰ দিনত মহাৰাজাৰ আজিএ ৰাজমাঞোৰ ভঁৰাৰী বকুৱা, বাঁহবনীয়া লবীনাৰণ কটকী, সিখোৰে আহি বৰফুকনত কলে,—“পূৰ্ণ-নিবন্ধ যে জয়ন্তীয়াশে গাঁত নগৰ ভিন্দি গাঁতি মাৰি গাওঁ-ভূঞি পুৰি, বৰ-হুৱাৰ পুৰি, গৰু-সাই ঘৰি আদিৰ দিহু, মাহুহ-দুহুটো ওলাই আহে মানে আৰাকো থাকিব দিহে । পাত্ৰ ফুকন

যাক্কীয়া ডেকাহুকনৰ পুতেক ফুকনক, বুঢ়া গজপুৰীয়া ৰাজখোৱা, শোলগুৰীয়া লাহন ৰাজখোৱা, নামদয়লীয়া ৰাজখোৱা, দ্বিলাধৰীয়া ৰাজখোৱা, পানী দিহিঙ্গীয়া ৰাজখোৱা, ২১ ফৈদ হাছৰ, হাতী ১২টা, এই লগত ডিমকুৱা বজাও, লগত ৰামকুকাই, দুপ্ত কটকী, কাকতী স্বৰূপা, গগক দলৈ দুই, এইবোৰক ফুকনে পাচিলে । ইবোৰ গৈ জাগীৰ চকীএদি গোভাত ফুলিঙ্গ কোথতে কোঁঠ দি ব'ল । ঘৰ-দুৱাৰ পুৰি, গৰু-গাই ধৰি ৭ দিনৰ মূৰত ওলাই আহিল । গৰু পালে ৭০০ । পাচে ইবোৰ পালতহি ৰাজমাঞোৰ ভঁৰাৰী বৰুৱা, লখীনাৰাণ কটকী, ইবোৰে গৈ ৬তাত জনালে । ২৫২ ॥

বৰফুকনৰ ওচৰত হাট-বাটৰ প্ৰাৰ্থনা ।—পাচে ফুকনে তাম্ৰধ্বজক পঠাই জাগীৰ চকীৱালে বোলা ভাএ জয়ন্তীয়ালক বুলিব দিলে,—“তহঁতে যে সাত ৰজাৰ গাঞত বেহা-কিনা কৰ, তহঁতৰ হাট-বাট মাৰি থৈছে । বেহা-কিনাকৈ খাবলৈ ইচ্ছা আছে যদি তহঁতে ধাৰণে প্ৰাৰ্থনা কৰিলে, আমিও জনাব লগা ঠাইত জনালে, কিবা বেহা-কিনাকৈ খাবলৈ পা ? এইৰূপে যদি আচৰিৰ নোৱাৰিবি, আমাৰ গাঞো সোমাই বেহা কিনা কৰিবৰ যদি শুনিব লগা ঠাইত শুনে, আমি বা কিৰূপে দায় সাৰিম ? তহঁতো কটা-মৰা দাবলৈ আছে ।” এইৰূপে বুলিলত সিহঁতে বোলে,—“আমিও জনাব লগা ঠাইত জনালে যিখান বোলে তাক কমহি ।”

মাহচাৰেকৰ মূৰত গোভা, নেদী, খলাৰ তিনি দলৈ চকীৱালত কলেহি, বোলে,—“জয়ন্তা ৰজা, তিনি ৰাজা সহিতে ডেট-বাটখান দি হাট-বাট প্ৰাৰ্থনা কৰিবৰ নিমিত্তে আমাক পঠাইছে ।” এই কথা চকীৱালে বৰফুকনত কলেহি । ফুকনেও বলোভজ কটকীতকৈ ৬লৈ জনালে । ৬ বোলে,—“সিহঁতক আনি ধাৰণে তুলি যোৱা জনাই আহিব ।” ২৬০ ॥

গোভা, নেদী, খলাৰ দলৈৰ সম্ভাৱা ।—পাচে তাম্ৰধ্বজে জাগীৰ পৰা দুখন হিলৈ নাৱেৰে সিহঁতক আনি খাববৰ ওপৰে ঘৰ সাজি থলৈনি । খেমেদীয়া থকা ঠাইতে থলৈনি । বোজ টেকেলাহঁতে দিছিলনি । পাচে এক পক্ষৰ মূৰত সিহঁতক দোপদৰলৈ নি তোপোতে ফুকন, ৰাজখোৱা সকলেও বোমে,—“ইহঁত ওপৰৰ হাছৰ ময়ৰ । তিনি ৰজা লহকবৰহে কথা কৈছে । ইয়াক চ'ৰাত তুলিবলৈ ভাল নহয় । খলাৰ পৰা সেৱা কৰোঁক ।” পাচে বেৰঙলীয়া মহা

৪টাৰ পোনে পালীৰ আগত টেকেলাহঁতে সাতসেৱা কৰাই বহালে। ১৬৫১, মাপ শ্ৰাৱণ, ১১ দিন গতে শুক্লাৰ পৰাণ টেকেলা বৰাই ভেঁটালে,—“৮তাৰ ছই চৰণত গোভা, নেদী, খলাৰ তিনি দলৈএ সেৱা কৰে। হাত-ভেঁটি,—হাতী দ্বাশ ৩টি, শিল ২ ঘোৰ, কপাহ ১২টি, কোৰ ৫ ঝাপ, লোণ ৬টি, কতবা ৬ ধান, নেলুকা ১০ আঁটি, চিকণ চিনি ৩ কাক, চেছুৰিয়া ২ কাক, এয়েষে ৮তাৰ চৰণত সেৱা কৰে।”

পাচে ফুকনে বুলিলে,—“মজুন্দাৰ, বলোভদ্ৰ, মমল, তিনি দলৈলত সোধ, সিহঁতক কি নিমিত্তে পঠাইছে?” সিহঁতে বোলে,—“তিনি বজা লক্ষ্মে হাট-বাট প্ৰাৰ্থনা কৰিবলৈ পঠাইছে। আমাৰো ৰাজ্য তিনিবাৰ কাটি মাৰিলে। বনৰ বনফুল, মাখাৰ চুল ইয়াকে দি প্ৰাৰ্থিছে,—‘গাৰো, মিকিৰ, ওকৰা মাগুহ ফুলৰঙবীতে হোৰা পেলাই হাট যেন বেহাই খাবলৈ পাই’ আকৈ জনাইছে। ‘আক সাতৰজীয়া যেনে ৮ৰ বন্দী, আমিও তেনে, সেইদৰে কৰভাৰ খাটনিয়াৰ দিম। অক মজুঙ তাম্ৰধ্বজ ইঠাইলৈ আহিলে আমাৰ ভয়-সংশয় শুচে।’ এইৰূপে জনাব দিছে।” আতে ফুকনে বোলে,—“সিহঁতে বি কৈছে কৰ পাই। সাতৰজীয়া যেনে ৮ৰ বন্দী, সিহঁতো তেনে। যাতো পূৰ্বে বশমাণিক বজা ৮লৈ কজা দি প্ৰাৰ্থনা কৰিলতহে সিহঁতকো দিয়া গৈছে। আক বি তিনি বজা লক্ষ্মে হাট-বাট প্ৰাৰ্থনা কৰিছে হাটো কলঙ্গ সিপাৰে হাতীয়াৰমুখতে দিব বোলা গৈছে। সিহঁতেও ধাৰণে আহি আগবাঢ়ি লবহি। ‘মজুঙ তাম্ৰধ্বজ ই ঠাইলৈ আহি ভাৰসা দিলেহি ভয়-সংশয় শুচে’ বুলি যি কয়, যেতিয়া খাটনিয়াৰ দিলে, ‘সাতৰজীয়াৰ লগৰ হলো। আমি বছৰি সাতৰজীয়াই যেনেকৈ কৰভাৰ দিএ আমিও তেনেকৈ কৰভাৰ দি থাকিম’ বুলিলে, যেতিয়াই ভয়-সংশয় শুচিল। আক কি ভয়-সংশয় আছে? যিকোপে বোলা গৈছে এইৰূপে খাটনিয়াৰ দি বছৰ সেৱা জনাই থাকিলে হাট-বাটো চিৰহাৰা হয় বহিব, ভয়-সংশয়ো তেহে দূৰ হয়।” সিহঁতে বোলে,—“৮ যি বুলিছে আমিও শিৰত তুলি বি জনামগৈ। হাট-বাটো আগবাঢ়ি লবহি।” ২৬১ ॥

তিনি দলৈল বিদায়।—ফুকনে বোলে,—“আজি ইহঁতক বিদায় দিলো। এখন বহাত জিৰাই থাককগৈ, আন দিন আপোন দেশক ঘৰ।” পাচে সিহঁত লগত বাইবীয়াৰ অঘৰিৰ কঠকীত পড়ালে। কঠকীও জাপিতে থাকি কলঙ্গ পাব হই কণা জনাই হাট দিলে। সিহঁতেও আগবাঢ়ি, প্ৰক্ৰণ ললেহি। ২৬২ ॥

জয়ন্তীমালার হাট-বাটের পোচের ।—পাক বজর যখন কটকী
কহারীলৈ গৈছিল। তলৈকে জয়ন্তীমালার নামে গৈ কটকীত কলে, বোলে,—
“পূৰ্ণ-নিরন্ধে প্ৰীতিও চলিব, হাট-বাট ফলবন্তবিত্তে দিব, এই ভাবনা কৰি
পঠাইছে।” পাচে কটকীএ বোলে,—“তইতৰ নিমিত্তে মঞো বৰষকবাত
জনায। ভেট-বাট সহিতে তইত গৈ জাগীৰ চকীতে থাকিব। মই ইঠাইব
পৰা গৈ তইতৰ কথা জনালে বোলেইতে মঞো আহি নিৰ্মাছি।” বৰষাত
জনালত বতন কন্দলিক পঠাই দিলে। কটকীও আহি জয়ন্তীমালৰ হবিবাম,
জীবন এই চুইক ভেট-বাট সহিতে সবগাওঁলৈ নিলে। মিহিঙ্গীয়া তগা কুকনব
দিনত জাগীৰ চকী সাতবজীয়া সহিতে সকলো সন্ধিকৈ বুঢ়া বৰষকবাত হাত হ’ল,
ফুকনৰ হাতৰ শুটিল। ২৬৩ ॥

জাগীৰ পৰা জয়ন্তীমালৈ পথৰ জোখা ।—জয়ন্তীমালৈ বোৰা গোতাৰ
মাটিৰ লেখা।—জাগীৰ পৰা গোতাৰ কোঠলৈ ৪৩০০, দাগীলৈ ১৫০০, তাৰ পৰা
মহাৰাগীলৈ ৬৫৫০০, তাৰ পৰা আমচেন্দ্ৰৰ কোঠলৈ ৩৫০০, তাৰ পৰা বনতুৰলৈ
৪৫৪০, তাৰে পৰা আঠুতগালৈ ৬০০, তাৰে পৰা লোচাবৰ শিলিখাঙৰিলৈ ১৩০০,
তাৰে পৰা বুড়িটিকবৰ কোঠলৈ ১১০০, তাৰ পৰা সৰুপানীলৈ ৫০০০, তাৰে পৰা
বৰপানীৰ কোঠলৈ ২১৪০, তাৰে পৰা সবালপানীলৈ ১৭০০, তাৰে পৰা শিলনি
কোঠলৈ ১২০০, তাৰে পৰা লক্ষ্মীপুৰৰ কোঠলৈ ২০০০, তাৰে পৰা নগুঙ্গৰ কামতী
লৈলৈ ৪০০, তাৰে পৰা সৰুপানীলৈ ১৮০০, তাৰে পৰা পমনাই কোঠলৈ ৪৬০০,
তাৰে পৰা মুক্তাপুৰলৈ ৯৪০০, তাৰে পৰা নৰঙ্গৰ কোঠলৈ ৪০০, তাৰে পৰা
বাজাব উত্তৰ দুবাৰলৈ ২০০। মুঠত মাটি ৪৬৭৪০০। ২৬৪ ॥

কাষ-পাজবীয়াৰ লগত মিলি থাকিবলৈ শিৱসিংহৰ ইচ্ছা ।—
শিবসিংহে মহাবাজা হৈ পাজফুকনক শুচাই সৰুজনা দুবাৰ বৰফুকনৰ পাতিলে।
শুৱাহাটলৈ আহি বোলে,—“বি বাজা জয়ন্তা বাজা মাৰিলে, বাজাও বুঢ়া হ’ল,
সি দিনৰ পাজ-সত্তাও নাই। চুইবাৰ মাৰি-কাটিও ব’ল কৰি লব নোৱাৰিলে।
একেকপে বিবাজী হৈ থাকিলে, যজ্ঞাল শত্ৰু গৰু হলে, জাহাণি ভাল নহ’ল।
কোঁক-পাজৰ বিবাজী হলে, সমস্ত জাহাণাল কৰিলে, জাহাণি কৰিম ?” এই
বুলি আৰাধি জাগীৰলৈ যকবাচকা, ডিমকমা যকবাচকা, পোতা, দেলী, বলাকু-জিৰি

বজাৰ হাট-বাট পাৰ্শ্ব নিবিহনে কথা-বাৰ্তা হ'ব ধোৱে, আশ্বৰ নাপাই পাচে
হুকনত জনালত, খীতি হাট-বাট হ'ব কাৰণে কথা-বাৰ্তা হ'বলৈ বুলিছিল ।
২৬৫ ॥

গোভাৰ ছুৱাৰ খুলিবলৈ সকলোৱৰ প্ৰাৰ্থনা ।—ডিমকৰা
বজাৰ ঠাইলৈ অহুৱা বজা সকলোকেৰে মানুহ পঠাই বোলে,—“গোভাৰ ছুৱা-
খান মাৰিছে । বৰহুকনত খাটি মুকলি কৰি দিয়ক ।” পিতলৰ ফুলাম পইৰা
লগা নাৰিকল হেন দেখি ধোঁৱাখোৱা সিদ্ধচাৰ দি পঠালে । পাচে মানুহ তাতে
বাধি ডিমকৰা বাজা বিখাসে জনালে । ডিমকৰা বোলা তাত বুলিব দিলে,—
“তইন্তৰ বাজ ছুইবাবো কাটিছে মাৰিছে, এতেকে হাতী যদি নাই আঁটি বা দুটি
ঘোঁৰা, লগত তাত, পোৱাল, লক্ষ, জাইফল এইকপে নহলে কেনেকৈ মুকলি
হ'ব ?” সি মানুহে বোলে,—“আমাক কাটিছে মাৰিছে, হাতী ঘোঁৰা আমাৰ
নাই, ক'ত পাৰ ? ইটো বাটে সৰহ নাপাই ।” ২৬৬ ॥

খলাৰ কটকীৰ হাট-বাটৰ প্ৰাৰ্থনা ।—দমালত বুৰাগোহাঞিৰ চকী
এখনি আছে । তালৈ খলা বজাৰ মানুহ গৈ বোলে,—“বুৰাগোহাঞি হাট-বাট
মুকলি কৰি দিয়ক ।” গোহাঞি বোলে,—“তাৰ বুলিব দিয়া গ'ল, যদি
হাট-আবজৰ কথা হ'ব লাগে তিনি বজাৰ তিনি দলৈ পুৰী নিবমে সমুখে আহি” যি
হ'ব ক'ব । হাড়তৌ তাকৈ কৈছ, তোৰ কথাত প্ৰমাণ কি ?” ২৬৭ ॥

দাঁতিয়ালৰ হাট-বাটৰ প্ৰাৰ্থনা ।—পাচে ১৬৩৮ শকত আশ্বৰ মাস
৮ দিন বাঙতে দাঁতিয়াল তিনি দলৈ জাগীৰ চকীলৈ আহি বোলে,—“ওপৰৰ
বাচন আহি কৈছে,—‘পুৰীপৰৰ সোণ-ৰূপৰ আনিটো যে মলিন হৈছে তিনি
বজাও বহু কৰি চকীয়াল বকৰায়েৰ কথা হৈ কেনেকৈ পাৰে হাট-বাট মুকলি কৰি
দিয়ক ।’ আনি কোলেও নপতাই, বোলে,—‘যদিহে কথা হৈছে, এত-
নিবেও নিয়োবৰ মানুহটোও কিয় নাহে ?’ এতেকে প্ৰমাণৰ নিমিত্তে আঁটি
বাছৰ বশৰ্ভৰে আহি থাব নোৱাৰোঁ ।” চকীয়াল বকৰা বোলা হেটুকৈ
বুলিব দিয়া ব'ল,—“যদি হাট-বাট পাৰ্শ্বলৈ ইচ্ছা আৱহ তেবে আমাৰ কৰ্মজ
কৰ্মজ বকৰে, কৰ্মজ কৰ্মজ থাকিলে কি হ'ব ?” ২৬৮ ॥

জানকী আখ্যা ।

খবামী বজাৰ কথা ।

১ । কদ্রসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ দিনত ।

কিনা বকৱাৰ আশ্ৰয়ত সন্তোষ বজাল ।—খবামী বজাৰ কথা ॥ পাণ্ডুৱাৰ সন্তোষ বজালে পলাই আহি ডিমকৱাৰ চকীত পৰিল । সি বোলে,—“কোদাল পাৰি খাব নোৱাৰোঁ, আগৰো বেপাৰী মানুহ । মোক খবামীৰ কিনা বকৱাৰ হাতত দিয়া ।” এতেকে ডিমকৱাএ তাৰ হাতত দিলে । কতো দিন কিনাৰ ঠাইতে বেপাৰী কৰি আছিল । অনেকো বিত্ত-বস্ত্ৰ ঘটিবৰ দেখি কিনা বকৱাএ খবামী বজালৈ ধৰি দিবলৈ যতন কৰিলে ! বাৰ্তা পাই ডিমকৱা বাজাৰ ঠাই আহি বোলে,—“পূৰ্বেও তুমিহে মোক কিনাৰ হাতত দিছা । ওপৰৰ বাজাৰ ঠাইলৈ মোক ধৰি দিব খোজে । মোৰ বস্ত্ৰজাতখনি আনি দিয়া, তোমাৰ লগতে থাকোঁ ।” ডিমকৱা বজাও “ই জৱতাৰ সীমাবদ্ধ পৰা আহি আমাৰ চকীত পৰিছেহি । কোনো দিন জৱতীৱালে খুজিলেও আমি দিব লাগিব ।” এই বুলি ৰাখিলে । ২৬৯ ॥

খবামী আৰু ডিমকৱাৰ মনোমালিন্য ।—কিনা সহিতে খবামী গাহো আহি বোলে,—“আগেও একবাৰ আৰৱিৰ হাতে ডিমকৱাএ কটাইছে । এতিয়াও যে সন্তোষ বজালক ধৰি নিলে আভে বা কি হল-হমো কৰে ? আমি হাট-বাট নকৰোঁ ।” এই বুলি শক ১৬২৫ শকৰ আৰম্ভৰ পৰা চৈৱলৈকে হাট-বাটলৈকো আহিব লাগিলে অন্ধে-সে সাৱধান হৈহে আছে । হাট-বাট ভাল-কমে নকৰে । ২৭০ ॥

খবামীক হাত কৰিবলৈ পাণ্ডুকনৰ যত্নগা ।—এই কথাতে পাণ্ডুকনে কঁধাৰ জৱতীৱাক বোলে,—“খবামী গাহোক এইখান বুলিবি, আৰৱিৰ গাহোও তইতক কাটে নাবে, ডিমকৱাও যে তইতক বজা কথা কৰে, বকৱাকনৰ ঠাইলৈ গৈ যদি চিনাক্তা হ'ব পাৰ, যাক সংঘৰ কৰ সিহঁতে মিকি ফোৰোৱাৰ কৰিব পাৰে ?” জৱতা-কহাৰী আনো দা-জৱতীৱাক তেতিয়াৰে জিহ্বা কৰিহে এলহেবে আঁকে পাই উঠেহে । তইতক বজাও জৱতী পাৰ যে এইখান বজা

কিয় ?” কিনা গাৰোও বোলে,—“ই কথাটো আশাৰ আগৰো পৰা ইয়া আছে, কিন্তু খেতী ছববীয়াও আগেও একবাৰ আমাক আহিব দিলে, পাচত কোনোবা কথাত থাকি অৱহেলা কৰিলে। তুমি যদি নিব পাৰা মই বাজাটো জনাই বস্ত্ৰজাতখান বয় কৰোঁ।” ২৭১ ॥

খবামীৰ কটকী আহিবলৈ স্বৰ্গদেৱৰ অনুমতি।—পাচে কত দিন থাকি ৰাজ্যৰ বাচন এটা আহি ছববীয়াক বোলে,—“জয়ন্তাবো হাট-বাটখান আছে, আমাবো আছে। সি যে ৬৬ ঠাইলৈকো, ববফুকনৰ ঠাইলৈকো গাব পাই আমি নো কিয় নাপাওঁ ? তুমি আমাক নি ববফুকনৰ ঠাই ভেঁটোৱা, যেন ৬৬ৰ ঠাইলৈকো গাব পাওঁ।” এইৰূপে ছববীয়াও জনালত ফুকনেও ভৱথ তামূলীক পঠাই বিবলে কঙ্গসিংহ মহাৰাজালৈ জনালে। ৬এ বোলে,—“ফুকনে ভালেকে কৰিছে। যদি মাহুহ খোজে ছববীয়াৰ বুলি মাহুহ যেমনে গতাগত হয় সেইখান কৰিব।” পাচে ফুকনে বোলে,—“কিনাত ৰাজ্য বাচন আহি যে আনাৰ ছববীয়াত সুধি প্ৰমাণ কৰি গ’লহি মই জানিছো হেন প্ৰমাণ নপাইছে।” এই বুলি হৰিধন ছলীয়াক পঠাই এইখান বুলিব দিলে,—“এতেকে মোকো ববফুকন গোহাঞি পঠাইছে। মজুন্দাৰে যে জনাইছে মাহুহ চাট বা আহিবৰ হয় নহয় ? আহিছিল বা কি কথাৰে ?” হৰিধনে আপুনি বোলা ভাৱে বুলিব,—“আমি শুনিছো পূৰ্বত ৬৬এ খবামী ৰাজ্যৰ প্ৰীতিৰূপে কটকী গতাগত কৰিছিল, অত্যাগত সেইৰূপে হলে ভিন্নকৰা যে সন্তোষ বস্ত্ৰালক ধৰি নিছে তাকো পাবলৈ আছে। আহবি গাৰো যি সংশয় কৰে ববফুকন গোহাঞিৰ প্ৰীতি হলে সি কোন মাহুহ ? কি কৰিব পাৰে ?” ২৭২ ॥

হৰিধন আকি কিনা বকৱাৰ কথা-বতৰা।—এইৰূপে হৰিধনে বুলিলত কিনাও বোলে,—“ছববীয়া, বাচন আছেহি বুলি তুমি কিয় নজনাল ? যি বাচন গৈছে সি যে কিবি নো আছে ? ৰাজ্য হুইব কথা, মই কি সিদ্ধান্ত দিম ? মোক একো কথা জনাই পঠাইছোঁ। এইবাবে যদি গাঁঠি হিগি আছে এটাৰ নিমিত্তে যে পুৰি এখন লৈ নাৱত উঠিম। যদি বৈচাই নাৰাই তাকো দৰ্জি কৰিম। নতুবা যি কথা কোৱা সি নো কোন মাহুহ ? এনে এক পক্ষ নিৰ্দ্ধাৰণ কৰাৰ পৰে কৰিব। ই দৰ্জিল লাগে মই আহি যবোঁ।” ২৭৩ ॥

শ্রীতিৰ শ্ৰীতিৰ দৈৰ্ঘ্যৰ বাবে—কটকটীয়া আশঙ্কায়।—আজ
আঠ দিনক পাচে চকুত, ফালমেলৈ, কিনা আহি দৌলৈ,—“বৰাণী বাজা
বুলিছে, কিনাও মোত জনাইছে, বাচন পঠাই ছবীয়াতে কুৰিছে, জ্ঞাননিহাট-
বাটো বৰিছে। এইএ কবৰ কাৰণে ছবীয়াও কথা হৈ কোলা—কথা বুলিবলৈ
আছে। পূৰ্বেও লাবু, উমাই, চকুত, এইসকল সি ঠাইলৈ গৈছিল। এখন
আমাৰ হৈ ইহা হৈছে বৰকুনৰ কিবা ইহা নাই জানে কি নাজানে? এটা
ভাৱ মাথুহ আহি যদি আমাৰ আগত বোলে তেবেসে শ্ৰেয়ান।” এই কথা
কুকনে জনি ভৱথকে, হৰিধনকে পঠাই বোলে,—“ছবীয়া এইখান বুলিব,—
‘মই ম’মুহ পঠাই মকুলাবত জনালোঁ। তেওঁকা কিবা কথাএ কুকনে মাতিলে।
ছল পাই সেই পোন্ধে জনালে। কুকনেও ভৱথ তামূলীকে, হৰিধন শইকীয়াকে
পঠাইছে, বি কথা হব লাগে হোৱা।’ ভৱথে বুলিব,—‘কুকন গোহাঞি
ইখান বুলিছে,—খবামী বাজা শ্রীতিক ইহা কবি ভাল মাথুহ পঠাইছে হেন
ছবীয়াএ মোত জনাইছে। পূৰ্বেও খবামী বাজাবে আমাৰে শ্রীতি আছিল,
এখনেহে শুচিছে। তাকি বে শ্রীতিক ইহা কৰিছে, এই শ্রীতিক আমাবো ইহা
আছে। বাজা বাজা শ্রীতি হলে যিখান হয় তাক আপুনি জানে।’ ভৱথে
বোলা ভাএ বুলিব,—‘পূৰ্বেতো এই শ্রীতি আছিল, সেই হাট-বাটখানো আছে,
গতগত হলে শ্রীতি অধিক আনন্দহে হয়? ইহাত কোনো বৈগুণ নাই। যদি
ঘটিল গড়গাওঁ খবামী, খবামী গড়গাওঁ। ৮৮ৰ উকীল জয়ন্তাক যাব, সি
ঠাইবো আছে। এনেকণ অনেক দিন হস্তে গড়গাওঁ জয়ন্তা অতিৰ হএ
আছে’।”

কিনাএ, ফালমেলৈ বোলে,—“পূৰ্বেও ছল লোকেৰে খেদী ছবীয়াএ
আগে আমাৰ ঠাইলৈ গ’ল। ভাব লগত হৈ লাবু, উমাই, চকুত গৈছিল।
অজ্ঞানিও খবামী বাজা বোলে,—‘ধৰি ছবীয়া আগৈ আহে শ্রীতি হয়, যদি
নাহে ন বংসবো নহয়’।” ছবীয়া বোলে,—“ভই এক ঠাইলৈ বুলিছিলোঁ
যিওঁ বিধান হয় আগৈ বুলিলে হৈত। তাকি বে ‘মিহা’ হ’লি মোকো মিহা
কৰিদি।” “হওঁ আন দিনাএ ম’ম’ নাথাকি।” আজি কুৰিছে কথা হব
জানি ম’ম’ নাথাকি হেন লাখে। একেৰেহে মিহা পাখা। আজি এতিয়া কুৰিছে
বোলা, জানোঁ হৈ মোৰা? ভৱথে বোলে,—“বি কথা—কবীন্দ্র নৃসিংহ
বৈগুণ দিব তাক কুৰি বা বুলিবা কিয়? বাৰে বাৰে বৈগুণ ম’ম’ ভৱথে

কথাত ছববীয়াবো ফুৎ হব কিয় ?” কিনাএ বোলে,—“আজ্ঞা হুৱাৰ গোজা, কবীয়াপাৰ এতিয়া যি খাইছা ইসকল তাৰ সমান হই। কেৱল এওঁ ডাঙৰ, তেওঁ পৰ্বত উঠিছিল। এতিয়াও যদি মাৰ নেদাৰা মূৰত ফুলিও নিম, পাচে ছুইইকিবা।”

এই কথা শুনে তমি হিম্মতক পঠাই ছববীয়াক বুলিব দিলে,—“মোক ধুমিনৰ কথা কুহুৱে শুনিও এয়েহে বুলিব,—‘তাৰ কাট কৰিছে। কোমি জাৰ-জোৰৰ কাৰণেহে অন্যামীএৰে কথা দ্ৰুই দাব খোজে। এতেকে মোক কিয় পঠাম, নহি যে পালে বাওঁ মে ? কিন্তু যদি এই কথা ঘটিলহঁতে তেওঁ মোক অনেক দিন বশভা থাকিলহঁতে। অল কথাত বৈতণ হ’ল। মোৰ ইঠাইৱে মানুহ এটি পঠালে বাজাৰ ঠাইৰ মানুহ আনিব পাৰিবি নোদাৰিবি’ ?” কিনাএ বোলে,—“বান্ধকথা-দুখন পৰ্বত, এক ঠাই কৰিব লাগে। তুমি নত তোমাৰ মানুহ নিকি তত নহ ? তুমি নহই পোৱাতেহে এই কথা শুটে।” পুনৰ্কাৰ ছববীয়াক বুলিব দিলে,—“খবামী বাজাও হুটাকৈ ভাল মানুহ পঠাইছিল, নও সজাতৰ কাৰণে হুটা ভাল মানুহ পঠালো। এই মানুহতো যে সজাত নহ’ল আমাৰ ছববীয়া গলে বা কি সজাত হব ? যদি শ্ৰীতিক ইছা আছে মোৰ ঠাই আহি খুজিলেহঁতে ছববীয়াক খোজে, আনক খোজে দিলোহঁতে।”

পাচে বাজাৰ ঠাইৰ পৰা ফালমেলৈ, চকুত আহি কিনাৰ ঘৰত বহৰ শুনি ছববীয়াএ আন ছলে মানুহ এটি পঠালে। তাৰ আগত ফালমেলৈ আহি বোলে,—“খবামী বজা বুলিছে,—‘যেনে শ্ৰীতি হয়, হাট-বাট বয়, গো-ব্ৰাহ্মণ কুলে বয় সেৱণ আৰ্হনা কৰি ফুকনত জনাই আমাৰ ঠাই বোধ-ভাবনা দি ছুই-চাৰি মানুহে নিয়কহি বুলিব, জানো বজাইব অৰ্থে খোজে এনে নহয়। পাবো জাতি বাঘলৈ ভয় কৰে বুলিব। আমাৰ কথাত যে সজাত মহ’ল, গলে বা কি সজাত হব ? কিনাৰ তাই-পো এটাক বন্ধীকৈ ৰাখক, তেওঁ ছববীয়া আহক’।” ছববীয়াএ বোলে,—“আগেও মোক ভাল মানুহ জনাই লগ কৰিলি, এতিয়াও আকৈ কৰঠৈ আহিছ ? তজ্জিএৰে হাট-বাট কোমেকৈ কৰিছ ?” এই বুলি দুই-দুইকৈ কিনা-কিনা কৰিবলৈ বাঢ়িলে।

পাছে কেবলীয়াৰ পাকোএ কিনাক বোলে,—“জান যে শ্ৰীভিক্ত কৰাৰ পোৱাৰি, পোৱাৰি কিয় মিছা কৰিবি ?” কিনাও পাচে পোৱাৰি এৰি দি

দুৱৰীয়াটো মাতি পঠালে,—“বাপাএ কি বল কৰে ? বাজাও যে মাতি পঠ লে, সেই কথা কলে, মোক বন্ধা কৰোক ।” এই কথা দুৱৰীয়াৰ পুতেকে জনালত ফুকনে বোলে,—“দুৱৰীয়া বুলিব,—‘কথা বাধি এই বাৰ কিবি আহোক হেন জনাইহৌ নিমিতেহে একো নাই । যদি নত্ৰ ছিগাটক জনালোহঁতে তই নিকি আত বব পাৰ ? মোৰ যা কি অধাশ্বৰ হ’লহঁতে ? এতিয়াও মোক যে নিব খোজা এনেহে খোলৌ, গাবোএ কি জানে ? দুৱৰীয়াএ কথা দি যাব খোজে, এতেকে ই কথা জনাব মোহাৰৌ । তই যে পো-ভাই দি যাব খোজ, যদি সংশয় কৰ মোৰো পো-ভাই তই বাধ । বৰফুকনত মোকে খুজি আনটগৈ, বঁটা-বাহন পাৰি । যদি হাজাৰ টকাৰো অসবাব নিব খোজা সিও বিক্ৰম যাব । জয়ন্তাৰ বিজয়বানো এনেকপে এশংসা অনেক পাইছ, বিত্ত-বস্তু বহুত থটিছে ।”

২৭৪ ॥

সন্তোষ বঙ্গালৰ বকুৱা বাব ।—এই বুলিলতো মানুহ নপঠাই দেখি দুৱৰীয়াএ উপায় কৰি ডিমকৱা ব’জাৰ হ’তে সন্তোষ বঙ্গালক বন্ধা পাতি হাটত থকা পাৰি বহিল । দুই-চাৰি গাবোএ দেখিলত কিনাএ বোলে,—“সন্তোষ কোন মানুহ ? লাড়িকা সকল দিনে নলৰ চটাইত বহে, এতিয়া যে শুনিছো দুৱৰীয়াৰ আগতে থকা পাৰি বহে ? মা-মুঠেকো বাধা কৰিছে । দুখী কঙ্গাল গাবোৰ বাজহে খাব নেপাই অৰে ? বৰফুকন সোহাঞি আজ্ঞা হলে চিন পালোহঁতে, তেনেও নেমোৰৌ ; কোন কাৰণেনো কি কৈছে ?” দুৱৰীয়াএ বোলে,—“মা-মুঠেৰ কিনা-বিকা হলে মোৰ বজ, অল্ল বৈশুণ হলেও মোৰ অসং ষ । বৈশাখে বৈশাখে এক বংসৰ মোৰ কিনা দিন । ইদিকটৈ মও অধিকাৰ নহও । আনো দিন সন্তোষ মোৰ ঠাইত থকা পাৰি নবহে, এতিয়া যে বহিল । ডিমকৱা সকল দিনে সিহঁতৰ বিবাজী । বকুৱা পাতিবৰ কাৰণে আগৰ পৰা পুৰুষাৰ্থ কৰিছে । সি নিকি কিছো বল নহলে ই কথা কৰিব পাৰে ? এনে দেখি মও চিন্তাহে কৰিছো । সি আৰি বি কথা হলৌ সেয়ে যদি অটলহঁতে ডিমকৱাক নিকি ক’ব পাৰিব পাৰে ? কিহকু জন্মে সিহঁত হলৌ । এমানে চুব হেন আসেও কৈছো, বোলে এতিয়াহে এই, পাচলৈ বা কি হয় ? এতেকেল মোৰ মোৰ দিব নেপাই ।”

এইদৰে কিনাত ক’লত কিনাএ, কালমেলো বোলে,—“আৰি বান পুহাচাবেক চাৰত থৈছিলো । আগে নি ডাকে গাবোক বাট দিলো ; সেই

যদি নহয় সকলো মৰোঁ। আমাক এইমান কথা কৰিলা, আতিশাও ভুলি থক নকৰিবা। আমি আলচি বিধান বুলিম।” এইৰূপে বুলি ঘৰলৈ গমন্ত গোটাচাৰেক মুঠৈক পঠাই ছবৰীয়াএ এইৰূপে বুলিব দিলে,—“আমি ছবৰীয়াত জুখিলোঁ, গাৰোৰ ঠাইত আমাৰ অস্তবাব থাকিল, জানো আনিব পাই নেপাই ?” ছবৰীয়াএ বোলে,—“ভাল, তই তব যি আছে আনগৈ। আন দিনলৈ যাব নেপায়।” মা-মুঠৈবোৰে বোলা ভাএ বুলিব দিছিল,—“তোমাংসেৰে দুই বৰুৱাৰ এক যুগুতি কৰিলে আমাৰ বেহা-বাগিজলৈ চল। যি কথা কংছিল তাকনো কিম্ব নকৰিলা ?” তাৰ লগৰ গাবোএ বোলে,—“জানা যে কথাকে বাখিব নোৱাৰিবি, লোকক কিম্ব মিছা কৰিবি ? তই তব একো নাই, আমি দুখী কজ্জালেহে মৰিলোঁ।” ২৭৫ ॥

খৰামী কটকী ইয়ং, জুখীয়াৰ আগমন।—এইৰূপে বোলা- বুলি কৰিলত কিনা ও ফালমেলেঙ্গে, ইয়ং পাত্ৰৰ উমেত, চক্ৰত, এই চাৰি আহি পাড় লক্ষবৰ বেটা ইয়ং ১, ছবীয়া ১, লগত ঘৰবুতা ১, লপিত ১, জানি ১, যাহুৰ ১, এই গাবোক ছবৰীয়াৰ হাতত দি বোলে,—“খৰামী বাজাএ এই নাহুহ কেইটাকে তোমাৰ হাতত দিব দিছে। বৰফুকনৰ ঠাইত ভেটাবা। ইহঁতে তোমাক খুজি আনিব।” পাচে ছবৰীয়াএ ভাৰী নাৱেৰে আনিলে। লতাশিলৰ উপৰে জয়ন্তা কটকীৰ ঘৰৰ উজ্জনিত তিনি খানি শ্বৰ সাজি থলৈন। ১৬২৬ শকত জ্যৈষ্ঠ ২৮ দিন যাওঁতে পালেহি বৃদ্ধাৰে। সেই দিনা মজুম্ভাৰ নামে আধা বোজ দিলে। তাৰ দুদিন পাচে ফুকনে হৰিগতি কটকীক পঠাই হিলৈ নাৱেৰে বোজ দিলে। ২৭৬ ॥

বৰফুকনে ইয়ং, জুখীয়াক দোপদৰত তোলে।—জ্যৈষ্ঠৰ সংক্ৰান্তিৰ দিনা দপদৰত মাৰৰ খুঁটাত কুহুমফুলীয়া দলচাত বৰফুকন বহিছিল। বৰগোহাঞি, ফুকন বাহৰ ভিন খুঁটা পুতি একে লগে বহিছিল। আনো ফুকন, বাজখোৱা পূৰ্বৰ কটকী তোলা নিয়মে বহিছিল। হৰিগতি কটকীএ পানী- ফুকনৰ আগ লাগি নাৱত উঠি দিখোমুখীয়াৰ হিলৈ নাৱত তুলি দপদৰৰ ঘাটত থৈ ফুকনত—জনায়ে। কটকীৰ আগৰচাই আনিব দিলে। বিজয়বাম বহা হাঁহৰ নামকৈ বহুৱালে। লুকুচাই বহিবলৈকো পাত দিলে। সন্দেশ,—
শ্ৰেয়সাল ১ খান ২০, কপম, বদালী কুহিমাৰপতীয়া আভলক ১ খান ১২, কপম,

লগ ১ মোক্ষা ৩ বপন, জাইকল ১৬ গজা ২ বপ, বপাঝাকতবা ২ বপন, হৰিতল ১ পোজা, জামত পাত পাৰি ধলে।

পাচে ফুকনে বাত লগালে,—“ইয়ং, হুখীয়া, তইতক খবামী ৰাজাএ কি কাৰণে পঠাইছে?” সিহঁতে বোলে,—“পূৰ্ণে খেজী ছবৰীয়াৰ লগত আমাৰ মাহুহ ইঠাই আহিছিল। সেই চিন-বান সোণাৰ কেক, লাউখাক, কুঙল, ফুনকা অম্বাপিও আছে। তাক দেৰি বৰা-বককসকলে আলচি বোলে,— ‘আগে যে এনে শ্রীতি আছিল, এতিয়ানো সেই শ্রীতি কিয় নহৈছে? তইতে যা, ছবৰীয়াক খুজি আনগৈ। ছবৰীয়াৰ লগত আমাৰো মাহুহ খবফুকনৰ ঠাইলৈ যাৰ, ৬৬কো যেন সেৱা কৰিবলৈ পাই।’ এখান জনাব দিছে।” ফুকনে বোলে,—“ৰাজা যি পূৰ্ণ শ্রীতিক ইচ্ছা কৰি মাহুহ খুজি পঠিয়াইছে, তাৰ লগত ৬৬ৰ ঠাইলৈকো মাহুহ যাৰ হেন বুলিছে, এইখান ভঙলেহে বুলিছে। জয়ন্তা আদি ৰাজাসকলেও অনেক বতন কৰিছে শ্রীতি গোট লভিছে। ৰাজাও যদি সেইৰূপে বস্ত্ৰত বহিল তেবে তাঁকিৰ মনোবথ পূৰণ হৈব।” সিহঁতে বোলে,—“সৰ্গদেও ভালেহে বুলিছে।” ফুল-চন্দন তামোল-পাণ দি বোলে,—“এখন বহাত জিৰাই থাকগৈ, যেখন বিদায় দিও আৰ সিদ্ধান্ত পাবি।” ২৭৭ ॥

খবামী কটকীৰ বিদায়।—এইৰূপে তুলি বিজাক্ষয়লতকৈ ৬৬ জনালত বোলে,—“খবামীৰ মাহুহ ছাটক এইখান বুলি বিদায় দিব,—‘তইতৰ ৰাজাএ পূৰ্ণ শ্রীতিক অৰি ছবৰীয়াৰখান যি কৰি পঠাইছে, ছবৰীয়াৰ লগত পুনৰ্কাৰ মাহুহ-দুহুহটো ৬৬ চৰণত সেৱা কৰিবলৈ পঠাবলৈকো যি মোটলৈ জনাই আহিছে, ছবৰীয়াকো পচা গৈছে। ৬৬ চৰণত আনো ৰাজাসকলে অনেক বস্ত্ৰ গুৰুবাৰ্ষে শ্রীতিগোটকো কৰিব পাইছে, ৰাজাও যদি বৰ শ্রদ্ধাৰে গুৰুবাৰ্ষ কৰি প্ৰাৰ্থনা কৰি ধাৰণে মাহুহ পঠাই তেবে ইখান মনোবথ সিদ্ধি হব। খবামী ৰাজালৈকো তাৰ সন্দেশ চাই ডেৰপুণ মান হৈ হেনকৈ তাৰ ঠাইত অশ্রোণ্য হেন যি এনে সন্দেশ দিব। তাৰ মাহুহকো ঘিৰানেৰে ৰোগ্য হেন দেখে সেইৰূপে বঁটা দিব’।” ২৭৮ ॥

খবামীৰ বৰমাণিক ৰজাৰ দুভুৱ, আৰাধ ১৬২৬।—ইতি মন্ত
খবামীৰ বৰমাণিক ৰাজা দুভুৱ হৈল হেন তুমি কটকীত কৰি ৬৬ জনাই
বোলে,—“ফুকনে পাৰেনানে বস্ত্ৰ কৰি খবামীৰ এটি মাহুহ পঠাই এটি বস্ত্ৰবথ।

যদি বাই এখান যুগ্মি,—‘আপে তহঁতক যি বাজা পঠালে সি বাজা মৰিহ। এখন বা যি বাজা হৈছে ই বা প্ৰীতিক ইছা কৰে নকৰে? ইহাক তই জুৰি আহগৈ। যদি ইছা আছে ছবীয়াক পঠোৱা যব। যদি এটিও নাথাকে ছবীয়াটো দাব খোজে তেবে দুওক বটা দিব। ছবীয়াৰ বুলি ফুকনে এটি মাছহ সিহঁতৰ লগত দি বিদায় দিব। যদি ন বাজাও প্ৰীতিক ইছা কৰে তেবে ছবীয়াৰ মাছহ সহিতে আহি ছবীয়াক নিবহি।” ২৭৯ ॥

দুখীয়া কটকীৰ দেশাগমন।—পাচে ফুকনে আঘাৰৰ ২১ দিন যাওঁতে মজলবাবে উপায় কৰি বিশাবন্ধকে, কুন্ধৰিকৈ দুই কটকীক পঠাই বহাৰ পৰা সেইকপে বুলি দুখীয়াকে তাৰ লগৰ ছাঁট গাৰোক পঠাই দি বাজাটল মতা কুকুৰা ৪টা হাত-ভেঁটি দি দুখীয়াক ধনীয়া-বৰকাপৰ, বোলোৱা পাণ্ডৰিএ, বচোৱালেৰে বটা দিলে ১ যোঁৰ। লগৰ দুই গাৰোক বোলোৱা চেলেঙ্গ, বোলোৱা পাণ্ডৰিএৰ বটা দোঁযোৰ। সিহঁতৰ লগত থকা তৰ শলগুৰীয়া ১২টা মাছহ ভাৰী নাৱেৰে উজাই কাজলীত ব’ল। দুই গোহাঞিএ এদিন পুহিলে। তাৰ পৰা সোণাপুৰলৈ গৈ ১২ দিনৰ মূৰত ফিৰি আহিল। ২৮০ ॥

ইয়ং, দুখীয়াক পুনৰ দোপদৰত তোলে।—প্ৰাৱণৰ ১৮ দিন যাওঁতে ববিবাৰে দপদৰলৈ আনি বোলে,—“ইয়ং, দুখীয়া, ধৰ্ম্মী বাজা যি পূৰ্ণ প্ৰীতিক মৰি ছবীয়াক খুজি পঠাইছে, তাৰ লগত মাছহ পঠাইছে, ৮৮ক সেৱা কৰিব পাম হেন যি বাজা কৰিছে, আমিও সেই প্ৰীতিত থাকি ছবীয়াক পঠাইছোঁ। অজ্ঞ বাজাসকলেও বিকপ ধাৰণত হস্তে ৮৮ক সেৱা কৰিবলৈ পাইছে, তাকে যদি সেইকপ যত্নত বহিল, ধাৰণে মাছহ পঠাই, তবে সকলো মনোবধ পূৰণ হব।” পাচে সিহঁতে বোলে,—“আমি বন্দীও আকসে বাজা কৰোঁ।” ফুল-চন্দন দি বোলে,—“তহঁত এখান বহাত জিৰাই থাকগৈ। আন দিনা আপোন দেশক যাবি।” ২৮১ ॥

ধৰ্ম্মী বজাটল স্বৰ্গদেৱৰ সন্দেশ।—ধৰ্ম্মী বাজাটল সন্দেশ ছবীয়াৰ হাতত,—নবা কাপৰ ১ খান ১৬ কপৰ, কামসিতি ১ খান ৮ কপৰ, দান্তৰ চৰাইলগা কটাৰী ৭ খান, শিঙ্গৰ চৰাইলগা কটাৰী ৮ খান, মহম্মদী ২০, ৬ কপৰ, শুক্ৰচাঁদৰ ২টা, সৰ্দ্ধাৰ গাছ ২, ৬ কপৰ, বড়গা ৩টা ১৪ কপৰ, বালু ২০ সেৰ ৪ কপৰ, দুইত ৬০ কপৰ সন্দেশ। ইয়ংক,—সোণৰ কীয়া

১ ঘোৰ, কপৰ টাৰ, কোঁটা, মণ্ডোৱাল, বোলোৱা বৰকাপৰ ১ ঘোৰ । পাণ্ডবি-
এৰে ধৰীয়া কপৰ কেক, টাৰ, কোঁটাএৰে, আদৰলীয়া বৰকাপৰ, পাণ্ডবিএৰে
১ ঘোৰ । লগৰ ৫ মানুহক,—চেলেজ, পাণ্ডবি ৫ ঘোৰ । আমাৰ ছুৱৰীয়াক,
নিৰ্মলক,—কঁৰীয়াএ, বচোৱালে, বোলোৱা পাটুকা, বৰকাপৰ, পাণ্ডবিএৰে
২ ঘোৰ । ২৮২ ॥

আহোম ছুৱৰীয়াৰ খৰামী যাত্ৰা ।—খৰামী কটকী থবলৈ দিছে
দিখৌমুখীয়াৰ ভাৰী নাও ২০ । নাওবৈচা আগ আহনিয়াকৈ ছুৱৰীয়াৰ লগত
তৰ শলগুৰীয়া ১৪টা মানুহ এখনি ভাৰী নাও । ছুৱৰীয়াৰ ভাই বুলি নিৰ্মলৰ
লগত নামদয়ত্ৰীয়া মানুহ ৭ । তুলিবৰ দেওবাৰৰ পৰা তিনি দিন থাকি
মঙ্গলবাৰে খৰামীলৈ গ'ল । “খৰামী ৰাজ্যৰ দৰবাৰলৈ নি স্থথিলে ছুৱৰীয়াএ
বুলিব,—‘আমাক বৰফুকন গোহাঁঞিয়ে পঠাইছে । ৰাজা যে পূৰ্ব্ব প্ৰীতিক স্মৰি
খুজি পঠালত সেই প্ৰীতিকে লৈ তোমাৰ দুই মহুৱাৰ সঙ্গে আমাকো পঠাইছে’ ।”
খৰামী ৰজাও ধাৰণে তুলি ইহঁতক বিদায় দিলে । ২৮৩ ॥

যথা দৃষ্টং তথা লিখিতং লেখকে নাস্তি দ্বংগং ।

ভীমতাপি ৰণে ভঙ্গঃ মুনীনাঞ্চ মতিভ্ৰমঃ ॥

লেখকন্ত শুভমন্ত্ৰ, শাকোৱং ১৬৬৪ ॥

২ । গোবীনাথসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ দিনত ।

খৰামীৰ উকীল তুলিবলৈ বৰফুকনলৈ আজ্ঞা ।—
শ্ৰীশ্ৰীগোবীনাথসিংহ ৮ স্বৰ্গদেৱৰ আজ্ঞাৰে শুক্ৰেখৰ নাটমন্দিৰত সন্মিতকৈ
গগৈ বৰফুকন, সন্মিতকৈ বৰফুকন, বিবিসন্মিতকৈ ডেকাফুকন, চোটিয়াফুকন,
দিহিলীয়াফুকন, সকলো ফুকন, ৰাজখোৱাত ৮ দেৱৰ আজ্ঞাৰে দিচিয়াল শিৱ
কটকীএ খৈৰামৰ উকীল তুলিবলৈ আজ্ঞা কলেহি,—“সিহঁত পৰদেশী লোক,
ফুকনে ব্যৱস্থাবে তুলিব ।” ২৮৪ ॥

খাজিখোৱা গড়ত মেলকৰা চ'ৰা নিৰ্মাণ ।—এইৰূপে আজ্ঞা
হ'লত ১৭০৮ এই শকত বৈশাখৰ ৪ দিন থাকাত শুক্ৰবাৰে আছাৰ পুৰুষ,
ডঙৰ দক্ষিণে, গড়ৰ পশ্চিম ফালে খাজিখোৱা গড়ৰ ভিতৰত মাটি ২ পুৰুষ,

তাবে মাজত ধেলকৰা চ'ৰা ছটা । পশ্চিমবটো কুজিঘৰ । এটা ঘৰ উত্তৰা-
দক্ষিণা; পূবা-পশ্চিমাটো আঠ কোঠা, কয়াল যোলহতীয়া । কুজিঘৰটো ঢেকেৰী
ঢৰাবে ছাইছিল, তল ফালে আতলচেৰে ছাইছিল । খুঁটাৰ বানাত মেৰাইছিল,
বৰফুকন বহাটো খুঁটাৰ তাত কাপৰ মেৰাইছিল ৰূপয়ালী, ইকেইটাৰ বানাত
মেৰাইছিল । তাতে তিনিখলপীয়া ক ভেঁটি কৰি কলাপাত পাৰি তাৰ ওপৰে
বানাত পাৰিছিল । চাৰিও ফালে বানাত পাৰিছিল । আগফালে বনকৰা
বানাত দুখান, ওপৰে ঘৰত দুফকীয়া পাণ কটা, তাত বটৈ, পিন্ডলৰ চাৰি চুকে
উৰ চাৰিটা, ঘৰৰ চাৰিও ফালে ডাৰ বান্ধি বানাত আৰিছিল । আগে বৰ গাক
সোণোয়লী তাত, সৰু গাক চাৰিটা বানাতৰ । ২৮৫ ॥

গেলকৰা চ'ৰাত বিষয়াৰ আসনৰ ব্যৱস্থা ।—উত্তৰ কোঠাত ক্ৰমে
পানীফুকন, ডেকাফুকন বহা দুখলপীয়া ভেঁটিত এখলীয়া দৰে ঢৰা, চাল কঠ, তলচা,
ওপৰত বানাত, আগতো বানাত । দক্ষিণ কোঠাতো ক্ৰমে দিহিঙ্গীয়াফুকন,
চেটিয়াফুকন সেইদৰে বহিছিল । বেস্ চকেদ । দুই ঘৰৰ মাজত নাৱবাৰ
খুঁটা হলিৰীয়া, দৰি কাপৰে ছাইছিল, তাত তাঁৰ দি ৰঙালী কাপৰ দিছিল ।
তাৰ ওপৰে বৰফুকনৰ পোনে গোমচেং দিছিল । নাৱবাৰ তলত ভিতৰ ফালে
বৰ ধূপ লগাইছিল । বাজফালে ফুলৰ গছ দুডাল, তাৰ কাথৰত মৈৰা পাখিৰ
বৰ বিছনি দুখন, পাচফালে তাল পাতৰ বিছনি থৰিছিল । তাৰ পাচে তামুলী
লিগিৰা ভূঞা-পোয়ালি বহিছিল, তাৰ নামে আঁৰকাপৰ তৰিছিল । বৰটো
ঘৰত তলে ওপৰে, খুঁটা, চতি, ভেঁটিটো বাৰাহেতি কাপৰে ছাইছিল ।
কুজিঘৰৰ কোথৰ কোঠাত থকা পাৰি সভাপণ্ডিতবোৰ বহিছিল । চমুৱাবোৰ
মলমাকৰা চাফ-তৰোৱাল লই বহিছিল । ক্ৰমে নাম কোঠাত ৰাজখোৱাবোৰ
ভেঁটি কৰি তলচাৰ ওপৰত বানাত পাৰি বহিছিল । নাম কোঠাত কটকী,
কাকতী, দটৈ । নামৰ দুই কোঠাত দৰলী দুই ৰজা ভেঁটি কৰি বানাত পাৰি
বহিছিল । আগত গাক কাঁইৰ শুবাই আৰোৱানো থৰিছিল । নাম কোঠাত
টুপত দটৈ, কাকতী; টুপত দুয়ো ফালে কঠ পাৰি হাজৰিকিয়া, দক্ষিণ ফালে মূৰৰ
কেঠাত টেকেলা ৰজা, তামুলী চমুৱা, নাম দুই কোঠাত দিবোমুৰীয়া আৰো
কাজখোৱা । নাম দুই কোঠাত কটকী, দক্ষিণদৰ, নামৰ কোঠাত দৰলী
কেওতলিঙ্গৰ থৰে বহিছিল । কোঠাৰ দুই ওপৰত খবাত দুজিছিল ।

নামক কোঠাত কাকতী দল, তাহ নামক কোঠাত বঙ্গী-বঙ্গী, তেঁতি নই, তলচাৰ ওপৰত বাজাতত বহিছিল, সৰু বক। মজুৰীয়া ব কঠৰ ওপৰত দলিচ, কটকী, লাকতী, দলৈৰ থকা। সভাপণ্ডিত বহাপোনে হুই কোথে থলত বৰ কাণি, ওপৰত কাপৰে ছাইছিল। ২৮৬ ॥

মেলকৰা চ'ৰাৰ সভা। —মাঝে বাট এৰি দুয়ো ফালে গায়ন গাইছিলে। তাৰ নামে হাতী দুটা সজাই থোয়াইছিলে। তাৰ নামে থকা হিলে, বৰটো চ'ৰাৰ মূৰলৈকে বৰ হাত-নাগ সৰু হাত-নাগ। মিঠা সোদোঙ জুমক ডোয়া পাতিছিল। তাৰ মাঝে দুয়ো ফালে বানাতৰ মুখচালি বিন্না, কুহমবুলীয়া বোড়া পাতিছিলে, গাবোবোৰ হাতিয়াৰ লৈ আছিল। তাৰ উত্তৰ দক্ষিণে চালি কৰি বকৰা, বকৰা, চোখাণী, ৭০ স্বাৰী থকা দলিচা পাৰি বহিছিল। পালবী মূৰে দুয়ো ফালে হাজৰিকীয়াবোৰ কঠ থকা পাৰি বহিছিল। চোমেৰে তিনি খৰীয়াতকৈ হিলেই, তাৰ ভিতৰে সললত কৰি হাতী একুৰি আঠোটা। অৰু ভিতৰে বোকা বেহৰ দৰেবে জ'তি-ববছা কপৰ জ'তি থলু-কাড় শেল টাঙ্গন লৈ ন-শাৰীয়া বেহ। বৰচ'ৰাৰ মাজৰ পোনে থলত দক্ষিণে হমনথা নাচিছিল। বকৰো লোক কাচিপাৰি বহিল। ২৮৭ ॥

সভাৰ হাট-বজাৰ। —গড়ৰ বাজে পূব ফালে বাটৰ দুয়ো ফালে বিন্না পোহাবীহঁতে থকা দলিচাত বহি আগত পকোৱা নলৈৰে ধোৱা খাইছিল। কাঁহ পিন্তলৰ শবাহৰ ওপৰত বটা লৈ তামোল খাইছিল। পোহাৰ দিছিল। সোণালী, কপালী সকলো বিধৰ পোহাৰ দিছিল। ক্ৰীয় বিক্ৰয় কৰিছিল। কপ সোণা বহু সাজ দামতকৈ থাইছিল। ছবৰীয়াও বহিছিল। চকীলৈকে পোহাবী। পোহাবী দুফালে কামকণী, দবঙ্গী, চেঙা চমুৱা সকলোবিধ লোক আছিলে। গড়ৰ দক্ষিণে বাণী ছবৰীয়াৰ গাবোবোৰ দুকলি মাৰি ঢাল-বাক খেলাইছিল। এইৰূপে বেহ কৰোৱা মিলা চিঙ্গ বৰা বাকজতি। ২৮৮ ।

কলকাতা চ'ৰাৰ সভাত থকাৰী উকীল ডোয়ে। —
 কলিকতাৰ অধ্যক্ষ কলকাতা টাৰ অধ্যক্ষ হাট সকলোৰে চাই থাকিবলৈকে সোমাই।
 ডাঙৰাই কলিকতাৰ পাৰস ওপৰত, অধ্যক্ষ কলকাতা, দিকলৈকে কলিকতাৰ
 আৰি কলিকতাৰ কলকাতাৰ কলিকতাৰ কলিকতাৰ কলিকতাৰ কলিকতাৰ কলিকতাৰ

পাচা উল্লীলক আনিবলৈ । বৰমজলীয়াৰ পৰা বোলা তিনি দশ খকাঙ মইতক
কামচৰণে আনিলাত বাটত কুজিবৰৰ পাচতে নানান দেৱলীয়া মলৈবোৰ আগত
শৰাই লৈ বহিছিল । আবেখা বৰা, ৰিঙ, গৌৰীনা টেকেলাহঁত সহিতে বাটৰ
পৰা লগ লাগি আনি বাটৰৰই পৰাই সাত ঠাইত আঠু পৰাই, টুপত ভেটি-পৰাই
পাতৰ ওপৰত থই সেরা কৰি পাতত বহিল । খাড় কোঞৰ ঘিৱ চৈ আছিল,
পাতে বগা থকা পাৰি বহিল । ২৮২ ॥

মজুৰায় কটকীৰ বচন-সমাচাৰ ।—টেকেলা বৰা ভোলাইএ
ভেঁটালে, বোলে,—“৬দেৱ, খটবাম বজাই পঠোৱা খাড় কোঞৰ, হয় পাতিব
বকৰা পোৱালি ৬টি, কটকী তিনি এইহঁত মজুৰে বানত তিনি শৰাই, তাও
তিনি শৰাই, আতলচ ৬ শৰাই, মচক তিনি শৰাই, চিত ৪ শৰাই, লজ জাই
৪ শৰাই, ঢাল দুখান, তবোৱাল দুখান, ছিলৈ দুটা ভেটি ৬দেৱৰ চৰণত সেৱা
কৰিছে ।” সেৱা কৰি বহিল । বৰফুকন ৬দেৱে বোলে,—“মজুমদাৰ,
কেমাই, সিহঁতত সোধ, ইহঁত যেন আহে তেখন থৈবামী বজা থল-পৰ্ৱতী
লোকজন সহিতে কুশলে আছে ?” এইকপে সন্মিলিত মজুৰায়ে বোলে,—
“আমাক যেখন পঠাই তেখন শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণ ৬দেৱ-ঈশ্বৰৰ চৰণত শৰণাপন্ন
হবাৰ নিমিত্তে, আমাক যেখন পঠাই তেখন থৈবাম চাহাব ইঠাইৰ কুশল, লাই-
লব্বৰ, থল-পৰ্ৱতী লোকজন সম্মিলিত কুশল, পৰে কি হয় ঈশ্বৰ হাজা কব
নোৱাৰি ।” এইকপে জনালত বৰফুকন ৬দেৱে সিহঁতত কলে,—“থৈবামী
থল-পৰ্ৱতী লোকজন সহিতে কুশলে থাকিব আমাৰ এই ঈশ্বৰ । আক
সিহঁতক কি কাৰ্য্যে পঠাইছে ?” মজুৰায়ে বোলে,—“মজুমদাৰত জনোৱা
আগে ৬দেৱসকলে বি আত্মা কৰিছে তাক শিৰত তুলি লৈ জনালতগৈ থলত
থকা খাড় কোঞৰ বজা-পোৱালি ৫টি সহিতে আমাক পঠাইছে, বোলে,—
‘আমি ৬দেৱৰ শৰণীয়া হলো, আগে যি বুলিছে তাকে নিৰ্ৱন্ধকৈ লৈ আহগৈ ।
খাতিগৰে, খাতিগৰে সিনক পৰা পোৱা কৰি থাকিব লাগি, আক হৰিলবাকৈ হই
ঈশ্বৰ কুকৰ সৰি বৰ ঠাক ৬দেৱসকলে জনে ।’ অক কথা জনাবলৈ আছে ।”
এইকপে মজুৰায়ে, কেমাই কটকীএ জনালত বোলে,—“৬দেৱ দেৱতাৰ
কামচৰণৰ আক কোঞৰ, অহো, খুল, খুঁকিলু, খুল, মকমেল, বোলাতি, ককৰা,
ককৰাই ককৰা, এইকপে লোৱা বাক্য এইকপে জনাইছে ।” ২৮৩ ॥

খৰামী কটকীৰ বিদায় ।—আতে ৮এ ফল-চন্মন, তামোজ-গোৱা দিব
দি বোলে,—‘মজুমদাৰ, কেমাই, মিহঁতকক’,—‘খৈৰাম বজাৰ ৬ঈশ্বৰ চৰণত
অৰণ্যপৰ হৈ শুদ্ধৰূপে চিন্তি থাকিলে কিনো সিদ্ধিক নলাভিব ?’ এখন ইহঁত
থকা ঠাইতে থাকোকটৈ, বেৰন বিদাই দিয়া যায় নিৰ্ভয় কৰি বোলা যাব ।”
ভিনি সেৱা কৰি ইহঁকি উঠি প’লত দৰঙ্গী, বেলতলীয়া, বাণীক বিদায় দি পঠাই
সকলে সহিতে আহিল, আৰু অহা কালত নীলাচলৰ বৰগছা দুটা লগাইছিলে ।
বৰফুকনৰ আগত গন্ধহাৰা শলা এগছ লগাইছিল । ২০১ ॥

ত্ৰয়োদশ আধ্যা ।

অসমত ভুটীয়া আৰু জয়ন্তা কটকী ।

১ । ভোটৰ কটকী তে লা, শক ১৭২৩ ।

দিটৈ বাহৰত ভোটৰ কটকী জীৱ আৰু ডিঙু ।—৮৭ গণেশায়
নমঃ ॥ ১৭২৩ শকৰ চৈত্ৰৰ ২৬ দিন যোৱাত দিটৈ বাহৰৰ ফল্গুনসদৰ চ’ৰাত
তামচা কৰাবলৈ ৮দেৱ বহাত ৰাজা দেৱধৰ্ম্মাৰ ঠাইৰ পৰা অহা জীৱ ১,
ডিঙু ১, দুই জিহাপক চোলাধৰা ফুকনে ভেঁটালে ।—“৮দেও দেৱতা-ঈশ্বৰলৈ
ৰাজা দেৱধৰ্ম্মা ৮ৰ বন্দী জিহাপহঁতৰ সৰে পত্ৰ-সন্দেশ দি পঠাইছে, আৰু টংচৰ
পন্নৰ, শালিধেৰীয়া জাহ্নু এই দুই ৰজা-পোৱালিৰো খুপা, বুকুদেৱা ২ জিহাপক
পঠাই ৮দেৱৰ চৰণ সেৱা কৰিছে । জীৱ, ডিঙু দুই জিহাপেয়ো সেৱা কৰিছে ।
খুপা, বুকুদেৱাও সেৱা কৰিছে ।” ২০২ ॥

ভোটৰ ৰজা দেৱধৰ্ম্মাই পঠোৱা পত্ৰ-সন্দেশ ।—ৰাজা দেৱধৰ্ম্মা
দিয়া পত্ৰ কাঠী ১, বদলা ১ । সন্দেশ,—কণৰ শেকা ১, কাপোবেৰে ১
চাৰমৰা গোপোলা ৪টা, গোপোৱালী কাপোবেৰে চোৱা জীন ১, বৰ ২
বোৰা ২টা, জটা পক ১, হটকা পক ১ হাল । টংচৰ পন্নৰে সেৱা কৰা
কাপোবেৰে চোৱা সন্দেশ ১ জিহাপক, বোৰা ১ ১ শালিধেৰীয়া জাহ্নু

কথা তেতি,—কাৰণেই ১ টোং, দোৰা ১ । জীৱ ডিঙুৰ সেৱা কৰা তেতি,—
গেৰিটোং ২ খান, থকা ২ খন, দোৰকা ১/ । খুশা বুককমেৱা চুৱে সেৱা কৰা
তেতি,—থকা ৪, দোৰকা ৩ । ২৩৩ ॥

জীৱ, ডিঙু দুই জিৰাপটলৈ গণক-মজুন্দাৰ প্ৰশ্ন ।—পাচে
গণক-মজুন্দাৰ বাধাকান্তে ৮দেৱলৈ তিনি ঠাইত সেৱা কৰি আৰি চ'বামে
টুপৰে পূব কালৰ মাজৰ খুঁটাৰ পোনে বই ৮দেৱলৈ সেৱা কৰি চ'বামে টুপৰ
নামে বুলনিত থকা জিৰাপটত এইকণে স্থিতি,—“ত্ৰিভূবৰ্গনাৰায়ণদেউ
মহাবাৰাধিবাৰ্জেন ৮দেৱ-ঈশ্বৰে জীৱ ডিঙু, তইত দুই জিৰাপট স্থিতি
দিয়ে,—‘সিহঁত স্বদেশৰ পৰা বিদাই হৈ অহাত বাজা দেবাধৰ্মী, বৰলামা, গেলাজ,
জোংপোং, জাহু, টংচৰ জুতা, দেৱান, এইসকলেৰে দেশৰ স্থল-পৰ্বতৰ
লোকজনক প্ৰতিপালন কৰি কুশলে আছে’ ? ” এই কথা জিৰাপটত বুলাই
কলে বৰফুকনৰ বৰা অধিৰ ১, পূবপাৰ পৰঙনাৰ চৌধাৰী পৰা ১ ।
২২৪ ॥

দুই জিৰাপৰ উত্তৰ ।—পাচে জিৰাপটত এইকণে কলে,—“আৰি
স্বদেশৰ পৰা বিদাই হৈ অহাত আমাৰ বাজা দেবাধৰ্মী, বৰলামা, গেলাজ,
জোংপোং, জাহু, টংচৰ জুতা, দেৱান, এই সকলেৰে দেশৰ স্থল-পৰ্বতৰ
লোকজনক প্ৰতিপালন কৰি মহাকালীৰ কৃপাত কুশলে আছে । পৰে কোম-
খাম হৈছে নাজানি । ” ২২৫ ॥

জিৰাপটত উত্তৰ স্বৰ্গদেৱত জ্ঞাপন ।—পুনৰ পৰায়ে বাহুবীজা
কটকী বিবস্ত্ৰত কলে । এইকণে বিবস্ত্ৰ কটকীয়ে মজুন্দাৰ বুলাই
কলে । পাচে মজুন্দাৰে তাৰ পৰা তিনি ঠাইত সেৱা কৰি গোটাটাদি গৈ
এইকণে জিৰাপট,—“৮দেৱ দেৱতা-ঈশ্বৰৰ আজাৰে ধৰি বৰীয়ে ৮দেৱৰ বৰী
জীৱ ডিঙু দুই জিৰাপট এইকণে সেৱা কৰি,—“ত্ৰিভূবৰ্গনাৰায়ণদেউ
মহাবাৰাধিবাৰ্জেন ৮দেৱ-ঈশ্বৰে জীৱ ডিঙু, তইত দুই জিৰাপট স্থিতি
দিয়ে,—‘সিহঁত স্বদেশৰ পৰা বিদাই হৈ অহাত বাজা দেবাধৰ্মী, বৰলামা,
গেলাজ, জোংপোং, জাহু, টংচৰ জুতা, দেৱান, এইসকলেৰে দেশৰ
লোকজনক প্ৰতিপালন কৰি কুশলে আছে’ ? ” এইকণে ৮দেৱৰ বৰী

কিন্তু দেবতা-ঈশ্বৰ চৰণলৈ মই বন্দীতকৈ ৮দেৱৰ বন্দী জীৱ, ভিত্তি হৈ
জিহ্বাপত এইকপে জনাইছে,—‘আমি ব্ৰহ্মেশ্বৰ পৰা বিদাই হৈ অহাত আমাৰ
ৰাজ্য দেৱাধৰ্ম্মা, বৰলামা, গেলান, জোংগোং, জাহ্ন, টংচৰ হুতা, দেৱান,
এইসকলেৰে দেশস্থ থল-পৰ্বতৰ লোকজন প্ৰতিপালন কৰি মহাকালীৰ কৃপাত
কুশলে আছে। পৰে কোনখন হৈছে মাজানি’।” ২২৬ ॥

দেৱাধৰ্ম্মাৰ প্ৰতি স্বৰ্গদেৱৰ শুভাকাঙ্ক্ষা ।—পুনৰ ৮দেৱে
মজুন্দাৰক মাতি জিহ্বাপত কৰ দিলে,—“সিহঁতৰ ৰাজ্য দেৱাধৰ্ম্মা,
বৰলামা, গেলান, জোংগোং, জাহ্ন, টংচৰ হুতা, দেৱান, এইসকলেৰে
দেশস্থ থল-পৰ্বতৰ লোকজন প্ৰতিপালন কৰি মহাকালীৰ কৃপাত কুশলে থাকিব
আমাবো মনস্থ এয়েহে।” পুনৰ মজুন্দাৰে ৮দেৱলৈ তিনি ঠাই সেৱা কৰি
আহি পূৰ্বৰ ঠাইতে আঠ পাৰি স্বৰ্গদেৱলৈ সেৱা কৰি এইকপে কলে,—
“ঐশ্ৱীৰাম-ৰাজেশ্বৰ মহাৰাজাধিৰাজে ৮দেৱ-ঈশ্বৰে জীৱ ভিত্তি, তহঁত হৈ
জিহ্বাপত কৰ দিছে,—‘ৰাজ্য দেৱাধৰ্ম্মা, বৰলামা, গেলান, জোংগোং, জাহ্ন,
টংচৰ হুতা, দেৱান, এইসকলেৰে দেশস্থ থল-পৰ্বতৰ লোকজন প্ৰতিপালন কৰি
মহাকালীৰ কৃপাত কুশলে থাকিব আমাবো মনস্থ এয়েহে’।” এইকপে কই
পুনৰ মজুন্দাৰে সেইকপে গৈ সেই ঠাইৰে পৰা এইকপে বোমালে,—“৮দেৱ
দেৱতা-ঈশ্বৰৰ আজ্ঞা মই বন্দীয়ে ৮দেৱৰ বন্দী জীৱ ভিত্তি হৈ জিহ্বাপত এইকপে
কোৱা গ’ল,—‘ঐশ্ৱীৰাম-ৰাজেশ্বৰ মহাৰাজাধিৰাজে ৮দেৱ-ঈশ্বৰে জীৱ ভিত্তি,
তহঁত হৈ জিহ্বাপত কৰ দিছে,—ৰাজ্য দেৱাধৰ্ম্মা, বৰলামা, গেলান, জোংগোং,
জাহ্ন, টংচৰ হুতা, দেৱান, এইসকলেৰে দেশস্থ থল-পৰ্বতৰ লোকজনক প্ৰতি-
পালন কৰি মহাকালীৰ কৃপাত কুশলে থাকিব আমাবো মনস্থ এয়েহে’।” ২২৭ ॥

জিহ্বাপতলৈ মজুন্দাৰৰ পুনৰ প্ৰেৰণ ।—পুনৰ পূৰ্বৰ দৰে আহি
পূৰ্বৰ ঠাইৰে পৰা এইকপে কলে,—“ঐশ্ৱীৰামাধিৰাজ মহাৰাজ ঐশ্বৰনিব
৮দেৱ-ঈশ্বৰে জীৱ ভিত্তি, তহঁত হৈ জিহ্বাপত হুখিব দিছে,—‘সিহঁত আহিল
কোঁস নামে, পঞ্চ হ’ল কত দিন, অহাত বা ভই-জাতি পালে কি, ইয়াই বা
পায় হ’ল কত দিন? আক বৰগানীৰ বৰকুকৰ বৰকানকাক বাৰা দেৱাধৰ্ম্মা
কুশল-আলৰ বাৰা হুখিবৰ বড় পত্ৰ-সংকেত মি ঐকিৰ পঠাওঁল আমাৰ কৰা
ইয়াইহে, সেই পত্ৰে ঐকিৰ হুখ-অৰাৰো আমাৰ হৈ আমাৰ দেৱাধৰ্ম্মা, বৰলামা

উকিলৰ সন্মুখে বি ইহঁত জিকাগহঁতক পঠাইছে ইহঁতৰ দ্বাৰা দেবাদৰ্শীৰ কুশল-মঙ্গল তুমি অত্যন্ত সন্তোষ পাইছোঁ । তথাপি বাজা দেবাদৰ্শী ইহঁতক নো কি নিমিত্তক পঠাইছে ? ” ২১৮ ॥

জিকাগহঁতৰ উত্তৰ ৭—একপ ৮বৰ আজা তুমি জিকাগহঁতে এইবশে জনালে,—“আমি দেশৰ পৰা স্ৰাৱণৰ ২৩ দিন বাৰাত বিয়াই হৈ আহি পৌষৰ ৬ দিন যোৱাত শুৱাহাটী পোৱা হ’ল । তাতে কিছুদিন থাকি বৰপানীৰ বৰফুকন বৰনাৰাবকে পত্ৰ-সন্দেশ দি সন্তোষ হৈ মাঘৰ ২৮ দিন যোৱাত তাৰ পৰা উজাই আহি ফাল্গুনৰ ১৮ দিন যোৱাত এই ঠাই পোৱা হ’ল । ঐ মহাকাশীৰ কুপাত, স্বৰ্গমহাৰাজাৰ পুণ্য-প্ৰতাপৰ বলত পথে-বাটে একো ভই-ভ্ৰান্তি পোৱা নগ’ল । আৰু পূৰ্ব্বৰ স্বৰ্গমহাৰাজাসকলেৰে পূৰ্বপৌৰুষৰ বাজা দেবাদৰ্শীসকলে চাক্ষু-অদৰ্শনীয়-ঋতুৰেই অত্যন্ত অভেদ শ্ৰীতি হৈ গৈছে । তথাপি উকিল-পত্ৰ পতাগত হই নাই । সম্প্ৰতি স্বৰ্গমহাৰাজাৰ আজাছসাবে বৰপানীৰ বৰফুকন বৰনাৰাবে উকিল-পত্ৰ পঠাই কুশল-মঙ্গলৰ বাৰ্তা বুজাতে বাজা দেবাদৰ্শী চিত্তে অভেদ শ্ৰীতি জ্ঞাত হৈ চাক্ষু-দৰ্শনীয়ৰূপ শ্ৰীতি লভি মনোভি-লসিত সিদ্ধি হৈ অত্যন্ত সন্তোষ পাই এই উকিলৰ সন্মুখ স্বৰ্গমহাৰাজাৰ কুশল-মঙ্গল বুদ্ধিৰ জন্তে পত্ৰ-সন্দেশ দি আমি জিকাগহঁতক পঠাই দিছোঁ । ” ২১৯ ॥

জিকাগহঁতৰ বচন স্বৰ্গদেৱত জনায় ।—পুনৰ মন্ত্ৰাৰে পূৰ্ণ নিবন্ধে পৈ পূৰ্বৰ ঠাইৰে পৰা এইবশে যোগালে,—“৮দেব দেৱতা-ঈশ্বৰৰ আজাৰে হই বন্দীয়ে ৮দেৱৰ বন্দী জিকাগহঁতক এইবশে সোধা গ’ল,—‘ঈশ্ৰীবাজাধিৰাজ মহাৰাজ উদয়গিৰি ৮দেৱ-ঈশ্বৰে জীৱ ভিত্ত, তহঁত হুই জিকাগত পুথিৰ দিছে,—সিহঁত আহিল কোন মানে, পথত হ’ল কত দিন, অহাত বা ভই-ভ্ৰান্তি পালে কি, ই ঠাই বা পাৰৰ হ’ল কত দিন ? আৰু বৰপানীৰ বৰফুকন বৰনাৰাবকে বাজা দেবাদৰ্শীৰ কুশল-মঙ্গলৰ বাৰ্তা বুজিবৰ জন্তে পত্ৰ-সন্দেশ দি উকিল পঠাবলৈ আজা কৰা গৈছিল । সেই পত্ৰে উকিলৰ মুখ-ঈশ্বাৰেয়া জ্ঞাত হৈ বাজা দেবাদৰ্শী আমাৰ উকিলৰ সন্মুখে বি ইহঁত জিকাগহঁতক পঠাইছে, ইহঁতৰ দ্বাৰা দেবাদৰ্শীৰ কুশল-মঙ্গল তুমি অত্যন্ত সন্তোষ পাইছোঁ । তথাপি বাজা দেবাদৰ্শী ইহঁতক নো কি নিমিত্তক পঠাইছে ? ” এইবশে উকিলৰ উত্তৰ ৮—“আমি দেশৰ পৰা স্ৰাৱণৰ ২৩ দিন বাৰাত বিয়াই হৈ আহি পৌষৰ ৬ দিন যোৱাত শুৱাহাটী পোৱা হ’ল । তাতে কিছুদিন থাকি বৰপানীৰ বৰফুকন বৰনাৰাবকে পত্ৰ-সন্দেশ দি সন্তোষ হৈ মাঘৰ ২৮ দিন যোৱাত তাৰ পৰা উজাই আহি ফাল্গুনৰ ১৮ দিন যোৱাত এই ঠাই পোৱা হ’ল । ঐ মহাকাশীৰ কুপাত, স্বৰ্গমহাৰাজাৰ পুণ্য-প্ৰতাপৰ বলত পথে-বাটে একো ভই-ভ্ৰান্তি পোৱা নগ’ল । আৰু পূৰ্ব্বৰ স্বৰ্গমহাৰাজাসকলেৰে পূৰ্বপৌৰুষৰ বাজা দেবাদৰ্শীসকলে চাক্ষু-অদৰ্শনীয়-ঋতুৰেই অত্যন্ত অভেদ শ্ৰীতি হৈ গৈছে । তথাপি উকিল-পত্ৰ পতাগত হই নাই । সম্প্ৰতি স্বৰ্গমহাৰাজাৰ আজাছসাবে বৰপানীৰ বৰফুকন বৰনাৰাবে উকিল-পত্ৰ পঠাই কুশল-মঙ্গলৰ বাৰ্তা বুজাতে বাজা দেবাদৰ্শী চিত্তে অভেদ শ্ৰীতি জ্ঞাত হৈ চাক্ষু-দৰ্শনীয়ৰূপ শ্ৰীতি লভি মনোভি-লসিত সিদ্ধি হৈ অত্যন্ত সন্তোষ পাই এই উকিলৰ সন্মুখ স্বৰ্গমহাৰাজাৰ কুশল-মঙ্গল বুদ্ধিৰ জন্তে পত্ৰ-সন্দেশ দি আমি জিকাগহঁতক পঠাই দিছোঁ । ” ২২০ ॥

জিহ্বাপ্রান্তে এইরূপ লক্ষণ—‘আমি দেবর পুত্র’ খারক ৯৩ দিন প্রায়
জিহ্বায় হৈ আছি পোর ৬ দিন বোহাত জ্ঞানহারা পোহা হ’ল। প্রান্তে দিহ
দিন থাকি ববপানীর বহুকুল ববনাবাবে পত্র-সঙ্গে দি সন্ধ্যায় হৈ আস
২৮ দিন বোহাত তাব পৰা উজাই আহি কান্তনব ১৮ দিন বোহাত এই ঠাই
পোহা হ’ল। ঐ মহাকালীর কৃপাত বর্গমহাবাক্য পূণ্য-প্রতাপব বলন্ত, পথ-
থাক্টে একো ভই-প্রান্তি পোহা মগ’ল। আক পূর্বীর বর্গমহাবাক্যসঙ্গে
পূর্বপৌকীর থাকি দেবদর্শনকলে চাকু-অদর্শনীর-প্রত্যয়েই অভ্যন্ত অভেদ
প্রীতি হৈ হৈছে, তথাপি উকিল-পত্র গতাগত হই নাই। সম্ভ্রান্তি বর্গমহাবাক্য
অঙ্গুল্যাবে ববপানীর বহুকুল ববনাবাবে উকিল-পত্র পঠাই কুল-মঙ্গল
খাড়া বৃদ্ধান্তে বাজা দেবদর্শন টিতে অভেদ প্রীতি জাত হৈ চাকু-বর্গদর্শন
প্রীতি গতি মনোভিলসিত দিহি হৈ অভ্যন্ত সন্তোষ পাই এই উকিলব সঙ্গে
বর্গমহাবাক্য কুল-মঙ্গল বুঝিব জ্ঞে পত্র-সঙ্গে দি আমি জিহ্বাপ্রান্তক
পঠাই দিহে’। এইখনিতে পত্র মাতিলে পিঃ শবাইত হৈ, পত্র কাটা ১
খবলা ১।

পুনরায় সৌখ্যরত বহুভাবে গুরু নিবন্ধে আহি পূর্ব ঠাইয়ে পদ্য এইরূপে
কলে,—“শ্রীশ্রীকর-বাসেন্দব বাসদেব মহাবাক্য উত্তরগির ৮৫৬-কৈবর্তে
ডিহু, তহিত ছই জিহ্বাপত কব দিহে,—‘বাজা দেবদর্শন পত্র বি লেখিছিল পত্র
তথি সকল সমাচাৰ বুঝিহে। বাজা দেবদর্শন ইহন্তক মুখ-অবানে কি অন্য
জিহ্বা অন্যজাক’।” ৩০০ ৪

জীৱ, ডিহু ছই জিহ্বাপত মুখজ্বেদান।—এইকথ সাজা অনি
জিহ্বাপ্রান্তে এইরূপে লক্ষণ,—“৮৫৬-কৈবর্তে আদ্যর রাজা দেবদর্শন পত্র
বি লেখিহে কথা সেয়েহে, কিন্তু মুখ-অবানে এইপ্রকার জ্ঞান হৈছে,—‘পূর্ব
বর্গমহাবাক্যকলে ১ খান দুরাব যৌন্যকৈ পত্র, চন্দ্রব, সোম, বৈশাখ, জ্যৈষ্ঠ,
শ্রাবণ এইরূপ খবরা সোমরূপে লিখ্য করি দি-দৈব, বৈশাখ, জ্যৈষ্ঠ, শ্রাবণ
সোমরূপে পৈষ। তথাপি সেই যৌন্যর সাক্ষ্যকৈ কুল-মঙ্গল, জ্যৈষ্ঠ
সোমরূপে এইরূপে পাত্র-খট করি জ্ঞানর জ্ঞান-অবাইত জ্ঞান হৈছে এই
বাক্য, অদ্যে উকিল-সাক্ষ্যকৈ। সাক্ষ্য-কল-সোমরূপে পৈষ-সাক্ষ্যকৈ
জ্ঞান হৈছে এইরূপে সাক্ষ্যকৈ কল-সাক্ষ্যকৈ। সাক্ষ্য-কল-সোমরূপে পৈষ-সাক্ষ্যকৈ

জন্মিছে ৭ শতক ১২০০ গেলেকে নাম লোৱাত তামোল-পান থাই আশীৰ্বাদ
কৰিছন লক্ষ্য কৰি পুৰুষানু পুৰুষ আহিছে । ” ৩০১ ॥

জীৱ, ডিগুৰ বচন স্বৰ্গদেৱত জ্ঞাপন ।—পুনৰ মকুলাবে সেই
নিবন্ধে গৈ এইকণে বোধ্যালে,—“ ৮দেৱ দেৱতা-ঈশ্বৰৰ আজ্ঞাবে মই বনীয়ে
৮দেৱৰ বন্যী জিহাশইতত একপে কোৱা গলু,—‘ খ্ৰীশ্ৰীবাৰ-বাজেৰৰ বাজাশ্ৰী
মহাবাজ উদয়গিৰ ৮দেৱ-ঈশ্বৰে জীৱ ডিগু, তইত দুই জিহাপত কব দিছে,—
বাজা দেৱাধৰ্ম্ম পত্ৰত বি লেখিছে পত্ৰ তনি সকল সমাচাৰ বুজিছোঁ, বাজা
দেৱাধৰ্ম্ম ইহতক মুখ-জবানে কি জনাব দিছে জনাহোক । ’ এইকণ ৮দেৱৰ
আজ্ঞা তনি দেৱতা-ঈশ্বৰৰ চৰণলৈ মই বন্যীতকৈ ৮দেৱৰ বন্যী দুই জিহাপে
এইকণে জনাইছে,—‘ স্বৰ্গমহাবাজা-ঈশ্বৰলৈ আমাৰ বাজা দেৱাধৰ্ম্ম পত্ৰত বি
লেখিছে কথা সেয়েহে । কিন্তু মুখ-জবানে এইখান জনাব দিছে,—পূৰ্ণে বৰ্ণী
মহাবাজাসকলে ৭ খান দুয়াৰ সীমনাকৈ গন্ধ, চামৰ, সোণ, ঘোঁৰা, থলা,
চেলচোক এইকণ ঋজনা সোধাবলৈ নিবন্ধ কৰি দি গৈছে, সেই নিবন্ধে
সোধোৱায়ে গৈছে । তথাপি সেই সীমনাৰ সান্নিধ্যতে ব্ৰহ্মবৰুৱা, বৰকাথ,
চৌধাৰী, এইহুতে পান-খাট কৰি অনেক চোৰ-ডকাইত লগত লৈ সেই সেই
হালত অনেক উপদ্রব আচৰিছে । আমাৰ মাহুৰ গোটাদেক খুচিক মাৰিছে ।
আক মূৰমেলৰ মাটিখানিৰ পৰা জঞ্জালো লাগিছে । আক মূৰমেলৰ জন্তে
জনাই আহিছে । আক ১২০০ গেলেকে নাম লোৱাত তামোল-পান থাই
আশীৰ্বাদ কৰিবৰ জন্তে মাটি এডখনি খুজি আহিছে । ” ৩০২ ॥

জীৱ, ডিগু কটকীৰ বিদায় ।—পুনৰ চৌধামত সেই নিবন্ধে
মকুলাব জাহি সেই ঠাইৰে পৰা এইকণে কলে,—“ খ্ৰীশ্ৰীবাৰাধিৰাজ মন্ত্ৰমুখ
উদয়গিৰ ৮ঈশ্বৰে জীৱ ডিগু, তইত দুই জিহাপত কব দিছে, বাজা দেৱাধৰ্ম্ম
পত্ৰত বি লেখিছে মুখ-জবানে কি জনাই আহিছে, পত্ৰে মন্ত্ৰমুখী মন্ত্ৰমুখী
তামলীয়া বাজা সকল কথা সিদ্ধান্ত পাব । সম্ভাতি বজা ঠাইতে বিজ্ঞান
বাসোৱাটোৱে । ” এইকণে কই পুন-জন্ম, তামোল-পান বি জিহাপহঁতক বিদাই
বিদায় কৰিছন লক্ষ্য কৰি পুৰুষানু পুৰুষ আহিছে । ” ৩০৩ ॥

তোট বাজ্যলৈ আহোমৰ উকীল ।—১৭২০ শকৰ কাভলত সন্নিবিষ্ট
ডেকাখনা ঐতাপবল্লভ বৰফুকনে তোটৰ ৰাজ্য দেবাধৰ্ম্মীৰ ঠাইলৈ পঠোৱা খবৰিৰ
সাক্ষ্যত বৰা অখিৰ, পূবপাৰ পৰত্ননাৰ চৌধাৰী পৰজ, এই দুইৰ সঙ্গ অহা জিলাপ
দেবাধৰ্ম্মীৰ জীৱ ১, ডিঙ ১, আৰু টংচৰ পল্লবৰ খুণা জিলাপ ১, শালিখেৰীয়া
জাহ্নবৰ বুকুদেৱা জিলাপ ১, এইহঁতৰ লগত অহা আৰ্পা ১৬টা, গাৰ্পা ১৪টা ।
এইহঁতেৰে সন্তাৰা হোৱা কথা । ৩০৪ ॥

২ । জয়ন্তা কটকী তোলা, শক ১৭২৫ ।

ঘোৰহাটত জয়ন্তা কটকী ৰামচন্দ্ৰ ।—১৭২৫ শকৰ আখিৰ ১০
দিন ঘোৱাত দিচৈ বাহুবৰ জুৰ্গোৎসবৰ চ'ৰাত তামচা কৰিবলৈ ৬দেৱ বহাত
জয়ন্তীপুৰৰ পৰা অহা ৰামচন্দ্ৰ কটকীক দুববাৰ বৰবকৱাএ হাজৰিকা পালীত
থৈ এইকপে ভেঁটালে,—“৬দেঞো, জয়ন্তীপুৰৰ ৰাজা ৰামসিংহে ঐতি-ইচ্ছাবে
ৰামচন্দ্ৰ কটকীক পঠাই দিছে । তাৰ সঙ্গে অহা সন্দেশ,—লবঙ্গ ২ শবাই,
জাইকনি, ২ শবাই, জাতিচন্দন ১ শবাই, তামো কাপোৰ ২ শবাই, পাট
কাপোৰ ২ শবাই, বানাত কাপোৰ ২, এই আঘাৰেখন শৰাৱে সৈতে ৰামচন্দ্ৰ
কটকীক সাক্ষাত কৰা গৈছে । স্বৰ্গদেৱৰ বন্দী ৰামচন্দ্ৰ কটকীয়েহে আশীৰ্কাণ
কৰিছে ৬দেও ।” ৩০৫ ॥

ৰামচন্দ্ৰলৈ মজুম্ভাৰৰ প্ৰশ্ন ।—পাঁচ ৬দেৱে গণক-মজুম্ভাৰ বাখ-
কান্তক ৰামচন্দ্ৰ কটকীত সুখিৰ দিলে । মজিন্ধাৰে পায়ন গোৱা ঘৰেদি আহি
৬দেৱলৈ তিনি ঠাইত সেৱা কৰি জুৰ্গোৎসবৰ ঘৰৰ থলাত হাজৰিকীয়া পালীত
থোৱা ৰামচন্দ্ৰ কটকীত ৪ বেঞোমানৰ অন্তৰৰ পৰা এইকপে সুখিলে,—
“শ্ৰীশ্ৰীবৰ্ণনাৱল্লভে মহাৰাজাধিৰাজেন্দ্ৰ ৬দেও-ঈশ্বৰে ৰামচন্দ্ৰ কটকী, তোত
এইখান সুখিৰ দিছে,—‘তই জয়ন্তীপুৰৰ পৰা বখন আহ তখন তোৰ ৰাজা ৰাম-
সিংহ গো-ব্ৰাহ্মণ, বৰা-বকক সমেত থল-পৰ্জতৰ লোকজন ঐতিপাখন কৰি
সুন্দৰে আহে’ ।” ৩০৬ ॥

ৰামচন্দ্ৰক উত্তৰ ।—এইকপে, সুখিলৰ সন্দেশ কটকীক এইকপে
কলে,—“আৰি জয়ন্তীপুৰৰ পৰা বখন আহো তখন আঘাৰ ৰাজা কটকীয়েহে

ব্ৰাহ্মণ, বৰা-বকক সমেত থল-পৰ্জতৰ লোকজন প্ৰতিপালন কৰি জয়ন্তী ঠাকুবাণীৰ ৰূপাত কুশলে আছে । পৰে কোনখন হৈছে নাকানি । ” ৩০৭ ।

ৰামচন্দ্ৰৰ বচন স্বৰ্গদেৱত জনায় ।—এইকপে তাৰ কথা শুনি মজুন্দাৰে থলত ছইবাৰ সেৱা কৰি আহি গায়ন গোৱা চ’ৰাৰ পূৰ্ণ বোঁটালিৰ মাজৰ মাৰলিৰ পোনে বহি ৮দেৱটলৈ সেৱা কৰি এইকপে বোমালে,—“৮দেও দেৱতা-ঈশ্বৰৰ আজ্ঞাৰে মই বন্দীয়ে ৮দেৱৰ বন্দী ৰামচন্দ্ৰ কটকীত এইকপে সোধা গ’ল,—‘শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেউ মহাৰাজাধিৰাজে ৮দেও-ঈশ্বৰে ৰামচন্দ্ৰ কটকী, তোত এইখন স্তুতিব দিছে,—তই জয়ন্তীপুৰৰ পৰা যখন আহ তখন তোৰ ৰাজা ৰামসিংহ গো-ব্ৰাহ্মণ, বৰা-বকক সমেত থল-পৰ্জতৰ লোকজন প্ৰতিপালন কৰি কুশলে আছে ?’ এইকপ ৮স্বৰ্গদেৱৰ আজ্ঞা শুনি দেৱতা-ঈশ্বৰৰ চৰণটলৈ মই বন্দীতকৈ ৮ৰ বন্দী ৰামচন্দ্ৰ কটকীয়ে এইকপে জমাইছে,—‘আমি জয়ন্তীপুৰৰ পৰা যখন আহোঁ তখন আমাৰ ৰাজা ৰামসিংহ গো-ব্ৰাহ্মণ, বৰা-বকক সমেত থল-পৰ্জতৰ লোকজন প্ৰতিপালন কৰি জয়ন্তী ঠাকুবাণীৰ ৰূপাত কুশলে আছে । পৰে কোনখন হৈছে নাকানি’ । ” ৩০৮ ॥

ৰামচন্দ্ৰলৈ বাধাকান্ত মজুন্দাৰৰ পুনৰ প্ৰশ্ন ।—পুনৰ চোখামত পূৰ্ণৰূপে আহি এই মুখে স্তুতিলৈ,—“ শ্ৰীশ্ৰীৰাজাধিৰাজ মহাৰাজ উন্নয়গিৰ ৮দেও-ঈশ্বৰে ৰামচন্দ্ৰ কটকী, তোত এইকপে কব দিছে, আৰু স্তুতিবৰো দিছে,—‘ৰাজা ৰামসিংহ গো-ব্ৰাহ্মণ, বৰা-বকক সমেত থল-পৰ্জতৰ লোকজনক প্ৰতিপালন কৰি জয়ন্তী ঠাকুবাণীৰ ৰূপাত কুশলে থাকিব আমাৰো অত্যন্ত অভিযত এয়েহে । কিন্তু সি জয়ন্তীপুৰৰ পৰা আহিল কোন মাসত, চৌকী বা পালেহি কাহানি, চৌকীত বা আহিল কত দিন, সেই ঠাইত থকাত বা ভই-ভ্ৰান্তি পালে কি, চৌকীৰ পৰা বা উজাই আহিল কোন মাসত, ঠাই বা পালেহি কত দিনে, উজাই আহাত বা ভই-ভ্ৰান্তি পালে কি ?’ ” এইকপে স্তুতি তাৰ মুখে সৈতে পুনৰ সেই নিমন্ত্ৰে আহি এইকপে বোমালে,—“ ৮দেও দেৱতা-ঈশ্বৰৰ আজ্ঞাৰে মই বন্দীয়ে ৮ৰ বন্দী ৰামচন্দ্ৰ কটকীত এইকপে কোৱা গ’ল, আৰু সোধাও গ’ল,—‘শ্ৰীশ্ৰীৰাজাধিৰাজ মহাৰাজ উন্নয়গিৰ ৮ঈশ্বৰে ৰামচন্দ্ৰ কটকী, তোত কব দিছে, আৰু স্তুতিব দিছে,—ৰাজা ৰামসিংহ গো-ব্ৰাহ্মণ, বৰা-বকক সমেত থল-পৰ্জতৰ লোকজন প্ৰতিপালন কৰি জয়ন্তী ঠাকুবাণীৰ ৰূপাত কুশলে আছে । ”

জানাবা অত্যন্ত অতিশয় হয়েছে। কিন্তু সি প্রবর্তনপূর্বক পৰা আহিল কোন দলন্ত, চৌকী বা পাগোড়ি কাছানি, চৌকীত বা আহিল কত দিন, সেই ঠাই থকাত বা ভই-ভ্রান্তি পালে কি, চৌকীর পৰা বা উজাই আহিল কোন দলন্ত, এই ঠাই বা পাগোড়ি কত দিনে, উজাই অঘাত বা ভই-ভ্রান্তি পালে কিমান ?” ৩০৯ ।

কটকীৰ উত্তৰ স্বৰ্গদেৱত জনায় ।—এইৰূপ ৮ৰ আঙা তুমি
সেৱতা-ঈশ্বৰ চৰণলৈ হুই বন্দীতকৈ ৮ৰ বন্দী বাৰংকৈ কটকীয়ে এইৰূপে
জ্ঞপাইছে,—“পূৰ্বে নিৰ্ৰিকাব টেকেলা ববাই ৰাজৱতী বুঢ়াগোহাঞি ডাঙৰীয়াৰে
বৰষকৰা বৰনাৰাবৰে কৰা কৈ মোক ৰাজখোৱা গোহাঞিৰ ঠাইলৈ আনিলে ।
৮ৰেধৰ নামে পত্ৰ-সন্দেশ ৰাজা ৰামসিংহলৈ ৰাজখোৱা গোহাঞি মোৰ হাতত দি
মোক জয়ন্তীপুৰলৈ পঠাই দিলে । সেই পত্ৰ আমাৰ ৰাজা ৰামসিংহে পাই অত্যন্ত
হৰ্ষবৃত্ত হৈ ৰঙ্গপুৰ জয়ন্তীপুৰ জয়ন্তীপুৰে ৰঙ্গপুৰ এইমত ভাৰি সেই পত্ৰেৰ
সিদ্ধান্ত-পত্ৰ দেখি মোৰ হাতত দি কান্তনৈৰ সংক্ৰান্তিৰ দিনা বিদায় দি পঠালে ।
সেই ৰাসৰ হুই দিন ধৰ্ম্মকাত চৌকী পালোহি । তাতে চৈধ্য বৈশাখ হুই ৰাস
আছিলোঁ । মোৱামৰীয়া চৌকী পুৰিলত তাত বৰ নোৱাৰি কলজ পাব হৈ
সিপাৰে গোতা গ্ৰামত আছিলোঁ । তাৰ পৰা শুৱাহটীয়া লাহন কুকনে গোক্কাৰ
গ্ৰাম পুৰি ধৰি আনি মানহাৰ কোঁঠত থৈছিলে । তাৰ পৰা বৰসেনাপতি ডেকা-
কুকন গোহাঞি, সেনাপতি কাপ্তান গোহাঞি এই দুয়ে অনাই পাতৰ মন্চিপ
ধাতিয়লীয়া চাৰি বজা-পোৱালিক আনিবলৈ পঠালে । এইইতক আনি হুই
সেনাপতিৰ হাতত দিলোঁ । হুই সেনাপতিয়ে পাতৰ মন্চিপ ধাতিয়লীয়া হুই
বজা-পোৱালিয়ে সৈতে এই চাৰিক ৰটা-প্ৰহাৰ দি হাফুৰ উলিয়াই দিবলৈ ৰিডাই
দি পঠালে । হুই বজা-পোৱালিক কইমত ৰাখিলে । মোক আবাচৰ চাৰি দিন
বকাত উজাই পঠালে । ১১ দিনে এইখনি পালোহি । কিন্তু ধৰ্ম্মকাত অনেক
ভই-ভ্ৰান্তি পোৱা হ’ল । উজাই অহাত জয়ন্তী ঠাকুৰাণীৰ কুপাত বৰ্ম্মাহাৰাজ-
ঈশ্বৰৰ পুত্ৰ-প্ৰত্যাপৰ বলে পথে-বাটে একো ভই-ভ্ৰান্তি পোৱা নগ’ল ।” ৩১০ ।

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

দিছে,—‘তাক নো বাজা বামসিংহে কি নিমিত্তক পঠাইছে’ ? ” এইবাবে ছতি বামচন্দ্ৰে কোৱা মুখে সৈতে পূৰ্ণ নিৰ্দ্ধাৰিত গৈ এইকোনে যোগালে,—“ স্বৰ্গদেৱ দেৱতা-ঈশ্বৰৰ আজ্ঞাবে মই বন্দীয়ে ৬৮ বন্দী বামচন্দ্ৰ কটকীত এইকোনে সোধা গ’ল,—‘ শ্ৰীশ্ৰীৰাম-বাজেৰৰ , স্বৰ্গনাৰায়ণ মহাবাজাধিৰাজে ৬৮দেৱ-ঈশ্বৰে বামচন্দ্ৰ কটকী, তোত সুধিব দিছে,—তাক নো বাজা বামসিংহে কি নিমিত্তক পঠাইছে’ ? ” ৩১১ ॥

জয়ন্তা পাটত দ্বিতীয় বামসিংহ ।—এইকপ ৬দেৱৰ আজ্ঞা শুনি দেৱতা-ঈশ্বৰৰ চৰণলৈ মই বন্দীতকৈ ৬দেৱৰ বন্দী বামচন্দ্ৰ কটকীয়ে এইকোনে জনাইছে,—“ স্বৰ্গমহাবাজা-ঈশ্বৰলৈ আমাৰ বাজা বামসিংহে পত্ৰ যি লেখিছে কথা সেয়েহে । সেই পত্ৰো বৰবকৱা বৰনাৰাবৰ সাধ্যাত হোৱাতে দিয়া হৈছে । কিন্তু মুখ-জবানিয়ে মোক এইকোনে জনাব দিছে,—‘ পূৰ্ণে বিশ্বনাথ ক্ষেত্ৰতে কজসিংহ মহাবাজা সাধ্যাতে আমাৰ পূৰ্বীয় বাজা বামসিংহে গুজ বৰকোঁদৰ সহিত যি শ্ৰীতি-ধৰ্ম নিবন্ধ কৰিলে সেই শ্ৰীতিতে থাকি বাজা বামসিংহ বহুপুৰতে কাল প্ৰাপ্ত হ’ল । পুত্ৰ বৰকোঁদৰ দেশে গ’ল । সেই নিবন্ধিত ধৰ্ম-শ্ৰীতি বাজা প্ৰতিপাল কৰিবলৈ নাপালা । এত নিমিত্ত পূৰ্বীয় বাজাৰ নামো বামসিংহ আমাৰ নামো বাজা বামসিংহ হৈছে । পূৰ্ণ শ্ৰীতিয়ে বিকপ দিন দিন বৃদ্ধি হৈ থাকি এইকপ আমাৰ বাজা । ’ এইকোনে জনাইছে । ” ৩১২ ॥

মোৰামৰীয়াৰ আশ্ৰয় দিয়াত দাঁতিয়লীয়াৰ অপৰাধ ।—পুনৰ চৌধাৰত মজুনাৰ বকৱা পূৰ্ণ নিবন্ধে আহি পূৰ্ণ ঠাইৰে পৰা ৬দেৱৰ আজ্ঞা বামচন্দ্ৰ কটকীত এইকোনে কলে,—“ শ্ৰীশ্ৰীৰামাধিৰাজ মহাবাজা উদয়গিৰি ৬দেৱ-ঈশ্বৰে বামচন্দ্ৰ কটকী তোত কব দিছে,—‘ পূৰ্ণ শ্ৰীতিক প্ৰবণ কৰি সম্প্ৰতি শ্ৰীতি ইচ্ছা কৰিছে বুলি যি জনাইছে আৰু আমি কিহেৰে বুজা যাব ? সেই দেশৰ পূৰ্বীয় বাজাসকলে শ্ৰীতিত থাকি আমাৰ দেশলৈ বিকল উকীল-গৰু পতাগত কৰাইছিল তাক বাজা বামসিংহে জানিব পাই, ঐ তনিবৰ পাই । কাৰণে সেই ভিত্তি হোৱা হলে আমাৰ দেশে মোৰামৰীয়া উপহাৰ কৰা সমস্ত মাৰুত পঠাই শুক-বান্ধা ললেহঁতে । ইষ্টানিষ্ঠ কাৰ্য্যেৰেহে বৃদ্ধিৰ পাবি । তাতে বিবেচনা সেই কোণাবলীয়া পক্ষকে সমল কৰি মৰা-কটা সমস্ত মৰণত তয়ে পালিত নোহোৱা । তেতিয়া আমাৰ দাঙহে পানো, কছাৰী, মিকিৰ, গাম্ভীৰ্য্যসিদ্ধ

কলে, বোলে,—এই মোরামবীয়া শত্ৰুক তহঁতে নাবাখিৰি । ইয়াৰ পৰা আগলৈ অকাৰ্য্য হব পাৰে । তেতিয়া দাঁতিয়লীয়া গাবো, কছাৰী, মিকিৰে বোলে,—ইহঁতৰ পৰা একো বঢ়া কথা নহয় । যদি কিবা অকাৰ্য্য হই আমাতে বুজিব । এনে বুলি গা-কৰি ঠাই দি ৰাখিলে । সম্প্ৰতি সেই দাঁতিয়লীয়া গাবো, কছাৰী, মিকিৰে সৈতে মিলি মোরামবীয়া যি কাৰ্য্য কৰিছে তাক ৰাজা জানিছে । ৰাজা ৰামসিংহৰ অহুমতি নহলে এনে গুৰুতৰ কাৰ্য্য কৰিব পাৰেনে ? যদি ৰাজা পূৰ্ণ শ্ৰীতিত থকা হলে সেই মোরামবীয়া শত্ৰুক সেই ঠাইতে নষ্ট কৰিবও পাৰে যদি আমাৰ ঠাইলৈকে ধৰি দিবলো পাৰে । এতেকে সকল কথা কাৰ্য্যেৰেই বুজা হৈছে । তথাপি পূৰ্ব্বীয় ৰাজাসকলৰ শ্ৰীতিত থাকি তই কটকীৰ হাততে ৰাজা ৰামসিংহলৈ পত্ৰ দি পঠালোঁ । তাৰ সিদ্ধান্ত-পত্ৰ যি লেখিছে তাকো বুজিছোঁ । অঁ শ্ৰীতি ইচ্ছা কৰক ছাৰি তই কটকীকে আমাৰ বল-পৰাক্ৰম বুজিবৰ জন্তে কন্য কৰি পঠাইছে যেন হে বুজিছোঁ । তথাপি পূৰ্ণ ৰাজাসকলৰ শ্ৰীতি আমি বিচ্ছেদ নকৰোঁ । ” ৩১৩ ॥

বৰমন কোঞৰ বিদ্ৰোহ ।—এইকপে ৬দেৱৰ আজ্ঞা মজুন্দাৰে কামচত্ৰত ক'লত ৰামচত্ৰ কটকীয়ে ৬দেৱলৈ এইকপে জনালে,—“ ৬দেৱ-ঈশ্বৰে যি ৰাজা ৰামসিংহৰ অহুমতিৰে মোরামবীয়া, গাবো, কছাৰী, মিকিৰ এইহঁতে মিলি এইকপ অকাৰ্য্য কৰিছে এনে যি বুজিছে অঁ ই কথা ৰাজা ৰামসিংহে নাজানে । কিন্তু বৰমন কোঞৰে নৰ্ত্তনত গোটাকত দুষ্ট মাহুহেৰে সন্মিলিত হৈ গাবো, কছাৰী, মিকিৰ এইহঁতক বল কৰি লৈ পথ নিৰোধন কৰি ৰাজা ৰামসিংহৰ বিৰোধী হৈ আছিল । সেয়ে যদি অহুমতি দিছে দিব পাৰে । সেই বৰমন কোঞৰক ধৰিবৰ নিমিত্তে ৰাজা ৰামসিংহে মাহুহ দিছিল, সি পলাই গৈ ধৰামন্ত সোমাল । তাৰে লগত থকা বৰদলৈটো ধৰি জয়ন্তীপুৰলৈ নিলে । ৰাজা ৰামসিংহৰ অহুমতিৰে এই কাৰ্য্য হোৱা হলে অঁ পাতৰক পঠাই মোরামবীয়া, ভগনীয়া উলিয়াই কিয় দিলেহঁতে ? এতেকে আমাৰ ৰাজা ই কথা শ্ৰুতিৰ অগোচৰ মাজানে । আৰু যি উকীল-পত্ৰ গতাপত মহোৱা উক্ত কৰিছে পথ নিৰোধন নিমিত্তে বিলম্ব হৈ আছিল । ঈশ্বৰ-ঈশ্বৰীৰ কৃপাত পূৰ্ণ নিবন্ধে উকীল-পত্ৰ গতাপত হব আত সংশয় নাই । ” এই মুখে ৰামচত্ৰ কটকীয়ে জনালত পূৰ্ণ নিবন্ধে গৈ পূৰ্ণ ঠাইৰে পৰা সোধা মুখে ৰামচত্ৰ কটকীয়ে জবোৱা মুখে ৬দেৱন্ত জোপালে । ৩১৪ ॥

ৰামচন্দ্ৰ কটকীৰ বিদায় ।—পূৰ্ববৰ্ত্তীৰ মজুমদাৰে সেই নিবন্ধে আহি সেই ঠাইৰে পৰা ৰামচন্দ্ৰ কটকীত এইৰূপে কলে,—“শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণদেউ মহাৰাজাধিৰাজেন্দ্ৰ উদয়গিৰ ৮ জন্মৰে ৰামচন্দ্ৰ, তোত কব দিছে,—‘ৰাজা ৰাম-সিংহে পত্ৰত যি লেখিছে, মুখ-জ্বানিয়েয়ো যি জনাই আহিছে সকল কথাৰ সিদ্ধান্ত তাৰ বাবৰ সমস্ত ববৰকৰা ববনাবাবৰ ছাবাই পাব, সন্ততি থকা ঠাইতে জিৰাই থাককগৈ’।” এইৰূপে কৈ গন্ধ-মাণ্ড, তাৰুল-পাণ দি বিদায় দিলে ।
ৰাজবুৰঞ্জী পুস্তক—শ্ৰীচিৰিংগ কুকনৰ । ৩১৫ ॥

ওপৰঞ্চি কথা ।

—:—

জয়ন্তা-কছাৰীৰ বিবোধ ।

লুকুৰা পাত্ৰেৰ কছাৰী আক্ৰমণ ।—কছাৰী বজাই টুকুৰিয়াৰ বোলে,—“জয়ন্তায়ালে কেনে বজাপে থাকে বা কিকপে নিদ্ৰা কৰে জনাবিহি, তোকো মঞি ভাল কৰিম ।” এনেতে জয়ন্তায়ালৰ লুকুৰা পাতৰে নৰ্ত্তনীয়া গাবোক নমাই আনি কছাৰীৰ তিনি-শ মান মাহুহ কাটিলে, বাঢ়ি গৈও পছিম ফালে ৮ খান গাও কাটিলে । পাছে কছাৰীৰ জয়চান্দ ১টা, লাবাৰ ১টা, এই দুই মূলাঙলৰ পৰা হাঁহকি বজাৰ লগলৈ গ’ল । বজাও কিছু হাঁহকি আহিল । পাচে কছাৰী বাজাৰ ঘৰিণী চেঙ্গচাই দেৱী, ভনীয়েক গুণাৱতী চম্পা দুইএ বজাক হাঁহকিবৰ গুনি মূলাঙললৈকে হাতীএৰে গ’ল । ৩১৬ ॥

টুকুৰিয়াৰ বুট কথা ।—এনেতে জয়ন্তা বাজাক টুকুৰিয়াএ গৈ বোলে,—“তুমি মহা মুখে অ’নন্দ কৰি থাকা । কছাৰী বাজা তিৰী-হলি সহিতে পলাব ধৰিছে, তুমি কিয় প্ৰাৰম্ভে আছা ? দুই-এক দিনতে কছাৰী আপুনি বৰিবহি । তুমি লোকজন উজাৰ নকৰিবা । আক কছাৰী মাহুহৰ মুখে গুনে। যেন বণ এৰিলে ।” এতেকে জয়ন্তা বাজা বোলে,—“কছাৰী বাজাৰ চম্পাই ভনীয়েকক দিয়াৰ পাৰ নেকি ?” টুকুৰিয়ায়ে বোলে,—“ভাল, ই কোন কথা ? মঞি তোমাৰ ঠাইতেহে ডাঙ্গৰ মান-খশ পাইছিলো ? তুমিও কছাৰী বাজা সহিতে প্ৰীতি হৈ কুশলে থাকিবা, আম’বো এইহে বাছা ।” এইকপে অহা-যাৱা কৰি দুয়ো ঠাইৰ বস্ত্ৰজাতখান পাইছিলে । ৩১৭ ॥

কছাৰীৰ হাতত জয়ন্তা বজা বন্দী ।—এনেতে অসাবধান দেখি কছাৰীএ দোভাগ নিশা ঘৰত জুই দি গেল । মোৰেদি পাৰ হৈ আবৰি ধৰিলে । জয়ন্তাৰ এক হাজাৰ মান লোক পৰিল, হাতী ৮, ঘোঁৰা ৩টা । বজাও ব্ৰহ্মপুৰলৈ ভাগি গ’ল । তাৰে পৰা ধৰি আনি হাতী বাই জয়ন্তা বজাক ধৰিব খোজোঁতে কছাৰীৰ মাদৈ চেঙ্গচাই দেৱীৰ হাথীৰ তলে সোমাই লৰ মাৰিলে । কছাৰী আঠোটাএ ধৰি বাখিলে । সিটাইতো জয়ন্তাৰ লোক ২০০ পৰিল । ৩১৮ ॥

জয়ন্তী। স্বতীৰ লাঞ্ছনা ।—পাচে কছাৰী ৰাজ্য ভাৰ্য্যাহে নহিহে বন অৱ
হই জয়ন্তী। ৰাজ্যক ধৰি আনি বোলে,—“তক্ষি ৰাজ্য হৈ কেমনে হাতীৰ ভল
সোমালি ? হাতীৰ ওপৰত কোন আছে নজৰ নকৰিলি হব লাগে ? তিৰী
বাণীৰ তললৈ গলি, এতিয়া কি হব ? ” ৰাজ্য বোলে,—“আপনত ভাগবো
পাৱ পথালি, এতিয়া কি কৰ্ত্তব্য ? ” ৰাজ্য বোলে,—“হঠাতে ছাগ
পাতিলি ? ভাল, ছাগৰ কৰ্ম্ম কৰিব লাগে । যেন জালাৰ ওপৰ হব লপা,
তেবেলে ছাগৰ পাৱ পথালিবাক শুদ্ধ হয় । ” এই বুলি খাদী কনিলে,
এই নাম থৈ পঠাই দিলে । ব্ৰহ্মপুৰৰ পৰা ধৰি আনি যাতো এমত কৰ্ম্ম
কৰিলে এতেকে ব্ৰহ্মপুৰৰ নাম খাসপুৰ হৈল । সেই দিন ধৰি মূল্যঙ্কল
লীমা কৰি কছাৰীৰ মাটি বৰাকৰ কোথত হাট কৰিলে । হাটো নাভাগিছিল ।
৩১৯ ॥

কছাৰীৰ ফন্দিত জয়ন্তীয়াৰ হত্যা ।—কতো দিন অস্তৰে দ্ৰৱ্যে
দলে সময়ন্তি হঞ বুলি চিৰা খাবলৈ মন কৰিলে । কছাৰীএ বোলে,—
“জামাক আগে খুৱক । ” জয়ন্তীয়ালৈও ভাল বুলি চিৰা যতন কৰি ল'ৰা,
বুঢ়া সকলো কপিলো পাৰ হৈ থালেগৈ । আৰ পাচদিনা জয়ন্তীয়ালো লৰা, বুঢ়া
কপিলো পাৰ হৈ আহি চিৰা থাঞোতে হাবিত লুকাই ধোৱা মানুহেৰে কছাৰীএ
বেঢ়ি ধৰি সকলকো কাটিলে । এইকপে যুজ হুটী । ৩২০ ॥

খাছপুৰত মোগলৰ কৌঠ ।—তাতপাচে কছাৰীএ বজালক দুটি
হাতী দিএ । বজালেও অটি হাতীৰ ৰূপ দিহে, অটিৰ ওজ-বস্ত্ৰ দিএ ।
জামালখা নবাব হ'লত বোলে,—“হাট-বাটৰ নিমিত্তে দুটি হাতী দিবৰ পূৰ্ণৰ
নিবন্ধ । আমাকো কিনিবলৈ অটি হাতী দিম্বক । ” কছাৰী ৰাজ্য বোলে,—
সমুখ সীমনাৰ কথা । এখন যদি নিবন্ধক এৰি বঢ়াকৈ হাতী অটা দিম পাচলৈ
আকৈ নিবন্ধ বুলি কব । ” এই বুলি হাতী নিদিলে । জামালখাএ থক কৰি
পাংখাৰে জনালে, বোলে,—“বৰাকৰ সিপাৰত কছাৰী আছে, পাংখাৰ আজ্ঞা
হলে মাৰিব পাৰে । তাত হাতী ধৰিবলৈকো পাৱ । ” এই কথা শুনি
ছাছজাছা পাংখা বোলে,—“মাৰক । ” জামালখাও সঠিম হৈ, বৰাক পাৰ হৈ
খাসপুৰত কৌঠ দি কছাৰীৰ ১৮ খান গাঞ মাৰি ললে । ৩২১ ॥

ওল দিবলৈ কছাৰীৰ প্ৰতিভা ।—যশনাৰায়ণ ৰাজা মাইবান্ধত আছিল। এই কথা শুনি বলে নোৱাৰোঁ হেন জানি জামালখাঁত বৰা ভায়ে বোলে,—“বাঢ়ি আহিব নালাগে, খাজনা, ওলহাল লৈ যাওঁ। মৰাবলৈকো পাংশালৈকো হাতী, আগবকাঠ যত্ন কৰিছোঁ, সোণ-ৰূপৰ গছ সাজিহে লৈ যাব পাৰোঁ।” এই বুলি ভীমবল পাত্ৰক পঠাই দিলে। এই কথা কলত নবাবো সন্তোষ হৈ ব'ল। ৩২২ ॥

কছাৰীৰ হাতত মোগলৰ পৰাভৱ ।—ছই-চাৰি দিন অন্তৰে কছাৰীএ মামুহ পঠাই আজি-কালিকৈ সূত-জিৰণি দি চৈত্ৰ, বৈশাখ দুই মাহ ৰাখিছিল। পৰ্বত মাটিত বঙাল জব পৰিল, গবলী ধৰিলে। ৰাতি কছাৰীএ কোঁঠ আৱৰি বেড়ি ধৰি বঙালক কাটিলে। যশনাৰায়ণ ৰাজা মূলাশুলত থাকি ভীমবলক লোক সহিতে পবনা হাতী দি বৰাকৰ পাৰ কৰি পঠাই দিলে। বঙাল ১৮ পৰগণাৰ ১৮টা জমীদাৰ সহিতে অনেক মামুহ ধৰি আনিলে। সেই সময়ত জয়ন্তাৰ যশমাণিক ৰাজাকো লোৱা লগাই ধৰি আনি থৈছিল। ধৰি অনা বঙালৰ হাতে ইটা পগাই চাৰিও মেৰে কোঁঠত গড় বন্ধালে। বঙালৰ ৭ বছৰ খাজনাও লৈছিলে। ৩২৩

জয়ন্তা ৰজা যশমাণিকৰ পলায়ন ।—যশমাণিক ৰাজাও পাক বংসৰ লোৱাতে আছিল। এক দিন বখীয়া কছাৰী মদ খাই শুলে। ৰাজা লোহা চিঙ্গি পলাই আহোঁতে বাটত বাঘ অটা শুই আছিল। ৰাজা দেখি বোলে,—“ভুৰ্গা আই, পাক বংসৰ লোহা লগাই থৈছিলো, এখন মুকলিও কৰিলো। যদি মাৰিবলৈ হে আহিছা মাৰা, যদি ৰাখিবলৈ হে আহিছা পথ দেখাই আগে আগে চ'লা।” এই কথা বুলিভত বাঘ আগে আগে গৈ ৰাজাক জয়ন্তাপুৰত ধলেনি। বখীয়াএ তিনি দিনৰ পাচত যশনাৰায়ণ ৰাজাত জনালে। ৰাজাও বিচাৰি নাপাই অৱস্থালৈ পল হেন জানি ভীমবল পাত্ৰক পঠাই দিলে। যশমাণিকেও ৰাজ্য বন্ধাৰ কাৰণে সছাৰলী নাম জীয়েকক দিলে। অনেক যৌতক দি কথাবাৰ্তী হৈল। কছাকো আমি বন্দৰী কৰি ললে। ৩২৪ ॥

স্বৰ্গদেৱ শ্ৰীতাপসিংহৰ দিনত ।

আহোমৰে সৈতে যশমাণিকৰ শ্ৰীতিৰাজ্ঞ ।—কছাৰীৰ উপদ্রৱত
বহিব নোৱাৰি যশমাণিক ৰাজ্যএ বৰা-বৰকেৰে আলচি বোলে,—“স্বৰ্গমহা-
ৰাজ্যএৰে শ্ৰীত-কুটুম্বিতা কৰোঁ । সেই ঠাইৰ পৰা ৰাজ্য ৰক্ষা নপৰিলে একো
উপায় নাই ।” এই কথা আলচি চবাই-পহ মাৰিবৰ ছলে মাহুহ পঠালে ।
কলৌয়াবৰত চাৰি পানীশিয়া আছে । আমাৰ খাগৰিজানৰ চকীয়ালেখে কথা-
বাৰ্ত্তা হ’ল । চকীয়ালে পানীশিয়াত কলে । পানীশিয়াএ ৬ত জনালে ।
যশমাণিকে আমাৰ বজিয়া বৈনাগীক পাই কৈ পঠালে । বৈনাগীএও ভণ্ডাৰী
গোহাঁইত জনালে । গোহাঁইএও ৬ত জনালে । এই কথা গোহাঁইবে’ৰেবে
যুক্তি কৰি জয়ন্তাৰ কটকী আহিবলৈ চকীয়ালক বুলিব দিলে । তেবে
প্ৰথম কটকী ৰূপাবৰ, পুৰাই ছই আছিল । চাৰি পানীশিয়াএ গড়গাঞলৈ
পঠালে । ৩২৫ ॥

* * * *

আহোম-কছাৰীৰ বিৰোধ ।—এই কথা আহি ৬ত জনালে ।
বহুত লোকজন পৰিলত বাঢ়িবলৈ যত্ন কৰিছিল । আগে কছাৰীএ দিছিল
৬টল ঘোঁৰা ৬টা, বুঢ়াগোহাঁইএ ২টা, বৰচেটমাটলৈ ১টা । থাটনিয়াৰ ২০
তাৰে পৰা নি দিলে । তাৰ ছবছৰৰ পাচত কাঙমুবা পৰ্ব্বতৰ দুৰ্গত অ’হি
ভোমবল কোঁৱৰে বাঘবগাঞ, শীতল-নেঘেৰি মাৰি নিলে । সিহঁতক দৈৱ্য
মৰশীৰ দাঁতিএ পাতিলে । ৩২৬ ॥

কছাৰীৰ লগত শ্ৰীতি স্থাপন ।—তাৰ ছ-বছৰৰ পাচে ছৈৰ
বাবাকৰ আমাৰ ৰাজ্য মাৰিবলৈ আছিল । সেই সময়ত তিনি গোহাঁইৰ
তিনিটি মাহুহ কছাৰী ৰজাৰ ঠাইলৈ পঠাই দি বোলে,—“ভৰ্ত্তা এইখান
কৰিলে,—‘সোম্বৰ সোহাঁইএক পঠালে কছা আনিবলৈ । সি বঢ়া কথা কৰিলত
যে মাৰিবে আমি বন্ধ হৈ পালোঁ ।’” এই কথা ৰাজ্যত কণত বোলে,—
“সিহঁতৰ আমি ধাপিত-সাক্ষিত । সিহঁতৰে যে বঢ়া কথা কৰিব নিদিব
আমিও জানোঁ ।” এই বুলি তিনি মাহুহক পঠাই দিলে । ইতি, শক ১৫৩১ ॥
৩২৭ ॥

ফুলবণ্ডিত হাট ।—কতো দিন পাচত ভণ্ডীৰ বঙ্গাল হোঁইকাই । কাজলীৰ চাৰি পানীশিৱা লাঙ্গিফুকন আছিল । জয়ন্তী ৰাজা বুঢ়া ৬৭ল কছা দি মিত্ৰ কৰি ফুলবণ্ডিত হাট পাতো বুলি কলঙ্গ সীমা কৰি মাটি খুজিলে । ৬৩ গোহাঞিবোৰেৰে যুগুতি কৰি বোলে,—“এক দেশৰ ৰাজাএ যে আমাটল মাটি প্ৰাৰ্থনা কৰিছে কোনথান বোলা যাৰ ?” খাশ্তাত বৰ-গোহাঞিএ বোলে,—“দিব লাগিলে যোত্ৰ নিছিগাকৈ দিলেহে ভাল, দুয়ো ঘৰৰ মধ্যত হাট-বাট কৰিবৰ অৰ্থে দিয়াহেনকৈ ।” ৬ বোল,—“কাজলীমুখীয়া লাঙ্গিফুকনলৈ সুধিব লাগে ।” ফুকনত সুধিলত বোলে,—“মাছ-পহু, খৰি-পাত অনা ঠাই । সিহঁতে যদি খৰি মাছ দিব পাৰে তেবে ফুলবণ্ডিত হাট হবগৈ ভাল ।” এই কথা মহাৰাজা শুনি বোলে,—“ভাল, সেইকপে কথা হৈ দিব ।” জয়ন্তীয়াণেও এই কথা গাত লৈ সোণাৰৰ কপাবৰ দুই গছৰ তলত আগে হাট আছিল, তাৰ পৰা আনি ফুলবণ্ডিত পাতিলে । গোভা, নেলী, থলা তিনি ৰজাৰ ঘৰ ভৈয়ামত সাজিলে । সেই দিন খৰি আমাবো মুঁদ সাওদ সেই হাট শ্ৰীতি হলে বেহায় । লাঙ্গিফুকন কাজলীত আহোঁতে খৰি-পাতো যোগাইছিল । যেতিয়া আমাৰ লোকজন গুৱাহাটীলৈ আহিল তেতিয়াৰ পৰা ই নিবন্ধ শুচিল । ৩২৮ ॥

কলঙ্গৰ পাৰৰ চকী ঘৰ দাহ ।—বঙ্গাল মাৰিলত কলঙ্গ সিপাৰত চকীঘৰ আছিল, সেই ঘৰত দিনত মাহুহ থাকে ৰাতি নাথাকে । জয়ন্তীয়াণে সেই ঘৰ পুৰিলে । তেনে সময়তে চেটিয়া ফুকন ভাগিল । ৩২৯ ॥

হৰ্গদেৱৰ কাৰেঙ্গত জয়ন্তা কুঁৱৰী ।—বুঢ়াৰাজা হ'লত ১৫২৮ শকত জয়ন্তাৰ ধনমাণিকৰ কথা সোন্দৰ গোহাঞিএ সাতগাঁওদি আনে এজনী । তাৰ পাচে যশমাণিকৰ দিনত গোভাৰ পোনে লাই সন্ধিকৈএ আনে এজনী । তাৰ পাচেও যশমাণিকৰ দিনত গোভাৰ পোনে ফুল বকলীএ আনে এজনী । ৰাজা যশমাণিকলৈ মহাৰাজা দিবে হতী ২টা, ঘোঁৰা ২টা, অলঙ্কাৰপুস্তিত দিলে । তাৰ পাচে যশমাণিকৰ দিনতে ১৫২৯ শকত ভাৰতবৰ্ষলৈ দিলে বুলিলে কলঙ্গ এজনী । শীতলিৱাল ডেবেবাকে, সোণাখৰকে দুই কটকীক জোৰণ দিবলৈ পঠাই দিলে । অলঙ্কাৰ,—সোণাৰ খাক ৪ পাত, সোণাৰ আঁহটি ৪ ঘোঁৰ, বাঁখৰীয়া ২টা, হাতৰ ডিঙ্গিৰ বদি ৩ চেও, বেখেলাএৰে কাপৰ ১ ঘোঁৰ, পাটখোঁৱে

কাপৰ ১ যোৰ, বৰৈলগা বিহা ১ খান । এই কত্থা জয়াই আমিবলৈকো দিলে এই ক্ৰমে । কেঁকোৰা দোলাএৰে তংচু সন্নিধৈ, মদনখোৱা চেটিয়াএ আনিলে । বজালৈ দিলে,—হাতী ৪টা, ঘোঁৰা ২টা, কঁৰীয়া ১ যোৰ, কেৰু ৩ যোৰ, কুনমিনেৰে কাপৰ ২ যোৰ । মাদলৈ,—কপৰ থাক ৪ পাত্ৰ, পাটশাড়েৰে কাপৰ ১ যোৰ, মেখেলাৰে কাপৰ ১ যোৰ । জয়ন্তা ৰাজা বোলে,—“কপৰ থাক কিসক দিলে ?” এই বুলি কপৰ ৰাখি কপৰ থাক ওলটাই দিলে । মান গোহাঞিলৈ দিলে,—ফোঁটাএৰে কাপৰ ২ যোৰ, কঁৰীয়া ১ যোৰ । কত্থা চকুৰা যি আহিছিলে তাক টাৰ ৬ যোৰ, ফোঁটাএ কপাহী কাপৰ ৭ যোৰ, চাউল ১,০০০ পুৰা, লোণ ১০ মোন, তেল ২০ কলহ, খাহী ২০টা, গাৰিসৰ ২০টা । মুঠত কত্থা দিছে পূৰ্বত জয়ন্তা ৰাজাএ স্বৰ্গমহাৰাজালৈ ৪টা । ৩৩০ ॥

জয়ন্তা ৰজাসকলৰ লেখ ।—জয়ন্তা ৰজা,—বৰগোহাঞিৰায় ১, বৰপৰ্ব্বতৰায় ১, বিজয়মাণিক ১, বামধৰমাণিক ১, ধনমাণিক ১, বশমাণিক ১, সোন্দৰৰায় ১, সৰুপৰ্ব্বতৰায় ১, যশমতসিংহ ১, মানসিংহ ১, প্ৰতাপসিংহ ১, লক্ষ্মীসিংহ ১, বামসিংহ ১ । ৩৩১ ॥

* * * * *

স্বৰ্গদেৱ চক্ৰধ্বজসিংহৰ দিনত ।

জয়ন্তালৈ চক্ৰধ্বজসিংহৰ পত্ৰ ।—চক্ৰধ্বজ মহাশয় জয়ন্তালৈ এই লিখা,—এথা কুশল, তোমাৰ কুশল সৰ্ব্বদা চাহি । পৰং তোমাৰ লিখা আসিবা পহুছিল, সমাচাৰ শ্ৰীতিপূৰ্ব্বকৈ জানিলোঁ । আৰ তুমি যি শ্ৰীতিৰ কাৰণে কহিলা কহিবাক পাৰা । কিন্তু পূৰ্ব্বাপৰে তোমাৰ আমাৰ শ্ৰীতিগোট চলিবা গৈছে । এখনো আমি সেই শ্ৰীতিতে ৰহিছোঁ । এই অতেন শ্ৰীতিগোট বেমনে ৰহে তুমিও তেমনখান কৰিবা । আৰ সখদৰ কাৰণ যি কহিছা পূৰ্ব্বাপৰেও এমত হৈছেহে । ৩৩২ ॥

স্বৰ্গদেৱ উদয়াদিত্যসিংহৰ দিনত ।

উদয়াদিত্যসিংহলৈ লক্ষ্মীসিংহৰ পত্ৰ ।—১৫২৩ বৰ্ষত জয়াই পাখডগৈ কিৰি জয়ন্তা ৰাজা লক্ষ্মীসিংহে পত্ৰ-সন্দেশ সি আমাৰ কটকী ৰায়সিংহক পঠিচল । পালেহি ১৫২৪ বৰ্ষত ।

উদয়াদিত্যসিংহ ৮৭ ঠাইল এই লিখা,—

শক্তি সবতাপাহাৰ-সৰ্গ-তালান্দাল-পৰন-নৰ্জিত-প্ৰতাপানল-বৈবিক্তট-
কপাট-পাটন-প্ৰকৃতিত-নবসিংহাৰতাৰ-সদামবগণগীৰমান-দশসোদাৰ-বশঃস্বপূৰ্ণ-
তুহিনকৰ-নিকৰ-ধবলিতাশেৰ-দিগ্ৰাণ্ডল-ধবাধুণ্ডল-সৌম্যবেশ্বৰ-শ্ৰীশ্ৰীমৎ-বৰ্গ-
নাৰায়ণদেৱ-মহামহোদ্য-প্ৰতাপ-চৰিত্ৰ-বিচিত্ৰিত-গুণসমূহেষ্ ।

পৰম-প্ৰীতিপূৰ্ণক-সৌহাৰ্দ-লেখনঃ কাৰ্য্যক । এথা কুশল, তোমাৰ বাজোৱতি
কুশল-মজল সৰা বাহা কৰি । পৰং গড়গ্ৰাম জয়ন্তী ছই নাহৰ, সকল দিন
এক ঘৰ প্ৰায় চলিলা ঘাইতেছে । বিশেষ দিন দিন কুটুম্ব-কুটুম্বিতাএ অধিক
ব্যতিবেক কমি নাইতেছে । অন্তৰ্গত কটকীৰ দ্বাৰাএ জানিলাম নবীন
কুটুম্বিতা কৰিবাৰ ইহা হৈছে । এতেকে আমাৰো অধিক ইহা
আছে । যোগ্য ভালে কুটুম্বিতা কৰণসে উচিত । এতেকে পূৰ্ণাৱধি
যেমন ধাৰণে কুটুম্বিতা কৰিছে, বাজনীতি ব্যৱহাৰে মৰ্য্যদা আছে,
সেই সমগ্ৰী ধাৰণে কটকী শ্ৰীত-পত্ৰ পঠাইবাৰ । এতে সন্মহ
নাকৰিবাৰ । এথাতে আমাৰ বাজনীতি ধাৰণে আছে, সে খবৰ আমি কৰিম ।
আৰ কটকী বিলম্ব কৰিবাৰ কিছু কাৰ্য্য নাই । তুমিও তৎকাল পঠাইবাৰ,
আমিও তৎকাল পঠাম । ১৫৯৪ শকত, তেৰিক ২৭ আষাঢ় । ৩৩৩ ॥

কৰ্ম বুঢ়াগোহাঁইলৈ লক্ষ্মীসিংহৰ পত্ৰ ।—মহাপাণ্ড কৰ্ম্মঃ বুঢ়া-
গোহাঞি প্ৰমুখ্যে তিনিজন গোহাঞিলৈ এই লিখা,—

শক্তি ভূমপৰিত্ৰ-দৈৰ্ঘ্যতাৰতি-মিকৰ-নিভম্বিনী-নয়ন-নিবস-জাত-কল্লোলিনি-
বিস্ব-জল-বাজহংস-জয়ন্তীপুৰ-পুৰন্দৰ-শ্ৰীশ্ৰীমুত-গাণ্ডালতাম-মহাবাজ-লক্ষ্মীসিংহ-
প্ৰেত-প্ৰতাপানঃ সকল-মন্ত্ৰণাত্ম-বিচাৰ-চাক-চাতুৰি-কুহিনবাশী-ভিবোহিতাৰতি-
মণ্ডলীকৃত-সমন্ত-সম্মাত-গীৰ্জাণ-গীৰ্জানবৰ-শ্ৰীমুত-বুঢ়াগোহাঞি-পৰম-ভুতাক-
চৰিতেম্ ।

পৰম-মেহপূৰ্ণক-পৰম-ভক্তাগীঃ কাৰ্য্যক । এথা কুশল, তোমাৰ কুশল চাহি ।
পৰং সমাচাৰ আগৰ পত্ৰৰ ধাৰামে লেখা । সন্মেল মাজ কাণোৰ ২ খান, পুহা ২
খান পঠাইতেছি, এবে লৈবাৰ । কিমধিক । ৩৩৪ ॥

স্বর্গদেৱ বাম্ভধ্বজসিংহৰ দিনত ।

১৫১৬ শকত জয়ন্তাৰ কটকীএ পঞ্চ পত্ৰ আনিলে । ৬টৈ অৰা পত্ৰখন দুবৰা ধৰি কিবাই দিলে । ৩৩৫ ॥

স্বর্গদেৱ গদাধৰসিংহৰ দিনত ।

বৰফুকনলৈ লক্ষ্মীসিংহৰ পত্ৰ ।—১৬০০ শকত ভাদ্ৰ ১৩ দিন গতে বৰফুকনলৈ জয়ন্তাৰ এই লিখা । ১৬০৬ শকত, তেৰিখ ২১ চৈত্ৰত জয়ন্তাৰ এই লিখা,—

স্বস্তি প্ৰবল-বিপক্ষ-মন্ত্ৰমাত্মমদনৈক-পঞ্চানন-দ্বিখিলাসিনীগণ-গীৰ্যমান - শুণ-
সন্তান-ত্ৰীত্ৰিযুত-লাণ্ডাভুলতান-মহাৰাজ-লক্ষ্মীসিংহ-প্ৰচণ্ডপ্ৰতাপানাং সৌৰ্য্যো-
পাৰ্জিত-মহীপতি-প্ৰীতিপ্ৰাপ্ত-প্ৰচুৰ-ৰাজশাসনৈকধাম - ত্ৰিযুত - বৰফুকনগোষ্ঠীএ -
পৰম-সুচাক-চৰিতেষু ।

পৰম-স্নেহপূৰ্ব্বক-ভূভাষীঃ কাৰ্য্যক । এখা কুশল, তোমাৰ কুশল সদা চাহি ।
পৰং সমাচাৰ সমিচিনে সকলে জ্ঞাত হৈলাম । কিন্তু জয়ন্তা গড়গ্ৰাম দুই
নাহয় । আৰ যে কাৰণ কিবিছিল তাৰে পূৰ্বে এ লেখিলায় । কিন্তু
অখন সে সৰস-কুটুৰিতা চলিয়া যাওক । এতে কিছু সন্দেহ নাহি । তোমাৰ
আমাৰ সৰসগোট আজিৰ নাহয়, যাবত পৰ্য্যন্ত চলিয়া যাইতেছে । অতয়েব
দূৰ্য্য পূৰ্ণ ছাৰিয়া পশ্চিমে উদয় হব, কৃষ্ণ কাক ধবল হৈব, ভাটীৰ লোহিত্য
উজানে চলিব তথাপিও প্ৰীতিগোট হাল নাহেব । ৩৩৬ ॥

* * * *

বৰফুকনলৈ তিনি দটৈয়ে অৰা পত্ৰ ।—তিনি দটৈএ
বৰফুকনলৈ অৰা পত্ৰ এই,—

স্বস্তি নিজদোৰ্দ্দণ্ড-ব্ৰতকোদণ্ড-ত্ৰ্যজ্যৰাগাবলী-খণ্ডিতাশেষ- শক্ৰযুগ, যুগিত-
প্ৰতাপ-তপন, নিবন্তৰ-প্ৰেষ্ঠদেৱচৰণ-পৰজ-ভ্ৰম্মায়িত, মহীমুৰবব-স্বৰ্গভীপুৰ-পুৰন্দৰ-
ত্ৰীত্ৰিযুত-লাণ্ডাভুলতান-মহাৰাজ-লক্ষ্মীসিংহ-প্ৰবলপ্ৰতাপানাং বিবিধ-গুণাগাৰ-
যক্ষালা-পাৰাবাৰ-মহোদাৰ-সৌন্দৰ্য্য-নিজ্জিতাখিনীকুমাৰ-ত্ৰিযুত-বৰফুকন-পৰম-সুচাক-
চৰিতেষু ।

পৰম-সেহপূৰ্ণক-গুণাশীঃ কাৰ্য্যক । এণা কুশল, তোমাৰ কুশল সদা চাহি । পৰং বিশেষ 'সূৰ্য্য পশ্চিমে উদয় হৈব, লোহিত্য পূৰ্ণ নিশক বহিব, কাক শুক্ল হৈব, বক কৃষ্ণ বৰ্ণ হব, তথাপি তোমাৰ আমাৰ প্ৰীতিগোট খলিত নাইব' হেন বি বুলিছা পূৰ্বে নিবন্ধগোট বন্ধা হৈছে, এখনো আমি সেই পূৰ্ণ প্ৰীতিতে বহিছি । কিন্তু তোমাৰ কটকীৰ স্থানে যে কহিলাম এই দুই মাহুৰেৰ কথা পাচতো বি কহিলো প্ৰীতিব কৰণ । ৩৩৭ ॥

* * * * *

তিনি দলৈৰ বিদায় ।—চকীয়াল বক্ৰাটলৈ আজ্ঞা কবি জয়ন্তাৰ তিনি দলৈক এই বুলি বিদায় দিব দিলে,—“তোমাৰ হাট আৰম্ভৰ কাৰণ মোত প্ৰাৰ্থনা কৰিলত তিনিজন ডাঙ্গৰীয়াৰ ঠাইত মাতি পূৰ্ণ প্ৰীতি বাধি হাট আৰম্ভ পাতি দিলো । কিন্তু তাকি হস্তে পূৰ্ণ প্ৰীতি যেমতে বহে তেমত কৰণ উচিত, আত যি ইচ্ছা থাকে । আব তোমৰা চকী কাটিলত আমাৰ বি অনেক লোকজন সোমাইছেগৈ, তাৰ ২০ ঘৰ মাত্ৰ পোৱা গৈছে । দুই মাহুৰৰ লগত বি এক মাহুৰ দি পঠালে সিও সি-মাহুৰ নহয়, তাকে পাব লাগে । আত পূৰ্ণ প্ৰীতি চাই যিগোট ইচ্ছা তাকে কৰণেসে যোগ্য ।” ৩৩৮ ॥

সন্দিষ্টক বৰকুকনলৈ জয়ন্তাৰ পত্ৰ ।—পাচে বিজয়বামে বিক্ৰমে
আমা পত্ৰ এই,—

এণা কুশল, তোমাৰ কুশল সদা চাহি । পৰং সমাচাৰ এহি,—গড়গাওঁ জয়ন্তী দুই মাহৰ, পূৰ্ণাবধি সত্য-নিবন্ধ প্ৰীতিতে প্ৰীতিপূৰ্ণক চক্ৰিয়া গৈছে । পূৰ্ণ ছাৰিয়া সূৰ্য্য পশ্চিমে উদয় হইব, কালা কাক ধবল হইব, ভাটাৰ লোহিত্য উজ্জামে চলিব, তথাপিও প্ৰীতিগোট হ্ৰাস নাইব । অদ্যাপিও সেইসকল কিছু নাচলিছে, কিন্তু উভয়ান পক্ষে প্ৰীতিতেৰ কুটুৰিতা মেহাম্বৰূপে প্ৰীতি চলিয়া যাইছেহে । কৰ্ত্তাহে কাৰণ, এখনো প্ৰীতি-কুটুৰিতা মেহাম্বৰূপে প্ৰীতিপূৰ্ণক অধিকতো অধিক চলিয়া যাওক । এবে কিছু সন্দেহ না আছে । অপৰক বেকসে পূৰ্ণ প্ৰীতিগোট হ্ৰাস নাইব তাহাক কৰিল্ল পূৰ্ণাপৰ মাফিক ধৰ্য্যদা বদৰহাবে প্ৰীতি পত্ৰে তোমাৰ কটকীৰ সঙ্গ দিলা আমাৰ কটকী বিলায় কৰিবার । এতে তুমি আপোনে বিস্ত, বিশেষ কি ভিখি । থাকী পক্ষাচাৰ আমাৰ কটকী বিজয়বাম ও বিক্ৰম সুখে জাত হৈবায় । ১৩১৩, জ্যৈষ্ঠ ২৫, মাস আষা । ৩৩৯

জয়ন্তা বজালৈ সন্দিগৈ বৰফুকনৰ পত্ৰ ।—জয়ন্তা বজালৈ এই
লিখা,—

এথা কুশল, তোমাৰ কুশল সদা চাহি । পৰং তোমাৰ লিখা আসিল,
সমাচাৰ প্ৰীতপূৰ্ণকে জানিলোঁ । বিশেষ সূৰ্য্য-লোহিতাদিৰ বৰ্ণ-ধতি বিপৰীত
হলেও প্ৰীতিগোট হ্ৰাস নাইহব । এনয় সত্য-নিবন্ধ অধিতীয়া । প্ৰীত-
কুটুৰ্হিতাগোট অত্যন্তে চলি গৈছে হেন যি লিখিছা ইখান ভাষেহে
লিখিছা, যাতো এই কচিৰ যশক দেশ-বিদেশৰ লোকসবেও কহি-গুনি প্ৰশংসা
কৰিছে । অতঃপৰ আমিও সেই অভেদ প্ৰীতি-কুটুৰ্হিতাতে বহিছোঁ । অপৰাধ
'অথনো অধিকতো অধিক স্নেহানুকূপ প্ৰীত-কুটুৰ্হিতাগোট নিঃসন্দেহকৰে চলিহা
যাওক' হেন যি লিখিছা তোমাৰ সঙ্গ প্ৰীতি-কুটুৰ্হিতা কৰি পূৰ্ণতো কিছু
সন্দেহ হোৱা নাই, অথনো নিঃসন্দেহকৰে কিসক নচলিব ? কিন্তু যে বিধ বীৰ্য্য
নিৰ্দ্ধৰ্যত হস্তে অধিক স্নেহানুকূপ প্ৰীত-কুটুৰ্হিতাগোট শোভণ নহব তাক তুমি
মাত্ৰ বিচাৰণ কৰিবা । আৰ পূৰ্ণ প্ৰীতিগোট হ্ৰাস নাইহবাৰ কাৰণ পূৰ্ণ
মান-মৰ্যাদা ব্যৱহাৰ পত্ৰ সহিতে উকীল পঠাবৰ্থান যি লিখিছা আমি সেই
ধাৰণে পূৰ্ণ প্ৰীতিৰ বৃদ্ধি পথতে বহিছি । কিন্তু তোমাত হস্তেও পূৰ্ণ
প্ৰীতিগোট যি কাৰ্য্যৰ পৰা হ্ৰাস হুহব তাকে তোমাৰা কৰণেদে উচিত । ইহাক
তুমি আপুনি জানা, অধিক কি কহিম । আৰ বাকী সমাচাৰ আমাৰ কটকী
শ্ৰীবলোৰাম ও শ্ৰীজয়ন্তকৰ মুখে স্তাত হৈকায় । সন্দেশ আমাৰ কটকী বিৰিণাও
নিবহে নিয়ে বিজয়বাম বিক্ৰম সহিতে এইকৰে নিষে । শক ১৬১৩, পৌষ মাস ।
৩৪০ ॥

স্বৰ্গদেৱ কদ্রুসিংহৰ দিনত ।

কদ্রুসিংহলৈ লক্ষ্মীসিংহৰ পত্ৰ ।—এতেকে ১৬১৭ শকত
শ্ৰীশ্ৰীগদাধৰসিংহ মহাৰ্ঘ্য স্বৰ্গগামী হৈল । জয়ন্তা ৰাজা লক্ষ্মীসিংহে যি
পঠোৱা পত্ৰ । পাচে শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্গনাৰায়ণ কদ্রুসিংহ মহাৰ্ঘ্যলৈ পত্ৰ এই,—

এথা কুশল, তোমাৰ কুশল সদা বাঞ্ছা কৰি । পৰং তোমাৰ সন্দেশ
পত্ৰছিল, সমাচাৰ প্ৰীতিপূৰ্ণকে জ্ঞাত হৈলাম । কিন্তু শকগাঞা জয়ন্তী হুই
নাইহব, সত্য-নিবন্ধপূৰ্ণক এক ধৰ প্ৰায় আছে । ৩৪১ ॥

কদ্রসিংহলৈ জয়ন্তী বজাৰ পত্ৰ ।—বৰকুকন আমচেনা কোঁঠৰ পৰা গৈ বৰপানী কোঁঠ পালতগৈ জয়ন্তী ৰাজ্যএ দিয়া পত্ৰ এই,—

যতি পূৰ্ণ-পূৰ্ণ-পূৰ্ণাৰ্থিল-ধৰ্ম্মপ্ৰতিপালক-পূৰ্ণকাপূৰ্ণ-ধৰ্ম্মাচৰণ-প্ৰকাশীকৃত-
হিম-কুন্দেন্দু-পৰ্য্যাপাৰাব-ভূতেশ - বনসাব - প্ৰতিকাশ - যশোৰাশি - বিৰাজিত -
সৌৰাবেশব-শ্ৰীশ্ৰীযুত-স্বৰ্গনাৰায়ণদেৱ-মহাৰহোগ্ৰাণ্ৰাপেৰু ।

সৌহাৰ্দ-পৰমশ্ৰীতিপূৰ্ণক-লেনখনঃ প্ৰয়োজনঃ । এথা কুশল, তোমাৰ কুশল-
মঙ্গল সৰ্কৰা বাছা কৰি । পৰং সমাচাৰ এহি,—এতদিন জানিছিলাম গড়গাঞ
জয়ন্তী দুই নাহয়, পূৰ্ণাবধি সত্য-নিবন্ধ শ্ৰীতিতে শ্ৰীতিপূৰ্ণক চলিয়া গৈছে ।
পূৰ্ণ ছাৰিয়া হৰ্ষ্য পশ্চিমে উদয় হৈব, ভাঠী লোহিতা উজনী চলিব, তথাপি
শ্ৰীতিগোট হ্ৰাস নাইহব । এবে যে শ্ৰীতিগোট হ্ৰাস হয় ই কোন উচিত ?
পৰং সমাচাৰ এহি,—তুমি মঙ্গল কাৰ্য্যৰ নিমিত্ত কটকী পঠাইছিলাই,
আমি মঙ্গল কাৰ্য্য দৰ্শন কৰায়া তোমাৰ কটকীও আমাৰ কটকীও
বিদায় কৰিছি । ‘আৰ অৰ্জুন, ভকতধূলিতকৈ যে বুলিছিলাই তোমাৰ
শত্ৰু পাইলে ৰাধিবব কাৰণ, তাৰ ৰাজ্য মাৰিয়া কছাৰী ৰাজ্যক বন্দী
কৰিয়া ৰাধিছি । তাতে লেখিছ কছাৰী ৰাজ্য তোমাৰে দিবাৰ । এতে
আমাৰে মহন্তৰ বেবহাৰ কৰণতা উচিত । তাতে তুমি আমাৰ ৰাজ্য মাৰিয়া
আসিতেছ । এতে কালৰ সত্য-নিবন্ধ তুমি ভাঙ্গিবাৰ । এই অধৰ্ম্ম আমাতে
লাগাণে । যদি তাক পাইবাৰে চায় কটকী আসিতে যে বাটে সঙ্কট হয়
তাৰে কৰিম । তোমাৰ নিমিত্তে সন্দেশ,—খাসা ১ খান, শববন্ধ ১ খান ।
ইতি, শক ১৬২২, তাৰিক ১, মাঘ মাস । ৩৪২ ॥

জয়ন্তীৰ পত্ৰত বিধাৰণ দোষ ।—৬ৰ নাম দেখি লেখাকো
সন্দেশকো তাৰ হাতত এইখান বুলি কিবাই দিব দিলে,—“পূৰ্ণাপৰে ৬ৰ
ঠাইলৈ বেহত ধাৰাণে লেখিছে এখনো সেইৰূপেহে লেখিব পাই ? কোলপত্ৰ
নিদিয়াতকৈ যে লিখা দিছে কোনে দিছে ? আৰ চিয় কি ? যদি দিব লাগে
পূৰ্ণ ধাৰাণে তাকি আমাৰ উকিল কছাৰী ৰাজ্য সহিতে গীয়ে দি পঠাওক ।
যদিহে দি নপঠাই শ্ৰীতিও বন্ধা নপৰিব, পো-ব্ৰাহ্মণ বধে তাকিক পাৰ ।
কছাৰী ৰাজ্যক নাপাও মানে আমি খেদিম । তাকিৰ লোকজনক আমি একো
নোবোলাই । যদিহে শ্ৰীতিক নাৰাধি পথৰ বাটী আমাৰ আগ হয় তাক যে
নেবিম ।” এই বুলি বৰপানী কোঁঠৰ পৰা সেওতক ওলাটাই পঠালে । ৩৪৩ ॥

কল্পসিংহলৈ শ্ৰীহট্টৰ থানাদাৰৰ পত্ৰ ।—চিহ্নহট্টৰ থানাদাৰে
আমাৰ শতানন্দ বৈবাহীৰ লগত হৃদয়ৰাম কটকীক পঠালে । সি অনা এইখান
পত্ৰ,—

বন্তি সমস্তাজ্ঞাভাসাৰাতি-কুল-দমন-দলিত-যশোবাশি-বিৰাজিত-গেয়াশা-বিবিধ-
গুণালঙ্কৃত-স্বৰ্ণনিপুণ-স্বকুলকমল-প্ৰভাকৰ-সুকুশল-কমল-প্ৰভাকৰ-নৃপবৃন্দে বিত্ত-
মহামহোত্তৰ-মহোপপ্ৰতাপেযু । প্ৰত্যাতি-সম্পাদক-বৰ্ণনিচয়ঃ । সমিহসামৈক্যং
তত্ত্ব ভবতামহুবেদমিহেতবাম্ ।

পৰঞ্চ সমাচাৰ এহি,—শ্ৰীতি-পত্ৰ এথা আসি শুভক্ৰমে পহুছিল । দেখপ
নিমক হাৰাম জহন্তা ও কছাৰীৰ কাৰণ লিখিলা সেকপ হৈব । প্ৰাচীন আমাৰ
পিতা নবাব নাথুল্লাখাঁ মীৰাজী কোঁচবেহাৰ ও ৰাঙ্গামাটিৰ সুভা ছিল । তাতে
তোমাৰ অধিক শ্ৰীত আছিল । অখন শ্ৰীত পায় আমাৰ অন্তৰ্ভবণ অধিক
শ্ৰীতি উৎপন্ন হৈল । পৰস্পৰ শ্ৰীতি প্ৰতিপালন উচিত । আপনে লেখিছিল
'ৰামনিদাৰখাঁৰ যোগে ৰাঙ্গামাটি পথক্ৰমে ৬ সপ্তে শ্ৰীতি হৈয়াছে' । এতে
৬ কাৰণ । এক্ৰমে বহুত অধিক শ্ৰীতি হৈব । ৬ অধিক শ্ৰীতি এতে অনেক-
কপ কাৰ্য্য হৈব । অল্প দিবস হয় আমি এথা আসিছোঁহি । থানাৰ কাৰ্য্যতে
প্ৰবৃত্তি হৈয়াছি । এদিগেৰ থানা দৃঢ় কৰিয়া সেদিগে থানাত ফৌজ পঠাইতেছি ।
আৰ তোমাৰ মনুষ্যৰ মুখত সমাচাৰ শুনিয়া প্ৰত্যুত্তৰ কহিআছি, শুনিবা ।
আপনে লেখিছিল। দ্ৰব্যৰ কাৰণ লিখিবাৰ । তাতে সকল দ্ৰব্যই শ্ৰীতিৰ অধীন ।
এখন যে আমাতে উপাখ্যেত হয় তানে লিখিয়া পঠাব । আৰ তোমাৰ যে দ্ৰব্যৰ
কাৰণ থাকে তাকে লেখিবা । এখনে ভাল দ্ৰব্য উপক্ৰিত নহয় কাৰণ উত্তম
দ্ৰব্য নপঠাইলাম । আৰ আমাৰ মনুষ্য পঠাইতেছি, তাহাতে সকল গোচৰ হৈবা ।
আমাৰ মনুষ্য গীয়ে বিদাই দিবা, এমত কৰিবা । তোমাৰ আমাৰ মনুষ্য
সৰ্ব্বদায়ে প্ৰেম পত্ৰ লৈয়া গতাগত কৰে, কুশলাদি বান্ধাএ সন্তোষ কৰে, এ জাত
কৰিলাম । কিম্বিকং বিজববেধিত । ইতি, শক ১৬২২, তাৰিখ ১৫ মাঘ ।

সন্মুহে আনিছিল,—পাটুকা কাপৰ ১, পাণ্ডৰি ১, সাল ১, ওজবাটী আতলাক
১. এলাচা ১. আতলাক ৫. মুঠত ১০ খান । ৩৪৪ ॥

হৃদয়বাস কটকীক তোলা ।—চাৰিঘণ্টাত বৰবন্ধা, বৰদুকন একে মলচাতে বসি ৮ৰ আজ্ঞাৱ হৃদয়বাস কটকীক আনি বুলিলে,—“আব সিদ্ধান্ত আমাৰ দিয়া পত্ৰতে আছে, চালে পাব । তঞি থানাদাৰত কহিবি আমি পূৰ্ণ শ্রীতিতে বহিছোঁ । যাঁত হস্তে শ্রীতিগোট বুদ্ধিক লন্তে তাহাৰ পৰিচিন্তনত থাকিবেক ।” ৩৪৫ ॥

শ্রীহট্টৰ থানাদাৰলৈ পত্ৰ ।—এইখন আমাৰ দিয়া পত্ৰ,—

স্বতি নিখিল-কল্যাণ-নিলয়-নিজগুণাশ্ৰয়িত-সকল-সম্মান-মানস, স্বামল-কমল-কুল-প্ৰকাশ-কাৰণ-শ্রীযুত-চিল্‌হট্ট-স্থানাদাৰশ্ৰীতি লেখনঃ প্ৰয়োজনক ।

পূৰ্ণ সমাচাৰ এহি,—তোমাৰ পত্ৰ-সমাচাৰ পহুছিল, তাহাৰ শুনিয়া পৰম প্ৰসন্ন হৈলাম । আৰ তোমাৰ পিতা সমেত পূৰ্ণ শ্রীতি শ্রুত্বা এই ক্ৰমে অধিক শ্রীতি হৈব হেন যি লিখিছা এ বিশেষ । কিন্তু পৰম্পৰ যেমনে প্ৰোক্ত হয় ত্ৰেমন কৰিবা । আৰ জয়ন্তাও কছাৰীও আমাৰ ঠাইত নিমকছাৰাম কৰিলেক, তাৰ কাৰণে ৮এ তাৰে যে অৱস্থা কৰিলেন তাহাক তুমি দেখিয়াছি । অন্তৰে তোমাৰ মাজে যেমনে বৈগাড় নয় সেই কৰিবা । আৰ তোমাৰ আমাৰ মধ্যে সীমাৰ নিবন্ধ এহি ।—জয়ন্তাৰ জয়ন্তাত কছাৰীত অধিক কৈল । তাহাত আমি অন্ত বঢ়া নকৰিব, ও তুমিও সেই সীমাতে বহিবা । প্ৰোক্ত বাহিৰ তাক কৰিবা । অন্তৰ্পৰ উভয় তৰফেৰ কুশলাদি সমাচাৰ যেমনে গন্তাগত হুৱা থাকে সেই কৰিবা । আৰ তোমাৰ পত্ৰ মন্ত্ৰ সন্নিহিত আমাৰ বহুত্ব শীত্ৰে বিদায় দিবা । কিম্বিকং বিজ্ঞেয়মিতি । শক ১৬২১, তাৰিক কৰ্ণপুৰ । ৩৪৬ ॥

হৃদয়বাস কটকীৰ বিদায় ।—বচনেও এইখান বুলি তাক বিদায় দিলে,—“হৃদয়বাস, তোক আজি বিদায় দিলোঁ । চিল্‌হট্টৰ থানাদাৰে যি লেখা দিছে তাৰ সিদ্ধান্ত পত্ৰতে চালে পাব । বচনে তঞি এহিখান কহিবি,—‘শ্রীতিত গতাগত কৰিবৰথান যি কহিছে হাট-বাটখানো অবিৰোধে যদি চলিব, হুঁই দিগেৰ গো-ব্ৰাহ্মণ যেমত হস্তে বন্ধা পৰিব তাক যদি বন্ধা কৰিছে, শ্রীতি পত্ৰ বা কিসক নচলিব ? ইহাতে যদি বিপৰীত হৈল তেখে ডাৰ পদা যেমত হৈব তাক তঞি আপুনি জানে ।’ এখন বহাত জিৰাই থাকিলে, আদিদিয়া আপোন দেখক বাৰি ।” ৩৪৭ ॥

বৰফুকনৰ ওচৰত থৈবামৰ উকীল ।—১৬২৬ শকৰ মাহ
বৈশাখত খবাবী ৰাজাএ এবং, ছবীয়াক পঠাই ত্ৰীতিক ইচ্ছা কৰি পাত্ৰ-
বৰফুকনত প্ৰাৰ্থনা কৰি ছবীয়াক নিবলৈ আসিল । বৰফুকনেও কল্পসিংহ
৮লৈ জমাই কমাৰ ছবীয়াকে, নিৰ্মল তামূলীকে পঠাই হিলে দুইব
লগত । পাচে ছবীয়া, নিৰ্মল তামূলীৰ লগত থৈবাবী ৰাজাও কিনা,
জগত, উলালক পঠাই এহিখান বুলি পঠালে, বোলে,—“গুৰুে লাবুন,
উমাই বৰফুকনকো সেৱা কৰিছে, ৮কো সেৱা কৰিছে । সেই দিনৰ
দীঘল কেক, কুনমিন আমাৰ ঠাইত আলিও আছে । এতিয়ানো আমাৰ মাহুঘ
কিসক দাব নাপাইছে ? এখনো তহঁত যা, বৰফুকনক সেৱা কৈ আহগৈ ।”
তেবে ছবীয়া, নিৰ্মল তামূলী সহিতে তাৰ কটকী আসি লতাশিলৰ ওপৰতে
উজনীথনিতৈ আছিল, তাতে বোজো দিছিল । পাচে দপদৰলৈ অনাই উঠি
বহিলত পাত্ৰ-বৰফুকনে সুধিলে, বোলে,—“কিনা, জগত, উলাল, তহঁত যেখন
আহ খবাম ৰাজা কুশলে আছে ?” ৩৪৮ ॥

*

*

*

JAYANTIA BURANJI.

SYNOPSIS

LEGENDARY PERIOD.

CHAPTER I. EARLY HISTORY OF JAYANTIA.

Humiliation of Indrasenrai, King of Jayantia, by Bhima, the *Mahabharata* hero.

Birth of Jayantarai's daughter Jayanti Devi, an incarnation of Durga.

Jayanti's marriage with Landhabar, son of Chandibar, the royal priest.

Jayanti made Queen Regnant at Jayantipur with the title of Rani-Singha.

Landhabar exiled for his profligacy and resides with Suttang Garo.

Landhabar marries Matchyodari, a divine damsel sprung from a *Barali* fish.

Birth of Bargohain, son of Landhabar and Matchyodari.

Bargohain's march against Jayantia.

Jayanti Devi renounces the throne in favour of Bargohain, son of Matchyodari, her sister.

Jayanti Devi goes down the earth.

Bargohain excavates the site of his aunt's disappearance and discovers there a copper piece, which is engraven into an image of Jayanti Devi, the tutelary goddess of the Jayanti people.

Names of Bargohain's successors on the throne of Jayantia.

HISTORICAL PERIOD.

CHAPTER II. HOSTILITIES BETWEEN JAYANTIA AND CACHAR.

Kacharis' trade with Bangals at Syrat (Sylhet) through Mulagul.
Jayantias' objection and plunder of Kacharis' commodities.

Kachari Raja's march against Jayantia. Defeat of Jayantia.
Mulagul is fixed as the boundary between Jayantia and Cachar.

Treacherous murder of a number of Jayantias by the Kacharis
on the bank of the Kapili.

Nawab Jamalkhan demands a tribute of two elephants from the
Kachari Raja Jasanarayan Jasanarayan's refusal. Jamal-
khan with the permission of Emperor Shah Jahan attacks the
Kacharis.

Defeat of Jamalkhan, and capture of Jayantia Raja Dhanamanik
by the Kacharis.

Mysterious escape of Dhanamanik from the Kachari prison.

Jasamanik succeeds his father Dhanamanik on the Jayantia
throne.

CHAPTER III. AHOM-JAYANTIA RELATIONS.

Pratap Singha, King of Assam, 1603-1641 A.D.

Jasamanik's alliance with Pratap Singha by marrying his daughter
to the latter.

Kacharis' obstructions to the Ahoms in bringing down Jayantia
princess through Satgaon and Teteliguri.

Fight between the Ahoms and the Kacharis.

Sondar Gohain, the Ahom General, killed by the Kacharis.
Victory of the Kacharis.

Establishment of a fair at Phulaguri by the Jayantias with the
permission of the Ahoms.

Jayantias set fire to the Kalang outpost and reconstruct it on
receiving threats from Sandikai Barphukan.

Surampha Bhaga Raja, King of Assam, 1641-1644 A.D.

Jasamanik's offer of his daughter for marriage to Bhaga Raja.

List of ornaments and cloths sent by the Ahom king for the
Jayantia princess.

CHAPTER IV AHOM-JAYANTIA RELATIONS

Jayadhwaj Singha, King of Assam, 1648-1663 A.D.

- Jasamattarai on the Jayantia throne
- Confinement of Juhari Mudai, an Ahom merchant, in Jayantia
- Jayantia's refusal to release Juhari Mudai
- Capture of Jayantia traders by the Ahoms
- Jayantia's envoy to Ahom king captured by Bengals
- Ahom king's regret at the capture of the Jayantia envoy
- Letter from the Ahom king to Jasamattarai, Jayantia Raja
- Letter to the Ahom king from Jayantia Raja expressing sympathy for the invasion of Assam by the Moguls under Nawab Mir Jumla
- Letter to the Ahom king from Raja Manik Singha of Nirtang expressing pleasure at the Ahom king's success in concluding peace with the Moguls

CHAPTER V AHOM JAYANTIA RELATIONS

Chakradhwaj Singha, King of Assam, 1663-1669 A.D.

- Letters from the Ahom king to the Raja of Jayantia and the Chief of Nirtang expressing gratefulness for the sympathy shown to him
- Jasamattarai's letters to the Ahom king, the three Gohain and Barphukan soliciting the continuation of friendship between the two countries
- Replies to the above letters stating that friendly relations would continue provided the Jayantia Raja observes the formalities
- Jasamattarai's letters to the Ahom king and his minister Rukma Baragohain communicating his desire to give his daughter in marriage to the Ahom king
- Jasamattarai congratulates the Ahoms for their success in re-occupying Gauhati from the Moguls, and volunteers to despatch soldiers for the aid of the Ahoms
- Letters from the Ahom king and the three Gohains with a request for Jayantia's troops
- Man Singha's accession to the Jayantia throne after the death of Jasamattarai
- Man Singha receives Ahom envoys Nirah and Birina.

CHAPTER VI. AHOM-JAYANTIA RELATIONS.

Udayadittya Singha, King of Assam, 1669-1673 A.D.

Pratap Singha ascends the throne of Jayantia by deposing Man Singha.

Despatch of Jayantia envoy Ramai to the Ahom court to pray for the return of Dimarua.

Lakshmi Singha ascends the Jayantia throne by killing Pratap Singha.

Lakshmi Singha's letter and envoy to the Ahom court proposing to marry his daughter to the Ahom king, also requesting the cession of Dimarua to Jayantia.

Letter from Rukma Buragohain stating that the Ahoms have conquered Dimarua from the Moguls, hence it cannot be ceded to Jayantia.

List of ornaments and cloths from the Ahom king for the daughter of Lakshmi Singha.

CHAPTER VII. AHOM-JAYANTIA RELATIONS.

Ramadhvaj Singha, King of Assam, 1673-1674 A.D.

Ornaments and cloths sent for the Jayantia princess are not accepted as the Ahom king to whom the princess was to be married dies in the meantime.

Lakshmi Singha's letter to the Ahom king praying again for cession of Dimarua.

CHAPTER VIII. AHOM-JAYANTIA RELATIONS.

Sujinpha Raja, King of Assam, 1675-1679 A.D.

Rukma Buragohain's reply to Jayantia that Dimarua is annexed to the Ahom territory by defeating twenty-two Omraos headed by Syed Babakar. Later on Dimarua is saved by the Ahoms from the attack of Syed Piroj; hence Jayantia has no claim over Dimarua.

CHAPTER IX. AHOM-JAYANTIA RELATIONS.

Gedadhar Singha, King of Assam, 1681-1696 A.D.

Seven letters and their replies interchanged between the Jayantia Raja and the Ahom Barphukan desiring that the friendly relations between the two countries should not be destroyed for petty differences.

CHAPTER X. AHOM-JAYANTIA RELATIONS.

Rudra Singha, King of Assam, 1696-1714 A.D.

Jayantia Katakis' reception by Barphukan at Dopdar.

Respective seats of Barphukan, Beltolia Raja, Khutabhanga Raja, etc., at the viceregal Darbar at Gauhati.

Rules of formalities have to be observed by Jayantia Envoys at the Gauhati Darbar.

Capture and imprisonment of Bairagi Kowanr, the ruler of Bangaon, by the Barphukan.

Ram Singha I, succeeds Lakshmi Singha on the throne of Jayantia.

Rudra Singha's preparations for war against the Kacharis.

Imprisonment of Kachari Raja Tamradhwaj by Jayantia Raja.

Rudra Singha's expedition against Cachar and Jayantia.

Jayantia's defeat in several successive engagements.

The Rajas of Cachar and Jayantia are brought as prisoners before Rudra Singha at Biswanath.

Death of Ram Singha I, Raja of Jayantia, at Rangpur.

Revolt of the Raja of Rani against the Ahoms. Execution of the Rani Raja with his principal accomplices.

Repulse of the Nagas who attack Rudra Singha at Jatuarang.

CHAPTER XI. AHOM-JAINTIA RELATIONS.

Siva Singha, King of Asaam, 1714-1744 A. D.

Prosperity of Jayantia.

Invasion of Gobha, Neli and Khola by Siva Singha.

New honour conferred on Dimarua Raja by the Ahoms.

List of articles acquired by the Ahoms on the conquest of Gobha, Neli and Khola.

Jayantias' prayer to the Ahom king for trade facilities at Phulaguri.

Distance from Jagi to the Jayantia Raja's palace, 467,400 Beos or 3,739,200 cubits.

Distances between intermediate stages.

CHAPTER XII. AHOM-KHYRIM RELATIONS. *

During the reign of Rudra Singha, King of Assam,
1695-1714 A. D.

During the reign of Gaurinath Singha, King of Assam,
1780-1795 A. D.

CHAPTER XIII. RELATIONS WITH BHUTAN AND JAYANTIA.

Kamaleswar Singha, King of Assam, 1795-1811 A.D.

Reception of Bhutanese envoys at the court of the Ahom King
Kamaleswar Singha in 1802 A. D.

Reception of the Jayantia envoys at the court of the Ahom
King Kamaleswar Singha in 1803 A. D.

HISTORY OF KHYRIM.

**A. During the Reign of Rudra Singha, King of Assam,
1696-1714 A.D.**

Santosh Bangal of Pandua flees from Jayantia and takes refuge
in Dimarua.

The Dimarua Raja hands over Santosh to Kina Barua of
Khyrim

Santosh becomes rich and Kina Barua proposes to send him
up to the capital of Khyrim

Santosh again seeks refuge in Dimarua where he is detained
in custody

Khyrimis seeing the plight of Santosh relax their trade activi-
ties, and attend markets properly armed.

The Ahom Viceroy at Gauhati was called Barphukan, and the
Assamese officer guarding the frontier of Assam and Khyrim
was known as Duaria

The Barphukan advises the Duaria to persuade the Khyrimis to
seek the protection of the Ahom Government if they desire to
revive their trade.

* A detailed analysis of this chapter is subjoined under the heading
"History of Khyrim."

- The Khyrim Raja Barmanik deputed a Mantu to the Duaria to initiate negotiations for friendship
- The Barphukan being aware of the Khyrim Raja's move, procures orders from the Ahom King Rudra Singha to promote proposals for friendship
- The Barphukan inspires the Khyrimis to seek the protection of the Ahom king voluntarily
- Kina Barua expresses his anxiety to establish friendly relations between Assam and Khyrim
- The Khyrim envoys Sangat, Phal-meleng and Kina approach the Duaria with proposals for friendship between Assam and Khyrim
- The Barphukan deputed Bharuth and Haridham to meet the Khyrim envoys and to encourage the negotiations
- The Khyrim Raja insists on the Duaria's personally coming to Khyrim to receive the proposals
- The Barphukan replies that the demand for the Duaria's presence at Khyrim should be made to him personally at Gauhati
- The Khyrim envoys do not like to proceed to Gauhati alone as Gauhati is an unknown place to them; they desire that the Duaria should escort them to Gauhati
- The Duaria refuses to escort the Khyrim envoys to Gauhati and proposes that the envoys should go to Gauhati alone
- The Khyrim envoys still refuse to go to Gauhati
- The Duaria contrives the appointment of Santosh Bungal as Barua by the Dimrua Raja who also gives Santosh a seat of distinction at court
- Kina Barua becomes jealous of Santosh's distinction and proposes to go to the Barphukan at Gauhati to establish friendship and revive trade facilities
- The Khyrim envoys Jong Dukhia, Chuburah, Lipit Jani, Janur proceed to Gauhati with the Duaria
- The Khyrim envoys reach Gauhati on Wednesday, *Jeth* 28, 1626 *Saka*, or June 11, 1704 A.D. where they are formally received at court by the Barphukan three days after
- The Khyrim envoys offer the presents they brought from their Raja to the Barphukan
- The Khyrim envoys explain the object of the embassy, *viz.*, to re-establish friendly relations between the two countries. They also seek an interview with the Ahom king at Rangpur, near Sibsagar

The Barphukan assures serious consideration of the Khyrim Raja's proposals.

Barmanik, Siem of Khyrim, died in June 1704. The Ahom king demands confirmation of the previous proposals by the new Siem of Khyrim.

The Khyrim envoys leave Gauhati on Tuesday, *Ashar* 28, 1626 *Saka*, or July 6, 1704 A.D.

The Khyrim envoys return to Gauhati with proper instructions from their Raja. They are again received by the Barphukan on Sunday, *Shravan* 18, 1626 *Saka*, or August 3, 1704 A.D.

The Khyrim envoys leave Gauhati on their return journey on Tuesday, August 5, 1704 A.D. in company of the Duaria with presents for their Raja.

The Assamese envoys are received by the Khyrim Raja with proper ceremony. The Assamese envoys repeat assurance of friendship between Assam and Khyrim.

B. During the reign of Gaurinath Singha, King of Assam, 1780-1795 A.D.

The Ahom King Gaurinath Singha orders the Barphukan through Siva Kataki that the Khyrim envoys should be received at Gauhati with due honour and ceremony as they are men of another territory.

The Barphukan makes arrangements to receive formally the Khyrim envoys at his court on Friday, *Baisakh* 4, 1708 *Saka*, or April 17, 1786 A. D.

An area of ten acres of land is cleared for the purpose near the western gate of Gauhati.

Two big houses are erected for the reception of the envoys. The posts and the roofs are draped with costly cloths, and the floor is covered with velvet.

The ceremony is attended by all the officers, civil and military, attached to the Barphukan's establishment, as well as by the Rajas of Darrang, Beltola and Rani.

The audience-hall is guarded by soldiers armed with goldplated shields and swords.

On both sides of the passage musicians sing songs to the accompaniment of instruments.

All the different kinds of cannons and flint-guns are mounted at regular intervals.

Elephants and horses duly caparisoned and harnessed are placed in rows near the hall.

There is a fair outside the enclosure. Merchants and female traders sit on blankets and smoke tobacco from luxurious and fashionable hubble-bubbles.

Gold and silver wares as well as rich garments are sold in the fair.

There are near the fair crowds of men from Kamrup and Darrang.

The Garos of Rani and the frontier outposts play with their shields and swords accompanied by their customary yells in the battle-fields.

At 12 noon the Barphukan inspects the different parts of the enclosure and the surroundings, attired in full ceremonial costumes : he then enters the audience-hall.

The Barphukan orders the distribution of flowers and sandal pastes to the members of the audience.

Ramchandra Bora brings in the Khyrim envoys from the eastern gate of Gauhati where they have their camps.

The envoys enter the hall of audiences kneeling down seven times. They place the receptacle containing the presents on plaintain leaves and then sit on a white blanket.

Bholai Tekela Bora introduces the Khyrim embassy to the Barphukan and also announces the names of the envoys and the presents brought from their Raja.

The Khyrim embassy consists of one Khar Kowanr, six Baruas of the different frontier outposts of Khyrim, and three envoys. Manurai is the leader of the embassy.

The Barphukan enquires about the welfare of the Khyrim Raja.

Manurai replies that the Khyrim Raja was doing well when the embassy had left Khyrim, but he cannot say what has transpired in the meantime.

Manurai represents that the Khyrim Raja seeks the protection of the Ahom king, and the latter should now see that the Khyrim Raja lives in peace and prosperity.

The names of the Khyrim envoys are.—Khar Kowanr, Mayo, Lung, Buri lung, Khung, Narlung, Khopati, Maranga and Manurai.

The Barphukan then asks the Khyrim envoys to retire to their camp and promises to give them a considered reply before their departure, adding,—“No success can remain without being achieved by the Khyrim Raja if, throwing himself under the protection of the Ahom king, he lives in a loyal manner.”

The Barphukan then bids adieu to the Rajas of Darrang, Beitola and Rani and declares the ceremony to be at an end.

APPENDIX

HOSTILITIES BETWEEN JAYANTIA AND CACHAR.

Lukura Patar of Jayantia plunders eight Kachari villages.

Through the diplomacy of Tukuria, the Jayantia Raja ceases hostility towards the Kacharis.

Sudden attack of the Kacharis on the Jayantias at midnight.
Capture of Jayantia Raja by the Kacharis.

Humiliation of the Jayantia Raja by the Kachari Raja.

Treacherous murder of a number of Jayantias by the Kacharis on the bank of the Kapili

Nawab Jamal Khan's demand from the Kacharis of an extra elephant in addition to the two usually supplied. Kacharis' refusal. Jamal Khan with the permission of Emperor Shah Jahan attacks the Kacharis.

Kachari Raja Jasanarayan stops the attack of Jamal Khan with a promise of tribute

Kacharis' sudden attack on the Moguls at night. Defeat of Jamal Khan. Capture of Jayantia Raja Jasamanik by the Kacharis

Mysterious escape of Jasamanik from the Kachari prison.

AHOM-JAYANTIA RELATIONS.

During the reign of Pratap Singha, King of Assam,
1603-1641 A.D.

asamanik desires friendship with the Ahoms, hoping that they will be his saviour from the Kacharis

Hostilities between the Ahoms and the Kacharis.

The Ahoms conciliate the Kacharis when Syed Babakar comes to invade Assam

Establishment of a fair at Phulaguri by the Jayantias with the permission of the Ahoms.

Jayantias burn the Kalong outpost.

Four Jayantia princesses in the Ahom royal harem.

List of Jayantia Rajas.

**During the reign of Chakradhwaj Singha, King of Assam,
1663-1669 A.D**

Letter from King Chakradhwaj Singha to Jayantia Raja acknowledging receipt of the latter's letter and instructing him to preserve the friendly relations between the two countries

**During the reign of Udayaditya Singha, King of Assam
1669-1673 A.D**

Letter to King Udayaditya Singha from Jayantia Raja Lakshmi Singha asking to send envoys and letter in conformity with the prevailing rules

Letter from Lakshmi Singha to the three Chakras headed by Rukma Baraohun

**During the reign of Ramadhwaj Singha, King of Assam,
1673-1674 A.D.**

Jayantia envoys arrival at the Ahom court with five letters. The letter addressed to the Ahom King is re-used for being defective

**During the reign of Gadadhar Singha, King of Assam,
1681-1696 A.D.**

Jayantia Raja's letter to the Barphukan

Jayantia Raja Lakshmi Singha's letter dated 21st *Chaitra* 1606 *Saka*, to the Barphukan, stressing the friendship between two countries

Jayantia Raja's letter to Sandikai Barphukan requesting to send Assamese envoys as a mark of friendly relations

Sandikai Barphukan's letter to the Jayantia Raja.

**During the reign of Rudra Singha, King of Assam
1696-1714 A.D**

Letter, dated 1617 *Saka*, from Jayantia Raja Lakshmi Singha to King Rudra Singha on the subject of friendly relations between Jayantia and Assam.

Letter, dated 1629 *Saka*, 1st *Magh*, from Lakshmi Singha to King Rudra Singha, stating that the established freindship may be impaired through the fault of the latter.

Refusal of the above letter for not being despatched in conformity with the prevailing rules.

Friendly letter, dated 1629 *Saka*, 15th *Magh*, from the Thanadar of Srihatta to King Rudra Singha.

Formal reception of the Srihatta envoy Hridaynarayan by Barbarua and Barphukan jointly at Saraighat.

Formal leave to Hridaynarayan Kataki to return to his country.

Two Khyrim envoys approach the Barphukan in *Baisakh* 1626 *Saka* with a prayer for freindly relations between Khyrim and Assam.

GOVERNMENT OF ASSAM

DEPARTMENT OF HISTORICAL AND ANTIQUARIAN STUDIES, ASSAM

D. H. A. S. Publications for Sale.

The Department has published several old historical masterpieces in English and in Assamese, edited on most up-to-date lines by Rai Bahadur Professor S K Bhuyan. Each Assamese chronicle is furnished with Preface and Introduction in English and Assamese, and Marginalia against each paragraph. The *Asamar Padya-Buranji*, the *Kachari Buranji*, and the *Jayantia Buranji* have elaborate synopsis in English. Publication No 6, *Tungkhungia Buranji*, is the first systematic English translation of an Assamese chronicle. In the paucity of written and authentic record about Jayantia and Cachar, our publications *Jayantia Buranji* and *Kachari Buranji* will serve as valuable sources of information to all interested in the history of the two kingdoms. The Persian chronicle *Baharistan-i-Ghaybi*, the only extant manuscript of which is in the Bibliotheque Nationale of Paris, is already well-known to scholars in India. The complete English translation of this chronicle, published for the first time, will be a valuable mine of information to students of Mogul history.

List of Publications

1. **Assam Buranji.**—A history of Ahom rule in Assam, 1228-1826 A D. An enlarged version of Kasinath Tamuli-Phukan's chronicle by Harakanta Barua. Pages xii + 152. Cloth, Rs 2-8-0, Paper cover, Re 1.
2. **Kamrupar Buranji.**—A detailed history of the Assam-Mogul conflicts. Pages xvii + 152. Cloth, Rs 2-8-0. Paper cover, Re 1.
3. **Deodhai Assam Buranji.**—A collection of old chronicles dealing with the earlier Ahom history, neighbouring tribes, Ahom customs, etc. Pages lxx + 222. Cloth, Rs 3.
4. **Asamar Padya-Buranji.**—Two metrical chronicles, of Assam, 1679-1819 A D, by Dutiram Hazarika and Bisweswar Vaidyadhipa respectively. Pages lv + 278. Synopsis in English, pages 279-308. Cloth, Rs 3.

5. **Tungkhungia Buranji.**—A history of Assam from 1681 to 1806 A.D., by Srinath Barbarua of the Duara family. Pages xlvii+186. Cloth, Rs.2-8.
6. **Tungkhungia Buranji.**—A history of Assam from 1681 to 1826 A.D., in English. With Genealogical Tables, Bibliography, Glossary and Index. Published by the Oxford University Press.* Pages xxxii+262. Cloth, Rs 10.
7. **Bulletin No.1.**—With an Introduction by His Excellency Sir Laurie Hammond, Governor of Assam, 1927-1932. Pages viii+48. Re. 1.
8. **Bulletin No.2.**—With an Introduction by His Excellency Sir Michael Keane, Governor of Assam, 1932-1937. Pages xii+76. Re. 1.
9. **Kachari Buranji.**—A history of Cachar from the earliest time to the reign of the Kachari Raja Tamradhwaja Narayan and the Ahom King Swargadeo Rudra Singh. With a frontispiece of King Rudra Singha receiving the homage of the Rajas of Cachar and Jayantia. Pages xxxiv+124 ; Synopsis in English, pages 125-143 ; and An Episode in the History of Kacharis, pages 144-149. Re. 1-8.
10. **Jayantia Buranji.**—A history of Jayantia from the earliest time to the reign of Jayantia Raja Lakshmi Singha and the Ahom King Swargadeo Siva Singha ; Jayantia matriarchal system ; History of Khyrim. With an Introduction by Mr. S. K. Dutta, B.A. (Cal.), B.Sc. (Lond.), Barrister-at-Law, Honorary Assistant Director of the Department of Historical and Antiquarian Studies for the Brahmaputra Valley Division ; and a frontispiece of King Rudra Singha receiving the homage of the Rajas of Cachar and Jayantia. Page XXIV+177 ; Synopsis in English, pages 179-190. Re. 1-8.
11. **Baharistan-I-Ghaybi.**—A history of the conflicts of the Moguls with Assam, Bengal, Bihar and Orissa during the first three decades of the seventeenth century, by Mirza Nathan, Mogul Fouzadar at Gauhati. Translated from the original Persian by Dr. M. I. Borah, M.A., B.L. (Dac.), Ph.D. (Lond.), Head of the Department of Persian and Urdu in the University of Dacca. In two Volumes, pages xxix+933. Cloth, Rs.10 per set

* This book can be had of the publishers—Oxford University Press, Mercantile Buildings, Lal Bazar Street, Post Box No.530, CALCUTTA ;

12. Bulletin No.3.—Containing (1) the speech of His Excellency Sir Michael Keane, Governor of Assam, at the Opening Ceremony of the Narayani Handiqui Historical Institute ; (2) Honorary Provincial Director's Speech ; (3) Account of the opening Ceremony , (4) Introductions to Bulletins I and II ; (5) Extracts from the D. H. A. S. Publications. With portraits of His Excellency Sir Michael Keane, Paj Bahadur Radhakanta Handiqui, Mrs Narayani Handiqui Sir Edward Gait, Narayani Handiqui Historical Institute, etc. Published in August, 1936 Pages iv+52 Re 1-8.

13. Tripura Buranji. On *Tripura Desar Katha* A historical and descriptive account of Tripura, with special reference to the events of 1710-1715 A D, by two Assamese ambassadors of King Rudra Singha, 1696-1714 A D From the original manuscript in the British Museum, London *In the Press*

In addition to the above the following Government publications have been stocked for sale,—

1. Ahom-Buranji (with parallel English translation) --From the earliest time to the end of Ahom rule Translated and edited by the late Ruj Sahib Golap Chandra Barua Price Rs 6

2. Descriptive Catalogue of Assamese Manuscripts.--By the late Srijut Hemchandra Goswami. Contains description of several representative ancient Assamese manuscripts Price Rs 5

3. Ghora Nidan Edited by the late Srijut Tarini Charan Bhattacharjee A treatise on the ailments of horses and their remedies Price Re 1-6

4. Assam Buranji.—By Kasinath Tamuli Phukan A history of Assam from 1228 to 1833 A D Price Rs 2-8.

To be had of :

Office of the Department of Historical and Antiquarian Studies,
Narayani Handiqui Historical Institute,

GATE HALL, ASSAM, INDIA.

